Anatole France

CRINUL ROȘU

ANATOLE FRANCE

CRINUL ROŞU

"HB íTft &L UT *MM*
**6Jsf* 5U

În româneşte de PROFIRA SADO VEANU

EDITURA PENTRU
LITERATURA
UNIVERSALA
BUCUREŞTI — 1967

Anatole France — LE LYS ROUGE Copyright-Calraann-Lévy, 1894

I

Mai aruncă o ultimă ochire grupării de fotolii ce-nconjurau căminul, mesei de ceai ce strălucea din umbră, buchetelor enorme, palide, ce se-nălţau deasupra vaselor de China. Vîrîndu-şi mîna în crengile-nflorite de călin, le răsfiră bulgării argintii. Deodată se privi din depărtare într-o oglindă. Frîntă din talie, cu capul aplecat pe-un umăr, îşi urmărea cu ochii şerpuirea siluetei prelungi strînsă-n furou de satin negru, în jurul căreia se-nvălura tunica de tulpan bătută-n perle, în care tremurau focuri întunecate. Apoi, veni aproape de oglindă, curioasă să-şi vadă chipul din ziua aceea. Imaginea-i întoarse o privire liniştită, de parcă acea femeie drăgălaşă, pe care-o spiona şi care nu-i displăcea de loc, ar fi trăit fără de bucurii intense şi fără de tristeţi adînci.

Figurile tapiţeriilor de pe pereţii acelui vast salon deşert păleau printre anticele lor jocuri, nelămurite umbre care piereau pline de graţie. Ca ele şi statuetele de pămînt ars din vîrful colonetelor şi grupurile de Saxa veche, picturile pe Sèvres, orînduite în vitrine, toate grăiau de lucruri care-au fost. Pe-un soclu împodobit cu bronzuri preţioase,

bustul de marmură al unei principese regale, deghi- zată-n Diană, cu obrazul brăzdat şi pieptul îndrăzneţ, ţîşnea din draperia frămîntată, în timp ce pe plafon o Noapte, pudrată ca o marchiză şi-nconjurată de Amoraşi, presăra flori. Moţăiau toate, nu s-auzea decît trosnetul focului şi fîşîitul perlelor în tunica de gaz.

Intorcînd spatele oglinzii, se duse să ridice un capăt de perdea, ca să zărească pe fereastră, printre copacii negri de pe chei, sub un cer vînăt, cum îşi duce la vale Sena apele-i leneşe, gălbii. Posomorala cerului şi-a apei se oglindeau şi în pupilele-i de-un cenuşiu gingaş. Ţîşnind deodată de sub arcada podului Alina, vaporaşul Rîndunica trecu ducînd spre Bil- lancourt şi spre Grenelle grămezi de călători sărmani. Il urmări cu ochii, în timp ce s-abătea în sfara apei noroioase, apoi dădu drumul perdelei şi, aşezîndu-se în colţu-i preferat de canapea, sub tufele de flori, luă o carte aruncată pe masă, la-ntîmplare, la în- demîna ei. Pe pînza în culoarea paiului ce servea de tarta], lucea un titlu în litere de aur : *Izolda cu păr bălai,* de Vivian Bell. Era o-nmănunchere de versuri franţuzeşti

scrise de-o englezoaică şi tipărite la Londra. O deschise, citind la întîmplare :

;RINUL ROŞU

> ***Cînd clopotul, cînt ce la rugă ne-mbie,***
> ***Şopti spre cerul mut: „Bine-ai venit,***
> ***Mărie", Fecioara, trecînd prin livadă cu***
> ***dorul, Tresare văzînd apărînd vestitorul Ce-***
> ***i dă un crin roş, de care, de vrei, Muri-vei,***
> ***îndată mireasma de-i bei. Fecioara, închisă***
> ***prin dulcea-nserare, Cum inima-i urcă pe***
> ***buze îi pare, Şi vede cum viaţa-i, izvor de-***
> ***apă lină, Din sînu-i alb, clară, se scurge-n***
> ***grădină.***

Citea indiferent, distrat, aşteptînd musafiri, cu gîndul mai puţin la versuri şi mai mult la poetă, la *miss* Vivian Bell, poate cea mai simpatică dintre prietenele ei, pe care mai că n-o vedea ; de cîte ori se întîlneau o îmbrăţişa şi-i spunea *darling,* îi atingea uşurel cu ciocul obrazul şi ciripea ; *miss* Bell, urîtă şi fermecătoare, chiar puţintel ridicolă şi, totuşi, negrăit de dulce ; trăind la Fiesole ca un estet şi-un filozof, în timp ce Englitera o slăvea ca pe poeta ei cea mai iubită. Ca Vernon Lee şi ca Mary Robinson, prinsese dragoste de viaţa şi

artele toscane şi, fără a aştepta să isprăvească poemul ei *Tristan,* a cărui primă parte îl inspirase pe Burne Jones să facă visătoare acuarele, făcea poeme provensale şi franceze pe cugetări italiene. Ii trimisese lui *darling* un exemplar din *Izolda cu păr bălai* şi-l însoţise de-o scrisoare, prin care o poftea să vin
ă

pentru o lună la ea, la Fiesole. Scrisese : „Vino să vezi cele mai minunate lucruri de pe lume şi să le faci şi mai frumoase".

Şi darling îşi spunea că n-are să se ducă, că-i reţinută la Paris. Dar gîndul de-a vedea din nou Italia şi pe *miss* Bell n-o lăsa rece. Foiletînd cartea, se opri întîmplător la acest vers :

Iubire şi inimă dulce totuna-i pe ***lume.***

Şi se-ntreba, cu o uşoară şi dulce ironie, dacă *miss* Bell iubise vreodată şi ce putea să fie amorul lui *miss* Bell. Poeta avea la Fiesole un cavaler suspinător, pe prinţul Albertinelli. Foarte frumos, părea un pic greoi şi cam vulgar pentru a fi pe plac unei estete, care punea în dorinţa de-a iubi misticismul Bunei-Vestiri.

— Bună ziua, Tereza ! Sînt obosită moartă.

Era prinţesa Seniavine, mlădioasă în blă- nurile-i care păreau că ţin de carnea ei brună şi barbară. Se aşează deodată şi cu

vorba-i cam aspră şi totuşi muzicală, care aducea şi-a glas de om şi-a viers de pasăre :

— Azi-dimineaţă, am străbătut pe jos Bois de Boulogne cu generalul Lariviere. L-am întîlnit pe Allée des Potins şi l-am purtat pînă la podul Argenteuil, unde voia cu orice preţ să cumpere de la un paznic, ca să mi-o dăruiască, o coţofană învăţată, ce mînuieşte o puşcuţă.

— Bine, dar pentru ce l-ai tîrîit pe general pînă la podul Argenteuil ?

— Pentru că suferă de gută la degetul cel mare de la picior.

Tereza ridică din umeri, surîzînd :

— Iţi iroseşti degeaba răutăţile. Eşti o risipitoare.

— Şi ce-ai vrea, dragă, să-mi strîng săgeţile şi graţiile pentru un plasament mai serios ?

Şi deşertă o cupă de Tokai.

In vreme ce, precedat de suflu-i zgomotos, sosea şi generalul Lariviere. înaintă cu pas greoi, sărută mîna celor două doamne şi luă loc între amîndouă, cu obişnuitu-i aer îndărătnic şi mulţumit de sine şi ochii micşoraţi, rîzînd din toate încreţiturile mărunte ale tîmplelor.

— Ce face domnul Martin-Belleme ? La fel de ocupat ?

Tereza îl credea la Cameră, ba chiar că ţine acolo un discurs.

Prinţesa Seniavine, care onora tartinele cu icre negre, o întrebă pe doamna Martin de ce lipsise de la doamna Meillan, c-o seară înainte. Se jucase o comedie.

— A, da. O piesă scandinavă. A fost frumos ?

— Da. Nu prea ştiu. Eram în salonaşul verde, chiar sub portretul ducelui de Orléans. Şi domnul Le Ménil sosi la vreme să-mi facă un serviciu dintre acelea care nu se uită. M-a smuls din gheara domnului Garain.

Larivière, care se pricepea la anuare şi înmagazina în capu-i mare tot ce era util ca informaţie, auzind numele, îşi ascuţi urechea :

— Garain ? N-a făcut parte din guvern cînd cu exilul prinţilor ?

— Exact. Se vede că-i plăceam din cale- afară. îmi tot vorbea de strigătul inimii sale şi se uita la mine c-o duioşie înspăimîntătoare. Din cînd în cînd, scotea cîte-un oftat privind portretul ducelui de Orléans. „Faci o eroare, domnule Garain, i-am spus ; nu eu, cumnată- mea e orleanistă ; eu nu-s de loc." A apărut la vreme domnul Le Ménil, să mă conducă la bufet. A ! Mi-a făcut grozave complimente... pentru caii mei. Pe urmă mi-a mai spus că lucrul cel mai minunat din lume este pădurea, iarna. Şi mi-a vorbit de lupi şi de lupani. Asta m-a odihnit.

Larivière, ce nu bătea de loc cu tineretul, spuse că l-a întîlnit pe Le Ménil c-o seară înainte, la Bois de Boulogne, galopînd nebuneşte.

Mărturisi că numai călăreţii cei vechi de mai păstrau tradiţia cea bună. că oamenii de lume făceau acum greşeala să călărească ca jocheii.

— La fel e şi cu scrima, adăugi. Ehei! Pe vremea mea...

Insă prinţesa Seniavine i-o tăie scurt :

— Ia uite, generale, ce drăgălaşe-i doamna Martin. încîntătoare este ea totdeauna, în clipa asta, însă, s-a întrecut pe sine. Şi asta numai pentru că se plictiseşte. Nimic nu-i stă aşa de bine ca plictisul. De cînd am venit noi, o plictisim grozav. Priveşte-o : cu fruntea-nne- gurată, privirea rătăcită, gura amară. O martiră !

Sări-n picioare, îmbrăţişă furtunos pe Tereza şi dispăru, lăsînd pe general fără cuvinte.

Doamna Martin-Belleme îi spuse să nu se potrivească unei nebunatice.

— Şi, cu poeţii dumitale, ce-i ? întrebă generalul, mai venindu-şi în fire.

— Ei, da, poeţii dumitale. Ce-i cu domnul Choulette, cel care vine-n vizită cu fular roş la gît ?

— Poeţii mei mă uită, m-au părăsit de tot. Nu te poţi bizui pe nimeni. Oameni şi lucruri, toate-s nesigure. Viaţa e-o veşnică trădare. Numai *miss* Bell nu m-a uitat, săraca. Mi-a scris de la Florenţa şi mi-a trimis şi cartea ei.

— *Miss* Bell ? nu-i o persoană c-un păr galben şi creţ, ca un căţel de casă ?

Făcu grăbit o socoteală-n minte şi spuse că *miss* Bell avea treizeci de ani bătuţi pe muche.

O doamnă mai în vîrstă, purtînd c-o modestă demnitate cununa-i de păr alb, şi-un omuleţ vioi, cu ochiul ager, intrară în acelaşi timp : doamna Marmet şi domnul Paul Vence. Apoi, grozav de crohmolit, cu un pătrat de sticlă-n ochi, se arătă şi domnul Daniel Salo-

mon, arbitrul eleganţei. Lariviere dădu bir cu fugiţii.

Se discută despre romanul săptămînii. Doamna Marmet prînzise de mai multe ori cu autorul, un tînăr cumsecade. Paul Vence găsea lucrarea plicticoasă.

— Vai, toate cărţile sînt plicticoase ? oftă doamna Martin. Cît despre oameni şi mai şi; iar pe deasupra şi pretenţioşi.

Doamna Marmet vesti că soţul ei, care avea mult gust artistic, păstrase pînă în cea din urmă clipă groaza lui de naturalism.

Văduvă a unui membru al Academiei de Inscripţii, îşi făcea o podoabă, prin saloane, din văduvia-i strălucită ; altfel, de treabă şi modestă, în rochia ei neagră şi cu cununa-i de păr alb.

Doamna Martin spuse domnului Salomon c-ar fi dorit să aibă părerea lui despre-o compoziţie cu figuri de copii.

— De la Saint-Cloud. Vreau să-mi spui dacă-ţi place. Am să te rog să-ţi dai şi dumneata părerea, domnule Vence, bineînţeles, de nu dispreţuieşti asemenea nimicuri.

Domnul Daniel Salomon privi la Paul Vence, prin geam vil lui, cu o posacă superioritate.

Paul Vence făcea cu ochii înconjurul salonului :

— Aveţi frumoase lucruri, doamnă. Ba, mai mult, n-aveţi decît lucruri frumoase ce vi se potrivesc.

Stăpîna casei nu-şi ascunse plăcerea de a-l auzi vorbind astfel. Considera pe Paul Vence drept singurul cu-adevărat inteligent

dintre toţi cei care-i intrau în casă. îl preţuise dinainte de-aş cîştiga cu cărţile o faimă atît de mare. Sănătatea lui şubredă, posomorala, munca-i trudnică, îl depărtau de lume. Era un omuleţ supărăcios, lipsit de amabilitate. Totuşi, pe ea o căuta. Ea preţuia la el amara-i ironie, orgoliul lui sălbatic, talentu-i împlinit în sihăstrie şi-l admira, cu drept cuvînt, ca pe un scriitor de seamă şi autor al unor splendide eseuri asupra artei şi moravurilor.

Pe nesimţite, salonul se umpluse de-o lume strălucită. S-aflau acolo, în roata mare de fotolii, drăguţa doamnă de Vresson, de care se şopteau poveşti îngrozitoare şi care.-n ciuda a douăzeci de ani mai bine de scandaluri prost înăbuşite, îşi mai păstra privirea-i de copil şi obrajii virginali ; bătrîna doamnă de Morlaine, care-şi striga cu voce naltă vorbele ei de spirit, vie, dezlănţuită, zbătîndu-şi rotunzimile-i de monstru, ca o înotătoare înconjurată de baloane ; doamna Raymond, soţia academicianului ; doamna Garain, soţia fostului ministru ; trei alte doamne şi domnul Berthier d'Eyzelles, redactor la *Journal des Débats*, deputat, care în picioare, rezemat de cămin, îşi mîngîia cu mîna favoriţii albi, umflîndu-se în pene, în vreme ce doamna de Morlaine îi striga de departe :

Articolul dumitale despre bimetalism e-un giuvaer, o perlă ! Mai cu seamă sfîrşitul e pur şi simplu îmbătător !

în picioare, în fundul salonului, foarte gravi, tineri clubişti zîzîiau între ei :

— Ce-a făcut ca să merite butonul, la vînătoarea prinţului ?

— El nimic. Nevastă-sa totul.

Aveau şi ei filozofia lor. Unul din ei nu mai credea în cei care făgăduiesc :

— Alţi indivizi pe care nu-i înghit : cu inima mereu pe buze şi-n vîrful degetelor. „A, te prezinţi la Cerc ? Făgăduiesc să-ţi dau o bilă albă..." Şi ce albă ! Un glob de alabastru ! Un bulgăre de nea ! Şi se votează : Pac ! Cădere ! Viaţa e-o porcărie, cînd te gîndeşti.

— Atunci nu te gîndi, zise-un al treilea.

Daniel Salomon, care li se alăturase, le sufla la ureche, cu glas suav, taine de-ale alcovului. Şi după fiecare ciudată revelaţie, privind pe doamna Raymond, pe doamna Berthier d'Eyzelles ori pe prinţesa Seniavine, spunea aşa, ca-n treacăt :

— O ştie o lume întreagă.

Apoi, încetul cu încetul, mulţimea musafirilor se scurse. Mai rămăseseră în salon doar doi : doamna Marmet şi Paul Vence.

Acesta se-apropie de gazdă, întrebînd-o :

— Cînd vreţi să vă prezint pe Jacques Dechartre ?

O întreba pentru a doua oară. N-avea plăcere să vadă chipuri noi. Răspunse cu oarecare nepăsare :

— A, sculptorul, amicul dumitale ? Cînd vrei. Ştii c-am văzut ceva de el, la Champ-de- Marş, nişte medalioane foarte bune. Dar lucrează puţin. E amator ?

— Nu ; scrupulos. Şi cum nu-i nevoit să se-ntreţină din sculptură, îşi mîngîie figurile încet, cu dragoste. Dar să nu-i faceţi nedreptate, doamnă : are şi meşteşug şi are şi sim-

ţire ; ar putea fi un maestru, de n-ar trăi atît de izolat. Il ştiu de cînd era copil. Lumea îl crede răutăcios şi trist, iar el e un pasionat şi un timid. Ca să ajungă culmea artei, un singur lucru i-a lipsit întotdeauna : simplicitatea spiritului. Se tulbură şi se frămîntă, stricîndu-şi cele mai frumoase impresii. După părerea mea, i s-ar fi potrivit cu mult mai bine să fie ori poet, ori filozof, nu cioplitor în piatră. O să vă mire cît de multe ştie şi ce bogată minte are.

Doamna Marmet îl aprobă cu bunătate.

Părînd că-i place cu oricine, era plăcută tuturor. Asculta bine şi vorbea puţin. Gata să facă orişicui servicii, se lăsa totdeauna puţintel rugată, ca să dea preţ acestor mici servicii. Şi fie că avea într-adevăr deosebită simpatie pentru doamna Martin, fie c-avea talentul de-a arăta, în fiecare casă, discrete semne de preferinţă, fapt e că se-ncălzea întocmai ca o bunicuţă la colţul căminului deun pur stil Ludovic al VH-lea, aşa de potrivit cu frumuseţea ei de doamnă bătrînă şi îngăduitoare. Nu-i mai lipsea decît căţeluşul ei.

— Ce face Toby ? o întrebă doamna Martin. Domnule Vence, îl ştii pe Toby ? Are un păr lung şi mătăsos şi un năsuc negru şi drăgălaş.

Pe cînd doamna Marmet sorbea aceste laude ce se-adresau lui Toby, un bătrînel bălan, cu părul creţ şi faţa roză, aproape orb sub ochelarii încercuiţi de aur, scurt în picioare, împiedicîndu-se de toate mobilele, făcînd închinăciuni fotoliilor goale, dînd în

oglinzi, îşi vîrî nasul pînă în obrazul doamnei Marmet, care-l privea cu indignare.

Era domnul Schmoll, de la Academia de Inscripţii. Schimonosindu-şi faţa într-un surîs amabil, prinse a face madrigale gazdei cu gla- su-i din străbuni, insinuant şi mieros, glasul cu care bătrînii săi evrei îi hărţuiau pe cei datornici, ţăranii din Alsacia, Polonia, Crimeea. îşi alegea greu frazele. De vază filolog, membru la Institut de France, cunoştea toate limbile, afară de franceză. Doamna Martin făcea haz de complimentele lui ruginite şi greoaie ca fierăriile de pe taraba negustorilor de vechituri, galanterie presărată cu oarecare flori presate din *Antologie.* Căci domnul Schmoll iubea femeile, poeţii şi-avea mult spirit.

Doamna Marmet, făcîndu-se că nu-l cunoaşte, ieşi fără a-i răspunde la salut.

Sfîrşindu-şi madrigalele, domnul Schmoll se întunecă deodată şi prinse a se văita. Se jeluia şi iar se jeluia. îşi plîngea singurel de milă : nu i se acordaseră destule decoraţii, n-avea destule sinecure, şi locuinţa, pe care statul i-o plătea, era cu totul neîncăpătoare pentru el, doamna Schmoll şi cele două fiice

Era în jeluirea lui o oarecare măreţie. Mai tremura încă în el ceva din sufletul lui Eremia şi-al lui Ezechiel.

Păcat că, lunecînd cu ochelarii lui de aur pe deasupra mesei, se-mpiedică de cartea lui *miss* Bell.

— Aha ! *Izolda cu păr bălai!* strigă el cu amar ; văd că citiţi volumul, doamnă. Aflaţi, atunci, că domnişoara Bell mi-a furat o in-

scripţie, ba, mai mult, mi-a denaturat-o, punîndu-mi-o în versuri! O veţi găsi în carte, la pagina 109 :

— Nu plînge, dragă, n-are rost,
Ce nu mai este nici n-a fost.
— Să curgă lasă jalea-mi sumbră;
O umbră poate plînge-o umbră.

Aţi auzit, doamnă ? *O umbră poate plînge-o umbră.* Ei, să ştiţi, doamnă, că aceste vorbe sînt textual traduse după inscripţia de mine găsită pe-o piatră de mormînt. Eu cel dintîi am publicat-o şi-am pus-o în valoare. Şi chiar aici, anul trecut, pe cînd prînzeam la dumneata şi mă aflam chiar lîngă domnişoara Bell, i-am citat fraza asta, care a încîntat-o. La rugămintea ei, a doua zi i-am şi trimis inscripţia în întregime tradusă-n franţuzeşte. Şi-acum uite unde o găsesc ; trunchiată, denaturată, într-un volum de versuri, cu titlul: *Despre calea cea sfîntâ*.'... Calea cea sfintă sînt eu !

Şi, caraghios în supărarea lui, spuse din nou :

— Da, doamnă, eu sînt calea cea sfîntă. Eu !

Era contrariat că *miss* Bell nu vorbise de el în legătură cu inscripţia. Ar fi dorit să-şi vadă numele citat la începutul cărţii, în versuri şi în rime. Să-şi vadă numele oriunde, peste tot. Şi-l căuta prin ziarele de care îi erau umflate buzunarele. Dar nu purta nimănui pică. Nici iui *miss* Bell. Recunoscu de bunăvoie că-i o persoană cît se poate de distinsă şi poetesa cu care se putea mîndri cel mai mult Anglia acelor vremuri.

îndată ce-l văzu plecat, contesa Martin îl întrebă candid pe domnul Paul Vence dacă ştia de ce biata doamnă Marmet, aşa de bună de-obicei, privise atît de crunt la domnul Schmoll, fără a-i adresa vreo vorbă. Vence fu uimit că ea nu ştie.

— Eu nu ştiu niciodată ce se-ntîmplă.

— Bine, dar cearta dintre Joseph Schmoll şi Louis Marmet, care-a făcut atîta vîlvă în Institut, pe vremuri, a rămas faimoasă. Nu s-a încheiat decît cu moartea lui Marmet, pe care confratele său nu l-a cruţat nici chiar la Pere-Lachaise.

In ziua în care a fost înmormîntat bietul Marmet, cădea o zloată rece. Eram cu toţii uzi şi îngheţaţi pînă la oase. Ei, bine, acolo, sub cortel, pe marginea mormîntului, prin ceaţă, vînt şi glod, Schmoll a citit un necrolog — amestec de rîs crud şi lacrimă triumfătoare — pe care apoi l-a dus la toate ziarele, într-o trăsură îndoliată. Un bun prieten a făcut greşeala s-arate acest articol publicat la ziar doamnei Marmet, care-a căzut, săraca, leşinată. E cu putinţă, doamnă, să nu fi auzit de-această ceartă feroce şi savantă ?

Limba etruscă a fost de vină. Era unicul studiu de care se-agăţase Marmet. Era şi porecIit Marmet Etruscul. Dar nimeni şi nici Marmet nu cunoştea o boabă de etruscă, limbă pierdută cu desăvîrşire. Schmoll îi spunea în- tr-una lui Marmet : „Ştii că nu ştii etrusca, iubitul meu confrate, prin asta dovedeşti a fi savant cinstit şi cu bun-simţ". Rănit de-aseme- nea elogii crude, Marmet s-a hotărît să ştie cît de cît etrusca. Citi confraţilor de la Inscripţii un referat asupra

rolului pe care-l joacă flexiunile în idiomul vechilor toscani.

Doamna Martin dori să ştie ce însemna o flexiune.

— Vai, doamnă, dac-aş cerca să vă explic, am încurca-o şi mai rău. E de ajuns să ştiţi că, în acest memoriu, bietul Marmet cita texte latine şi le cita greşit. Or, Schmoll e latinist de forţă şi, după Momsen, primul epigrafist din lume.

I-a reproşat confratelui mai tînăr (Marmet n-avea încă cincizeci de ani) că ar citi prea bine în etruscă şi nu destul de bine în latină. De-atunci, bietul Marmet n-a mai ştiut ce-i tihna. Mereu era luat la vale, în şedinţe, c-o veselă ferocitate, şi-n aşa hal batjocorit, încît, cu toată bunătatea lui, pînă la urmă tot s-a supărat. Schmoll însă nu se supără pe nimeni. E o virtute-a rasei lui. Nu poartă pică acelora pe care-i persecută. Aşa, într-o zi, pe cînd urca pe scări, la Institut, şi-avea alături pe Oppert şi pe Renan, îl întîlneşte pe Marmet şi îi întinde mîna. Marmet refuză să i-o ia, spunîn- du-i : „Nu te cunosc". „Mă iei drept o inscripţie latină ?" i-a răspuns Schmoll. în parte şi datorită acestei vorbe s-a prăpădit şi-a fost în- mormîntat Marmet. Acuma înţelegi de ce văduva lui, care-i păstrează o pioasă amintire, cînd dă de Schmoll, parcă vede pe dracul ?

— Şi eu care i-am pus alături, la masă, cot la cot !

— N-a fost o imoralitate, a fost cruzime, doamnă.

— Dragă prietene, mi-e teamă c-o să te scandalizez, dar dac-ar fi s-aleg cu orice preţ. aş prefera unei cruzimi o imoralitate.

Un tînăr nalt şi slab, cu faţa negricioasă tăiată de-o mustaţă mare, intră-n salon şi salută c-o mlădiere bruscă :

— Domnule Vence, cred că cunoşti pe domnul Le M6nil.

In adevăr că se mai întîlniseră aici, la doamna Martin, şi se vedeau la sala de arme uneori, unde era asiduu Le Menii. Şi se-ntîlniseră la doamna de Meillan, c-o seară înainte.

—- La doamna de Meillan, ce casă plicticoasă, zise Paul Vence.

— Bine, dar vin acolo academicieni, replică Le Menii. Nu c-aş exagera valoarea lor ; e totuşi o elită.

Doamna Martin surîse :

— Ştim că aseară te-ai ocupat mai mult de doamne decît de academicieni, domnule Ee Menii. Ai dus-o la bufet pe principesă şi i-ai vorbit de lupi.

— De lupi ? Eu ?

—- De lupi, lupoaice, lupani şi de pădurea neagră, iarna. Găsim că, în tovărăşia unei fiinţe aşa de-ncîntătoare, era o conversaţie cam aspră.

Paul Vence se şi sculase.

— Aşadar, am permisiunea, doamnă ; vin cu prietenul Dechartre. Doreşte mult să vă cunoască şi sper să nu vă fie nici el dezagreabil. E-o fire vie, veşnic în mişcare. Şi are idei multe.

Doamna Martin îl întrerupse :

— O, o ! Nu cer atît de multe de la oameni. De au naturaleţe şi se arată aşa cum

sînt, mă plictisesc arareori. Ba, cîteodată, mă şi-amuză.

Paul Vence ieşi. îndată ce zgomotul de paşi în anticameră se depărtă şi s-auzi şi bufnitura canatelor de uşă, Le Menii s-apropie de ea :

— Mîine la ora trei, *la noi,* da ?

— Tot mă mai iubeşti ?

El o zorea să-i dea răspuns cît timp mai erau singuri; ea, ca să-l necăjească puţintel, îi spuse că nu mai aştepta pe nimeni. Cel mult putea să se întoarcă soţul ei.

Şi, cum el o ruga fierbinte, fără a se lăsa prea mult rugată :

— Vrei ? Bine, atunci, ascultă : sînt mîine liberă de dimineaţă pînă seara. Aşteaptă-mă la ora trei, în strada Spontini. Mergem apoi să ne plimbăm.

îi mulţumi din ochi. Apoi, luînd iar loc în faţa ei, de cealaltă parte a căminului, o întrebă ce-i cu acest Dechartre, pe care ea dorise să-l cunoască.

— Dar n-am dorit eu. Doresc alţii. E sculptor.

El se jeli de graba ei de-a vedea chipuri noi.

— Sculptor ? Sînt cam dintr-o bucată sculptorii.

— A, dar acesta sculptează aşa puţin ! Dar dacă te contrariază că-l primesc, pot să contramandez.

— Aş fi contrariat dacă mi s-ar răpi ceva din timpul ce mi-l dăruieşti.

— Dragă prietene, nu te poţi plînge că sînt din cale-afară de mondenă. Nici la doamna Meillan, aseară, n-am venit.

— Acolo-i bine să te arăţi cît mai puţin ; e-o casă în care n-ai ce căuta.

Şi-i dădu lămuriri. Toate femeile care veneau acolo-n casă aveau măcar o aventură la activul lor, pe care toată lumea o ştia, care trecea din gură-n gură. Doamna Meillan de altfel încuraja aceste intrigi. Aduse şi ceva exemple-n sprijin.

Dar ea, cu mîinile întinse pe braţele fotoliului, într-o fermecătoare tihnă, cu capul aplecat pe-o parte, privea cum moare focul. Gîndul ei îşi luase zborul : nimic din el în faţa-i întristată şi nici în trupu-i moleşit, ispititor ca niciodată prin. acest somn al sufletului. Rămase un timp aşa, într-o încremenire adîncă, ce-adăuga trupului ei îmbietor farmecul operei de artă.

O întrebă unde-i fugise gîndul. Smulgîndu-se pe jumătate din vraja melancolică a jarului şi a cenuşii, îi spuse :

— Hai, vrei să mergem mîine în cartierele acelea ciudate, mărginaşe, unde trăieşte lumea nevoiaşă ? Mi-s dragi străduţele bătrîne şi sărmane.

El îi făgădui să-i facă gustul, lăsînd-o totuşi să-nţeleagă c-asemenea plimbări, în care îl lua cu dînsa cîteodată, îl plictiseau, pe lîngă că le judeca primejdioase ; putea să-i vadă cineva.

— Şi cum am izbutit pînă acuma să nu intrăm în gura lumii...

Ea scutură din cap.

— Eşti sigur c-am scăpat de clevetiri ? Lumea, ori ştie, ori nu ştie, tot vorbeşte. Şi ce nu ştie, inventează.

Şi iar se cufundă în visărie. El o crezu nemulţumită, supărată, pentru-un motiv pe care nu voia să-l spună. Şi, aplecîndu-se asupră-i, cercă să prindă privirea frumoşilor ei ochi înneguraţi, în care se oglindea lucirea focului. Dar ea îl linişti :

— Habar nu am de se vorbeşte despre mine. Şi chiar de-ar fi, ce-mi pasă ? Toate-s nimicuri.

Dar el o părăsi. Cina la Cerc, unde îl aştepta prietenul Caumont, în trecere doar prin Paris. îl urmări o clipă cu privirea, în care se citea o paşnică tandreţe. Apoi, urmă a desci- fra-n cenuşă.

Ii năluceau acolo zilele copilăriei, castelul în care-şi petrecea verile lungi şi triste, pădurile tăiate, parcul umbros şi umed, bazinul în care somnolau ape verzii, şi nimfele de marmoră, banca de sub castani, pe care lăcrăma, dorind să moară. Nici pînă azi nu cunoştea pricina acelor juvenile desperări, cînd flacăra trezită a închipuirii şi frămîntarea tainică din măruntaie o cufundau într-o bulboană tulbure, în care se- mpleteau dorinţi şi temeri. Şi-acum ştia că viaţa nu merită să te fră- mînţi, nici să-ţi faci visuri, că e ceva foarte banal. Era la îndemîna ei s-o ştie. Cum de n-o presimţise oare ?

„O vedeam doar pe mama, gîndea ea. Ce era ? O cucoană de treabă, tare simplă şi nu prea fericită. Visam să am cu totul altă soartă. De ce ? Simţeam în juru-mi gustul searbăd al vieţii şi totuşi viitorul îl respiram ca pe un aer picant, plin de miresme. De ce oare ? Ce aşteptam şi ce speram ? Nu-mi

arătaseră cele din jur de-ajuns cît de triste sînt toate ?"

Se născuse bogată, în strălucirea ţipătoare a unei avuţii prea noi. Fiica lui Montessuy — cel care, la-nceput, biet funcţionăraş al unei bănci pariziene, întemeiase şi condusese, mai pe urmă, două mari companii de credit, pe care izbutise, în clipele de cumpănă, să le menţie doar datorită resurselor unei minţi inventive, unei grozave tării de caracter, amestec unic de viclenie şi de cinste, şi care tratase cu guvernul de la putere la putere — Tereza copilărise la Joinville, castel istoric cumpărat, restaurat şi mobilat de tatăl ei în chip măreţ, şi care,-n şase ani, cu parcul său şi-ntinsele lui ape, putuse ţine piept în frumuseţe aceluia de la Vaux-le-Vicomte. Montessuy storcea vieţii tot ce-i putea ea da. Din fire ateu înverşunat, poftea să aibă tot ce-i trupesc şi tot ce-ţi poţi dori pe-acest pămînt. îngrămădise acolo, în saloanele şi-n galeriile de la Joinville, pînze de maeştri şi marmore de preţ. La vîrsta de cincizeci de ani, avu pe toate frumuseţile din teatru şi cîteva femei din lumea mare, la care le-a sporit c-o treaptă luxul. Cu agerimea lui de spirit şi firea-i violentă, se bucura din plin de tot ce are preţios societatea.

în timp ce biata doamnă Montessuy, gospodină şi econoamă, tînjea la Joinville, părînd tare firavă şi sărmană sub ochii celor douăsprezece cariatide uriaşe din ruela patului cu stîlpi de aur pe de margini, care ţineau plafonul unde Lebrun pictase pe Titanii trăsniţi de Jupiter. Acolo, în pătucu-i de fier, de la picioarele celuilalt pat mare de

paradă, murise într-o seară, de istovire şi tristeţe, fără să fi iubit pe lumea asta decît pe soţul ei şi salo- naşu-i roşu din stradela Maubeuge.

Apropieri cu fata ei nu avusese, simţind-o din instinct prea depărtată, prea străină, avînd vederi prea largi şi inimă prea îndrăzneaţă, ghicind că în Tereza asta, altminteri dulce şi supusă, fierbea sîngele aprig din neamul Montessuy şi-ardea o patimă de suflet şi de carne, care-o făcuse să sufere atîta, şi pentru care găsea mai multe scuze soţului decît copilei ei.

Pe cînd el, Montessuy, recunoştea în ea pe fata lui şi o iubea. Ca toate animalele de pradă, avea şi el momente de-ncîntătoare veselie. Deşi trăia mult în afară, se aranja ca să prînzească aproape-n fiecare zi cu ea şi uneori s-o ia şi la plimbare. Se pricepea la bibelouri şi la nimicuri femeieşti. Vedea şi îndrepta dintr-o ochire dezastrul pe care gustul trist şi ţipător al doamnei Montessuy îl aşezase în ţinuta fetei. O învăţa şi-o modela pe fata lui. Brutal şi totuşi negrăit de dulce, o atrăgea şi-o încînta. Instinctul poftei lui de cuceriri se simţeau îmboldite lîngă dînsa. In marea lui dorinţă de-a cîştiga orice, îşi cîştiga şi fiica, răpind-o mamei ei. Fata îl admira, îl adora.

Prin visăria ei îi apărea în adînc de trecut drept singura lumină din copilărie. Şi avea şi acum încredinţarea că nu e om pe lume fermecător ca tatăl ei.

Păşise-n viaţă fără speranţa de-a găsi în altă parte atîta bogăţie naturală, atît belşug de forţe mintale şi active. Descurajarea asta

n-o părăsise nici cînd se măritase şi poate şi-n alegerea mai tainică, mai liberă, de mai tîrziu.

Pe soţ nici nu şi-l alesese. Era neştiutoare : o măritase tatăl ei, rămas de curînd văduv şi care, îngrijorat şi încurcat de sarcina gingaşă pe care o reprezenta o fată, în mijlocul unei vieţi aventuroase, zbuciumate, voise, după obiceiul lui, să facă treaba repede şi bine. Luase în considerare foloasele exterioare, convenienţele, apreciase şi cei optzeci de ani bătuţi pe muche de nobleţe împărătească, pe care contele Martin îi aducea pe lîngă moştenirea unei familii glorioase, care dăduse mulţi miniştri Guvernului din Iulie şi-apoi Imperiului liberal. C-ar fi putut-o mărita din dragoste, nu se gîndise nici o clipă.

Il măgulea ideea că fata va găsi, căsătorindu-se, tot fastul la care credea el că aspiră, plăcerea de-a fi cineva şi-a se arăta în lume, orgoliul vulgar, puterea banului, singurul lucru de preţ în viaţă după el ; iar, pe de altă parte, avînd o tulbure idee de fericirea unei femei cinstite în mijlocul unei astfel de lumi, însă perfect încredinţat că fata lui va rămînea cinstită. Era o-ncredinţare ce rămăsese neclin- tită-n el, o-ncredinţare instinctivă.

Gîndindu-se la-ncredinţarea asta absurdă şi banală, care se potrivea atîta de puţin şi cu experienţa şi cu părerile lui Montessuy despre femei, zîmbi c-o tristă ironie. Şi parcă tocmai pentru asta îl admira

mai mult pe tatăl ei, prea înţelept spre a admite o dureroasă înţelepciune.

La urma urmei, n-o măritase chiar aşa de rău, ţinînd seama ce-nseamnă căsătoria pentru acei ce huzuresc. Nu era soţul ei mai rău ca altul. Ba, devenise foarte suportabil. Din toate pe cîte le citea-n cenuşă, în palida lumină a lămpilor, din ghemurile ei de amintiri, cele legate de viaţa lor intimă îi apăreau cele mai şterse. Mai regăsea doar cîteva frînturi, de-o crudă limpezime, vreo cîteva icoane absurde şi o impresie nedefinită de care-i era scîrbă. Fusese-o vreme ce nu durase mult şi nu lăsase-n urma ei nimic. Se perindaseră de-atuncea şase ani şi nici măcar nu-şi amintea cum se descătuşase, atît de iute şi uşoară fusese biruinţa cu-acest soţ rece, manierat, bolnăvicios şi egoist, cu-acest om sec, acrit în speculaţii şi politică, laborios, ambiţios şi mediocru. Dacă iubise vreo femeie fusese doar din vanitate ; pe-a lui nici n-o iubise. Despărţirea fusese sinceră, întreagă. De-atuncî, ca doî străini, îşi purtau mutual recunoştinţă pentru tacita lor eliberare. Şi poate-ar fi avut prietenie pentru el, de nu şi-ar fi dat seama cît de viclean, dc-ascuns şi de dibaci e-atunci -cînd vrea să-i stoarcă semnătura, de cîte ori avea nevoie de bani pentru diverse speculaţii, pe care le făcea mai mult din vanitate decît din lăcomie. Pe scurt, omul acesta cu care lua masa, vorbea în fiecare zi, cu care locuia, călătorea, nu însemna nimica pentru ea şi nu-i spunea nimic.

Cu faţa-n mînă, ghemuită, în faţa focului ce se stinsese, ca o fiinţă curioasă care consultă o sibilă, în vreme ce-şi amintea de anii singuratici, îi răsări deodată înainte chipul marchizului de Re. îl năluci cu-atîta limpezime şi precizie, de nu-i venea a crede. Adus în casă de către tatăl ei, care i-l lăudase, marchizul i se înfăţişase nalt şi frumos în strălucirea celor treizeci de ani ai lui de cuceriri intime şi de isprăvi mondene. Alaiul aventurilor galante păşea în urmă-i. Cucerise trei generaţii de femei, lăsîndu-le la toate în inimi amintiri neşterse. Farmecu-i bărbătesc, eleganţa lui sobră, obişnuinţa de a plăcea îi prelungeau o tinereţe dincolo de obişnuitele hotare. Pe tînăra doamnă Martin o distinsese în chip deosebit. Omagiile acestui fin cunoscător bine-nţeles c-o măguliră. Şi-acum îşi amintea de ele cu plăcere. Se pricepea grozav să-nvîrte vorbele. O amuza nespus şi-i dase a-nţelege asta ; iar el, dus de eroica-i uşurătate, din acea clipă îşi făgăduise să-ncheie viaţa-i fericită în chip demn prin cucerirea acestei tinere, pe care-o preţuia mai mult ca pe oricine şi care îl privea cu simpatie. Utilizase pentru acest asediu toate meş- teşugitele-i metode. Dar îi scăpase cu uşurinţă printre degete.

După doi, ani cedase lui Robert Le Menii, care-o dorise cu ardoare, din toată inima lui simplă şi cu toată căldura tinereţii. „M-am dăruit lui, îşi spunea, pentru că mă iubea." Şi chiar era adevărat. Dar tot atît de-adevărat era că se lăsase dusă de-un instinct orb şi de ne- stăpînit, că ascultase de forţele

necunoscute ale fiinţei ei. Dar pentru asta nu era răspunzătoare. Şi ea şi conştiinţa ei ştiau atîta, că avuseseră credinţă, şi consimţiseră, doriseră un sentiment adevărat. I se dăduse îndată ce înţelesese că o iubea pînă la suferinţă. I se dăduse repede şi simplu. El îşi închipuise că din uşurătate. Dar se-nşela. In faţa ireparabilului, fusese tare abătută şi ruşinată, într-un fel, că are dintr-o dată ceva de tăinuit. Şi tot ce se şoptise în faţa ei despre femeile ce-aveau amanţi îi zbîrnîise în urechile arzînd ca focul.
Mîndră şi delicată, însă, cu un bun-simţ dus pînă la perfecţiune, se străduise să-i ascundă darul pe care i-l făcuse şi să nu-i spuie nimic care să-l angajeze dincolo de cele ce simţea. El nici măcar nu bănuise aceste mustrări de conştiinţă ale ei, ce nu ţinuseră de altfel decît cîteva zile, lăsînd în urmă-le o linişte desăvîrşită. Acum, după trei ani, găsea purtarea ei nevinovată şi firească. Şi cum nu supărase absolut pe nimeni, n-avea de loc regrete. Se simţea mulţumită. Această legătură era poate cea mai cuminte treabă din existenţa ei. Iubea, era iubită. Desigur, nu simţise beţia mult visată. Insă, o simte cineva vreodată ? Era prietena unui băiat de treabă, foarte plăcut femeilor, poftit de toată lumea, trecînd drept mofturos şi cam fudul şi care-i arăta o dragoste adevărată. Plăcerea ce i-o dăruia şi bucuria de-a se face frumoasă pentru el o-nlănţuia de-acest prieten. Ii făcea viaţa, de nu o veşnică-ncîn- tare, dar cel puţin uşor de suportat şi cîte- odată chiar plăcută.

însă ce nu ghicise în singurătatea-i, deşi o înştiinţaseră tristeţile-i fără motiv şi vagi- le-i nelinişti, era natura ei intimă, temperamentul, vocaţia-i adevărată, pe care şi-o descoperise datorită lui. Cunoscîndu-l pe el, se cunoscuse şi pe ea. Fusese o uimire fericită

Apropierea dintre ei n-avea nimic de-a face cu mintea ori cu sufletul. Avea o simplă şi naturală pornire pentru el, ce nu se tocea iute. Şi chiar în clipa aceea se bucura c-avea a doua zi să-l vadă în micul lor apartament din strada Spontini, unde se, întîlneau de trei ani încheiaţi. Iată de ce, c-un clătinat cam brusc din cap şi-o înălţare din umeri mai brutală decît se cuvenea de la o doamnă atît de gingaşă, îşi spuse-n sinea ei : „Nu pot trăi fără iubire. Asta-i !"II

Cînd părăsiră micul mezanin din strada Spontini, se şi-nnoptase. Robert Le Menii făcu un semn cupeului care trecea agale şi-nvăluind şi cal şi om într-o privire îngrijată, sui împreună cu Tereza. Stăteau lipiţi unul de altul, pe cînd trăsura îi purta printre nedesluşite umbre, din vreme-n vreme fulgerate de lumini, prin acel tîrg fantomă, cu

inima plină de simţiri dulci ce se stingeau întocmai ca licăririle ce se topeau în abureala geamurilor. Toate, în afară de ei, li se păreau învăluite şi fugare, iar în inimi purtau un dulce gol. Astfel, trăsura ajunse pînă aproape de Pont-Neuf, pe cheiul Augustinilor.

Acolo coborîră. Gerul uscat înviora posomorala lui ianuar. Tereza înghiţea cu lăcomie, sub voaleta ei, suflările de vînt, care veneau de peste apă şi spulberau la suprafaţa pămîntului bătătorit un colb înecăcios şi alb ca sarea. Se simţea bucuroasă să colinde prin locuri neştiute. Îi plăcea să contemple peisajul pietros învăluit în slaba şi-adînca lumină a văzduhului; să meargă cu pas iute, băieţesc, de-a lungul cheiului, unde copacii îşi etalau dantela neagră a crengilor pe zarea înroşită de nourii de fum ai tîrgului ; şi să privească, aplecată peste parapet, îngustul braţ al Senei, rosto- golindu-şi valurile-i tragice ; să guste din tristeţea rîului fără maluri, fără de fagi, fără de sălcii în acel loc. Şi iată că-n adîncul cerului şi cele dintîi stele tresăriră.

— Ai zice că le stinge vîntul, murmură Tereza.

Şi el se minunase cît de mărunt şi des clipeau. Dar nu credea să fie semn de ploaie, aşa cum spun ţăranii. El observase că cele mai adeseori clipirea stelelor vestea vreme frumoasă.

Cînd se apropiară de Pont-Neuf, dădură, în dreapta lor, de nişte magherniţe cu vechituri, slab luminate de lămpi care-afumau. Ea se grăbi spre ele, scormonind cu ochii în praful şi rugina galantarelor. Instinctu-i de căutătoare o dată aţîţat, coti şi, după colţ, avu îndrăzneala să se aventureze

pînă la o baracă cu streaşină în loc de-acoperiş. de sub grinzile căreia spînzurau zdrenţe de vreme înnegrite. In dosul sticlelor murdare, o luminare împrăştia palida-i pîlpîire peste tot soiul de castroane, vase de porţelan, un clarinet şi o cunună de mireasă.

El nu înţelegea cum poate s-o distreze asta.

— Ai să te umpli de insecte. Nu înţeleg ce te interesează ?

— Toate. Mă poartă gîndul la mireasa sărmană, a cărei cununiţă doarme aici, sub globul cel de sticlă. Masa de nuntă a avut loc la Porte Maillot, desigur. Şi în cortegiu a figurat şi-un guard republican. E nelipsit de la mai toate nunţile ce au loc sîmbetele, la Pădure. Cum, nu te simţi de loc înduioşat, dragă prietene, de toată omenirea asta, mărunţă, necăjită, care la rîndu-i îşi cîştigă un loc în pagina măreaţă a Istoriei ?

Cotrobăind în grămada ceştilor cu flori, desperecheate, ştirbe, descoperi un cuţitaş cu plăsele de sidef închipuind o doamnă lungă, plată, avînd o coafură *ă la* Maintenon. Dădu pe el doi bani. Şi cum avea o furculiţă — perechea lui — acasă, era grozav de încîntată. Robert mărturisi că nu se pricepea de loc la bibelouri. Mătuşa lui, de Lannoix, însă, era cunoscătoare. Toţi anticarii din Caen nu pomeneau decît de ea. Restaurase şi-şi mobilase castelul în pur stil. Era bătrîna casă de la ţară a lui Jean Le Menii, fostul consilier în parlamentul din Rouen, prin 1779. Casă ce existase înaintea lui, fiind menţionată într-un hrisov de prin 1690, sub numele de casele de sticlă. Intr-una din

odăile de la parter, se mai păstrase pînă deunăzi, în fundul unor dulăpioare albe, zestrea de cărţi rămasă de la acest Jean Le Menii. Mătuşa de Lannoix, spunea el, dorind să puie rînduială prin hîrţoage, descoperise că nu-s decît cărţi deocheate, cu ilustraţii scandaloase. Bine-nţeles că le dase foc.

— Aşa de proastă e mătuşa ta ? zise Tereza.

De multă vreme poveştile acestea despre mătuşa de Lannoix o scoteau din sărite. Amicul ei avea-n provincie pe tatăl şi pe mama sa. surori, mătuşi, tot felul de rudenii, pe care nu le cunoştea şi care-o enervau. El povestea cu admiraţie de ele. Iar ea întotdeauna se indispunea. Faptul că se ducea atît de des să-şi vadă rudele, o plictisea, cu-atît mai mult cu cît se întorcea de-acolo, pe cît i se părea, c-un iz de mucegai, de idei strimte, de simţăminte care o răneau. Iar el, din parte-i, se minuna în chip naiv şi suferea din cauza antipatiei ei.

Nu-i răspunse nimic. Dar, cum treceau prin faţa unei cîrciumi, cu geamurile luminate ca de pară printre gratii, îşi aminti deodată de Choulette, care trecea drept un beţiv, şi-o întrebă morocănos dacă-l mai vede pe acest poet, care venea să-i facă vizită în macferlan, cu fular roşu tras peste urechi.

Ea se simţi contrariată că-l auzea vorbind ca pe Lariviere. Şi nu voi să-i spuie că nu l-a mai văzut de loc din toamnă, c-o neglija cu nepăsarea celui ocupat, capricios şi care nu-i nici om de lume.

— îmi place că e plin de haz, de fantezie şi are-un caracter original.

Şi cum el o ţinea de rău pentru-un capriciu atîta de ciudat, ea ii răspunse cu aprindere :

— N-am numai unul, am mai multe. Nădăjduiesc că nu le dezaprobi pe toate.

El n-o dezaproba. Se temea numai pentru dînsa, să nu se compromită primind pe-acest boem, în vîrstă de cincizeci de ani, cu totul nelalocul său în casa unor oameni cumsecade.

— Cum ? Nelalocul său în casa unor oameni cumsecade ? Choulette ? Nu ştii se vede că-n fiecare an o lună e musafirul marchizei de Rieu ? Da, da, marchiza de Rieu, catolica şi regalista, şuana cea bătrînă, cum îşi spune ea singură. Dar cum Choulette văd că te persecută, să-ţi spun isprava lui cea de pe urmă. Ţi-o vînd întocmai cum am cumpărat-o de la Vence. Abia acum, în strada asta, cu geamuri pline de cămăşi şi flori, o înţeleg aşa cum trebuie.

Ascultă : astă-iarnă, pe-o seară cînd ploua, la licoristul de pe-o stradă, al cărei nume l-am uitat, dar care trebuie să fie la fel de păcătoasă cu asta-n care ne aflăm, Choulette a întîlnit o biată fată, de care nici băieţii de prăvălie ai licoristului nu s-ar fi agăţat, şi care i-a fost dragă tocmai pentru ticăloşia ei. Maria-i spune. Insă nici numele nu-i aparţine. E cel de pe tăbliţa prinsă-n cuie pe uşa cămăruţei mobilate, pe care a închiriat-o şi care se găseşte hăt, tocmai sus, în capul scărilor. Chou- lette a fost adînc mişcat de-atîta sărăcie şi amar. îi spuse surioară. îi sărută şi mîinile. De-atuncea n-o mai părăseşte. O duce cu fişiu pe cap la cafenelele din cartierul latin, unde studenţii cei bogaţi vin cu reviste, să citească. Ii spune numai vorbe

bune. Plînge el; plînge şi ea. Apoi, se pun pe băutură ; şi, după ce s-au îmbătat, prind să se bată. El o iubeşte, îi spune preacurata, crucea, izbăvirea lui. Era desculţă. I-a cumpărat un ghem de lînă groasă, andrele, să-şi împletească ciorapi. îi bate singur enorme ţinte la pantofi. O pune să înveţe versuri uşor de-nţeles. Şi se fereşte ca de foc să-i strice frumuseţea morală, scoţînd-o din ruşinea în care se găseşte şi-n care se complace cu o totală simplitate şi-o negrăită nepăsare.

Le Menii ridică din umeri.

— Choulette e un smintit ; cît despre domnul Paul Vence, frumoase lucruri îţi mai spune, n-am ce zice ! Nu c-aş fi puritan, dar unele perversiuni îmi fac de-a dreptul silă.

Acum rătăceau la voia întîmplării. Ea deveni deodată gînditoare.

— Da, ştiu, morala, datoria !... Hm, datoria... naiba mai ştie pe unde se ascunde. Trei sferturi cel puţin din timp habar nu am unde se află datoria asta. E ca şi cu ariciul lui *miss,* de la Joinville : îl căutam o seară-ntreagă pe sub mobile şi cînd, în fine, îl găseam, plecam cu toţii la culcare.

Şi el credea că-i adevăr în cele spuse, ba chiar mai mult decît şi-ar fi închipuit. Cînd era singur, se gîndea deseori la asta.

— E-aşa de-adevărat, încît de multe ori îmi pare rău c-am părăsit armata. Ştiu ce-ai să-mi spui. Devii automat. E drept, dar cel puţin ştii cu precizie ce drum ai de parcurs şi asta-i mult în viaţă. Uite la unchiul meu, la generalul de La Briche, găsesc că a avut o viaţă frumoasă, glorioasă şi destul de plăcută. Acum însă, cînd ţara-ntreagă se

varsă în armată, nu mai există ofiţeri şi nici soldaţi. Asta imi aminteşte de gări, duminica, cînd impiegaţii împing în tren pe călătorii aiuriţi. Unchiul meu de La Briche cunoştea personal pe fiecare din ofiţerii lui şi pe orice soldat. Şi-a- cum mai are toate numele pe un tablou enorm, ce stă în sufragerie. Din cînd în cînd, le mai citeşte, de plăcere. Pe cînd în vremea noastră, cum vrei să mai cunoască ofiţerul pe fiecare din ostaşii săi ?

Ea însă nu-l mai asculta. Privea negusloriţa de cartofi prăjiţi, din colţul uliţei Galande, cum sta cu faţa luminată de para jarului aprins, în bezna umbrelor adînci, la adăpostul cadrului de sticlă. Vîra într-una spumă- toarea în vasul cu untură-ncinsă, scoţînd mereu la rumeni covrigei şi-i îndesa într-un cornet făcut dintr-o hîrtie galbenă, pe care străluceau fire-aurii de paie, în timp ce-o fată roşcovană îi întindea pe palma-i roşie moneda de doi bani.

Cînd fata îşi luă cornetul şi se duse, Tereza, pofticioasă, băgă de seamă că i-i foame şi vru numaidecît să guste din covrigeii de cartofi prăjiţi.

El mai întîi se-mpotrivi.

— Nu poţi să ştii cu ce-s făcuţi.

Dar pînă la sfîrşit n-avu încotro : ceru negustoriţei o pungă de doi bani, avînd grijă să li se puie cartofilor şi sare.

Şi-n vreme ce Tereza, cu voaleta ridicată pînă la nas, mușca din covrigeii rumeni, el o trăgea spre uliţe deşarte, departe de lumina felinarelor. Astfel că se treziră iar pe chei, avînd în faţă, de cealaltă parte a rîului îngust, muntele întunecat al catedralei. Din nalturi de pridvor, pe creasta-i

de dantelă spînzurată, luna zvîrlea argint pe văile adînci ale acoperişului.

— Ia uite, Notre-Dame ! murmură ea. Greoaie ca un elefant şi fină ca o libelulă. Luna se caţără pe ea, ca o maimuţă, uitîndu-se la ea răutăcios. Nu seamănă de loc cu luna de la ţară, de la Joinville. Acolo, la Joinville, am drumul meu, un drum întins, cu luna la un capăt. Nu e la postul ei în fiecare seară, dar se întoarce cu credinţă, roşie, plină, prietenoasă. E o vecină de la ţară, cucoană din împrejurimi. Ii ies cu multă gravitate înainte, din politeţe şi prietenie ; pe cînd cu luna din Paris, mai bine să nu ai de-a face. Tovărăşia ei te compromite. Ehei ! ce multe trebuie să fi văzut, de-atît amar de vreme de cînd se tîrăşte pe acoperişuri !

Robert schiţă un zîmbet dulce :

— Vai, potecuţa ta, pe care te plimbai acolo, singurică, şi care-ţi era dragă, îmi spuneai, că are cerul la un capăt, nici prea înalt, nici prea departe, îl văd, de parc-aş fi acolo !

Acolo, la castelul de la Joinville, ca oaspete de vînătoare al lui Montessuy, văzuse pentru prima oară pe Tereza, iubind-o de la început, dorind-o. Acolo, în marginea pădurii, într-o seară, mărturisise c-o iubeşte şi ea îl ascultase mută, cu ochi pierduţi şi gură dureroasă.

La amintirea acelei potecuţe pe care se plimba, în nopţile de toamnă, singură, Tereza, ol se simţi deodată mişcat, înduioşat, trăind pentru o clipă-n amintire acele minunate ceasuri ale dorinţelor dintîi şi-ale speranţelor înfrigurate. îi căută mîna-n manşon, apucînd şi strîngînd uşurel, în blană, încheietura-i delicată.

O fetiţă care trecea cu violete prinse pe-o leasă din cetină de brad, văzînd că-s doi îndrăgostiţi, se-apropie să-i îmbie cu flori. Ro~ bert luă un bucheţel de violete de doi bani şi i-l dădu Terezei.

Ea se gîndea, înaintînd spre catedrală i „E o dihanie uriaşă. Dihanie de-apocalips..."

La celălalt capăt de pod, o altă floră-reasă, zbîrcită şi bărboasă, încărunţită de pulberi şi de ani, îi urmări cu coşu-i plin de nu-mă-uita şi trandafiri de Nisa. Tereza, căutînd să-şi vîre în corsaj buchetul mic de violete pe care îl ţinea în mînă, răspunse vesel la îmbierile bătrînei :

— Nu, mulţumesc, am tot ce-mi trebuie.

— Ehei, eşti tînără, ce-ţi pasă ! îi strigă, drăcos, baba, pe cînd se depărta.

Tereza pricepu numaidecît ce-a vrut să-i spună, şi-un zîmbet jucăuş îi rătăci pe buze şi-n priviri. Treceau acum prin umbra parvisului, pe dinaintea firidelor în care se înşirau chipuri de piatră, cu sceptre şi cununi.

— Hai să intrăm, îi zise ea.

El n-avea chef. Simţea nedesluşit o nendemînă, o teamă chiar să se arate cu ea într-o biserică. O încredinţă că e închis. Credea ce spune şi-o dorea. Ea însă, apăsînd pe clanţă, se strecură în pridvorul uriaş, plin de coloane, care urcau ca nişte arbori neînsufleţiţi spre beznele înalte. In fund, departe, luminări păşeau pe dinaintea popilor-stafii, în vreme ce orgele scoteau cele din urmă gemete pîn-a nu amuţi. Şi în tăcerea bruscă

care se lăsase, Tereza se înfioră deodată ca de frig. Rosti :

— Tristeţea bisericilor, noaptea, mă tulbură ; simt măreţia neantului în neclintirea ei.

El îi răspunse :

— în ceva, totuşi, trebuie să credem. Căci, de n-ar fi un Dumnezeu şi sufletul n-ar fi nemuritor, ar fi prea trist pe lume.

Rămase-o vreme nemişcată, sub draperiile de umbră ce spînzurau din bolţi. Spuse-n sfîrşit :

— Dragă prietene, n-avem ce face c-o viaţă-aşa de scurtă şi mai rîvneşti la una veşnică !

Pe cînd se întorceau spre casă, în cupeu, el spuse vesel că petrecuse-o minunată zi. Şi mulţumit de el, de ea, o sărută. Ea însă nu se molipsea de veselia lui. Aşa se întîmpla mai totdeauna. Cele din urmă clipe ale întîlnirii lor erau înveninate de teama ei că el nu va găsi cuvîntul cel mai potrivit la despărţire. De obicei o părăsea aşa, deodată, de parcă cele ce se petrecuseră n-ar fi lăsat în el nici un ecou.

De fiecare dată cînd se despărţeau, avea un sentiment nedesluşit al unei mici rupturi. Şi asta o făcea să sufere de mai nainte şi să s-arate cam nervoasă. [1]

La Cours-la-Reine, sub arbori, el îi luă mînuţa şi-o sărută cu gingăşie de mai multe ori.

— Spune, Terezo, nu-i aşa că-i rar să se iubească cineva ca noi ?

— Rar, nu ştiu ; dar sînt încredinţată că mă iubeşti.

— Şi tu ?

— Şi eu.

— Şi ai să mă iubeşti întotdeauna ?

— Asta cine-ar putea s-o ştie ?

Şi, observînd că chipul lui se-ntunecă :

— Ai fi mai liniştit cu o femeie care ţi-ar spune c-o să-ţi rămînă credincioasă toată viaţa ?

El rămînea tot îngrijat şi tare abătut. Atunci ei îi fu milă şi-l linişti de tot :

— Ştii foarte bine, dragul meu, că nu sînt uşuratică. Nu-mi irosesc zadarnic graţiile, ca principesa Seniavine.

Se despărţiră sub copaci, la Cours-la-Reine, aproape-n capătul aleei. El îşi păstră cupeul, să-l ducă pe Royală : cina la cerc ; pe urmă se ducea la teatru. N-avea o clipă de pierdut.

Tereza o porni pe jos spre casă. Cînd se ivi în faţa ei Trocaderoul, sclipind din dia- dema-i de mărgăritare ce aruncau în aer mii de focuri, îi aminti deodată de baba de la Pe- tit-Pont. Şi vorbele ce i le aruncase-n vîntul negru : „Ehei, eşti tînără, ce-ţi pasă !" nu-i mai sunau în minte deşucheate şi-n batjocură, ci pline de fiori şi de tristeţe. „Ehei, eşti tînără, ce-ţi pasă !" Da, era tînără, iubită şi se plictisea

.III

Coşul de flori din mijlocul mesei cuprindea un masiv de flori în cercu-i larg de bronz aurit, pe care vulturi cu aripi desfăcute se împleteau cu stele şi albine, sub torţele grele închipuind cornuri de abundenţă. De-o parte şi de alta, Victorii înaripate susţineau crengile înflăcărate ale candelabrelor. Coşul acesta de flori în stil *empire* era un dar al lui Napoleon, făcut prin 1812 contelui Martin de FAisne, bunicul actualului conte Martin-Belleme. Martin de l'Aisne, deputat în Corpul legislativ al anului 1809, fusese în anul următor numit membru în comisia de finanţe ale cărei lucrări necurmate şi secrete conveneau de minune spiritului său laborios şi în acelaşi timp timid. Liberal prin origine şi porniri, plăcuse totuşi împăratului, care apreciase şi hărnicia-i şi cinstea-i exemplară, care nu stingherea pe nimeni. Doi ani plouase cu favoruri peste el. Dar, în 1813, sealăturase majorităţii moderate, ce aprobase raportul domnului Laine, prin care, dîndu-se imperiului lecţii tîrzii, se punea frîu puterii şi în acelaşi timp efectelor dezastruoase. Iar la 1 ianuar 1814, întovărăşise pe colegii lui la Tuileries, unde împăratul le făcuse o primire groaznică, lovind în ei fără cruţare. întunecat şi violent, stăpînit de mînia puterii lui prezente şi a căderii lui apropiate, îi zdrobise sub furia şi sub dispreţul lui.

Umbla de colo-colo printre şirurile celor încremeniţi, cînd, dintr-o dată, înhăţînd

la în- tîmplare pe contele Martin de umeri, prinse a-l scutura şi-a-l tîrîi, strigînd : „Ce credeţi că-i un tron ? Patru bucăţi de lemn înfăşurate-n catifea ? Un tron este un om, şi acest om sînt eu ! Aha ! Aţi vrut să mă-mproşcaţi cu tină. Acuma v-aţi găsit să mă mustraţi, cînd două sute de mii de cazaci stau gata să ne calce frontiera ? Laine al vostru e-un om rău. Rufa murdară se spală în familie." Şi-n timp ce fu- ria-i se revărsa, cînd trivială, cînd sublimă, sucea şi răsucea în mînă gulerul brodat al deputatului de l'Aisne. „Poporul mă cunoaşte. Pe voi nu ! Eu sînt alesul naţiunii. Pe cînd voi ce sînteţi ? Nişte obscuri aleşi ai regiunii !" Şi le prezise soarta girondinilor. Zornăia dînd din pinteni şi glasul lui tuna, că bietul contele Martin rămase tremurînd şi bîlbîind pentru tot restul vieţii. Şi-aşa, înfricoşat, din ascunzişul casei lui de la Laon, a chemat pe Burboni, după înfrîngerea împăratului. Zadarnic cele două restauraţii, guvernămîntul din iulie şi-al doilea imperiu i-au tot împodobit de cruci şi de cordoane pieptu-i la fel de apăsat. Urcat la cele mai înalte funcţii, copleşit de onoruri de către trei regi şi-un împărat, rămăsese pentru tot restul vieţii cu mîna Corsicanului pe umăr. A murit senator sub Napoleon al III-lea, lăsînd un fiu zgîlţîit de-un tremur ereditar.

Fiul acesta luase pe domnişoara Belleme, fata primului preşedinte al Curţii din Bourges şi, o dată cu ea, gloriile politice ale unei familii care dăduse trei miniştri monarhiei temperate. Bellem ii, făcînd parte din nobleţea de robă sub I.udovic al XV-lea, dăduseră la iveală originea iacobină a Martinilor. Cel de-al doilea conte Martin făcuse parte din

toate adunările pînă la moartea lui, care se săvîrşise prin 1881. Charles Martin-Belleme, fiul său, îşi luase fără greutate locul la Cameră. Căsătorindu-se cu domnişoara Tereza Montessuy, a cărei zestre venea în sprijinul situaţiei politice, se numărase printre cei patru sau cinci burghezi titraţi şi cu avere care, alăturaţi democraţiei şi Republicii, fuseseră primiţi cu fără prea multă rea-voinţă de către republicanii de carieră, pe care aristocraţia numelui îi măgulea, iar mediocritatea spiritului îi liniştea.

In sufrageria, în care, pe deasupra uşilor, se-ntrezărea, pe ici, pe colo, înecat în umbră, părul pătat al cîinilor de Oudry, în faţa coşului de flori semănat cu stele şi albine de aur, între cele două Victorii purtînd lumini, contele Martin-Bellème făcea onorurile mesei cu amabilitatea-i puţintel cam ştearsă, cu poli- teţea-i tristă, de curînd desemnată să reprezinte la Elysée, pe lîngă marea curte a Nordului, Franţa izolată şi reculeasă. El adresa din vreme-n vreme cuvinte searbăde în dreapta lui, către doamna Garain, soţia fostului ministru de justiţie ; şi-n stînga, principesei Senia- vine, plină de diamante şi plictisindu-se de moarte. In faţa lui, de cealaltă parte a coşului de flori, contesa Martin, avînd de-o parte pe generalul Larivière şi de cealaltă pe domnul Schmoll, de la Academia de Inscripţii, îşi mîn- gîia cu suflul evantaiului umerii goi şi delicaţi. In cele două semicercuri din prelungirea mesei, se vedea domnul Montessuy, voinic, cu ochi albaştri şi faţa colorată, o verişoară tînără, doamna Bellème de Saint-Nom, ce se-ncurca în braţele ei lungi şi slabe, pictorul

Duvicquet, domnul Daniel Salomon, Paul Vence, deputatul Garain, domnul Bellème de Saint-Nom, un senator necunoscut, şi Dechartre, care venea pentru întîia oară în casă. Conversaţia, mai în- tîi firavă şi săracă, spori, prelungindu-se în- tr-un murmur nedesluşit, deasupra căruia se alese glasul lui Garain :

— Orice idee falsă e primejdioasă. Toţi cred că visătorii nu fac vreun rău, dar se înşală : fac mult rău. Şi cele mai inofensive utopii în aparenţă au, cred, înrîuriri vătămătoare. Tind să inspire dezgustul de realitate.

— Poate că nici realitatea asta nu-i chiar aşa faimoasă, zise Paul Vence.

Fostul ministru de justiţie încredinţă pe toată lumea că era omul oricărei transformări şi ameliorări ; şi, trecînd sub tăcere faptul că el ceruse, sub imperiu, suprimarea armatei permanente şi, în 1880, despărţirea Bisericii de Stat, declară că, fidel programului, rămînea slujitorul devotat al democraţiei. Deviza lui, după cîte spunea, era : Ordine şi Progres. Şi părea încredinţat că el descoperise asta.

Montessuy i-o trînti verde-n faţă :

— Haide, fii sincer, domnule Garain. Mărturiseşte că nu-i nici o reformă de făcut, cel mult să schimbi culoarea mărcilor poştale. Bune sau rele, toate-s aşa cum trebuie să fie. Da, adăugă el, toate-s aşa cum trebuie să fie. Atîta doar că-s în continuă schimbare. Cu începere din 1870, situaţia industrială şi cea financiară a ţării a trecut prin patru, ori cinci revoluţii, pe care economiştii nu numai că nu le-au prevăzut,

dar nu le înţeleg nici pînă astăzi. In societate, ca şi în natură, toate prefacerile se săvîrşesc pe dinlăuntru.

In ce priveşte guvernarea, se mărginea la vederi clare şi apropiate. Şi cum era înfipt puternic în prezent şi nu se sinchisea de viitor, socialiştii nu-l înspăimîntau de loc. Fără a se-n- griji de soarele ori capitalul se vor stinge-n- tr-o zi, se bucura din plin de ele. După părerea lui, era mai bine să te laşi în voia valurilor. Doar imbecilii se îndîrjesc contra curentului şi doar nebunii cearcă s-apuce înainte.

In schimb, eontele Martin, natură pesimistă, avea întunecate presimţiri. Vestea cu vorbe-acoperite diverse catastrofe.

Vorbele lui fricoase, trecînd prin tufele de flori, ajunseră la domnul Schmoll, care prinse-a se jelui şi-a proroci : lămuri că popoarele creştine nu erau nicidecum în stare să lepede cu totul barbaria şi dacă n-ar fi fost evreii, Europa ar fi şi azi ca-n vremea cruciadelor, căzută în mizerie, în ignoranţă şi-n cruzime.

— Da, evul-mediu, zise el, nu s-a încheiat decît în manualele de istorie, care se dau şcolarilor, să le sucească mintea. De fapt însă, barbarii au rămas tot barbari. Şi Izraelul are misiunea să instruiască naţiile. Tot Izraelul a adus în Europa, în timpul evului de mijloc, înţelepciunea Asiei. Socialismul vă inspiră groază. E tot un rău creştin, cum e şi monarhismul. Iar anarhismul ? Nu recunoaşteţi în el boala de care-au suferit vechii Vaudois şi Albi- geois ? Evreii, care au instruit şi-au şlefuit Europa, tot ei sînt singurii ce-o pot salva de plaga evanghelică

ce-o devorează. Păcat însă că şi-au trădat misiunea. Acum sînt mai creştini decît creştinii. Şi Dumnezeu îi pedepseşte pentru asta. îngăduie să fie exilaţi şi jefuiţi. Antisemitismul face azi peste tot progrese înspăimîn- tătoare. In Rusia, cei de-o religie cu mine sînt prigoniţi ca fiarele. In Franţa, funcţiunile civile şi militare sînt interzise evreilor. Nu pot răzbi în cercul aristocraţiei. Nepotul meu, tînărul Isaac Coblentz, a fost silit s-abandoneze cariera diplomatică, deşi trecuse în chip cu totul strălucit examenul de admitere. Soţiile multor colegi de-ai mei, cînd doamna Schmoll se duce să le vadă, îi vîră ca din întîmplare sub ochi ziare antisemite. Şi faptul că ministrul Instrucţiunii Publice a refuzat să-mi dea crucea de comandor, pe care i-o cerusem, nu e de necrezut ? Ce nerecunoştinţa ! Ce aberaţie ! Antisemitismul înseamnă moartea, înţelegeţi, moartea civilizaţiei europene.

Omul acesta mărunţel era de un firesc ce întrecea toate artele lumii. Teribil şi grotesc, încremenea întreaga masă prin nemaipomenita lui sinceritate. Doamna Martin, care se amuzase, i-o spuse ca un compliment :

— Dumneata cel puţin îţi aperi coreligionarii, domnule Schmoll, îi zise ea. Nu faci ca o frumoasă evreică, o oarecare doamnă, care, văzîndu-se citată într-un ziar că ar primi la ea elita societăţii izraelitene, a început să strige peste tot c-a fost grozav de insultată.

— Sînt sigur, doamnă, că nu ştiţi ce minunată şi ce superioară este morala

evreiască faţă de toate celelalte. Cunoaşteţi parabola cu cele trei inele ?

Dar întrebarea se pierdu în larma dialogurilor, în care se amestecau politica străină, expoziţiile de pictură, scandalurile mondene şi discursurile academice. Se discută de cel mai nou roman şi de apropiata premieră. Era o comedie. Napoleon avea şi el un rol în piesă, un mic rol episodic.

Discuţia rămase la Napoleon, adesea evocat în teatru şi proaspăt studiat în cărţi foarte citite, obiect de curiozitate, personaj la modă, şi nu eroul popular de altădată, soldatul semizeu al Patriei, ca-n zilele cînd Norvins, Beran- ger, Charlet şi cu Raffet îi făureau legenda, ci-un simplu personaj curios, tip amuzant în via lui intimitate, figură de un stil care plăcea artiştilor şi de un dinamism care-ncînta prostimea.

Garain, care-şi întemeiase situaţia politică pe ura lui contra imperiului, socotea în chip sincer că acest interes naţional pentru Napoleon nu putea fi decît un chef absurd. Nici nu vedea primejdie în asta şi nici nu-i era frică. Frica la el venea deodată şi izbucnea cumplită şi feroce. Pentru moment, era de-o linişte desăvîrşită, dovadă că n-amintea nici de reprezentaţii interzise, nici de cărţi puse la index şi nici de scriitori ce trebuiau vîrîţi la închisoare.
de nici un soi de înfrînare. Sevei* şi calm, ve~ dea-n Napoleon doar pe acel *condottiere* al lui Taine care-i dăduse un picior în burtă lui Volney.

Dar fiecare ţinea să-l definească pe veritabilul Napoleon. Stăpînul casei, în faţa coşului de flori imperial, vorbi cuviincios de

Bona- parte, ca organizator şi administrator, şi-l ridică în slavă ca preşedinte al Consiliului de Stat, în care calitate vorba lui aducea lumină în toate punctele obscure.

Garain dădu-n vileag că-n prea faimoasele şedinţe, sub pretext că vrea să prizeze tabac, Napoleon cerea de la consilieri tabacherele lor de aur împodobite cu miniaturi şi briliante, pe care nu le mai vedeau vreodată înapoi. Că pînă la sfîrşit, nici nu dădea consiliului decît hotărîri şterse. Cunoştea bine toate astea de la Mounier fiul.

Montessuy preţuia la Napoleon spiritul său de ordine.

— Ii plăcea treaba bine făcută, zise el. E-un gust care se pierde.

Pictorul Duvicquet, care avea idei de pictor, era tare-ncurcat. Nu regăsea pe masca mortuară adusă de la Sfînta Elena caracteristicile acelui chip frumos şi plin de energie, pe care busturile şi medaliile le-au consacrat. Oricine putea să se convingă, acum că bronzul acestei măşti, coborîtă din poduri, era peste tot locul spînzurat, la micii negustori de mărunţişuri, alăturea de vulturii şi sfincşii de lemn aurit. Şi, credea el, o dată ce chipul lui Napoleon nu semăna a fi napoleonean, la fel şi sufletul s-ar fi putut să nu aducă cu Napoleon. Era poate un suflet oarecare de burghez, cum spuneau unii şi cum era înclinat şi el să creadă. I5e altfel, el, Duvicquet, care putea cu drept, cuvînt să spuie că imortalizase obrazurile veacului, ştia că oamenii celebri sînt altfel decît ni i-am închipuit.

Domnul Daniel Salomon atrase atenţia că masca de care vorbea Duvicquet, adică

mulajul luat de pe chipul încremenit al împăratului şi- adus în Europa de către doctorul Antommarchi, a fost turnat în bronz pentru întîia oară şi tras în multe copii prin subscripţie sub Ludovic- Filip, în 1833, şi că de-atunci trezise surprindere şi neîncredere. De mult se bănuia că acest italian, limbut şi lacom, acest spiţer de comedie, îşi bate joc de lume. Elevii doctorului Gali ale cărui teorii erau pe-atunci la mare trecere,, considera această mască drept suspectă. Găsea că n-are bosa geniului, şi fruntea, cercetată după metoda acestui mare maestru, nu prezenta, în conformaţie, nimic deosebit.

— Păi tocmai asta-i, zise prinţesa Seniavine. Napoleon nu-i remarcabil decît prin faptul c-a dat lui Volney un picior în burtă şi-a şterpelit atîtea preţioase tabachere bătute-n pietre scumpe, cum ne-a convins domnul Ga- rain mai înainte.

— Ba încă, şi picioru-n burtă nu-i chiar aşa de sigur, zise doamna Martin.

— Pînă la urmă ies toate la iveală, zise cu veselie principesa. Napoleon n-a dat măcar picioru-n burtă lui Volney şi-avea cap de cretin.

Lariviere crezu de datoria lui să se •avînte la atac. Zvîrli-n arenă următoarea frază :

— Napoleon, campania sa din 1813 e foarte contestată.

Generalul n-avea decît o singură idee, să placă lui Garain , altă idee nu avea. Totuşi, după un mic efort, tot izbuti să formuleze o judecată de ansamblu :

— Napoleon a săvîrşit greşeli ; şi-n calitatea lui nu avea voie să le săvîrşească.

Şi tăcu, înroşindu-se gotcă.

Şi dumneata, domnule Vence, îl întrebă doamna Martin, ce crezi despre Napoleon

— ?Doamnă, nu-mi plac de loc, „chefliii cu sabie" ; şi cuceritorii mi-au părut totdeauna nişte nebuni primejdioşi. Totuşi, şi pe mine ca toată lumea, mă preocupă chipul împăratului. Şi-l găsesc plin de caracter şi plin de viaţă. Nu e poem, nu e roman de aventuri pentru a egala acel *Memorial,* altfel în chip ridicol scris. Ce cred eu de Napoleon ? De vreţi să ştiţi, aflaţi că i-a fost hărăzită o soartă glorioasă şi ni s-arată în toată strălucirea eroilor de epopee. Căci un erou nu poate fi decît uman. Şi Bonaparte e uman.

— O ! O ! se auzi din toate părţile.

Dar Paul Vence continuă :

•— Era şi violent şi uşuratic ; prin asta, deci, profund uman. Adică, vreau să spun, asemeni tuturor ; dorind cu o putere unică în felul ei tot ce doreşte, tot ce consideră de preţ un om obişnuit. Iluziile pe care le dădea poporului şi le-a făcut şi singur, în asta constă forţa şi slăbiciunea lui, în asta frumuseţea. Credea în glorie. Credinţa-i despre viaţă şi despre lume era cam ce credea şi un grena- dier de-al lui. A păstrat toată viaţa gravitatea copiilor ce se complac în jocul cu săbii şi cu tobe - şi-acea naivitate trebuitoare unui bun ostaş. Punea preţ sincer pe putere. A fost cel mai om dintre oameni, cel mai legat de carne dintre toţi. Orice gîndire a lui era şi faptă şi-nfăptuirile lui toate au fost mari şi comune. Căci asta face pe eroi, vulgara măreţie. Şi, deci, Napoleon e

un erou desăvîrşit. Mintea-i nu s-a înălţat mai sus ca mîna-i, mîna-i micuţă şi frumoasă, cu care-a zdrobit lumea. Şi nu i-a păsat niciodată de-un ţel pe care nu-l putea atinge.

— Atunci, zise Garain, nu crezi c-a fost un geniu intelectual. Sînt de acord cu dumneata.

— Bine-nţeles, urmă Paul Vence, că avea geniul necesar pentru a se-nvîrti cu brio în circul militar şi cel civil al lumii. Dar n-a-vea geniul speculativ; asta e altă gîscă în ■*ceea* traistă, precum zicea Buffon. Avem tot ce-a scris el şi tot ce-a spus. în stilul său se oglindeşte mişcarea şi imaginea. Şi în atît amar de cugetări, nu se găseşte urmă de curiozitate filozofică, o clipă nu se sinchiseşte de necunoscut, nici o nelinişte în faţa tainei ce-nvăluie destinul. în insula Sfînta Elena, vorbind de Dumnezeu şi suflet, pare un biet şcolar de paisprezece ani. Zvîrlit în lume, sufletul său s-a regăsit în toate sufletele acestei lumi, îm- brăţişîndu-le pe toate dintr-o dată. Nimic din acest suflet nu s-a pierdut în infinit. Poet, a cunoscut doar poezia acţiunii. S-a mărginit să deie-n dar pămîntului tot visul lui puternic, plin de viaţă. în năzdrăvana, mişcătoarea lui naivitate, credea c-un om poate să fie mare şi acest gînd copilăresc n-a fost distrus nici de nenoroci ri şi nici de timp. Şi tinereţea, sau mai bine sublima lui adolescenţă a durat cît şi el, căci zilele vieţii lui nu se legaseră una de alta ca să formeze o maturitate conştientă. E minunata stare a oamenilor de acţiune. Se dăruiesc cu totul clipei pe care o trăiesc şi geniul lor se-adună într-un singur punct. Se primenesc mereu şi nu se

prelungesc. Şi ceasurile existenţei lor nu sînt înlănţuite între ele de meditaţii grave şi dezinteresate. Viaţa lor nu e o curgere, ci se succede într-o înşiruire de acte. De asemeni, n-au nici viaţă lăuntrică. Cusur ce se observă cu precădere la Napoleon, ce n-a trăit de loc lăuntric. De-aici şi caracte- ru-i uşuratic, ce l-a făcut să-ndure mai lesne enorma greutate a tuturor greşelilor şi a nenorocirii lui. Sufletul său, mereu tot altul, re- năştea în fiecare dimineaţă. Avea ca nimeni altul darul de-a se distra. Şi chiar din prima zi,, văzînd răsărind soarele pe stîrica-i funerară de la Sfînta Elena, a sărit jos din pat, fluierînd o romanţă. Dovadă pacea unui suflet mai presus de destin şi mai ales uşurătatea unui spirit ce se reface iute. Şi asta pentru că trăia doar în afară.

Garain, căruia nu-i plăcea de loc felul acesta ingenios de a gîndi şi-a perora, spuse, grăbind concluzia :

— într-un cuvînt, avea ceva de monstru, zise el.

-— întîi de toate, că nu există monştri, răspunse Paul Vence. Şi-apoi, acei ce trec drept monştri ne inspiră groază. Pe cînd Napoleon a fost iubit de un întreg popor. într-asta consta forţa lui, că ridica sub paşi iubirea tuturor. Soldaţii îşi dădeau cu drag viaţa pentru el.

Contesa Martin ar fi dorit să-şi spună părerea şi Dechartre. Dar el se apără c-un fel de spaimă.

— Cunoaşteţi parabola cu cele trei inele, sublimă inspiraţie a unui jidov portughez ? intră în vorbă Schmoll.

Garain, felicitîndu-l pe Paul Vence de strălucitu-i paradox, îşi exprima-n acelaşi timp regretul c-atîta spirit se irosea în dauna moralei şi justiţiei.

— Există un principiu, zise el ; să judeci omul după faptă.

— Şi pe femei ? sări prinţesa Seniavine, le judeci şi pe ele după fapte ? Şi cum poţi şti ce fac ?

Rumoarea vocilor se-amesteca cu clinchetul argintăriei. Un aer cald, îngreuiat de aburi scălda întreaga sală. Muiate, rozele îşi semănau petalele pe masa înfăşată alb. Iar gîndurile se-nălţau mai arzătoare.

Lariviere îşi făcea visuri.

— Cînd or să-mi dea răvaş de drum, zise către vecina lui, am să mă duc să mă fixez la Tours. Şi-am să cultiv acolo flori.

Şi prinse a se lăuda că e un straşnic grădinar. Numele lui se şi dăduse unui trandafir. Şi era foarte măgulit

.Schmoll întrebă din nou pe comeseni dacă cunosc parabola cu cele trei inele.

In vreme ce prinţesa îl tachina pe deputat :

— Cum, nu ştii, domnule Garain, că poţi să faci aceleaşi lucruri pentru motive diferite ?

La care Montessuy n-o contrazise :

— E adevărat ce spuneţi, doamnă, că faptele nu dovedesc nimic. Şi acest gînd îţi sare-n ochi dacă te-apleci asupra unui episod din aventurile lui Don Juan, un episod pe care nu l-a cunoscut nici Mozart şi nici Molière, şi care este relevat de o legendă englezească, pe care-am cunoscut-o datorită prietenului meu James Lovell, de la Londra. Se spune-acolo că marele seducător şi-a pierdut vremea doar cu trei femei. Una era burgheză şi îşi iubea bărbatul ; alta, călugăriţă, n-a consimţit să-şi calce jurămîntul. A treia, care fusese multă vreme desfrînată şi-acuma îşi pierduse frumuseţea, era o biată slujnică într-o tavernă. Atîtea să- vîrşise şi-atîtea observa în jur, că dragostea nu-i mai spunea nimic. Aceste trei femei s-au comportat exact la fel pentru motive foarte diferite. O faptă-n sine nu dovedeşte nimic. Grămada faptelor în

schimb, totalitatea, greutatea lor alcătuiesc valoarea unei fiinţe umane.

— Unele fapte de-ale noastre, zise doamna Martin, au aerul şi chipul nostru : ne
sînt fiice. Iar altele nu seamănă de loc cu noi.

Şi se sculă, luînd pe general de braţ.

Prinţesa zise, pe cînd trecea-n salon, la braţul lui Garain :

— E drept ce-a spus Tereza... că unele nu seamănă de loc cu noi : pui de ţigani pe care i-am avut prin somn.

Degeaba nimfele de pe tapete zîmbeau prin strălucirea lor trecută, că musafirii nici nu le luau în seamă.

Doamna Martin, ajutată de verişoara ei, ■doamna Belleme de Saint Nom, servi cafeaua, în vreme ce complimenta pe Paul Vence. de cele spuse-n vremea mesei.

— Te-am admirat cu cîtă îndrăzneală ai explicat figura lui Napoleon — lucru grozav de rar în cele ce se aud în jurul meu. E-ade- vărat c-am remarcat şi eu ce bine seamănă copiii, vorbesc de cei frumoşi, cînd se bosumflă, cu marele Napoleon la Waterloo. M-ai ajutat să înţeleg cele mai tainice motive ce stau la baza acestei potriviri.

Şi, întorcîndu-se către Dechartre :

— Dar dumitale, ţi-i drag Napoleon ?

— Doamnă, nu-mi place revoluţia. Şi Bonaparte e revoluţia în cizme.

— Vai, domnule Dechartre, de ce n-ai spus în timpul mesei asta ? A, da, da, înţeleg : accepţi să fii spiritual doar în culise...

Stăpînul casei pofti pe domni în fumoar. Paul Vence rămase singur cu cucoanele. Prinţesa Seniavine îl întrebă dacă şi-a isprăvit romanul şi care era subiectul. Era un studiu, în care se silea să ajungă la un adevăr format dintr-o suită logică de lucruri verosimile care, înşiruite, duceau pînă la urmă la o evidenţă.

— Prin asta, zise el, romanul dobîndeşte o forţă morală, de care, în marea ei deşertăciune, istoria n-a avut parte niciodată.

Ea vru să ştie despre carte, dacă se adresa femeilor. El îi răspunse negativ.

— Faci rău, domnule Vence, că nu scrii pentru noi. E tot ce poate dărui femeilor un om superior.

Şi cum el stăruia să afle cum de-a ajuns la judecata asta :

— E foarte simplu, zise ea : toate femeile inteligente iau numai imbecili.

— Care le plictisesc de moarte.

— Bine-nţeles ! Dar cei superiori i-ar plictisi mai tare. Ar şi avea mai mulţi sorţi de izbîndă... Dar spune-mi subiectul cărţii.

— Ţii mult ?

— Eu nu ţin la nimic.

— Ei, uite : e un studiu de moravuri populare, povestea unui tînăr lucrător cuminte, cumpătat, frumos ca o fetiţă, c-un suflet feciorelnic, un suflet nepătruns. E lucrător cu dalta, dibaci în meserie. Seara, lîngă măicuţa lui, pe care o iubeşte, învaţă. Citeşte multe cărţi. în mintea-i simplă, goală, ideile se-nfig ca nişte gloanţe într-un zid. N-are cerinţe. N-are nici pasiuni, nici vicii, care ne ancorea- zăn viaţă. E-un suflet singuratic şi curat. Şi fiindcă e-nzestrat cu-atîtea virtuţi mari, începe-a fi orgolios. în jurul lui nu vede decît sărmani şi ticăloşi. îi vede suferind. Ar vrea să se jertfească, deşi nu e uman ; are o milă rece, care se cheamă altruism ; nu e uman pentru că nu e senzual.

— A ! ca să fii uman, trebuie să fii şi senzual ?

— Desigur, doamnă. Mila e pentru măruntaie ce este mîngîierea pentru piele. Nu e inteligent pînă-ntr-atîta ca să se îndoiască. E credincios. Crede tot ce-a citit. Şi a citit că fericirea lumii se poate

cîştiga numai dacă distrugi societatea. Setea de martiraj îl sfîşie. Şi, într-o bună dimineaţă, îmbrăţişîndu-şi mama, pleacă ; se duce să pîndească pe deputatul socialist al arondismentului, îl vede, se aruncă asupra lui şi îi înfige un priboi în burtă, stri- gînd : „Trăiască anarhia !" E arestat, e măsurat şi fotografiat, interogat ; pe urmă judecat şi condamnat la moarte, ghilotinat. Iată romanul meu.

— Nu-i tocmai amuzant, zise prinţesa. Dar nu-i din vina dumitale : aşa sînt anarhiştii voştri, timizi şi moderaţi, ca toţi francezii. Pe cită vreme ruşii, cînd săvîrşesc ceva, apoi sînt plini de îndrăzneli şi fantezie.

Contesa Martin se-apropie de Paul Vence, ca să-l întrebe de nu ştie cumva cine-i domnul cel blînd ce nu deschide gura, aruncă doar în jur priviri de cîine rătăcit. îl invitase soţul ei. Ea nu ştia nimic de el, nici cum îl cheamă.

Paul Vence ştia atîta doar că-i senator, îl întîlnise într-o zi, întîmplător, la Luxemburg, în galeria care slujeşte de bibliotecă.

— Veneam să cercetez cupola, pe care Delacroix a zugrăvit, într-o pădure de mirt bătînd în albăstriu, pe înţelepţii şi

eroii din antichitate. Avea acelaşi aer jalnic şi păcătos ; se încălzea şi mirosea a cîine plouat. Stătea de vorbă cu prieteni vechi şi le spunea, frecîn- du-şi mîinile : „După părerea mea, dovada că republica e cea mai bună cîrmuire, e faptul că-n 1871 a fost în stare să împuşte şaizeci de mii de răsculaţi, doar într-o săptămînă, fără să-şi piardă popularitatea. După asemenea re-presiuni, oricare alt regim s-ar fi făcut nesuferit."

— Doamne, ce om ! Cît e de rău ! zise doamna Martin. Cînd mă gîndesc că m-apucase mila, văzîndu-l cît e de stîngaci şi de sfios !

Doamna Garain, aproape aţipită, cu capul scăpătat în piept, visa, prin pacea sufletului ei de gospodină, la grădiniţa-i de legume de pe colina Loirei, unde veneau să-i dea bineţe orfelinii.

Intre timp Joseph Schmoll şi generalul Lariviere ieşeau din fumoar, cu ochii strălucind încă de vorbele fără perdea pe care le schimbaseră. Lariviere se aşează între prinţesa Seniavine şi doamna Martin.

— Azi-dimineaţă, la Pădure, am întîl-nit-o pe baroana Warburg ; era călare pe un cal superb. „Cum faci de ai întotdeauna aşa frumoşi cai, generale ?" mi-a spus.

„Doamnă, i-am răspuns eu, ca să ai cai frumoşi, e necesar să fii ori prea bogat, ori prea deştept."

Era aşa de mulţumit de vorba asta, c-o repetă de două ori, făcînd cu ochiul.

Paul Vence s-apropie de doamna Martin :

— Ştiu cum îl cheamă pe senatorul nostru : îl cheamă Loyer, e vicepreşedinte al unui grup şi autor al unei cărţi de propagandă intitulată *Crima din 2 decembrie.*

Lariviere urmă :

— Era o vreme mizerabilă. Mă adăpostesc în grabă sub ciupercă. Acolo, dau de Le Menii. Eram grozav de prost dispus. Iar el rî- dea în sinea lui de mine, vedeam eu bine. Dar ce-şi închipuie, că dacă-s general, mă-nnebu- nesc după vîntoasă, grindină şi zloată ? Găsesc că e absurd ! Mi-a spus apoi că nu-i displace vremea rea şi că se duce săptămîna viitoare la vînat vulpi cu cîţiva buni prieteni.

Urmă o clipă de tăcere ; dar generalul i-o dădu înainte :

— In fine, îi urez petrecere plăcută, dar nu-l invidiez de loc. Găsesc că vînătoarea de vulpi nu-i chiar aşa plăcută.

— Dar necesară, zise Montessuy.

Lariviere dădu din umeri :

— Vulpea nu e primejdioasă decît pentru poiate, la vremea primăverii, cînd îşi hrăneşte puii.

— Vulpea, îl contrazise Montessuy, preferă rezervaţia, poiatelor. E un dibaci braconier, ce păgubeşte mai mult pe vînători decît pe fermieri. Cunosc destul de bine chestiunea.

Doamna Martin, distrată, nici n-auzea ce-i spune principesa.

„Nu m-a vestit măcar că pleacă !" îşi spunea.

— La ce te gîndeşti, dragă ?

La nimica.IY

In chilioara sumbră şi tăcută, stup încărcată de perdele, de portiere, coltuce, piei de urs şi de covoare de-Orient, săbiile, în licărirea focului trezit, sclipeau de pe cretona zidului, printre cartoanele de tir şi colbăitele zorzoane de la cotilioanele celor trei ierni. Şifonierul în lemn de trandafir avea deasupra lui o cupă de argint, vreun premiu decernat, se vede, de vreo societate de sport. Pe plăcile de porţelan pictat al gheridonului, o cupă de cristal în formă de tricorn, pe care se învîrtejeau zorele de-aramă aurită, cu cîteva crenguţe de liliac alb ; şi peste tot lumini ce tresăreau prin bezna caldă. Tereza şi Robert, cu ochi deprinşi cu-ntune- cimea, se învîrteau uşor printre obiectele familiare. El îşi aprinse o ţigară, în timp ce ea, cu spatele la foc, îşi prindea părul, în picioare, privindu-se, nedesluşit, într-o *psyché.* Dar nu voia nici luminări, nici lampă. Lua, tăcută, acele de păr din cupa mică de sticlă de Boe- mia, ce sta pe masă, la îndemîna ei, de trei ani încheiaţi. El o privea cum îşi petrece, grăbită, degetele-i

de lumină prin rîuşorul arămiu al părului, în timp ce chipul ei, asprit şi înnegrit de umbre, lua un aer tainic, tulburător, aproape. Şi nu spunea nimic.

O întrebă :

— Tot mai eşti supărată, iubito ?

Şi cum o tot zorea să-i dea răspuns, să-i spuie doar o vorbă :

— Ce pot să-ţi spun eu, dragul meu ? Cel mult aceleaşi vorbe pe care le-am rostit cînd am venit. Găsesc ciudat să aflu de la general ce ai de gînd să faci.

El îşi da seama că încă-i supărată, o simţise alăturea crispată şi inertă, fără obiş- nuita-i dăruire, care-o făcea aşa fermecătoare. Se prefăcu însă c-o ia drept simplă îmbufnare pe cale să se şteargă.

— Ţi-am explicat cum a fost, dragă. Ţi-am spus şi-ţi mai repet, c-atuncea cînd am întâlnit pe general, tocmai primisem o scrisoare de la Caumont, în care-mi aducea aminte că i-am făgăduit să vin şi să-i ajut să-mpuşte vulpile din codrii lui şi că îi răspunsesem la scrisoare imediat, chiar în aceeaşi zi. C-aveam de gînd să te vestesc chiar azi; şi-mi pare rău că mi-a luat-o generalul înainte, deşi nu are nici o importanţă.

Cu braţele deasupra capului, în amforă, îi aruncă o paşnică privire, pe care el n-o înţelese.

— Atuncea, pleci ?

— Da, săptămîna viitoare, pe marţi, pe miercuri. Lipsesc vreo zece zile, cel mult.

Ea îşi punea toca-i de lutru c-o rămurea de vîsc înfiptă-n ea.

— Nu poate suferi întîrziere ?

— A, nu; pînă-ntr-o lună, blana de vulpe îşi pierde orice preţ. Şi-apoi, Caumont a invitat prieteni vechi, pe care i-ar mîhni absenţa mea.

Fixîndu-şi căciuliţa pe cap cu o agrafă lungă, ea se-ncruntă :

— E-aşa pasionantă vînătoarea asta ?

— Foarte pasionantă, căci vulpea are vicleşuguri pe care trebuie să le zădărniceşti. Sînt nişte animale de-o rară isteţime. Am stat la pîndă, noaptea, să văd cum prinde vulpea iepurii. Organizaseră o goană în lege, cu hăitaşi. Şi te asigur că nu-i de loc uşor s-o scoţi pe vulpe din culcuş. Apoi, partidele acestea de vînat sînt foarte amuzante. Caumont are o pivniţă grozavă. Eu nu fac caz de asta ; în general, însă, e cît se poate de apreciat. Poţi să-ţi închipui, dragă, că într-o zi un

fermier veni la el să-i spună că l-a învăţat un vraci cum să încremeneşti o vulpe, rostind vrăji ? Bine-nţeles că n-am să mă slujesc de arma asta, şi-mi iau angajamentul s-aduc vreo şase piei frumoase pentru tine.

— Ce vrei să fac cu ele ?

— Nişte covoare minunate.

— Aha ! Şi-ai să vînezi opt zile-n şir ?

— Nu chiar. Cum am să fiu doar la doi paşi de Semanville, o să m-abat vreo două zile pe la mătuşa de Lannoix. M-aşteaptă. Anul trecut, la vremea asta, era acolo mare sindrofie. Avea în preajma ei două din fete şi trei nepoate cu soţii lor ; sînt toate cinci foarte drăguţe şi vesele, încîntătoare şi fără de cusur. Fără-ndoială că le găsesc acolo în păr, la începutul lunii viitoare, ca s-o sărbătorească pe mătuşă-mea, şi vreau să mă abat măcar vreo două zile pe la Semanville.

— Stai cît îţi place, dragul meu. Aş fi nemîngîiată să ştiu că ţi-ai scurtat din vina mea petrecerea de-acolo.

— Şi tu, Terezo ?

— Mă descurc eu, dragă.

Focul aproape se stinsese. între ei umbra se-ngroşa. Ea spuse ca-ntr-o visărie, o aşteptare :

— E drept că nu-i prudent să laşi pe-o femeie singură.

El se apropie de ea şi-i căută privirea-n întuneric. O apucă de mînă :

— Mă iubeşti ?

— Poţi să fii sigur că nu iubesc pe altul... Dar...

— Ce vrei să spui ?

— Nimica... mă gîndeam aşa... că sîntem toată vara despărţiţi, că-n timpul iernii îţi petreci o jumătate din timp cu-ai tăi şi cu prieteni şi, dacă-i vorba să ne vedem aşa de rar, mai bine nu ne mai vedem de loc.

Robert aprinse toate luminările. Şi chipul lui se lumină aspru şi franc. Ochii învăluia într-o privire plină de-o încredere, care venea mai mult dintr-un imbold al demnităţii şi-al datoriei ce existau în el cît din vanitatea comună tuturor amanţilor. Avea credinţă-n ea ca o urmare a educaţiei severe făcută din idei preconcepute şi-a unui spirit simplu.

— Terezo, te iubesc şi ştiu că mă iubeşti şi tu. De ce mă chinuieşti ? Eşti cîteo- dată de-o răceală şi de-o asprime cu-adevărat penibile.

Ea-şi scutură cu energie căpşorul :

— Ce vrei ? Sînt aprigă şi voluntară. E-n sînge. Am moştenit-o de la tata. Ai fost

la Joinville şi ai văzut castelul, plafoanele pictate de Lebrun, tapiţeriile făcute la Maincy pentru Fouquet şi ai văzut grădinile trasate după planul lui Le Notre şi parcul, terenurile de vînat — ai spus că nu există în toată Franţa mai frumoase ; dar nu ,stii camera de lucru a tatii : o masă de lemn alb şi o cartonieră-n acaju. De-acolo au ieşit toate acestea, dragul meu. La masa aceea, c-un carton în faţă, a făcut tata socoteli vreme de patruzeci de ani în şir, întîi într-o modestă cămăruţă, Piaţa Bastiliei, apoi într-un apartament din strada Maubeuge, unde m-am născut eu. Pe-atuncea, încă nu eram bogaţi. Am văzut salonaşul de damasc roşu cu care şi-a întocmit gospodăria tata şi care-i era mamei mele aşa de drag. Sînt un copil de parvenit ori de cuceritor, e tot aceea. Şi parveniţii sînt interesaţi. Tata a vrut să facă bani, să aibă orice se poate cumpăra, adică tot. Iar eu, la rîndu-mi, ţin să cuceresc şi să păstrez... ce ?... bine nu ştiu nici eu. Sînt lacomă în felul meu, de visuri, de iluzii. A, da, ştiu că nimic nu merită să te frămînţi, dar frămîntarea asta are preţ, căci e a mea, sînt eu, e viaţa mea. Sînt aprigă să am ce vreau, ce cred că mi-a fost drag. Nu vreau să pierd. Sînt ca şi tata : îmi reclam dreptul meu. Şi-apoi...

Cu voce mai scăzută :

— Şi-apoi, am simţuri, asta-i, dragul meu ! Te plictisesc. Ce vrei ? Ai făcut rău că m-ai luat.

Acest fel aprig de-a vorbi, cu care eal obişnuise, îi alunga toată plăcerea. Dar nu se alarma. Atent la orice faptă a ei, nuşi făcea griji de cele ce-i spunea, nedînd însemnătate vorbelor, cu-atît mai mult cu cît erau rostite de-o femeie. Nici el prea vorbăreţ, n-ar fi crezut, Doamne fereşte, că vorba e-n acelaşi timp şi faptă.

Deşi o iubea, ori tocmai pentru că o iubea din toată inima şi cu credinţă, credea de datoria lui să nu se potrivească fanteziilor, pe care le considera absurde. îi şedea bine să facă pe stăpinul, dacă n-o supăra; însă, fără să vrea, se arăta tiran întotdeauna.

— Ştii cît mă străduiesc să-ţi fiu pe plac, Terezo. Cu mine n-ai de ce să ai capricii.

— Şi de ce nu ? Dac-am cedat la stăruinţa ta, ori... ţi-am căzut în braţe, n-a fost din calcul, bine-nţeles, şi nici din datorie. A fost dintr-un... capriciu.

El o privea uimit şi întristat.

— Te supără cuvîntul, dragul meu ? Atunci, să spunem că din dragoste. Şi chiar aşa-i, a fost din toată inima şi pentru că

vedeam că mă iubeşti. Eu înţeleg însă ca dragostea să fie o plăcere, şi dacă nu găsesc în ea îndestularea acelor lucruri pe care le numeşti capriciile mele, şi care pentru mine înseamnă şi dorinţa, şi viaţa, iubirea chiar, atunci prefer să mă lipsesc de ea, să rămîn singură. Zău, mă uimeşti ! Auzi ! Capriciile mele ! Parc-ar mai exista şi altceva în viaţă ? Ce, vînătoarea ta de vulpi nu-i tot capriciu ?

El îi răspunse foarte sincer :

— Ce pot să fac, Terezo ? Dacă n-aş fi făgăduit, îţi jur că ţi-aş sacrifica cu dragă inimă plăcerea asta neînsemnată.

Simţi că spune-adevărat. îl ştia foarte scrupulos cînd era vorba de-un angajament ori în ce fel de treburi, cît de neînsemnate, încătuşat într-una de cuvîntul dat, vădea în legăturile-i mondene o conştiinciozitate minuţioasă şi precisă. întrezări că, dac-ar insista, l-ar face să renunţe la plecare. Dar era prea tîrziu : nu mai avea dorinţa să cîştige. Acuma nu mai căuta decît plăcerea violentă de a pierde. Se prefăcu că ia în serios această piedică, pe care o găsea de altfel cam stupidă :

— Ei, da ! Dac-ai făgăduit !

Şi se dădu bătută în chip viclean.

Uimit o clipă, el se felicită îndată în sinea lui că o făcuse să se cuminţească. Şi-

i fu mulţumitor că nu se încăpăţîna. O apucă de mijloc şi-i aşternu pe gît şi pe pleoape mici sărutări cinstite, ca o recompensă. Şi se grăbi să-i spuie că-i gata să-i consacre tot restul zilelor de la Paris.

— Am putea, draga mea, să ne vedem de trei, ori patru ori pînă ce plec, sau şi mai mult, dacă ai chef. Vrei mîine ?

Dar ea găsi plăcere în a-i spune că era prinsă şi-a doua zi, şi-a treia zi, şi-n toate celelalte zile. îi înşira cu calm opreliştile. Obstacolul părea întîi uşor : cîteva vizite, o rochie de încercat, o licitaţie de binefacere, pe urmă expoziţii, nişte tapiţerii pe care să le vadă şi, poate, să le cumpere. Dar piedicile, luate mai cu de-amănuntul, sporiră, se îngrămădiră: acuma vizitele nu mai puteau fi amînate ; nu mai era o simplă licitaţie, erau mai multe, la care nu putea lipsi ; pe urmă expoziţiile se-nchideau, tapiţeriile se îmbarcau pentru America. în fine, n-avea cum să-l mai vadă înainte de plecare.

Cum îi era în fire să se împiedice de asemenea obstacole, nu-şi dădu seama că nu era firesc din partea ei să le ridice-n sprijin. Prins în acest păienjeniş de obligaţiuni mondene, el nu se mai împotrivi, rămase mut, nenorocit.

Cu braţul stîng deasupra capului, ea ridică postavul portierei, în vreme ce cu dreapta se pregătea să-.nvîrtească cheia-n broască ; şi-acolo, pe fundalul de safir şi de rubin al draperiilor de lînă orientală, cu capu-ntors înspre prietenul pe care-l părăsea, îi spuse puţintel ironică şi-aproape tragică :

— Rămas bun, Robert ! Petrecere frumoasă. Cît despre cursele şi vizitele mele, şi micile tale călătorii, toate sînt fleacuri. E drept însă că viaţa-i făcută din nimicuri. Adio !

Şi ieşi. El ar fi vrut s-o însoţească, dar se ferea de a ieşi cu ea pe stradă, atunci cînd nu-l silea chiar ea s-o facă.

Pe drum, Tereza se simţi deodată singură pe lume, singură, fără de bucurii şi fără de dureri. Bătea pe jos, ca de obicei, aceeaşi cale către casă. Se înnoptase şi aerul era gheţos, calm, neclintit. Dar bulevardele pe care trebuia să le străbată prin umbra semănată de lumini o-nvăluiau în mantia călduţă a oraşelor, aşa de dragă citadinilor şi-a cărei mîngîiere o simt chiar şi în gerul iernii. Mergea printre şiragurile de cocioabe, dărîmături, şaleuri, rămăşiţe din vremurile cîmpeneşti ale Auteui- lului, rupte din cînd în cînd de case nalte ce-şi

arătau cu plictiseală bucăţile de zidărie ieşită în afară, ce le legau una de alta. Toate aceste prăvălii de mici negustoraşi, ferestrele acelea monotone, n-ar fi putut să spuie că i-s dragi. Şi totuşi, se simţea sub farmecul prietenos al tuturor acelor lucruri ; i se părea că pietrele, uşile caselor, luminile de sus, de după geamuri, toate o-nţelegeau. Era însingurată şi-nsingurarea asta o dorea.Acele drumuri pe care le făcea între acele două locuinţe, la fel de cunoscute, acele drumuri pe care le bătuse de atîtea ori, azi îi păreau fără întoarcere. De ce ? Ce adusese ziua ceea oare ? De-abia o contrarietate, măcar o ceartă nu fusese. Cu toate astea ziua ceea avea un gust searbăd, bizar, stăruitor, un gust necunoscut, de care nu putea să scape. Ce se petrecuse ? Nimic. Şi-acest nimic ştergea tot ce fusese. Avea un fel de-ncredinţare nelămurită că n-avea să se mai întoarcă niciodată în camera aceea, care, c-o clipă înainte, închidea tot ce avea mai scump şi mai secret în viaţă. Era o legătură serioasă. Se dăruise cu gravitate unei plăceri trebuitoare. Făcută pentru dragoste, dar în acelaşi timp şi foarte înţeleaptă, ea nu-şi pierduse în dăruirea întregii ei fiinţe simţul înţelepciunii, acea nevoie de-a se simţi în siguranţă, instinct

puternic ancorat în ea. Şi nici nu alesese : nu alegi niciodată. Nu se lăsase nici luată la întîmplare, ori prin surprindere. Făcuse ce-avusese poftă, bine-nţeles că în măsura în care poţi să faci ce vrei, în treburile astea. Şi nici n-avea de ce să-i pară rău. Fusese pentru ea ce trebuia să fie : n-avea nimic să-i reproşeze acestui om atît de căutat în lume şi care-ar fi avut cîte femei dorea. Cu toate-acestea, simţea că totul se sfîrşise de la sine. Şi se gîndea cu o melancolie rece : „Trei ani din viaţă, un om cinstit ce mă iubeşte şi care mi-era drag, sigur că-mi era drag, de m-am dat lui, altfel nici nu se poate. Doar nu sînt o femeie pierdută." Dar simţămintele din acea vreme, mişcarea sufletească şi trupească din clipa cînd se dăruise erau pierdute pentru totdeauna. îşi amintea de unele împrejurări neînsemnate, ca florile acelea de hîrtie şi cadrele de. pe pereţi : era o cămăruţă de hotel, îşi amintea de unele cuvinte cam ridicole şi totuşi înduioşătoare pe care el i le spusese. Insă i se părea că aventura se întîmplase unei alte femei, unei străine ce nu-i era prea dragă, pe care n-o înţelegea de loc.

Şi cele petrecute c-o clipă înainte, acele mîngîieri pe care le ducea pe dînsa, toate erau acum departe. Patul, cornetul

de cristal cu liliac în el, micuţa vază de Boemia în care o aşteptau agrafele de păr, pe toate le vedea ca printr-un geam, din stradă, cînd treci prin faţa lui. Nici nu simţea amărăciune ori tristeţe. Şi nici n-avea de ce şi cui să ierte, vai ! Lipsa aceea de o săptămînă nu puteai spune că-i trădare, nici o greşeală ce-o lovise, nu era nimic şi era totul. Se sfîrşise. Ştia. Voia să rupă. Voia aşa cum vrea să cadă piatra care cade. Era o consimţire a tuturor puterilor secrete ale fiinţei ei şi-ale naturii, îşi spunea : „Nu înţeleg de ce mi-ar fi mai puţin drag. Ori poate mi-i mai drag acuma ? Dar mi-a fost drag vreodată ?" Habar n-avea, nici n-o interesa să ştie.

Trei ani în care i se dăruise de două şi de patru ori pe săptămînă. Fuseseră şi luni în care se văzuseră în fiecare zi. Oare să fie asta totul ? Adevărat că viaţa nu e mare lucru. Şi ce-i adaugi e-atîta de puţin !

Oricum, n-avea de ce se plînge. Însă era mai bine să sfîrşească. Tot ce gîndea ducea la asta. Şi nu era o hotărîre, căci hotărîrile se pot schimba. Era ceva mai grav : era o stare a inimii şi-a minţii.

Ajunsă-n piaţa cu mijlocul prins de-un bazin şi-o latură de o biserică în stil rustic, ce-şi profila, printr-o arcadă, clopotul pe cer, îşi aminti deodată de acel

bucheţel de violete ieftine, pe care i-l dăduse el la Petit-Pont, atuncea, într-o seară, lîngă Notre-Dame. In ziua ceea cînd se drăgostiseră mai liber, şi cu mai multă fantezie ca de-obicei. La amintirea asta simţi că i se moaie inima. O răscoli şi nu găsi nimic. Doar bucheţelul, biet schelet de flori, mai stăruia în amintire.

în vreme ce mergea gîndind, se trezi urmărită de unii trecători, înşelaţi de ţinuta-i simplă. Unul din ei îi şi făcu propuneri : O masă-n separeu şi-un teatru. în sinea ei fu amuzată, măgulită. Căci nu se simţea zdruncinată ; nu se găsea la o răscruce. „Oare cum se descurcă altele? gîndea. Şi eu care m-aplau- dam că nu-mi irosesc viaţa în zadar. Parcă grozav mai preţuieşte viaţa asta ! ?"

în locul de unde începe a se vedea lanterna neogreacă de la Muzeul Religiilor, găsi pămîntul răscolit de o lucrare subterană. Peste un şanţ adînc, printre grămezi de pămînt negru, movile de pavaj şi munţi de lespezi, se aruncase o scîndură de trecere, îngustă şi flexibilă. Făcuse cîţiva paşi pe ea, cînd observă în faţa ei, la capăt, un om ce se oprise s-o aştepte. Era Dechartre, care-o recunoscuse şi-o saluta. I se păru, trecînd prin faţa lui, că-i bucuros de întîlnire şi-i mulţumi cu un surîs. El îi

ceru îngăduinţa s-o însoţească cîţiva paşi. Şi amîndoi intrară în spaţiul larg, plin de un aer rece. Căci prin acele locuri casele nalte dau înapoi, se şterg, lăsînd descoperit un mare colţ de cer.

Îi spuse c-o recunoscuse de departe după un ritm al ei, în linie şi mişcare.

— Mişcările armonioase alcătuiesc muzica ochilor, adăugă.

Ea îi răspunse că îi plăcea grozav mersul pe jos ; era plăcerea şi sănătatea ei.

Şi el era un mare amator de drumuri lungi pe jos şi în oraşe furnicînd de lume şi-n peisajele frumoase de la ţară. Misterul drumurilor lungi îl ispiteau. îi plăceau şi călătoriile : deşi acuma deveniseră obişnuite şi uşoare, îşi păstrau totuşi pentru el acelaşi farmec mare. Văzuse zile aurite şi transparente nopţi : Egiptul, Grecia, Bosforul. Dar spre Italia se întorcea mereu, ca spre o patrie a sufletului său.

Plec săptămîna viitoare, zise el. Vreau să revăd Ravenna dormind sub pinii ei cei negri, pe ţărmu-i trist şi sterp. Aţi fost vreodată la Ravenna, doamnă ? E un mormînt vrăjit, din

care ies stafii scînteietoare. Toată magia morţii o găseşti acolo. Mozaicurile de l

aSan Vitale şi cele două Sant Apollinare, cu îngerii lor primitivi şi-mpărătiţele cu nimburi aurite, te fac să simţi spectaculoasele plăceri ale Orientului. Azi, despuiat de plăci- le-i de aur, mormîntul Gallei Placidia e înspăimîntător sub cripta-i de lumină şi de umbră. Dacă te uiţi prin crăpătura sarcofagului, fiica lui Theodosiu ţi se năzare încă. aşa cum sta pe tronul ei de aur, dreaptă în rochia-i bătut-n pietre scumpe şi-mpodobită cu scene din Vechiul Testament, cu chipu-i minunat şi crud, păstrat ca-n piatră neagră de aromatele străvechi şi mîinile-i de abanos încremenite pe genunchi. Vreme de treisprezece veacuri a dăinuit astfel în măreţia ei funebră, pînă ce un copil, vîrînd o luminare prin crăpătura criptei, a ars şi trupul şi dalmatica împărătesei.

Doamna Martin-Belleme îl întrebă cam ce ispravă făcuse în timpul vieţii moarta asta încremenită-n măreţia şi-n orgoliul ei.

— Roabă şi-apoi împărătească de două ori la şir, zise Dechartre.

— Era frumoasă, fără îndoială, zise doamna Martin. Insă mi-ai evocat-o atît de bine în mor- mînt, că mă gîndesc la ea cu groază. Veneţia nu te atrage, domnule

Dechartre ? Te-ai plictisit, se vede, de gondole, canale mărginite de palate şi porumbeii de care-i plin San Marco? Mărturisesc că eu ador Veneţia, deşi am fost acolo de mai multe ori.

El îi dădu dreptate. Şi lui îi era dragă. Acolo, la Veneţia, din sculptor se transforma în pictor, luînd schiţe. Cerul parcă era făcut să fie zugrăvit.

— în altă parte, zise el, chiar la Florenţa, ceru-i departe, sus, sus de tot, hăt în înalturi. La Veneţia, e peste tot; mîngîie apa şi pă- mîntul, îmbrăţişează cu drag şi turlele de plumb şi marmora faţadelor şi-aruncă în văzduhuri pulberi de diamante şi cleştare ! Splendoarea Veneţiei e cerul şi femeile. Ah, minunate sînt veneţienele ! C-o linie atît de îndrăzneaţă ! Subţiri şi mlădioase şi totuşi împlinite sub şalurile negre. De n-ar rămîne după aceste femei decît un os, doar după el şi ţi-ai da seama de farmecul alcătuirii lor tulburătoare. Duminicile, la biserică, le vezi în fremătînde, vesele buchete — hăţiş de coapse care-mpung, de gî- turi graţioase, de zîmbete-nflorite, priviri înflăcărate. Toate frîngîndu-se deodată, cu mlădieri de tinere feline, atuncea cînd un preot, cu frunte de Vitelius şi guşa revărsată peste patrafir,

trece purtînd potirul, cu doi copii de cor croindu-i calea.

întocmai ca ideile, şi pasul lui se avînta, se domolea, într-un mers inegal, în vreme ce ea păşea mai regulat, tinzînd mereu să-l depăşească. El o privea cu coada ochiului, găsind în sprinteneala şi siguranţa ei mişcarea care îi plăcea. Băgă de seamă şi cum tot scutură uşor din căpşoru-i voluntar, făcînd să tremure crenguţele de vîsc înfipte-n căciuliţă.

Fără să-şi deie seama, era cuprins de farmecul acestei întîlniri, ai fi putut să spui intime, c-o tînără femeie necunoscută aproape.

Acum ajunseseră acolo unde largul bulevard îşi desfăşoară cele patru şiruri de platani. Mergeau de-a lungul parapetului de piatră, deasupra c-o perdea de merişor, care din fericire ascundea sluţenia cazărmilor înşiruite jos, pe chei. Pe undeva, dincolo, se ghicea fluviul, după lăptoasa aburealâ ce rătăceşte leneşă pe ape, în ziua cînd nu cade brumă. Cerul era senin. Sclipirile oraşului se-amestecau cu stelele. Spre miazăzi, clipeau cele trei ţinte din chimirul lui Orion.

— Anul trecut, acolo, la Veneţia, în fiecare dimineaţă cînd ieşeam de-acasă, o

găseam în faţa uşii sale, doar cu trei trepte mai sus decît canalul, pe-o fată minunată, cu capul mic, gî- tul rotund, puternic, şi şolduri generoase. Stătea acolo, în soare şi gunoi, gingaşă ca o amorfă şi voluptoasă ca o floare. Zîmbea. Ce gură ! Cel mai scump giuvaer în cea mai splendidă lumină. Noroc că mi-am dat seama la timp că zîmbetul se adresa unui băiat de măcelar, oprit în spate, cu un coş pe cap.

La colţul străzii scurte care coboară către chei, printre două şiruri de grădiniţe, doamna Martin îşi rări pasul.

— E-adevărat că la Veneţia femeile-s frumoase, zise ea.

— Mai toate sînt frumoase, doamnă. Vorbesc de cele din popor, care lucrează la ţigări şi sticlărie. Căci celelalte sînt ca pretutindeni.

— Prin celelalte înţelegi femeile de lume, acestea nu-s pe gustul dumitale ?

— Femeile de lume ? A ! Sînt unele încîn- tătoare. De-aicea, însă, pînă a tendrăgosti de ele, e cale lungă.

— Crezi ?

Şi, întinzîndu-i mîna, făcu, grăbită, colţul străzii.V

Cina în seara aceea cu soţul ei. Masa, acuma micşorată, nu mai avea pe ea coşul de flori cu vulturii de aur şi nici Victoriile înaripate.' Nici sfeşnicele nu mai luminau, deasupra uşilor, pe cîinii de Oudry. In timp ce el vorbea de noutăţile acelei zile, ea se pierdea într-o sumbră visare. I se părea că trece printr-o ceaţă, că rătăcea pierdută, undeva, departe. Era o calmă, aproape dulce, suferinţă. Vedea nedesluşit zburînd prin neguri micuţa chilioară din strada Spontini, dusă de îngeri negri prin văzduh şi aşezată hăt în vîrful Himalaiei. Şi-n vreme ce parcă un cutremur ca de sfîrşit de lume cutremura Pămîntul, el se făcea deodată nevăzut, trăgîndu-şi liniştit mănuşile. îşi pipăi cu grijă pulsul, să vadă dacă n-are febră. Şi brusc un clinchet de argintărie, venind de pe măsuţa de desert, o scutură din visuri. îl auzi pe soţul ei spunînd :

— Ştii, draga mea, Gavaut a rostit astăzi, la Cameră un excelent discurs

privind Casa de Pensii. E nemaipomenit ce sănătoase idei are acuma şi cît de mine nimeresc la ţintă. Da, da, a făcut mari progrese.

Ea nu-şi putu împiedeca un zîmbet:

— Dar, dragul meu, Gavaut e un biet om ce n-a avut decît un gînd : să iasă din mulţimea de flămînzi şi să parvie. Idei, Gavaut are cît păr pe broască. E-adevărat că lumea politică îl ia în serios ? Nici o femeie, crede-mă, nici chiar a lui, nu şi-a făcut iluzii despre el. Şi ca să-ţi faci iluzii despre un om, nu e nevoie de cine ştie ce, te-asigur.

Şi-adăugă aşa, deodată :

— Ştii că *miss* Bell m-a invitat să stau o lună la ea, la Fiesole ? Am acceptat şi plec.

Mai mult nemulţumit decît surprins, o întrebă cine o însoţea.

Pe dată ea şi găsi răspunsul:

— Doamna Marmet.

Nimic de zis. Doamna Marmet era un soi de damă de companie, foarte respectabilă, şi potrivită în special pentru Italia, unde bărbatul ei, Marmet Etruscul, făcuse diferite săpături de străvechi morminte. O întrebă atît:

— Ai prevenit-o ? Şi cînd ai hotărît plecarea ?

— Pe săptămîna viitoare.

El fu destul de înţelept să nu obiecteze nimic pentru moment, gîndind că o împotrivire n-ar face decît să întărească un capriciu trecător şi mai ales temindu-se să nu concretizeze asemenea năstruşnicie. Ii strecură :

— Desigur, călătoria e o distracţie plăcută. Chiar mă gîndeam şi eu că am putea să vizităm în primăvară Caucazul, Turkestanul şi Transcaspia. Iată o ţară interesantă şi nu prea cunoscută. Să ştii că generalul Annenkov ne-ar pune la dispoziţie trăsuri, trenuri întregi pe căile ferate de dînsul construite. Mi-e bun prieten şi are pentru tine o slăbiciune. Ne-ar face rost şi de-o escortă de cazaci. Ar fi de oarecare efect, ce zici ?

Se încăpăţîna s-o ia pe coarda vanităţii, fiind încredinţat că are, ca şi el, suflet monden şi-i îmboldită de amorul propriu. Ea îi răspunse cam cu nepăsare că ar fi poate un voiaj frumos. Atunci el se grăbi să urce-n slavă Munţii Caucaz, oraşele străvechi, bazarurile, costumele şi armele. Adăugă :

— Am mai putea lua cu noi pe principesa Seniavine, pe generalul Lariviere şi poate pe Paul Vence ori Le Mânii.

Ea îi răspunse c-un rîs un pic silit, că mai era destulă vreme ca să aleagă musafirii.

Atunci el se făcu atent, prevenitor.

— Dar nu mînînci nimic. Ai să-ţi nenoroceşti stomacul.

Fără a crede încă în grabnica-i plecare, era totuşi neliniştit. îşi reluaseră şi unul şi altul libertatea, lui însă nu-i plăcea de loc să fie singur. Nu se simţea întreg decît cu ea şi toată casa lui îmbelşugată. Şi-apoi, se hotărîse să dea şi două-trei banchete politice în timpul sesiunii. Partidul lui creştea văzînd cu ochii. Acum era momentul să se afirme şi să facă vîlvă. îi spuse tainic :

— O împrejurare oarecare se poate ori- şicînd ivi. Şi-atunci, vom apela la toţi amicii noştri. N-ai urmărit evenimentele, Terezo ?

— Nu, dragă.

— îmi pare rău. Ai judecată sănătoasă şi-o minte atotcuprinzătoare. Dac-ai fi urmărit evenimentele, ţi-ar fi sărit în ochi curentul care aduce ţara către opiniile moderate. Ţara-i sătulă de

exagerări. Se scutură de toţi cei compromişi în politica radicală şi persecuţiile religioase. Va trebui, azi mîine, să se alcătuiască din nou un minister Casimir-Perier cu oameni noi, şi-n ziua ceea...

Dar se opri : ea-l asculta prea prost şi prea puţin.

Era dusă pe gînduri, dezamăgită, tristă. I se părea că femeiuşcă aceea drăgălaşă care, acolo, în umbra caldă a camerei închise, îşi cufunda picioruşele-i goale în blana de urs cafeniu şi căreia amicul ei îi dădea sărutări pe gît, în vreme ce ea-şi pieptăna părul în luciul unei *psyché* nu era ea şi nici o altă femeie binecunoscută ori pe care-ar fi vrut s-o cunoască, ci o cucoană ale cărei treburi n-o priveau nicidecum. O spelcă rău înfiptă-n păr, o spelcă dintre acelea din cupa de Boemia, îi lunecă pe ceafă. Se-nfioră.

— Oricum, va trebui să dăm vreo trei, patru banchete amicilor politici. Vom pune cot la cot pe vechii radicali cu cei din lumea noastră. Şi n-ar fi rău s-avem şi cîteva femei frumoase. N-ar fi prea deplasat s-o poftim pe doamna Berard de La Malle ; s-au împlinit trei ani de cînd nu se mai cleveteşte pe socoteala ei. Ce zici ?

— Ce să zic, dragă? dacă plec săptămîna viitoare... El amuţi.

Trecură amîndoi, posaci, tăcuţi, în salonaş, unde îi aştepta Paul Vence. Venea ades să-i vadă seara, ca un prieten vechi.

Ea îi întinse mîna.

— îmi pare foarte bine că te văd. Ştii că vă părăsesc, nu pentru multă vreme. Parisul e întunecat şi rece. La vremea asta mă oboseşte, mă-ntristează. Mă duc pe şase săptămîni la *miss* Bell, la Florenţa.

Domnul Martin-Belleme nălţă ochii spre cer.

Vence întrebă dac-a mai vizitat Italia şi-n cîte rînduri.

—■ De trei ori. Dar n-am văzut nimic. De data asta, însă, vreau să văd, să mă cufund şi să mă scald în toate. De la Florenţa voi face mici excursii în Toscana şi Umbria. Şi la sfîrşit mă duc pe la Veneţia.

— Faci bine. Veneţia e tihna de duminică în săptămîna-mare a creatoarei, divinei Italii.

— Amicul dumitale Dechartre mi-a spus tare frumoase lucruri de Veneţia, despre văzduhul ei ce seamănă mărgăritare.

— Da, la Veneţia cerul e colorist. Pe cîtă vreme la Florenţa e plin de duh. Cum a spus un vechi cărturar : „Cerul Florenţei ajută să rodească ideile în om". Am

petrecut clipe divine în Toscana. Şi-aş vrea să mai petrec şi altele.

— Vino să mă găseşti.

El suspină.

— A! ziarele, revistele şi datoria zilnică !...

Domnul Martin-Belleme fu de părere că trebuia să te înclini în faţa unor asemenea motive şi că articolele şi cărţile lui Paul Vence, fiind o desfătare pentru toţi, nu se cădea să-l tulburi de la lucru.

— Cărţile mele, vai!... Nu spui nimica într-o carte din tot ce-ai vrea să spui. Să te exprimi este cu neputinţă !... Da, ştiu şi eu să~i zic cu pana mea, ca orişicare altul. însă a scrie, a povesti, cît de puţin înseamnă ! Cînd te gîn- deşti, toate acele semnişoare din care sînt alcătuite silabele, cuvintele şi frazele sînt o nenorocire. Ce se alege de idee, de splendida idee, înăbuşită de hieroglifele răutăcioase, comune şi în acelaşi timp bizare ? Şi ce face din pagina mea scrisă cititorul ? Onşiruire de înţelesuri strîmbe, de contrasensuri şi nonsensuri. S-asculţi şi să citeşti înseamnă a traduce. Şi de există tălmăciri frumoase, fidele însă niciodată. Ce-mi pasă mie de cei care-mi admiră cărţile, dacă n-admiră decît ce-au pus în ele ? Oricare cititor înlocuieşte nălucirea

noastră cu a lui. Ii punem doar la dispoziţie amnarul, să-şi scapere cu el imaginaţia. Şi-i groaznic să prile- juieşti asemenea acrobaţii. E o profesie infamă.

— Glumeşti, zise domnul Martin.

— Nu cred, spuse Tereza. A înţeles că sufletele nu se amestecă şi asta-l doare. Se simte singur cînd gîndeşte, singur cînd scrie. Oricum am face, sîntem singuri pe lume. Asta a vrut să spună. Şi a avut dreptate. Ne spovedim mereu şi nu ne înţelegem niciodată.

— Mai sînt şi gesturile, zise Paul Vence.

— Nu crezi, domnule Vence, că-s tot un. soi de hieroglife ? Dar nu-mi dai veşti despre Choulette ? Nici nu l-am mai văzut.

Vence îi răspunse că Choulette era grozav de ocupat pentru moment, să înfiinţeze un ordin nou al sfîntului Francisc.

— Ideea unei asemenea isprăvi i-a venit, doamnă, în chip cu totul minunat, o dată, pe cînd s-a dus s-o vadă pe Maria pe strada unde locuieşte, adică-n dosul spitalului Hôtel-Dieu, o uliţă întotdeauna umedă, cu case aplecate. Ştiţi că Maria e sfînta şi martira ce ispăşeşte păcatele norodului. A tras el de minerul sli- moşit de două veacuri de vizitatori. Acuma, fie

că martira lipsea, fiind la negustorul de vin, unde era la ea acasă, fie că avea treabă în odaie, fapt e că nu-i deschise. Choulette sună la uşă multă vreme şi cu atîta energie, că se trezi cu sfoara şi cu mîneru-n mînă. Dibaci să plăsmuiască simbolurile şi să pătrundă sensul ascuns al lucrurilor, şi-a zis numaidecît că funia nu se rupsese fără îngăduinţa unei puteri divine. Cugetă îndelung asupra întîmplării. Sfoara de cînepă era acoperită de-un slim cleios şi negru. Făcu din ea o cingătoare, înţele- gînd că el era acel chemat s-aducă la curăţia dintru începuturi ordinul sfîntului Francisc. Şi, lepădîndu-se de frumuseţea femeiască, de desfătarea poeziei, de strălucirea gloriei, a început a studia viaţa şi învăţăturile preafericitului. Dar asta nu l-a împiedecat să vîndă editorului o carte, intitulată *Farmece*, în care sînt descrise, după spusele lui, toate iubirile, de orice fel. Se laudă că a făcut blestămăţia asta cu oarecare eleganţă. Şi că, departe de a tulbura proiectele lui mistice, cartea, din contra, le susţine, căci, pe de o parte, datorită unei lucrări ulterioare va deveni o carte exemplară şi cuminte ; iar pe de alta, pentru că banii, ori „bănăretul" — cum îl numeşte el — pe care l-a primit drept plată şi care nu i-ar fi

fost dat în schimbul unei scrieri mai decente, îi va sluji să facă pelerinajul la Assisi.

Doamna Martin întrebă, amuzată, cît de adevărată era povestea asta. La care Vence îi spuse că n-are rost să cauţi a şti una ca asta.

Mărturisea pe jumătate că el era istoricul idealist al lui Choulette şi că isprăvile de care le vorbise nu trebuiau luate drept literă de evanghelie.

Atîta era sigur că Choulette urma să-şi publice *Farmecele* şi că voia să viziteze chilia şi mormîntul sfîntului Francisc.

— Dacă-i aşa, strigă doamna Martin, îl iau cu mine în Italia. Domnule Vence, găseşte-mi-l numaidecît şi adă-mi-l încoace. Plec săptămîna viitoare.

Domnul Martin ceru iertare că nu putea să stea mai mult. Avea de isprăvit un raport grabnic, ce trebuia depus a doua zi.

Doamna Martin mărturisi că nimeni n-o interesa aşa cum o interesa Choulette. Şi Paul Vence considera că-i o dihanie de om !

— Nu-i prea deosebit de sfinţii, ale căror vieţi cu totul extraordinare le citim. E sincer ca şi ei, de-o dulce gingăşie de simţiri şi de-o grozavă tărie sufletească. Şi

dacă multe fapte de-ale lui ne uluiesc, de vină-i poate slăbiciunea lui, inconsecvenţa, ori pur şi simplu fiindcă îl privim de prea aproape. Şi-apoi, există şi sfinţi răi : Choulette e un sfînt rău, şi gata ! Poemele lui, însă, sînt nişte autentice poeme sufleteşti, ba încă întrecînd în frumuseţe toate cîte le-au scris în acest gen, în secolul al şaptesprezecelea, episcopii de curte ori barzii teatrului.

Ea-l întrerupse :

— Bine că mi-adusei aminte, te felicit pentru prietenul Dechartre. Are un duh fermecător.

Şi-adăugă :

— Poate un pic cam prea întors în sine.

Vence îi aduse aminte de spusa lui c-o
va interesa Dechartre.

— îl ştiu perfect. Eram prieteni de copii.

— I-ai cunoscut familia ?

— Da. E singurul băiat al lui Philippe Dechartre.

— Arhitectul ?

— Da, arhitectul, cel care a restaurat, sub Napoleon al III-lea, atît de multe biserici şi castele în Touraine şi Orléanais. Avea pricepere şi gust. Fire

retrasă, de o blîndeţe rară, a făcut totuşi imprudenţa s-atace pe Viollet- le-Duc, pe-atunci atotputernic. El îi găsea acestuia cusurul că vrea să reconstituie clădirile după proiectele iniţiale. Philippe Dechartre socotea, din contra, că-i necesar să se respecte

tot ce, de secole, se-adăugase, puţin cite puţin, unei biserici, mănăstiri, castel. Să ştergi anacronismele şi să aduci clădirea la unitatea ei iniţială, i se părea o barbarie ştiinţifică tot aşa de primejdioasă ca şi ignoranţa. Spunea şi repeta fără-ncetare : „E o nelegiuire să ştergi atî- tea şiruri de peceţi, pe care sufletul şi mina strămoşească le-au aşezat în piatră. Căci lespezile noi tăiate-n vechiul stil sînt martori min-cinoşi." înţelegea ca truda arhitectului arheolog să nu se mărginească decît la a susţine şi a_ consolida doar zidăria. Şi-avea dreptate. însă a fost ţinut de rău. Şi-acestui rău îi puse singur capăt, murind în floarea vîrstei, în vreme ce rivalul său era în culmea gloriei. A lăsat totuşi o avere frumuşică soţiei şi băiatului. Pe Jac- ques l-a crescut maică-sa, care îl adora. Nu cred să fie o pildă

de dragoste maternă mai tiranică decît a ei. Jacques e-un băiat încîn- tător ; dar e un alintat.

— Şi pare-aşa indiferent, luînd viaţa-n uşor, cu capu-n nouri !

— Nu te lăsa-nşelată. E plin de-o fantezie chinuită şi care chinuieşte şi pe alţii.

— îi plac femeile ?

— De ce-mi pui întrebarea asta ?

— Nu-ţi fie frică ; nu ca să-l însor.

— îi plac. Ţi-am spus că e un egoist. Şi numai egoiştii iubesc cu-adevărat femeile.

După ce-a murit maică-sa, a fost mult timp legat de o actriţă cunoscută, Jeanne Tancrède.

Doamna Martin îşi amintea puţin de Jeanne Tancrède, nu prea frumoasă, dar minunat făcută, de-o graţie un pic cam lîncedă în rolurile ei de amoreză.

— Chiar ea, urmă Paul Vence. Trăiau ca doi căsătoriţi aproape, într-o căsuţă din Cité des Jasmins, de la Auteuil. Mă duceam des să-i văd. îl găseam cufundat în gînduri, uitînd de chipul pe care-l modela şi care se usca sub pînză, singur cu sine, urmărindu-şi gîndul, surd la ce-i spunea altul ; iar ea,

cu rîvnă buchisin- du-şi rolurile, cu faţa arsă de farduri, ochii galeşi, încîntătoare în isteţimea şi hărnicia ei. Mi se plîngea de el că e distrat, morocănos şi dificil. II iubea mult, nu-l înşela decît ca să obţină roluri. Şi cînd îl înşela, îl înşela cît ai clipi şi nu se mai gîndea la asta. în fond, femeie serioasă. Dar începu s-o facă-n văzul tuturor şi se-afişă cu Joseph Springer, nădăjduind să intre, prin el, la Comedia Franceză. Dechartre s-a supărat şi-a rupt. Şi-acuma ea găseşte că e mai practic să trăiască cu directorii, iar Jacques că e mai agreabil să călătorească.

— Şi o regretă ?

— Cum poţi să ştii, c-o fire ca a lui nelinişţită, schimbătoare, pasionată, egoistă, avidă de-a se dărui, dezmeticindu-se deodată, iubin- du-se cu înfocare în tot ce întîlneşte minunat pe lume ?

Dar ea schimbă brusc subiectul.

— Ce-i cu romanul dumitale, domnule Vence ?

— Scriu ultimul capitol, doamnă. Tînăru] lucrător, şlefuitorul meu, a fost ghilotinat. Şi-a dat viaţa cu acea indiferenţă a fecioarelor care n-au cunoscut dorinţa şi n-au simţit pe buze gustul cald al vieţii. Gazetele şi publicul au

aprobat de formă acest act de justiţie ce-a fost îndeplinit. Insă, într-o mansardă, alt lucrător chimist, tăcut şi trist, jură să săvîrşească crima ispăşitoare.

Şi se sculă, luîndu-şi rămas bun.

— Domnule Vence, îl opri ea din drum, să ştii că-i serios. Adă-mi-l pe Choulette.

Cînd urcă să se culce, soţul ei, în halat de pluş mohorît, în cap c-un soi de bonetă de doge ce-i încadra obrazul supt şi palid, îi pîndea trecerea pe palier. Avea un aer grav. în spatele lui, prin uşa-ntredeschisă, se-ntrezărea sub lampă un maldăr de dosare şi documente cu tartaje-albastre, broşurile *in-quarto* deschise ale bugetelor anuale. Pînă să intre în odaie, el avu timp să-i facă semn că dorea să-i vorbească

.— Draga mea, nu te-nţeleg de loc. Eşti de-o nesocotinţă ce poate să te coste scump. îţi părăseşti casa, aşa, fără motiv, fără nici un pretext. Eşti gata să cutreieri

Europa, cu cine ? C-un boem, beţivul de Choulette.

Ea îi răspunse că va călători cu Doamna Marmet şi nu vedea ce-ar fi nepotrivit în asta.

— Insă vesteşti pe toată lumea că pleci şi nici măcar nu ştii dacă doamna Marmet te poate însoţi.

— Doamna Marmet ? îşi face bagajele-n- tr-o clipă. N-o ţine la Paris decît căţelul. O să ţi-l lase, să ai grijă de dînsul.

— Şi tatăl tău ştie ce planuri ai ?

Era cel de pe urmă argument al lui, să cheme autoritatea lui Montessuy în sprijin, cînd vorba lui era călcată în picioare. Ştia cu cîtă grijă se ferea Tereza să supere ori să nemulţumească cît de cît pe tatăl ei. Aşa că stărui :

— Tatăl tău e plin de tact şi de bun-simţ. Sînt fericit că de mai multe ori m-am întîlnit cu el în sfaturile pe care mi-am permis să ţi ie dau. Aşa, şi el găseşte ca şi mine că nu e potrivit să frecventezi pe doamna Meillan. Intră acolo o lume amestecată şi gazda ocroteşte intrigile. Ai un mare cusur, dă-mi voie să ţi-o spun : cam prea nesocoteşti părerea lumii. Nu cred că mă înşel cînd îţi afirm că tatăl tău ar găsi cel puţin bizar să-ţi iei aşa,

deodată, zborul, cu-atîta... uşurinţă. Ca să nu spun că lipsa ta va fi cu atît mai remarcată, cu cît în cursul acestei sesiuni, dacă-mi permiţi să-ţi amintesc, împrejurările m-au scos în văzul lumii. Desigur, n-am în asta nici un merit. Dar dac-ai fi binevoit să mă asculţi în timpul mesei, aş fi putut să-ţi demonstrez că acel partid politic căruia aparţin e la un deget de putere. Nu-i clipa nimerită, tocmai acuma, să renunţi la îndatoririle ce cad în sarcina stăpînei casei. Iţi dai seama şi singură...

Ea îi răspunse scurt :

— Mă plictiseşti.

Şi, întorcîndu-i spatele, intră şi se închise în odaie.

In seara ceea, în pat, luă o carte şi-o deschise, ca de obicei, pînă s-o fure somnul. De data asta se nimerise să fie un roman. întorcea foile, distrată, cînd ochii îi căzură pe aceste linii :

Iubirea e asemeni cucerniciei: vine tîrziu. Nu poţi fi pătimaşă şi nici cucernică la douăzeci de ani, afară doar de-o înclinare specială, de n-ai din naştere o astfel de sfinţenie. Dar chiar cele predestinate luptă cu îndîrjire contra acestui har de-a iubi mai groaznic şi decît

trăsnetul ce cade pe căile Damascului. Căci o femeie aproape totdeauna nu cade-n patima iubirii decît la vîrsta la care singurătatea n-o mai sperie. Pentru că-n adevăr, o patimă e un pustiu uscat, o Tebaidă Arzătoare. Patima e ascetismul omului profan, la fel de aspru ca şi cel religios.

Astfel s-a dovedit că amorezele celebre sînt tot atit de rare ca şi marile penitente. Bunii cunoscători ai vieţii şi ai lumii ştiu că femeile nu-şi pun de bunăvoie pe pieptul lor gingaş ciliciul unui adevărat amor. Ei ştiu că sacrificiul prelungit e lucrul cel mai rar. Şi-nchi- puiţi-vă la cîte trebuie să renunţe o mondenă cînd iubeşte. La libertate, tihnă, încîntătoare jocuri ale unei minţi neîncătuşate, plăceri, amuzamente, pe toate le pierde dintr-o dată.

Jocul de-a dragostea e îngăduit. El se împacă cu cerinţele unei vieţi elegante. Amorul nicidecum. E pasiunea cea mai puţin mondenă, mai antisocială, cea mai sălbatică, cea mai barbară. Astfel că lumea-l judecă mult mai sever decît ar judeca galanteria ori chiar uşoarele moravuri. Şi, într-un fel, are dreptate lumea. Căci o pariziană pătimaşă dezminte

însăşi firea ei şi îşi trădează funcţiunea socială, aceea de a fi a tuturor, întocmai ca o opera de artă, ba încă ■cea mai minunată din cîte-a făurit industria umană vreodată. E-un artificiu uimitor pentru care şi-au dat concursul toate măiestriile : şi cele ale spiritului, şi cele manuale, e opera comună, bunul tuturor. Şi datoria ei e să s-arate lumii.

Tereza închise cartea, gîndindu-se că erau visuri de romancieri care nu ştiu ce-i viaţa. Pe cînd ea ştia bine că nu există nici martiraj al patimii, nici ciliciu al dragostei, că nu există vocaţie frumoasă şi teribilă cu care cea predestinată se luptă în zadar ; ea ştia bine că amorul e doar o mică şi uşoară beţie de o clipă, din care te trezeşti un pic cam tristă... Şi totuşi, dacă nu ştia chiar totul, dacă erau iubiri în care te cufunzi fără să mai ştii nimic, ca-ntr-o baie de plăcere ?... Stinse lumina. Din adînc de trecut,

timide, visurile ei din prima tinereţe se întorceau spre ea

.VI

Ploua. Doamna Martin-Belleme vedea nelămurit prin geamul cupeului pe care se scurgeau şiroaie, mulţimea de cortele mişcîn- du-se ca nişte broaşte ţestoase negre sub apele văzduhului. Era dusă pe gînduri. Gînduri confuze, cenuşii ca şi înfăţişarea străzilor şi-a pieţelor pe care ploaia le ştergea.

Nu mai ştia cum de-i venise ideea de-a petrece o lună la *miss* Bell. De fapt, nici nu ştiuse bine vreodată. Era ca un izvor întîi ascuns de spice de plantago şi care acum se dovedea a fi o curgere de apă adîncă şi rapidă, îşi aducea perfect aminte că marţi seara, în vremea mesei, spusese dintr-o dată c-avea de gînd să plece, dar nu se mai putea urca pînă la cea dintîi şuviţă a dorinţei. Nu era o dorinţă săntoarcă lui Robert le Menii purtarea lui faţă de ea. Desigur, găsea ideea minunată să facă plimbări la Cascine, pe cînd el vîna vulpi. I se părea că-i o plăcută rînduială.

Robert, întotdeauna atât de mulţumit s-o regăsească, n-o va mai găsi la-ntoarcere. Socotea nimerit să-i facă această justă neplăcere. Dar asta nu-i trecuse prin cap de la-nceput. Şi nici de-atuncea nu se mai gîndise şi era drept că nu pleca pentru plăcerea de a-i face în necaz ori ca zburdălnicia unei mici răzbunări. Păstra în contra lui un dinte mai puţin ascuţit, însă cu mult mai dur şi mai ascuns. Şi mai ales dorea să nu-l vadă curînd. Fără ca legătura lor să fie ruptă în vreun fel, îi devenise brusc străin. I se părea un om ca orişicare altul, mai răsărit ca cei mai mulţi, arătînd foarte bine, manierat, c-un caracter vrednic de stimă, un om care nu-i displăcea, dar care n-o preocupa prea mult. Şi care dispăruse brusc din viaţa ei. C-avea şi el aicea un amestec, nu-şi aducea aminte cu plăcere. Ideea de a fi a lui i se părea absurdă, ca o necuviinţă. Gîndul c-ar fi putut să se găsească laolaltă din nou în micul lor apartament din strada Spontini, i se părea destul de neplăcut ca să-l înlăture imediat. Prefera să-şi închipuie că un eveniment neaşteptat, de neînlăturat, va sta în calea întâlnirii lor : sfîrşitul lumii, de exemplu. Domnul Lagrange, de la Academia de Ştiinţe, îi spusese la doamna

de Morlaine, c-o seară înainte, despre o cometă care, prăpăstuită din înalturi, ar fi putut să întîlnească, într-o zi. Pământul, şi-ncolăcindu-şi coada sclipitoare în jurul lui, să-l ardă cu suflarea ei fierbinte, să prăpădească fauna şi flora, silindu-le să bea veninuri încă neştiute, şi să distrugă întreaga omenire, făcînd-o să expire într-un rîs nebunesc, ori într-o sumbră neclintire. De-aşa ceva, ori altceva de-acelaşi gen, avea nevoie ea pe luna viitoare. Nu era chiar aşa de ne-n- ţeles dorinţa ei de-a evada. Dar că-n dorinţa ei de evadare se-amesteca şi-o bucurie tulbure ori faptul că se simţea de pe acum sub farmecul acelor lucruri pe care avea să le găsească, la asta nu găsea vreo raţiune. Cupeul o lăsă la colţul uliţei La Chaise.

Acolo, sub acoperişul unei clădiri înalte, cît ţinea şi balconul, în dosul celor cinci ferestre încinse de căldura soarelui, ce le bătea în plin în timpul dimineţii, într-un apartament cam strimt,, curat ca un pahar, trăia doamna Marmet, de cînd se prăpădise soţul ei.

Contesa Martin venea s-o vadă la ziua-i de primire. Găsi în salonaşu-i modest şi lustruit pe domnul Lagrange, ce

moţăia într-un fotoliu, în faţa bunicuţei cu obraz blînd şi liniştit sub nalta ei cunună de păr alb.

Acest savant bătrîn, care era şi om de lume, îi rămăsese credincios. El era cel care, a doua zi după înmormîntarea lui Marmet, îi adusese nefericitei văduve vorbirea înveninată a lui Schmoll şi care, gîndind s-o consoleze, îi provocase numai durere şi mînie. Ii leşi- nase-n braţe. Doamna Marmet spunea de el că n-are judecată. Era prietenul ei cel mai bun. Prînzeau adesea împreună la mese îm-belşugate.

Doamna Martin, subţire şi cu forme tari în vesta ei de zibelină întredeschisă pe valuri de dantelă, trezi cu minunata strălucire a ochilor ei vineţii pe bătrînelul atît de simţitor la graţia sexului slab. El îi spusese, c-o seară înainte la doamna de Morlaine, cum va veni sfîrşitul lumii. O întrebă de nu-i fusese frică noaptea la evocarea acelor icoane înfăţişînd Pămîntul mistuit de flăcări sau

îngheţat, palid ca luna. In vreme ce-i vorbea cu o galanterie afectată, ea contempla biblioteca de acaju ce se-ntindea pe tot panoul salonului, făcînd faţă ferestrelor. Cărţi nu mai rămăseseră de loc, însă pe raftul cel de ios era întins un schelet cu armele alături. Te minunai să vezi la bunicuţa asta un războinic etrusc, care îşi mai păstra prinsă de craniu casca-i de bronz verziu, în vreme ce pe pieptu-i dislocat se mai vedeau solzii mîncaţi de vreme ai zalelor lui. Dormea, împrăştiat şi fioros, printre cutii de dulciuri, vase de porţelană aurită, Sfinte-Fecioare de stuc şi piese mici de lemnărie dantelată, vechi amintiri de la Lucerna şi de la Righi. Doamna Marmet, rămasă văduvă şi-n oarecare strîm- toare, vînduse cărţile de studiu lăsate de bărbatul ei ; din toate antichităţile culese de arheolog nu şi-l păstrase decît pe-acest etrusc

.Şi doar atîţia încercaseră s-o descotorosească. Vechii colegi ai lui Marmet îi şi găsiseră un plasament. Paul Vence de asemeni convinsese Administraţia Muzeelor să-l achiziţioneze pentru Luvru. Dar biata văduvă n-a vrut cu nici un chip să se despartă. I se părea c-o dată cu acest războinic cu cască de bronz verde, încinsă c-un uşor frunziş de aur, şi-ar fi pierdut şi numele pe care îl purta cu demnitate şi n-ar mai fi fost văduva lui Louis Marmet de la Academia de Inscripţii.

— Liniştiţi-vă, doamnă ; cometa care va ciocni Pămîntul nu vine ea aşa de repede.

La care doamna Martin răspunse că nu vede de ce-ar fi mare pagubă dacă Pămîntul întreg şi omenirea ar fi pe dată nimicite.

Lagrange bătrînul avu un ţipăt de protest care venea din măruntaie. Ţinea morţiş ca un astfel de cataclism să fie amînat pe mai tîrziu.

Ea se uită la el. Craniu-i uscat hrănea doar cîteva fire cănite. Pleoapele îi atîrnau ca nişte zdrenţe pe ochii încă zîmbitori ; piei lungi îi spînzurau pe faţa-i galbenă şi se ghicea pe sub vestminte un trup secătuit.

„I-i dragă viaţa!" gîndea ea.

Doamna Marmet de asemeni n-ar fi dorit să vie prea repede sfîrşitul lumii.

— îmi pare, domnule Lagrange, zise doamna Martin, că locuieşti într-o căscioară minunată, cu geamurile căptuşite de glicină, dînd spre Jardin des Plantes ? Cred că-i o mare bucurie să vieţuieşti într-o asemenea grădină, care-mi evocă arcele lui Noe ale copilăriei mele şi raiul pămîntesc al vechii Biblii.

El însă nu părea încîntat. Casa era micuţă, prost împărţită şi bîntuită de guzgani.

Ea îi dădu dreptate, nicăieri nu era bine, pretutindeni erau guzgani, adevăraţi ori doar simbolici, hoarde de mici fiinţe care ne chinuiesc. Totuşi, ea adora Jardin des Plantes ; simţea mereu imboldul să se ducă şi nu se ducea niciodată. De asemeni şi Muzeul, în care nu călcase, ar fi dorit să-l viziteze.

Cu zîmbetul pe buze, fericit, se oferi să-i facă el onorurile. Era doar casa lui. O să-i arate cîţiva aeroliţi. Aveau acolo piese minunate.

Dînsa habar n-avea ce-nseamnă un ae- rolit. Dar îşi aduse aminte că cineva-i spusese că la Muzeu puteai vedea oase de ren sculptate de cei primitivi şi plăci de

fildeş pe care erau gravate animale a căror rasă de multă vreme se stinsese. Il întrebă dacă aşa era. La- grange acuma nu mai surîdea. Răspunse c-o indiferenţă sumbră că acele piese îl priveau pe unul din confraţii lui.

— Aha ! zise doamna Martin, nu e vitrina dumitale.

Băga de seamă că savanţii nu sint prea curioşi şi faci o indiscreţie dacă-i întrebi despre ceva ce nu se află în vitrina lor. Era adevărat şi că Lagrange eşafodase cariera-i ştiinţifică pe pietre prăpăstuite din văzduh. Asta-l făcuse să studieze şi cometele. Insă era un înţelept. De douăzeci de ani încoace nu-l mai interesa decît unde ia masa.

Cum plecă moşnegelul, contesa Martin spuse doamnei Marmet ce dorea de la ea.

— Plec săptămîna viitoare la *miss* Bell, la Fiesole, şi te iau cu mine.

Biata doamnă Marmet, cu ochi iscoditori sub fruntea ei senină, păstră o clipă de tăcere, refuză moale, se lăsă puţintel rugată şi acceptă.VII

Rapidul de Marsilia era tras pe peronul pe care alergau hamali şi se rostogoleau camioane prin fum şi larmă, sub palida lumină care se strecura prin sticlele vitrajelor. în faţa portierelor deschise, călătorii înfăşuraţi în lungi mantale veneau şi se duceau. Hăt, în capătul gangului înceţoşat de zgură şi de praf, se-ntrezărea, ca-ntr-un vîrf de lunetă, un curcubeu pitic. Mare cît palma, infinitul voiajului. Contesa Martin şi biata doamnă Mnrmet se instalaseră-n compartiment, sub plasa încărcată de bagaje, cu maldărul de ziare zvîrlit pe perne lîngă ele. Choulette nu se-a- rătase şi doamna Martin nici nu-l mai aştepta. Făgăduise totuşi că-l vor găsi la gară. Orîn- duise toate ca să plece şi încasase de la editor banii pentru volumul *Farmece.* Paul Vence îl adusese într-o seară, în casa de pe cheiul

De- billy. Se arătase blînd, politicos, spiritual şi vesel, voios ca un copil. Din clipa aceea, îşi făgăduise să-şi facă o plăcere din a călători c-un om de geniu, aşa original, urît dar pitoresc, nebun dar amuzant, bătrîn copil al nimănui, plin de vicii fireşti şi de naivitate. Uşile se-nchideau. De-acuma, gata ; nu-l mai aştepta. Făcuse rău că se-ncrezuse în acest suflet impulsiv şi vagabond. în clipa cînd locomotiva prinsese a pufni înalt şi răguşit, doamna Marmet, ce se uita pe uşă, rosti cu calm s

— De nu mă-nşel, iată-l pe domnul Choulette.

Venea de-a lungul peronului, şchiopă- tînd de-un picior, cu pălăria dată pe ceafă descoperind o ţeastă plină de cucuie, c-o barbă neîngrijită, tîrînd după el un geamandan străvechi, de pînză grosolană. Arăta cam urît; însă, cu toată vîrsta lui de cincizeci de ani, avea un aer tineresc, aşa de clari şi vii străluceau ochii lui albaştri, atîta îndrăzneală naivă se citea pe faţa-i galbenă şi scofîlcită, aşa de mult ţîşnea din acest prăpădit de om eterna adolescenţă de care se bucură artiştii şi poeţii. Privindu-1, Tereza regretă că se-ncurcase c-un tovarăş de drum atît de caraghios. Mergea şi arunca în fiece

vagon cîte-o privire repezită, ce se făcea tot mai neîncrezătoare şi tot mai urîcioasă. Cînd, însă, ajungînd în dreptul compartimentului celor două cucoane, recunoscu pe doamna Martin, avu un zîmbet atît de gingaş şi-i dădu bună ziua c-un glas atît de dulce, că din hoinarul fioros, ce rătăcea c-o clipă înainte pe peron, mai rămăsese doar vg- liza de pînză grosolană, cu mînerele-i pe jumătate smulse, pe care-o trăgea după el.

O aşeză în plasă, lîngă valizele corecte, în strai de pînză cenuşie, printre care făcea o pată stridentă şi murdară. Băgară atunci de seamă că era cu flori galbene pe-un fond roşu ca sîngele.

Foarte bine dispus, o complimentă pe doamna pentru tripla ei pelerină carmelită.

— Iertaţi-mă, doamnele mele, era cît pe ce să întîrzii. Am fost s-ascult azi-dimineaţă liturghia de ora şase, la Sfîntul-Seve- rin, în parohia mea, chiar la capela Fecioarei, sub stîlpii ei absurzi minunaţi, ce-şi înalţă spre cer fluieraşele ca nişte glasuri subţirele, ca şi noi, păcătoşi ce sîntem.

— Atunci, îi spuse doamna Martin, înseamnă că eşti cucernic, azi ?

Şi-l întrebă dacă luase cingătoarea noului ordin pe care îl întemeia.

Obrazul lui Choulette luă un aer grav şi întristat.

Tare mi-i frică, doamnă, că domnul Paul Vence v-a spus tot felul de minciuni pe socoteala mea. Mi-a ajuns la urechi că ar fi semănat vorbe-n saloane cum că cordonul meu e un cordon de sonerie, şi încă de la care sonerie ! Aş fi nenorocit dacă s-ar crede doar o clipă asemenea invenţii ticăloase. Acest cordon e un cordon simbolic, doamnă

.E făcut dintr-o simplă sforicică, care se poartă sub vestminte, după ce-a fost atinsă de-un sărman în semn că sărăcia-i sfîntă şi ea va mîntui pămîntul. Numai în ea sălăşluieşte bunătatea ; de cînd am luat banii pe *Farmece,* mă simt nedrept şi aspru. E bine să se ştie c-am pus în geamandan cîteva din aceste simbolice cordoane.

Şi, arătînd cu degetul spre pînza groaznică, culoarea sîngelui ruginit :

— Am pus în el şi o ostie pe care-un preot rău mi-a dat-o, opera domnului de Maistre, ceva cămăşi şi alte cîteva obiecte.

Doamna Martin ridică ochii, un pic cam speriată. Pe cînd doamna Marmet, săraca, îşi păstra calmu-i neclintit.

In timp ce trenul traversa mahalale hîde, pe tivul zdrenţuit şi negru ce mărgineşte trist oraşul, Choulette scoase din buzunar un portofel uzat, în care începu a scotoci. Scribul, ascuns sub vagabond, prindea să se trezească. Choulette iubea hîrţoagele fără ca s-o arate. Se-ncredinţă că nu pierduse nici hîrtiuţele pe care îşi notase, la cafenea, ideile poemelor şi nici duzina de scrisori măgulitoare, murdare şi pătate, tăiate la îndoituri, pe care le purta necontenit asupra lui, gata să le citească la toţi acei pe care-i întîlnea, la vremea

nopţii, sub felinarele de gaz. încredinţat că nu-i lipsea nimic, scoase din porto- iei o foaie îndoită-n două, vîrîtă într-un plic deschis. O flutură un timp, ţinînd-o în mînă c-un fel de tainică neruşinare, apoi o-ncre- dinţă contesei. Scrisoarea era de la marchiza de Rieu, prin care îl recomanda unei prinţese aparţinînd casei de Franţa, rudă îndeaproape cu contele de Chambord şi care, văduvă şi-m- bătrînită, trăia la porţile Florenţei. Se bucură o clipă de efectul pe care îşi închipuia că-l face ; apoi, le spuse că socotea să vadă pe acea prinţesă ; că-i o persoană bună şi pe deasupra şi pioasă.

— Cucoană-adevărată, adăugă, şi care nu-şi arată măreţia prin pălării şi rochii. Poartă o cămaşă şase săptămîni şi cîteodată şi mai mult. Şi gentilomii din suita ei i-au văzut deseori ciorapii albi, murdari, căzuţi peste călcîi. Virtuţile vestitelor regine ale Spaniei se regăsesc în ea. Ciorapii ei murdari, ce glorie măreaţă !

Luînd scrisoarea, o-nchise iar în portofel. Apoi, luînd un cuţitaş cu plăsele de corn, prinse a scrijeli cu vîrful un chip abia schiţat în mînerul bastonului său. în vreme ce se ridica singur în slăvi :

— Sînt priceput în toate meşteşugurile calicilor şi vagabonzilor. Ştiu să deschid o broască cu un cui şi să sculptez în lemn c-un briceag prost.

Capul se contura. Era un chip slab de femeie ce lăcrăma.

Choulette voia prin asta să exprime mizeria umană, nu simplă şi-nduioşătoare, aşa cum o simţeau acei de altădată, din lumea făcută din bunătate şi asprime, ci ipocrită şi hidoasă, ajunsă la o culme-a urîţeniei, datorită burghezilor liber-cugetători şi ostăşimei patriote create de Revoluţia franceză. După el, regimul actual nu era alta decît ipocrizie şi brutalitate. Militarismul îi inspira adevărată groază.— Cazarma e groaznica invenţie a vremurilor moderne. Datează abia din secolul al şaptesprezecelea. Pînă atunci, nu exista decît un corp de gardă, alcătuit din soldăţoi care ştiau să joace cărţi şi să istorisească tot felul de isprăvi galante. Ludovic al XlV-lea e-nn precursor al Convenţiei şi al lui Bonaparte. Dar răul a ajuns în culmea lui de cînd cu monstruoasa introducere a serviciului obligator. Ca să obligi pe oameni să omoare e o ruşine, pentru republicani, şi, pentru împăraţi, e crima crimelor. în epocile aşa-zise barbare, cetăţile şi prinţii

încredinţau întreaga apărare mercenarilor, care făceau războiul ca oameni pricepuţi şi cumpătaţi ; de multe ori, într-o ciocnire mare, nu existau mai mult de cinci ori şase morţi. Şi cînd plecau la bătălie cavalerii, nu erau obligaţi de nimeni : se lăsau omorîţi, c-aşa aveau ei chef. N-ar fi fost buni la altceva, desigur. Nimeni, pe vremea lui Ludovic-cel-Sfînt, n-ar fi avut ideea să ducă la război pe-un om cu judecată şi-nvăţat. Şi nici nu l-ar fi smuls pe-un biet plugar de pe ogor ca să-l trimită la armată. Acum e obligat orice ţăran să-şi facă ostăşia. E exilat departe de căsuţa ce scoate fum pe horn în liniştea de aur a-nserării, departe de livezile cu iarbă grasă pe care le pasc boii, de cîmpuri, de păduri străbune ; în curtea unei cazărmi urîte, e învăţat cum să omoare oameni la comandă, e ameninţat, e înjurat, e pus la închisoare ; şi i se spune că asta e-o onoare şi dacă nu se lasă astfel onorat, e împuşcat. Şi se supune, pentru că-i fricos şi dintre toate animalele domestice cel mai blajin, mai vesel şi mai ascultător. Şi noi francezii sîntem militarişti şi pe deasupra cetăţeni. Un alt motiv de fudulie, că eşti un cetăţean ! Asta înseamnă pentru cei săraci a sprijini pe cei bogaţi să-şi poată conserva puterea şi viaţa de huzur.

Au datoria să lucreze, sub măreţia legilor egalitare, ce interzice săracului ca şi bogatului să doarmă pe sub poduri, să cerşească pe uliţi şi să fure pîine. E-o binefacere a Revoluţiei. Şi cum această revoluţie a fost făcută de nebuni şi de netoţi, ca să profite cei ce agonisesc avere în numele naţiunii şi care nu duce, pîn'la urma urmei, decît la îmbogăţirea ţăranului şiret şi cămătarului burghez, a ridicat, sub numele egalităţii, imperiul bogăţiei. A vîndut Franţa afaceriştilor, care o sfîşie de-un veac întreg. Ei sînt stăpînii, domnii ţării. Guvernul aparent, alcătuit din nişte prăpădiţi, nişte bieţi păcătoşi, scoşi de la naftalină, e plătit de bancheri. De-un secol, în ţara asta otrăvită, cine iubeşte sărăcimea este considerat drept trădător al societăţii. Şi categorisit drept om primejdios, dacă declari că eşti dintre cei oropsiţi. Ba, s-au făcut şi legi în contra indignării şi în contra milei. Şi ce spun eu acum nici nu se poate tipări.

Choulette se-nsufleţea, îşi agita cuţitul, în vreme ce, sub soarele cu dinţi, treceau ţarini de pămînt brun, vinete pilcuri de copaci despuiaţi de iarnă şi perdele de plopi străjuind ape argintii.

Poetul privea înduioşat chipul sculptat de pe baston.

— Iată-te, biată Umanitate, zise el, slabă şi-nlăcrămată, prostită de ruşine şi mizerie, în halul în care te-au adus stăpînii tăi, soldatul şi bogatul.

Biata doamnă Marmet, care avea un nepot căpitan de artilerie, tînăr încîntător, ca- re-şi iubea profesia, era rănită de violenţa cu care ataca Choulette armata. Doamna Martin vedea în asta o divagare amuzantă. Ideile poetului n-o spăimintau; nu-i era teamă de nimic; dar le găsea un pic absurde; credea că nici trecutul n-a fost mai bun decît prezentul.

— Cred, domnule Choulette, că oamenii au fost în toate timpurile ce sînt şi astăzi, adică egoişti, brutali, avari şi fără milă. Cred că şi legile ca şi moravurile au fost aspre şi crude pentru nenorociţi.

Intre La Roche şi Dijon, luară masa la vagon-restaurant, unde-l lăsară pe Choulette singur cu pipa, paharul de benedictină şi sufletul lui revoltat.

întoarse în compartiment, doamna Mar- met prinse a-i spune c-o paşnică tandreţe despre bărbatul pe care îl pierduse. O luase din dragoste : îi făcea versuri minunate, pe care le păstra şi nu

le arăta la nimeni. Era un om vioi şi vesel. N-ai fi crezut, văzîndu-l mai tîr- ziu aşa de obosit de lucru şi slăbit de boală. Făcuse studii pînă în cea din urmă clipă. Suferind de o hipertrofie a inimii, îşi petrecea întreaga noapte în fotoliu, cu cărţile întinse pe-o planşetă. Chiar două ore înaintea morţii, tot încercă să mai citească. Era afectuos şi bun. Pînă şi-n suferinţa lui se arăta tot aşa de blînd.

Doamna Martin, în lipsă de ceva mai bun, îi spuse :

— le-ai bucurat de mulţi am fericiţi şi-acum trăieşti cu amintirea lor ; ai parte de încă un dram de fericire pe pămînt.

Dar biata doamnă Marmet oftă şi-un nour lunecă pe fruntea-i neclintită.

— Da, zise, om şi bărbat mai bun ca Ludovic nici nu se poate. Şi totuşi, am fost tare nenorocită cu el. Avea un singur cusur, dar care m-a făcut să sufăr crîncen. Era gelos. El, aşa de bun, de tandru şi de generos, împins de patima-i turbată, se arăta nedrept, tiran şi violent. Te asigur că purtarea mea nu se preta la bănuieli. Nici nu eram cochetă. E drept că eram tînără şi fragedă ; treceam drept tare frumuşică. Era de-ajuns. Nu mă lăsa să ies de-acasă singură, nu-mi dădea voie să

primesc în lipsa lui pe nimeni. Şi cînd se întîmpla să mergem la un bal, tremuram dinainte de scenele pe care avea să mi le facă la-ntoarcere, în trăsură.

Şi biata doamnă Marmet adăugă cu un suspin :

— E-adevărat că-mi plăcea dansul. Dar n-am avut ce face : am renunţat. Era o suferinţă prea mare pentru el.

Contesa Martin se arătă surprinsă. întotdeauna şi-l închipuise pe Marmet ca pe-un bătrîn timid, preocupat, un pic ridicol între c soaţă grasă, albă şi placidă şi un schelet de luptător etrusc cu ţeasta acoperită de aur şi de bronz. Dar biata văduvă îi mărturisi că şi la cincizeci şi cinci de ani, cînd ea avea cincizeci şi trei, soţul ei Ludovic era gelos ca-n prima zi.

Tereza se gîndi că Robert n-o chinuise de loc cu gelozia. Era din partea lui un semn de tact şi de bun-gust, o probă de încredere ori n-o iubea îndeajuns ca s-o facă să sufere ? Nici nu ştia şi nici n-avea curajul să afle. Era nevoie pentru asta să scociorască în tainice sertare ale inimii şi nu voia să le deschidă.

Şopti fără să-şi deie seama : —■
Dorim să fim iubite şi, cînd găsim un om ce ne iubeşte, atunci ne chinuie ori, dacă nu, ne plictiseşte.

Ziua trecu, mai cu cititul, mai cu visarea. Choulette nu se mai arătă. Noaptea întinse încetul cu încetul cenuşa-i sumbră peste livezile de duzi din Dauphine. Doamna Mar- met căzuse într-un somn senin, culcată pe ea însăşi, ca pe un vraf de perne. Tereza îşi spunea privind-o :

„E drept că-i fericită, căci se com-
place-n amintire"

.Tristeţea nopţii îi străpunse inima. Şi cînd şi luna se-nălţă deasupra livezilor de măslini, văzînd cum se perindă acele ondulări de şesuri şi costişe şi cum se scurg acele umbre viorii, Tereza, în faţa acestui peisaj care vorbea de pace şi uitare, regretă Sena şi Arcul de Triumf cu razele-i de bulevarde, aleele de la Pădure, unde măcar copacii şi pietrele o cunoşteau. .

Deodată, c-o prefăcută vislenţă, Chou- lette se repezi-n compartiment. Cu băţu-i cio- toros în mînă, cu faţa şi cu capul înfăşurate în lînuri sîngerii şi fioroase piei, era cît pe ce s-o înspăimînte. Asta şi voia el. îmbrăcă- mintea-i de sălbatic şi atitudinea-i brutală erau întotdeauna studiate. Necontenit preocu-pat de stranii şi copilăreşti efecte, se com-

plăcea să pară groaznic. El singur spăimîntîn- du-se uşor, se bucura să treacă altora terorile ce-l chinuiau. C-o clipă înainte, stînd şi fu- mîndu-şi pipa, singur, în fundul culoarului, uitîndu-se la luna ce alerga prin nori, deasupra ţinutului Camargue, simţise dintr-o dată o frică ne- nţeleasă, o frică dintr-acelea de copil, care îi răscoleşte sufletul fantezist şi uşuratic. Ca să mai prindă inimă, venise la contesa Martin.

— Arles. Aţi fost vreodată la Arles ? zise el. E frumuseţea-ntruchipată ! La mă- năstirea Sfîntului Trofim, am văzut porumbei lăsîndu-se în zbor pe umerii statuielor şi-am mai văzut mici şopîrliţe argintii stînd şi-ncăl- zindu-se la soare pe sarcofagele din Aliscamps. Mormintele sînt rînduite pe marginea aleei ce duce la biserică. Sînt ca nişte covăţi, unde-şi află noaptea patul vagabonzii. Plimbîndu-mă cu Paul Arène, pe înserat am întîlnit pe-o bă- buţă care aşternea fîn în mormîntul unei fecioare din vechime, moartă în ziua nunţii. I-am dorit noapte bună. Şi ne-a răspuns : „Să v-audă Dumnezeu ! Dar piaza rea a vrut ca albia să fie spartă spre vîntul rece. Dacă spărtura ar fi în partea cealaltă, m-aş odihni ca regina Jeanne."

Tereza nu răspunse. Aţipise.
Choulette avu un tremur în răcoarea nopţii ; frica de moarte îl muşcase

.VIII

în trăsurica-i englezească, pe care-o conducea ea singură, *miss* Bell luase de la gara din Florenţa pe contesa Martin-Belleme şi pe doamna Marmet şi le-adusese, pe drumul care suie-n piept colina, la casa ei din Fiesole, care, trandafirie şi-ncununată de un lanţ de balustrade, privea oraşul fără de pereche. Fata din casă venea în urmă cu bagajele. Choulette. care, prin grija lui *miss* Bell, fusese găzdui la văduva unui paracliser, în umbra catedralei de la Fiesole, nu era aşteptat decît la cină. Hîdă şi nostimă, cu părul tăiat scurt, în vestă, c-o cămaşă bărbătească pe pieptul ei de băieţaş, destul de graţioasă cu şoldurile-i strîmte, poeta făcea prietenelor ei franceze onorurile casei ce oglindea gustu-i de-un viu rafinament. Pe pereţii salonului, Fecioare sie- neze, pale, cu mîini prelungi, domneau tihnite între îngeri în nourii de patriarhi şi sfinţi, în minunatele construcţii ale tripticurilor aurite. Pe-un soclu, în picioare, stătea o Mag- dalenă, înfăşurată-n păru-i lung, îngrozitor de slabă şi

bătrînă, vreo cerşetoare de pe drumul Pistoii, arsă de soare şi de geruri, pe care-o copiase în argilă cu o înduioşătoare şi groaznică fidelitate vreun precursor necunoscut al lui Donatello. Şi peste tot blazoanele lui Vivian Bell : doar clopote, clopoţele. Cele mai mari îşi înălţau cupola de bronz în colţurile camerei ; altele se-atingeau, în lanţ, jos, la perete. Mai mărunţele se alergau de-a lungul cornişelor. Mai erau şi pe sobă, pe cu- fere şi pe dulapuri. Vitrinele erau ticsite de clopote de-argint şi smalţuri colorate. Clopote mari de bronz, cu crinul florentin, clopoţei din secolul al XVI-lea, reprezentînd o doamnă c-un enorm turnel, clopoţei pentru ziua morţilor, ornaţi de lacrimi şi de oseminte, clopoţei ajuraţi, acoperiţi de animale fabuloase, şi de frunziş, ce răsunară prin biserici pe vremea lui Ludovic cel Sfînt, clopoţele de masă din secolul al XVII-lea, avînd o statuetă drept mîner, clopoţei plaţi şi limpezi de Ia gîtul vacilor din valea Rutli, clopote indiene ce răsună domol atinse cu un corn de cerb, clopoţe chinezeşti în formă de cilindru; se strînse- seră acolo din toate ţările şi din toate timpurile, la chemarea vrăjită a micuţei *miss* Bell.

— Te uiţi la blazoanele mele cuvîntătoare, zise ea către doamna Martin. Cred că toate aceste *miss* Bell se simt bine aici şi n-aş fi prea mirată dacă într-o zi s-ar apuca să cînte cu toatele deodată. Dar nu se cade să le-admiri la fel pe toate. Cele mai calde şi mai pure laude se cer păstrate pentru asta.

Şi atingînd cu degetul un clopot întunecat şi fără podoabe, care dădu subţire glas :

— Acesta, zise ea, e-un sfinţit tîrgoveţ din secolul al cincilea. E-un pui de suflet al sfîntului Paulin din Nola, care-a făcut să cînte cel dintîi cerul deasupra capetelor noastre. E făurit dintr-un metal mai rar. ce-a fost numit alama de Campania. Curînd voi fi în stare să vă arăt, alăturea de el, un florentin de toată frumuseţea, pe craiul clopotelor. II aştept. Dar te-obosesc cu aceste fleacuri, *darling.* Şi-o plictisesc şi pe biata doamnă Marmet. Urît din partea mea !

Şi le conduse la camerele lor.

După un ceas, doamna Martin, repau- zată, proaspătă, într-un capot de fular şi dantele, coborî pe terasa unde o aştepta *miss* Bell. Aerul umed, încropit de-un soare slab şi totuşi generos, aducea

suflul neliniştit şi dul- ce-al primăverii. Tereza, cu coatele pe balustradă, îşi scălda ochii în lumină. Jos, la picioare, chiparoşi îşi înălţau fuioarele negre, în vreme ce măslinii îşi strîngeau turmele pe povîrnişuri. In curmătura văii, Florenţa îşi întindea mulţimea de acoperişuri roşii, cu turlele şi turnurile sale, prin ţesătura cărora abia de se ghicea panglica şerpuită a rîului Arno. Şi mai departe albăstreau colinele.

Tereza căuta să recunoască grădinile Boboli, pe unde se plimbase la prima ei călătorie, Cascinele, ce nu-i plăceau de loc, palatul Pitti, Santa Maria del Fiore. Pe urmă, nemărginirea încîntătoare-a cerului o cîştigă. Citea în nouri contururile ce se scurgeau mereu.

Tăcură multă vreme. Apoi, Vivian Bell întinse mîna către orizont.

— *Darling,* eu nu ştiu să vorbesc, nu ştiu să spun. Priveşte însă, priveşte-ntr-una, *darling.* Ce vezi n-are pereche-n lume. Natura nicăieri nu-i chiar aşa subtilă, fină, elegantă. Desigur, Dumnezeul care-a făcut Florenţa era artist. Da, da, era giuvaergiu, era şi sculptor şi gravor de medalii, era şi pictor şi turnător în bronz : era un florentin. Şi n-

a făcut decît atîta-n lume, *darling !* Tot restul e făcut de-o mînă mai puţin gingaşă, c-o lucrătură mai puţin perfectă. Cum e posibil ca dealul acesta violet de la San Miniato, de-un relief atît de sigur şi de pur ,să fie de-acelaşi autor ce-a creat Alpii ? Este cu neputinţă, *darling.* Peisajul acesta are mîndreţea unei medalii vechi, a unei zugrăveli de preţ. E o perfectă şi cumpănită operă de artă. Şi iată ʳncă un lucru de care nu ştiu să vorbesc, pe care nici nu-l înţeleg şi care e un lucru autentic. In ţara asta mă simt, şi-ai să te simţi ca mine, *darling,* pe jumătate vie, pe jumătate moartă, o stare plină de nobleţe, întristare şi dulceaţă. Te uită, uită-te într-una : ai să descoperi melancolia colinelor ce-nconjoară Florenţa şi vei simţi tristeţea dulce cum urcă din Pămîntul morţilor.

Soarele cobora spre asfinţit. Luminile din creste se stingeau pe rînd, în vreme ce, pe cer, norii se-mpurpurau.

Doamna Marmet strănută.

Miss Bell trimise să s-aducă şaluri şi anunţă pe franţuzoaice că serile, aici, erau cam reci, primejdioase.

Şi dintr-o dată :

— *Darling*, cunoşti pe domnul Jacques Dechartre ? Ştii că mi-a scris că vine la Florenţa în cursul săptămînii viitoare. îmi pare foarte bine că te-ntîlneşti cu domnul Jacques Dechartre aicea," în oraşul nostru. Ne va-n- soţi pe la biserici şi muzee. Va fi o călăuză minunată. Pătrunde ce-i frumos în lucruri, pentru că le iubeşte. Are-un ales talent de sculptor. Medalioanele şi figurinele lui sînt şi mai admirate-n Anglia decît în Franţa. Vai, nu-ţi închipui cît mă bucur, *darling*, că te-ntîlneşti cu domnul Jacques Dechartre, aicea, la Florenţa

!IX

A doua zi, ieşind de la Santa Maria Novella şi străbătînd piaţeta pe care, ca-n amfiteatrele antice, erau înfipţi doi stîlpişori de marmoră, doamna Marmet zise contesei Martin :

— De nu mă-nşel, iată-l pe domnul Choulette.

în maghernița unui cizmar Choulette, cu pipa-n mînă, făcea gesturi ritmate, de parc-ar fi spus versuri. Cîrpaciul florentin, în vreme ce trăgea cu acul, îl asculta c-un zîmbet blînd. Era un omuleţ pleşuv, reprezentînd un tip familiar picturilor flamande. Pe masă, printre calapoade, bucăţi de piele, cuie şi bulgăraşi de smoală, un fir de busuioc îşi înălţa căpşoru-i verde şi rotund. Un vrăbioi, c-o lăbuţă lipsă care-i fusese-nlocuită c-un capăt de chibrit, ţopăia vesel pe umărul şi capul moşnegelului.

Doamna Martin, din prag, înveselită de acest tablou, îl strigă pe Choulette, care rostea cîntat cuvinte mormăite, şi-l întrebă pentru ce nu venise să viziteze Capela Spaniolilor cu ea.

Se sculă şi-i răspunse :

— Doamnă, vă preocupă icoanele deşarte, pe cind eu mă menţin în adevăr şi-n viaţă.

Strînse mîna cîrpaciului, urmînd pe cele două doamne. Dar le mai reţinu o clipă-n prag :

— In drum spre Santa Maria Novella, le zise el, am dat cu ochii de acest moşneag, îngheboşat pe lucrul lui, cu calapodul strîns ca-n menghină între genunchi, cosind încălţări proaste. Şi am simţit că-i bun şi simplu. I-am spus în limba lui : „Ia spune, taică, n-ai vrea să bei cu mine un păhărel de Chianti ?" A primit cu plăcere. S-a dus după o sticlă şi pahare şi eu am stat de pază-n prăvălie.

Şi Choulette le-arătă două pahare şi-o sticlă ce stăteau pe sobă.

— După ce s-a întors, am ciocnit împreună ; i-am spus cuvinte dulci şi ne-nţelese şi l-am vrăjit cu muzica rostirii. Am să-i mai calc de multe ori maghernița ; o să mă-nveţe să meşteresc pantofi şi să trăiesc fără dorinţi. Şi-aşa voi izgoni tristeţea. Căci singure dorinţa şi huzurul ne îndeamnă să fim trişti.

— Domnule Choulette, zîmbi contesa Martin, eu nu doresc nimic şi totuşi nu sînt veselă. S-ar cuveni oare să fac şi eu pantofi ?

Choulette răspunse grav :

— N-a sunat încă ceasul.

Ajunşi la parcul Oricellari, doamna Marmet se prăbuşi pe-o bancă. Examinase la Santa Maria Novella frescele calme ale lui Ghirlandaio, stranele corului, fecioara lui Cimabue, zugrăvelile bolţii. Făcuse toate cu grozavă grijă în amintirea soţului ei mort, care se spunea că iubise arta italiană. Şi era tare obosită. Choulette se aşează alăturea şi-i spuse :

— Puteţi să-mi spuneţi, doamnă, dacă-i adevărat că papa-şi face fustele la Worth ?

— Doamna Marmet nu credea asta. Totuşi, Choulette o-ncredinţă că auzise vorbin- du-se la cafenea. Doamna Martin se arătă surprinsă că un catolic şi-un socialist putea vorbi cu-aşa puţin respect de-un papă prieten al republicii. însă Leon al XlII-lea nu-i era lui Choulette pe plac.înţelepciunea prinţilor e scurtă, zise el ; mîntuirea Bisericii va veni de la republica italiană, aşa cum speră şi vrea Leon al XlII-lea, decît această mîntuire a Bisericii nu se va face aşa cum se gîndea piosul Machia- vel. Revoluţia va răpi papei şi ultimul bănuţ furat, cu restu-i de avere. Şi asta va fi mîntuirea. Papa calic şi despuiat, va fi puternic. Va pune în mişcare întreaga lume. Vei revedea pe Petru, Lin, Clet, Anaclet şi Clement, pe cei umili, pe cei săraci cu duhul, sfinţii dintru începuturi,

care-au preschimbat faţa pămîntului. Şi dacă mîine, prin imposibil, în scaunul lui Petru se va sui un cuvios episcop, creştin adevărat, am să mă duc să-i spun : „Nu fi şi tu moşneagul înmormîntat de viu în groapa lui de aur, lasă-ţi valeţii, paznicii nobili şi cardinalii, te leapădă de curte şi-nşelăciunile puterii. Ia braţul meu şi vino să cerşim colindînd ţări şi mări. Acoperit de zdrenţe, sărac, bolnav, pe moarte chiar, rătăcitor pe drumuri, să reînvii imaginea lui Crist. Să spui : „îmi cerşesc pîinea, ca să condamn pe cei bogaţi". Să intri prin oraşe şi să tot strigi din poartă-n poartă ca un netot sublim : „Fiţi umili, fiţi blajini, fiţi sărmani !" Vestiţi prin cernite cetăţi, prin cocioabe, cazărmi, pacea şi milostenia ce vor să vie. Veţi fi de toţi dispreţuiţi, vor arunca în tine cu pietre. Jandarmii te vor tîrî prin închisori. Şi pentru toţi, sărac, bogat, umilit ori puternic, vei fi o ţintă a batjocurei, obiect de milă şi dezgust. Prostimea se va lepăda de tine, va ridica-mpo- triva ta un antipapă. Toţi oamenii vor declara că eşti nebun. Şi trebuie să fie adevărat; va trebui să fii nebun : nebunii sînt mîntuitorii lumii. Oamenii-ţi vor pune cununa cea de spini şi sceptrul cel de trestie, şi-or să te scuipe în obraz, şi după asta vei fi asemenea lui Crist şi-adevăratul împărat; aşa vei pune temelia socialismului

creştin, împărăţia lui Dumnezeu pe-acest pămînt.

Astfel vorbind, Choulette aprinse o ţigară italiană, lungă şi noduroasă, străbătută de-un pai. Trase cîteva fumuri cu miros puturos, apoi urmă cu linişte :

— Şi-ar fi şi practic. Puteţi să spuneţi de mine orice vreţi, dar nu că n-aş vedea clar situaţia. Da, da, doamnă Marmet, n-ai să ştii niciodată cît e de just că operele grandioase ale acestei lumi au fost întotdeauna săvîrşite de nebuni. Şi dumneata, doamnă Martin, crezi că Francisc din Assisi, dac-ar fi fost cuminte, ar fi revărsat pe-acest pămînt, ca să aline poporul însetat, apa vie a milosteniei şi nesfîrşitele balsamuri ale dragostei ?

— Nu ştiu, răspunse doamna Martin. Dar ştiu că oamenii cuminţi mi s-au părut întotdeauna tare plicticoşi. Ţi-o spun doarj dumitale, domnule Choulette.

Se-ntoarseră la Fiesole, cu tramcarul care urcă-n piept colina. Pe drum îi prinse ploaia. Doamna Marmet, trudită, aţipi, în vreme ce Choulette se tînguia. Toate necazurile îl năpădiseră deodată : întîi că umezeala făcea să-l supere genunchiul, nu mai putea să-ndoaie nici piciorul; pe urmă sacul de călătorie, care se rătăcise în drum de la gară la Fiesole, c-o zi înainte, şi care

nu se mai găsea, nenorocire mare şi de nereparat ; pe urmă o revistă din Paris ce-i publicase un poem plin de greşeli de imprimare, grăunţe de nisip în ochi, mari cît nişte cristelniţe, ba uriaşe ca scoica din care-a ieşit Afrodita.

Făcea pe oameni vinovaţi că toate-l duşmăneau şi-i stăteau împotrivă. Se arătă copilăros, absurd, nesuferit. Doamna Martin, pe care ploaia şi Choulette o întristau, credea că n-o să mai sfîrşească urcuşul niciodată. In- trînd în lăcaşul clopotelor, găsi pe *miss* Bell în salon, copiind pe un pergament cu cerneală de aur, în litere italice, aldine, versuri găsi- te-n timpul nopţii. Văzînd pe prietena ei, înălţă căpşoru-i urît, luminat, dogorit de focul a doi ochi minunaţi.

— *Darling*, dă-mi voie să-ţi prezint pe prinţul Albertinelli.

Prinţul îşi etala în faţa sobei frumuse- tea-i de tînăr zeu, subliniată de barba-i nea- gră, deasă. Făcu o-nchinăciune.

— Doamnă, văzîndu-vă, am iubi Franţa, de n-am avea deja acest cald sentiment în inimi.

Contesa şi Choulette rugară pe *miss* Bell să le citească versurile pe care le scria. Poeta le ceru iertare, ca străină, să dea citire stîngacelor ei ritmuri faţă de un poet

francez pe care îl gusta cu px-ecădere după François Villon ; apoi, cu glasu-i drăgălaş şi şuierat de păsărică, prinse a recita :

Jos la picior de stînd, unde izvorul cade
Rîzînd, cîntînd, cu glas ca de naiade, Şi-apoi
spre Arno fuge bătînd din braţe reci, Doi
mîndri tinerei se logodeau pe veci. Şi dulcea
fericire în inima lor arsă Curgea ca un
torent ce din munţi se revărsă. Pe ea o
chema Gemma. Dar pe al ei iubit Nici un
povestitor nu ştiu să-l fi numit.

Ei, ziua, pe un pat de cimbru, cu ardoare
Suflarea-şi împleteau, pe cînd capre uşoare
Păşteau în preajma lor. Iar cînd noaptea cădea,
Şi meşterul trudit sub tei se odihnea, Abia
atunci şi ei se întorceau acasă, De nimeni
neştiuţi în lumea ticăloasă. Şi-adesea lăcrămau,
de fericire grei, Gîndindu-se că viaţa nu-i bună
pentru ei.

Or, în acea livadă, în care, fericiţi, — El ulm, ea
iederă — stăteau înlănţuiţi, Plecîndu-se în vînt
ca salcia ce se frînge, Creştea un mic arbust cu
florile de sînge, Ce se-nălţa semeţ în arşiţele
verii Şi căruia ciobanii îi spun iarba tăcerii.

Şi Gemma cunoştea că somnul neclintit, Odihna veşnică şi visul nesfîrşit Veneau, dacă muşcai din planta sîngerie.

Şi într-o zi cînd sta, întinsă în cîmpie,
Virî celui iubit o frunzuliţă-n gură. Şi
după ce văzu că somnul greu îl fură,
Muşcă la rîndul ei din foaia cea vrăjită,
Căzind alăturea de el, preafericită.

Deasupra, porumbei gemură-n înserare;
Dar ei dormeau tihnit, în dulce-
mbrăţişare.

— E minunat, zise Choulette, ieşind dintr-o Italie uşor încetosată de brumele Thullei.

— Da, repetă contesa, e minunat, Dar, spune-mi, dragă Vivian, de ce frumoşii tăi nevinovaţi doreau numaidecît să moară ?

— Vai, *darling,* pentru că se simţeau In culmea fericirii, nu mai doreau nimic pe lume. Era ceva teribil, *darling,* teribil. Cum de nu-nţelegi ?

— Atuncea crezi că dacă noi trăim e pentru că avem încă speranţă ?

O, da ! Desigur, *darling.* Trăim şi aşteptăm darul pe care Mînie, Mînie, rege în ţara zînelor, ni-l va aduce-n mantia lui neagră ori albastră,

presărată de flori, de stele şi de lacrimi. O / *Bright King To-Morrow*

!X

Se îmbrăcaseră cu toţii pentru cină. In salon, *miss* Bell desena monştri leonardeşti. Le dădea viaţă, să afle-apoi ce-aveau să spuie, încredinţată fiind că vor vorbi şi că vor exprima în ritmuri stranii idei deosebite. Ea va pleca urechea să-i asculte. Cel mai ades în acest fel îşi găsea ea poemele.

La pian, prinţul Albertinelli fredona *Siciliana : „*O, *Lola !"* Şi degetele lui mîngîiau clapele, molatic.

Choulette, mai brusc ca totdeauna, cerea cu insistenţă să i se dea aţă şi ac ca să-şi cîrpească straiele. Se tînguia că nu ştiu cum pierduse trusa lui modestă, pe care o purtase treizeci de ani prin buzunare şi care-i era dragă pentru atîtea scumpe amintiri şi-atîtea sfaturi tainice pe care i le dase. Gîndea că o pierduse la palatul Pitti, într-una din încăperile profane şi făcea vinovaţi de asta pe Me- dicişi şi pe toţi pictorii italieni.

Privind pe *miss* Bell cu ochi răi : — Eu fac poeme, în vreme ce-mi cîr- pesc bulendrele. îmi place să lucrez cu mîi- nile. Să-mi cînt cîntările pe cînd îmi mătur

camera ; de asta cîntecele mele merg tuturor la inimă, ca şi cîntările plugarilor şi-a meşterilor, ce bat pe ale mele-n frumuseţe, dar nu şi în firesc. Am eu asemenea mîndrie, să fiu eu singur slujitorul meu. Văduva paracliserului mi-a spus să-i dau ei zdrenţele să mi le ţîrîie. Insă n,u i-am îngăduit una ca asta. Găsesc că e urît să faci pe alţii slujitorii tăi, la treburi pe care le poţi face singur, cu-o nobilă independenţă.

Prinţul cînta alene melodia-i tărăgănată. Tereza, care cutreierase prin biserici ***şi*** muzee timp de opt zile-n şir, însoţită de doamna Marmet, cugeta la plictisul pe care i-l pricinuia însoţitoarea ei, asemuind fără-ncetare figurile din pînzele acelor pictori vechi cu cunoştinţe de-ale sale. Nu mai departe, în dimineaţa aceea, pe frescele lui Benozzo Gozzoli, de la palatul Ricardi, recunoscuse pe Garain, domnul Lagrange, pe domnul Sch- moll, prinţesa Seniavine în paj şi pe domnul Renan călare. Chiar şi ei i se părea, de spaimă, că peste tot îl vede pe Ernest Renan. Şi-a- poi, cu o îndemînare care-o scotea din fire pe amica ei, ştia să mîie orice subiect spre cercu-i strimt de oameni de lume şi academicieni. Şi evoca mereu, cu glas duios, şedinţele deschise de la Institut, cursuri de la Sor- bona, serate la

care străluciseră atîţia filozofi mondeni şi spiritualişti. In ce priveşte pe femei, toate erau, după părerea ei, fără Cţusur, încîntătoare. Lua masa la toate. „Cam prea prudentă doamna Marmet a noastră. Mă enervează", se gîndea Tereza. Şi plănuia s-o lase la Fiesole şi să colinde singură bisericile. Se folosea în sinea ei de o expresie pe care-o auzise la Robert. îşi spunea :

„Am să mă descotorosesc de doamna Marmet".

Un bătrîn sprinten intră deodată în salon. Din pricina mustăţii lustruite şi a bărbuţei albe, părea un militar bătrîn. Insă privirea lui trăda, sub ochelari, dulceaţa ochilor trudiţi în desfătări şi-n caznele ştiinţei. Era un florentin, amic al lui *miss* Bell şi-al prinţului, profesorul Arrighi, pe vremuri idol al femeilor şi-acum faimos în toată Toscana şi Emilia, prin studiile lui despre agricultură.

Contesei îi plăcu din prima clipă. Şi, deşi nu avea o grozavă idee de viaţa de la ţară a Italiei, avu delicateţea să-ntrebe pe profesor despre metodele pe care le întrebuinţa şi rezultatele pe care le obţinuse.

El proceda cu-o energie moderată.

— Ţarina, zise el, e-ntocmai ca femeia : nu vrea să fii cu ea nici prea sfios, nici prea brutal.*Ave Maria,* ce se-nălţa din toate turlele, făcea din cer un instrument religios gigant.

— *Darling,* zise *miss* Bell, ai remarcat cît de sonor şi de-argintiu e aerul Florenţei, la-nserat, de-a ti ta glas de clopot ?

— Ciudat, zise Choulette, parcă am aştepta pe cineva.

Miss Bell îl informă că-n adevăr îl aşteptau pe Jacques Dechartre. Intîrziase puţintel şi se temea să nu fi pierdut trenul.

Choulette, apropiindu-se de doamna Marmet, îi spuse foarte grav :

— Doamnă Marmet, poţi să priveşti o uşă, o uşă simplă-n lemn vopsit, cum e a dumitale (mi-nchipui) ori a mea, ori alta, orişicare, fără să fii cuprinsă de spaimă şi de groază la gîndul musafirului care-ar putea să intre-n orice clipă ? Da, uşa locuinţei noastre, doamnă Marmet, dă înspre infinit. Ai cugetat vreodată la asta ? Cunoaştem noi vreodată adevăratul nume al celei ori al celui, cam sub o înfăţişare omenească, sub o figură cunoscută şi-n straie oarecare, ne intră în odaie ?

Cît despre el, cînd sta închis în chilioara lui, nu se putea uita la uşă, fără ca spaima să-i facă păru-n cap măciucă.

Insă doamna Marmet vedea cum se deschide uşa salonului fără de nici o spaimă. Ştia şi toate numele acelor care-o vizitau : toate fiinţe-ncîntătoare.

Choulette dădu din cap, privind-o cu tristeţe :

— Doamnă Marmet, doamnă Marmet, toţi cei ce au un nume pămîntesc au şi un altul, pe care nu-l cunoşti şi care-i singurul lor nume-adevărat.

Doamna Martin întrebă pe Choulette dacă era convins că pacostea avea nevoie să treacă peste prag ca să ne intre-n casă.

— E inventivă şi isteaţă. încalecă fereastra. Trece prin ziduri. Şi nu ni se arată totdeauna ; deşi-i mereu prezentă. Bietele uşi nu-s vinovate cu nimic de vizita acestei funeste musafire.

Choulette, sever, făcu atentă pe contesă, că nu se cuvenea să categorisească de funeste venirile nenorocirii.

— Nenorocirea este stăpîna noastră cea mai aprigă, dar şi amica cea mai bună. Ea ne arată scopul vieţii. Doamnelor, abia cînd o să suferiţi, veţi şti ce trebuie să ştiţi, veţi crede ce trebuie să credeţi, veţi face tot ce trebuie să faceţi, veţi fi ce trebuie să fiţi. Şi veţi cunoaşte bucuria, care-i gonită de plăcere. Căci bucuria e sfioasă şi nu se simte bine la petreceri.

Prinţul Albertinelli zise că nici *miss* Bell şi nici amicele-i franceze n-aveau nevoie de nenorocire pentru a fi desăvîrşite şi că doctrina desăvîrşirii prin durere era o crudă barbarie, pe care cerul mîndru al Italiei îl respingea cu groază. Apoi, în lîncezeala conversaţiei, prinse a căuta din nou, cu grijă, frazele acelei graţioase şi searbede *Siciliene,* temîndu-se să nu alunece pe-o arie din *Tro- vatore,* cam asemănătoare.

Vivian Bell punea-ntrebări cu glas scăzut acelor monştri pe care îi crease, plîngîndu-se că-i răspundeau absurd şi luător în rîs.

— In clipa asta, zise ea, n-aş vrea s-ascult vorbind decît figurile de pe tapiţerii, care mi-ar spune lucruri şterse, străvechi şi preţioase, ca şi ele.

Pe cînd frumosul prinţ, fu.rat de valurile melodiei, cînta. Glasu-i se-nălţa, rotea cozi de păun, se tot umfla în pene şi în sfîrşit murea în ofuri pline de extaz.

Biata doamnă Marmet, cu ochii la uşa cu geamuri, rosti deodată :

— De nu mă-nşel, iată-l pe domnul Dechartre.

Miss Bell primi pe musafir cu ciripiri vioaie.

— Vai, domnule Dechartre, te aşteptam du nerăbdare. Domnul Choulette vorbea de rău de uşi... da, da, uşile caselor, şi ne spunea că pacostea e -o cucoană tare cumsecade. Toate aceste lucruri frumoase le-ai pierdut. Te aşteptăm de multă vreme, domnule Dechartre ; de ce-ai întîrziat atîta ?

El se scuză. Se abătuse doar pe la hotel, să se aranjeze puţintel. Nici nu trecuse, ca de obicei, să dea bineţe marelui său amic de bronz, iubitului San Marco, ce stă aşa semeţ în nişa lui de piatră din zidul de la Or San Michele. Aduse laudă poetei şi salută pe doamna Martin c-o bucurie pe care abia şi-o stăpînea.

— Chiar înainte de-a părăsi Parisul, am fost pe cheiul Debilly ca să vă văd şi mi s-a spus că aşteptaţi la Fiesole primăvara, la *miss* Bell. Atuncea am sperat să vă-ntîlnesc în ţara asta, pe care o iubesc mai mult ca niciodată.

Ea-l întrebă dacă trecuse mai întîi pe la Veneţia şi dacă revăzuse la Ravenna fantasmele strălucitoare şi-mpărătesele cu nimburi.

N'u, nu se mai oprise nicăieri.

Ea nu spuse nimic.

Stătea cu ochii aţintiţi la unghiul zidului, pe clopotul sfîntului Paulin.

—- Priveşti noleta, observă el.

Vivian Bell îşi aruncă hîrtia şi creioanele.

— Veţi admira în scurtă vreme o minune, care te va mişca mai tare, domnule Dechartre. Am pus mîna pe crăişorul clopolelor. Am dat de el la Rimini, într-un teasc ruinat, care slujeşte azi de prăvălie şi unde mă dusesem să cumpăr lemn vechi îmbibat de ulei, care-i aşa de tare, de sumbru şi lucios ! L-am cumpărat, l-am ambalat eu singură. Şi-acuma îl aştept, cu sufletul la gură. O să-l vedeţi. Poartă pe buza lui un Crist pe cruce, între Maria şi Ioan, data 1400 şi armele lui Malatesta... Văd, domnule Dechartre, că nu mă prea asculţi. Ascultă-mă atent. Cică în 1400, Lorenzo Ghiberti, fugit de ciumă şi război, s-ar fi refugiat la Rimini, la curtea lui Paolo Malatesta. Fără-ndoială că el a modelat acele chipuri de pe clopoţelul meu. Aşa că veţi putea vedea, aici, de săptă- mîna viitoare, o operă a lui Ghiberti.

Se anunţă că masa e servită. Gazda ceru iertare musafirilor că le va da o cină în stil italian. Avea de bucătar pe un poet din Fiesole.

La masă, în faţa carafelor îmbrăcate în pănuşi de porumb, se vorbi de preafericitul veac al XV-lea, pe care îl iubeau cu toţii.

Prinţul Albertinelli slăvi pe meşterii acelui timp pentru universalitatea lor şi pentru dragostea zeloasă pe care o puneau în slujba artei, precum şi pentru geniul care-i mistuia. Vorbea emfatic, cu voce rnîngîioasă.

Dechartre îi admira şi el. Insă îi admira cu totul în alt chip.

— Pentru a lăuda aşa cum se cuvine, zise el, pe oamenii aceştia care, de la Giotto la Masaccio, au pus atîta inimă la lucru, aş vrea ca lauda să fie modestă şi precisă. Ar trebui întîi să-i arătăm la ei în prăvălie şi în atelier, unde trăiau ca bieţi meseriaşi. Numai aşa, închipuindu-ni-i la lucru, putem să înţelegem şi să gustăm simplicitatea geniului lor. Erau neştiutori, dintr-o bWată. Citiseră foarte puţin, văzuseră şi mai puţin. Ochii şi sufletele lor n-aveau decît un orizont delimitat : colinele ce-ncon jurau Florenţa. Nu cunoşteau decît oraşul lor, Sfînta Scriptură şi cîteva fă- rîme de sculptură antică, pe care le tot studiau şi mîngîia'u cu dragoste.

— Că bine spuneţi, sări profesorul Arrighi. N-aveau decît o grijă, să întrebuinţeze cît mai bune procedee. Le era mintea încordată să-şi sfarme cît mai fin culorile şi să-şi prepare cît mai bine tencuiala. Acel care-a avut întîi ideea lipirii unei pînze pe

şasiu, ca să nu crape, o dată cu lemnul, şi pictura, a fost considerat un năzdrăvan. Fiece maestru avea formula şi reţeta lui, pe care o ferea de ceilalţi cu grijă.

— Preafericite timpuri, urmă Dechartre, cînd nu se pomenea de originalitatea, pe care-o căutăm cu-atîta lăcomie astăzi. Calfa cerca să semene cu maestrul. Altă ambiţie decît să-i semene n-avea, şi dacă s-arăta deosebit de ceilalţi era fără să vrea. Şi nu lucrau pentru celebritate, ci pentru a trăi.

— Şi-aveau dreptate, mormăi Choulette. Cel mai bun lucru e să lucrezi ca să trăieşti.

— Dorinţa de-a uimi posteritatea, urmă Dechartre, nu-i frămînta. Necunoscînd de loc trecutul, nici viitorul nu şi-l închipuiau, şi visul lor se mărginea la viaţă. Duceau la bun sfîrşit imboldul lor nestăvilit. Simpli fiind, nici nu se înşelau prea mult şi vedeau bine adevărul, pe care inteligenţa noastră ni-l ascunde.

în acest timp, Choulette prinsese-a povesti doamnei Marmet de vizita pe care o făcuse, chiar în ziua aceea, principesei de Franţa, pentru care îi dăduse o scrisoare de introducere marchiza de Rieu. îi plăcea să tragă peste nas că el, boemul, vagabondul, a fost primit de-această prinţesă de sînge regesc, la care n-ar fi fost admise nici *miss* Bell

şi nici contesa Martin şi pe care prinţul Albertinelli se lăuda c-o întîlnise într-o zi la o ceremonie.

— Se dedă, zise prinţul, la practici de-o strictă pietate.

— E minunată, atît de nobilă şi-atît de simplă ! zise Choulette. La ea în casă, în cercul ei de gentilomi şi doamne de onoare, păstrează cea mai riguroasă etichetă, vrînd ca grandoarea ei să fie un canon, şi-n fiecare dimineaţă se duce la biserică să spele dalele. E o biserică de ţară prin care rătăcesc găini, în timp ce preotul joacă briscola cu paracliserul.

Şi Choulette, plecîndu-se pe masă, imită cu şervetul spălătoreasă stînd chircită. Apoi, ridicînd capul, rosti cu gravitate :

— După o aşteptare cuviincioasă în şirul de saloane, am fost admis să-i sărut mîna.

Şi se opri.

Doamna Martin, nerăbdătoare, întrebă :

— Hai, spune, ce ţi-a spus această principesă minunată, atît de nobilă şi simplă ?

— Mi-a spus : „Ai vizitat Florenţa ? Mă-ncredinţează unii că s-au deschis frumoase magazine de curînd, şi că sînt

luminate noaptea." Şi mi-a mai spus : „Avem aici un straşnic farmacist. Nici cei austrieci nu sînt mai buni. Mi-a pus picioru-n ghips, acuma şase săptămîni şi ghipsul încă n-a căzut." Iată cuvintele pe care Maria-Tereza a binevoit să mi le adreseze. O, simplă măreţie ! O, virtute creştină ! O, fiică a lui Ludovic-cel- Sfînt ! O, minunat ecou al vocii tale, prea- sfîntă Elisabeta de Ungaria !

Doamna Martin surise. Era încredinţată că Choulette glumeşte. El însă protestă cu indignare. *Miss* Bell îşi dojeni prietena.Aşa-s franţujii înclinaţi, remarcă ea, să creadă totdeauna că glumeşti.

Apoi iar se vorbi de artă, care-n această ţară se respiră cu aerul.

— Cît despre mine, zise contesa Martin, nu sînt destul de învăţată ca să admir pe Giotto şi cei din şcoala lui. Dar mă izbeşte senzualitatea acestei arte din secolul. al XV-lea, prost numită creştină. N-am găsit pietate şi curăţie decît în compoziţiile de altfel minunate, ale lui Fra Angelico. încolo, toate acel chipuri de îngeri şi fecioare sînt voluptoase, mîngîioase şi cîteodată de o perversă nevinovăţie. Ce au religios în ei acei tineri regi magi, frumoşi ca nişte copiliţe, ori acel sfînt Sebastian, strălucitor de tinereţe, un fel de Bacus trist şi-ndurerat al creştinismului ?

Dechartre îi spuse că el gîndea la fel şi evident că ei aveau dreptate, căci şi Savona- rola era de partea lor, deoarece, găsind că nici o operă de artă nu are pietate, a vrut să le azvîrle-n foc pe toate.

— Florenţa, zise el, se lăuda de pe atunci, din vremea superbului Manfred, pe jumătate musulman, cu oameni — discipoli ai lui Epicur — care cercau să dovedească

că nu există Dumnezeu. Frumosul Guido Cavalcanti dispreţuia pe ignoranţii care credeau că su- fletu-i nemuritor. E cunoscută vorba lui : „Şi moartea oamenilor este exact la fel cu-a animalelor". Mai tîrziu, cînd frumuseţea antică a început să iasă din morminte, cerul creştin a părut trist. Toţi pictorii care lucrau prin mănăstiri şi prin biserici nu erau nici cucernici, nici asceţi. II Perugino era ateu, şi nici nu se ferea s-o spuie.

— Aşa-i, zise *miss* Bell, se spune însă că era greu de cap şi adevărul sfînt nu putea sparge ţeasta-i groasă. Era avar şi aprig, stă- pînit doar de griji pămînteşti. Avea un singur gînd : să cumpere într-una case.

Profesorul Arrighi sări în apărarea lui Pietro Vanucci din Perugia.

— Era un om de treabă, zise el. Şi stareţul Iesuaţilor din Florenţa rău a făcut că s-a îndoit de el. Acest călugăr avea secretul de-a fabrica albastrul ultramarin sfărîmînd bucăţi de lapis-lazuli calcinate. Pe vremea aceea, ultramarinul preţuia o avere ; şi stareţul ce-avea, desigur, un tainic meşteşug de-al prepara, îl socotea pe-al său mai preţios decît rubinul şi safirul. II rugă pe Vanucci să-i zugrăvească două altare ale mănăstirii, convins că vor ieşi nişte minunăţii, nu atît din cauza dibăciei

meşterului, cît datorită acelui ultramarin întins pe bolţi. Tot timpul cît meşterul a zugrăvit pe ziduri istoria lui Crist, stareţul nostru i-a stat alături cu praful preţios, pus într-un săculeţ de care nu se despărţea, doam- ne-fereşte. Pietro lua de-acolo cît credea, sub ochii preasfinţitului, şi-apoi muia pensonul greu de culoare într-un hîrdău cu apă, mai înainte de ă zugrăvi cu el peretele. Se folosea în acest fel de-o mare cantitate de praf. Şi bietul părinţel, văzînd cum scade şi se tot uşurează săculteaţa, ofta : „Sfinte Cristoase ! ce de mai ultramarin înghite tencuiala asta !" Cînd în sfîrşit au fost gata şi frescele, II Pc- rugino, după ce preasfinţitul i-a dat ce i se cuvenea, i-a întins un pacheţel de praf albastru : „Uite, părinte, e al dumitale. Ultramari- nul pe care îl luam cu pensula se cobora la fundul apei, de unde-l pescuiam în fiecare zi. Ţi-l dau. Să-ţi fie de învăţătură, ca altădată să te încrezi în oamenii de treabă."

— Vai ! exclamă Tereza, ce-i extra- ordinar în faptul că II Perugino era şi cinstit şi avar ? Nu totdeauna cei interesaţi sînt mai lipsiţi de scrupule. Există mulţi avari cinstiţi.

— Natural, *darling* zise *miss* Bell. Avarii nu vor să datoreze nimănui nimic, pe cînd risipitorii găsesc că-i natural să aibă datorii. Nu se gîndesc la banii pe care-i au şi nici atît la cei pe care-i datorează. Nu vreau să spun cu asta că Pietro Vanucci din Perugia era un om lipsit de cinste. Am spus atît, că era greu de cap şi că-şi cumpăra case. îmi pare bine să aud c~a dat înapoi ultramarinul părintelui stareţ.Dacă Vanucci al dumitale era bogat, zise Choulette, era dator să-napoieze ul- tramarinul. Din punct de vedere moral, bogatul este obligat să se poarte cinstit; pe cînd săracul nu.

In clipa asta, majordomul îi prezentă vasul de-argint, deasupra căruia sta gata să aplece ibricul plin de apă parfumată. Era un castron smălţuit, un fel de cupă cu fund du- blu, pe care *miss* Bell obişnuia s-o treacă pe dinaintea musafirilor, după masă, după mo- delul antic.

Insă poetul nu binevoi măcar să-şi moaie vîrful degetelor, pretextînd c-ar face gestul lui Pilat, pe cînd de fapt nu-i plăcea să se spele pe mîini.

Şi, ridicîndu-se, păşi zbîrlit după *miss* Bell, care părăsea masa la braţul profesorului Arrighi.

Pe cînd servea cafeaua în salon, se adresă poetului :

— Ia spune, domnule Choulette, pentru ce vrei să ne supui pe toţi la cruntele tristeţi ale egalităţii ? De ce ? Crezi poate că flautul lui Dafnis ar mai cînta atît de bine dac-ar fi alcătuit din şapte trestii absolut egale ? Vrei să distrugi frumoasa armonie dintre stăpîn şi slugă, dintre aristocrat şi lucrător ? Vai ! Eşti un barbar, domnule Choulette ; prea milostiv cu nevoiaşii şi fără pic de milă pentru divina
Frumuseţe, pe care o goneşti din lume. Da, domnule Choulette, da, o alungi, o lepezi de la dumneata, înlăcrămată, goală. Da, poţi fi sigur că într-o lume plină de oameni slabi, firavi, neştiutori, nu va mai exista pe lume frumuseţe. Da, să desfaci acele gheme meşteşugit alcătuite din oameni de felurite stări, amestecul de umiliţi şi măreţi, înseamnă să fii atît duşmanul săracului, cît şi al bogatului, înseamnă să fii duşmanul întregii omeniri.

— Duşmanii omenirii ! îi replică Choulette îndulcindu-şi cafeaua, aşa spuneau asprii romani creştinilor ce propovăduiau iubirea.

In acest timp, Dechartre, aşezat lîngă doamna Martin, o iscodea ce crede de artă şi frumos, susţinîndu-i, călăuzindu-i şi- nsufle- ţindu-i admiraţiile, ba chiar bruscînd-

o dulce cîte-un pic, în marea lui dorinţă să fi văzut şi ea tot ce văzuse el, să-i placă tot ce-i plăcea şi lui.

Dorea atît : ca ea să rătăcească prin grădini de cum se desprimăvăra. Şi-o închipuia dinainte pe-aristocratele terase, vedea de pe acum lumina jucîndu-se în ceafa şi în părul ei, umbrele dafinilor lăsîndu-se pe globii adumbriţi ai ochilor. Pămîntul şi văzduhul Florenţei, pentru el, nu mai aveau alt rost decît ca să slujească de găteală acestei femei tinere.

O lăudă pentru simplitatea cu care se-mbrăca, aşa de potrivită cu graţia şi forma ei, pentru încîntătoarea naturaleţe a liniilor ce năşteau din fiecare gest al ei. Şi îi plăcea, zicea, şi cum se-mbracă. Tot ce punea pe ea era însufleţit, viu, suplu, spiritual şi îndrăzneţ, alcătuind o armonie care se vede rar, aşa de rar, că n-o mai poţi uita.

Tereza era grozav de măgulită ; în viaţa ei nu auzise laude care s-o încînte în aşa măsură. Ştia că se îmbracă foarte bine, c-un gust şi îndrăzneţ, şi sigur. Insă, pînă acum, nici un bărbat — pe tatăl ei lăsîndu-l la o parte — n-o lăudase pe tema asta ca un cunoscător. Fusese pînă acum încredinţată că bărbaţii ştiu să aprecieze doar efectul

unei toalete, fără a prinde ingenioasele-i detalii. Unii din ei, care aveau priceperea gătelii, o dezgustau cu aerul afemeiat şi gusturile echivoce. Astfel, se resemnase să-i fie preţuită eleganţa îmbrăcăminţii doar de femei, care se arătau meschine, invidioase şi de rea-credinţă. Admiraţia lui virilă şi artistică stîrni în ea uimire şi plăcere. Primi deci bucuroasă toate aceste laude ce i le aducea ; o clipă nu-i trecu prin cap c-ar fi cam prea intime, ba chiar cam indiscrete.

— Pe cîte înţeleg, te uiţi cum sînt femeile-mbrăcate, domnule Dechartre ?

Ba nu, nu se uita de loc. Vedeai aşa de rar femei bine îmbrăcate, chiar în aceste vremuri, cînd toate femeile se îmbrăcau la fel de bine şi mai bine ca niciodată ! Dar nu-i făcea nici o plăcere să vadă umblînd nişte momîi. Dar dacă o femeie mergea în faţa lui avînd şi linie şi ritm, o binecuvînta.

Apoi, c-un glas ceva mai tare :

— Nu pot să mă gîndesc la o femeie care se osteneşte să se gătească în fiecare zi, fără a cugeta la lecţia grozavă pe care-o dă artiştilor. Se-mbracă şi se piaptănă pentru puţine ceasuri şi totuşi nu-i o trudă zadarnică. Ar trebui şi no'i, ca ea, să ne împodobim viaţa fără să ne gîndim la viitor.

Ca să pictezi, să scrii ori să sculptezi pentru posteritate e doar o nerozie a orgoliului.

— Domnule Dechartre, întrebă prinţul Albertinelli, ce zici de-o haină de casă violetă, semănată cu flori de-ărgint, pentru *miss* Bell ?

— Eu mă gîndesc aşa de puţin la viitorul pămîntesc, zise Choulette, că cele mai frumoase poeme ale mele le-am scris pe foiţă de ţigară. S-au spulberat în vînt, n-a mai rămas din versuri decît fiinţa lor transcendentală.

— Voia să pară dezordonat. Dar, în realitate, un rînd din ce scrisese nu se pierduse pînă acuma. Dechartre era mai sincer. Nu avea chef să-şi supravieţuiască. Poeta îl ţinu de rău.Ca viaţa să fie plină şi măreaţă, domnule Dechartre, e necesar s-amestecăm în ea trecut şi viitor. Opera noastră de poezie şi de artă sîntem datori s-o săvîrşim în cinstea morţilor şi, în acelaşi timp, gîndind la cei ce se vor naşte. Nempărtăşim astfel din tot ce-a fost, ce este şi ce va fi. Nu vrei să fii nemuritor. Bagă de seamă, domnule Dechartre, să nu te-audă Cel-de-sus.

— Mi-i de ajuns să mai trăiesc o clipă, zise el. Şi-şi luă rămas bun, făgăduind să vie a doua zi de dimineaţă, pentru a însoţi pe doamna Martin la capela Brancacci.

Peste un ceas, in încăperea plină de gust estetic, tapisată de stofe pe care lămîii, încărcaţi de poame mari de aur, alcătuiau păduri ca din poveşti, Tereza cu capul sprijinit de pernă şi braţu-i minunat şi gol alene rotunjit deasupra capului, visa pe gînduri la lumina lămpii; îi fluturau nedesluşit pe dinaintea ochilor icoanele vieţii sale noi : Vivian Bell şi clopotele ei, toate acele chipuri de prerafaeliţi ca nişte umbre de uşoare, toate acele doamne şi cavaleri, nepăsători şi singuratici în mijlocul acelor scene cuvioase,

privind cam trişti la cei care sosesc, mult mai plăcuţi prin dulcea lor încremenire ; şi seara, la vila de la Fiesole, prinţul Albertinelli, profesorul Arrighi, Choulette, cuvinte viu schimbate, ideile şi jocul lor bizar, şi-apoi, Dechartre, cu ochii tineri pe-un chip cam obosit, c-un aer african din pricina obrazului cam măsliniu şi a bărbiţei ascuţite.

Şi se gîndea că are o minunată fantezie, un suflet mai bogat ca toate cele pe care le cunoscuse pînă atunci şi o atracţie la care nu se mai putea împotrivi. Recunoscuse întîi la el darul de-a plăcea. Descoperea acuma . şi dorinţa de-a o cuceri. La acest gînd, nespus de dulce, închise ochii, ca să-l reţină cît mai mult. Apoi, deodată tresări.

Simţise ca o lovitură surdă, înlăuntru-i, în tainiţa fiinţei ei, o lovitură dureroasă. Şi i se năzări deodată, nu ştiu cum, un codru des' şi-n el amicul ei cu puşca-n miînă. Mergea cu pasu-i hotărît şi sigur, pe-un drum fără sfîrşit. Chipul nu i-l putea vedea; asta o tulbura. Nu-i mai purta vreo pică. Nu mai era nemulţumită de el. Acum de ea era nemulţumită. Şi Robert tot mergea înainte, fără să-n-toarcă capul, se depărta şi se tot depărta, pînă nu mai rămase din el decît un punct

întunecos în codrul întristat. Se-nvinuia că-i bruscă şi capricioasă, dură, că-l părăsise fără rămas bun, fără măcar să-i scrie. Şi-i era doar prieten, singurul ei prieten. Altul nici n-avu- sese. Gîndea : „N-aş vrea să-l fac să sufere".

Apoi, încetul cu încetul, îşi mai veni în fire. Desigur, o iubea ; dar nu era prea simţitor, nici nu avea imaginaţie, din fericire, ca
să se-ngrijoreze şi să se frămînte. „Vînează, îşi spunea. E mulţumit. O vede pe mătuşa de Lannoix, pe care o admiră..." Se linişti şi sfe întoarse la farmecele din Florenţa. Vizitînd singură Uffizi, un mic Hercule de Antonio Pollaiuolo s-ar fi părut că-i aţîţase mai tare curiozitatea. Căci, în realitate, acel Hercule n-o interesase decît în ziua cînd Dechartre întîmplător într-o discuţie îl lăudase pentru desenu-i viguros, farmecul peisajului şi vraja unui clarobscur în care se ghicea arta lui da Vinci. Şi-acum, la amintirea acelui mic Hercule, simţea o înfocată nerăbdare să-l vadă iar. Şi cu dorinţa asta-n suflet, stinse lumina şi-adormi.

Şi-n zori, visă că se-ntîlnea, într-o biserică deşartă, cu Robert Le Menii ; avea pe el o blană pe care nu i-o cunoştea. O aştepta, dar o mulţime de preoţi şi credincioşi, ieşiţi ca din pămînt, îi despărţiră. Şi dintr-o dată se făcuse nevăzut. Nu apucase să-i zărească faţa şi asta o-ngrozea. Cînd se trezi, un ţipăt monoton şi trist îi ajunse-n urechi prin fereastra deschisă, aşa cum o lăsase de cu seară, şi-n zorile lăptoase, văzu trecînd o rîndunică. Şi-atunci, aşa, ca din senin, iără de noimă, începu a plînge.XI

Incâ de dimineaţă avu plăcere să se-mbrace c-o grijă delicată şi ascunsă. Cămăruţa-i de toaletă, răsărită din fantazia estetică a lui *miss* Bell, cu vasele-i de lut grosolan smălţuite, ulcioarele-i înalte de aramă şi şahul ca- rourilor de faianţă, semăna a bucătărie, dar o bucătărie, ca de basm. Era atît de rustică şi minunată, încît

contesa Martin avu surprinderea plăcută de-a crede că-i Cenuşăreasa. In vreme ce camerista ei o pieptăna, auzi pe Choulette şi pe Dechartre vorbind sub ferestrele ei. Strică şi refăcu tot ce făcuse Paulina, descoperind cu îndrăzneală linia cefei, pe care şi-o ştia frumoasă. Se mai uită o dată în oglindă şi eoborî-n grădină.

Acolo, în grădina plină de tisă, ca un tihnit şi paşnic cimitir, Dechartre recita din Dante contemplînd Florenţa :

— *In ceasu-n care duhul nostru liber / De jug trupesc ori gînduri ce subjugă...*

Alăturea, Choulette, stînd sus pe balustrada terasei, cu picioarele spînzurînd şi nasu-n barbă, sculpta la chipul Sărăciei de pe băţu-i vagabond.

Şi Jacques Dechartre scandă din nou cîntarea :

— *In ceasu-n care duhul nostru liber / De jug trupesc ori gînduri ce subjugă / Dumnezeieşti imagini soarbe-n fugă...*

In rochia-i culoare de porumb, ferită sub umbrelă, ea-nainta de-a lungul aleei de merişor tăiat. Soarele delicat al iernii o-nvăluia în aur pal.

In bună ziua pe care i-l dădu Dechartre tresărea bucuria.

— Recitai versuri pe care nu le ştiu, îi spuse ea. Eu nu cunosc decît pe Metastasio. Era poetul preferat al dascălului meu de italiană şi singurul care-i plăcea. Şi care-i ceasul acela cînd duhul nostru e-atît de liber ?

— Doamnă, sînt zorii zilei. Şi aceşti zori pot fi şi zorii credinţei şi ai dragostei.

Choulette se îndoia că Dante ar fi vorbit de visele din zori, care îţi lasă la trezire impresii vii şi cîteodată neplăcute şi care nu-s străine cărnii. Insă Dechartre, dacă citase ver- surile-acestea, fusese doar ca să slăvească zorile pe care le-admirase dis-de-dimineaţă pe blondele coline. De multă vreme imaginile formate-n timpul somnului îl obsedau şi ajunsese la concluzia că n-aveau legătură cu cele ce ne preocupă cel mai mult, ci, dimpotrivă, cu cele delăsate-n timpul zilei.

Atunci Tereza îşi aminti de visul ei din zori, de acel vînător ce se topea pe cărarea afundă. 1 - j

— Da, zise Dechartre, toate vedeniile nopţii nu-s decît resturi ticăloase ale lucrurilor neglijate-n timpul zilei. Visul e-adesea răzbunarea acelor lucruri dispreţuite,

reproşul fiinţelor abandonate. De-aici neprevăzutul şi, cîteodată, şi tristeţea lor.

Ea se gîndi o clipă :

— Poate că ai dreptate, spuse.

Apoi, îl întrebă cu vioiciune pe Choulette dacă portretul Sărăciei de pe mînerul băţului era sfîrşit. Dar Sărăcia asta se prefăcuse-n Pietâ, ba chiar, Choulette recunoştea în ea pe Maica-Sfîntă. Ii compusese şi-un catren, pe care-avea de gînd să-l scrie dedesubt şi în zigzag, catren didactic şi moral. Nu mai voia să scrie decît în stilul poruncilor lui Dumnezeu, puse în versuri franţuzeşti. Acele patru versuri aveau aceeaşi simpleţă şi dulceaţă. Consimţi să le spuie :

Plîng la al crucii creştet trist. Iubeşte, plîngi şi crede-n Crist, Sub această creangă sumbră Ce dă lumii Sfîntă umbră.Ca-n ziua cînd sosise, Tereza se sprijini cu coatele de balustrada terasei, cătînd cu ochii în depărtare, în fundul mării de lumină, crestele colinei Valombroso, la fel de transparente ca şi cerul. Dechartre o privea. I se părea c-o vede pentru întîia oară, atîta gingăşie descoperea pe acest chip, pe care rîvna vieţii şi a sufletului lăsaseră mici urme, fără a altera nimic din prospeţime şi din tinereţe. Lumina, aşa de dragă ei, era blîndă cu ea. Şi, zău, era încîntătoare aşa, scăldată în lumina uşoară a Florenţei, ce-alintă formele frumoase şi e izvor de gînduri nobile. Un delicat trandafiriu urca-n obrajii bine rotunjiţi. Ochii vineţii i îdeau; şi, cînd vorbea, sticlirea dinţilor avea o dulce înfocare. O-nvălui într-o privire ce-mbrăţişa şi bustul suplu, şi şoldurile pline, şi talia-i semeţ cabrată. Cu mîna stîngă îşi ţinea umbrela, pe cînd cealaltă, fără mănuşă, se tot juca cu nişte violete. Dechartre avea plăcerea, pasiunea, mania mîinilor frumoase. Pentru el mîinile aveau o fizionomie la fel de izbitoare ca şi faţa, aveau un caracter, un suflet. Şi-acestea ale ei îl încîntau. Le găsea senzuale, spirituale. I se părea că umblă goale, aşa, de voluptate. Iubea cu înfocare

acele degete subţiri şi lungi, cu unghiuţe roze, palmele moi şi cam grăsuţe, străbătute de linii elegante ca nişte arabescuri, care sfîrşeau la baza degetelor în nişte munţişori armonioşi. Le cercetă cu o atenţie plină de încîntare, pînă ce se închiseră pe minerul umbrelei. Atunci, mer- gînd puţin în urma ei, o privi iar. Cu linia bustului şi-a braţelor pură şi delicată, cu şolduri generoase şi gleznă fină, întruchipare vie a unei amfore perfecte, îi plăcea toată.

— Domnule Dechartre, acolo unde se vede punctuleţul acela negru, nu sînt grădinile Boboli ? Le-am vizitat acum trei ani. N-au nici o floare. Dar au copaci înalţi şi trişti, de asta mi-au plăcut.

El mai că fu surprins că ea vorbeşte, cugetă. Şi se miră de limpezimea vocii ei, de parcă n-o mai auzise niciodată.

Răspunse la întîmplare, ascunzînd după un zîmbet trudnic pornirea violentă şi precisă a dorinţei care-l stăpînea. Se arătă stîn- gaci, stingher. Ea ai fi zis că nu observă. Părea că-i mulţumită. Glasul acela adînc, înăbuşit şi stins, o mîngîia fără de voia ei. Şi amîndoi, şi ea şi el, rosteau nimicuri :

— Vai, ce privelişte frumoasă ! E-o vreme minunată !

XII

A doua zi dimineaţă, cu capul sprijinit pe perna pe care erau brodate armele reprezentînd un clopot, Tereza se gîndea la plimbarea din ajun, vedea Fecioarele gingaşe încadrate de îngeri, mulţimea de copilaşi, zugrăviţi ori ciopliţi, toţi fericiţi, frumoşi, intonînd cu candoare prin cetate un aleluia al graţiei şi frumuseţii. In capela pictată de Brancacci, în faţa acelor fresce pale, strălucitoare ca nişte zori divine, el îi vorbise de Masaceio, cu vorbe-atît de vii şi colorate, încît i se păruse că vede înainte-i pe-acel adolescent, maestru al maeştrilor, cu gura-ntredeschisă, cu ochii adumbriţi albastru, pierdut, pe moarte, stăpînit de vrajă. O încîntaseră minunăţiile acelei dimineţi mai încîntate decît însăşi ziua. Dechartre era pentru ea şi sufletul acelor forme minunate şi spiritul acelor lucruri nobile. Prin el înţelegea arta şi viaţa. Priveliştile lumii îi trezeau interes doar în măsura în care îl interesau pe el.

Cum îi venise simpatia asta ? O amintire precisă nu avea. Intîi, cînd Paul Vence a vrut să i-l prezinte, nu avusese dorinţa să-l cunoască, nici un presentiment c-avea să-i placă, îşi amintea de bronzurile graţioase şi gingaşele figurine-n ceară, iscălite de el, pe care le remarcase atunci, la salonul de la Champ de Mars sau la Durand-Ruel. Dar nu şi-ar fi închipuit c-ar fi putut să-i placă şi el, ori să-l găsească mai atrăgător ca mulţi artişti şi amatorii de artă cu care-şi trecea vremea plăcut la mesele-i intime. Cînd l-a văzut, i-a fost simpatic ; şi se gîndise să-l atragă, să-l vadă cît mai des. în seara cînd cinase la ea, înţelesese c-avea o nobilă înclinare către el, care o măgulea. îndată după asta, o cam contra- riase : o enerva că era prea închis în sine şi prea puţin preocupat de ea, în lumea lui interioară. Ar fi dorit să-l tulbure. în starea asta a ei de neastîmpăr, fiind şi enervată, sim- ţindu-se grozav de singură pe lume, îl întîlnise într-o seară, în faţa grilajului de la Muzeul Religiilor, şi-i povestise el despre Ravenna şi-acea împărătească ce sta-n mormînt, pe jilţul ei de aur. I se păruse atunci, prin umbra nopţii, încîntător şi grav, cu voce caldă şi ochi blînzi, dar foarte depărtat, străin,

necunoscut. Simţea ca o neîndemînă şi-n clipa aceea, de-a lungul merişorului ce mărginea terasa, nu mai ştia de vrea să-l vadă zilnic, ori nu mai vrea să-l vadă niciodată.De cînd îl întîlnise la Florenţa, îi plăcea doar să-l simtă lîngă dînsa, să-l audă. îi făcea viaţa dulce, diversă, colorată şi nouă, nouă de tot. O făcea să descopere delicatele bucurii şi dulcile tristeţi ale gîndirii, o deş- tepta la voluptăţile care zăceau în ea ca nişte ape adormite. Şi-acum era grozav de hotărîtă să-l păstreze. Dar cum ? Prevedea greutăţi; spiritu-i treaz şi-ntreg temperamentul ei i le-arătau pe toate. O clipă încercă să se înşele pe ea însăşi : îşi spuse că poate el, ca un distrat, un exaltat şi-un visător ce se afla, pierdut în cercetarea artei, n-avea atracţie puternică pentru femei, că va rămîne stăruitor în preajmă-i, fără să aibă vreo pretenţie. îndată, însă, clătinînd pe pernă din capul ei frumos, ieşind din unda întunecată-a părului, îndepărtă ideea asta cu care-şi adormea îngrijorarea. Căci, dacă nu era un amorez, Dechartre pierdea pentru ea orice farmec. Nu îndrăzni să mai sondeze viitorul. Trăia doar în clipa prezentă ; neliniştită, fericită, închi- zînd ochii.

Visa astfel, prin umbra străpunsă de raze de lumină, cînd Paulina, o dată cu ceaiul de dimineaţă, i-aduse şi-o scrisoare. Pe-un plic pe care se vedea antetul clubului de pe Ro- yală, recunoscu scrisul grăbit şi simplu al lui
Le Mânii. Scrisoarea n-o uimi de loc : o aştepta ; se miră doar de faptul că lucrul de care se temea se întimplase cu adevărat, exact ca în copilărie, cînd apriga pendulă bătea ora pianului.

Robert îi făcea juste reproşuri în scrisoare. Cum de plecase aşa, fără să spuie, fără să-i lase măcar un rămas bun ? De cînd se întorsese la Paris, în fiecare dimineaţă tot aştepta scrisoarea care nu mai sosea. Cu cît mai fericit era anul trecut cînd găsea la sculare, de două şi chiar trei ori pe săptămînă, scrisori atît de drăgălaşe şi-aşa de bine ticluite, că-i părea rău că nu le poate publica. Neliniştit, alergase la ea.

„Ţi-nchipui ce uluit am fost cînd am aflat că ai plecat. Soţul tău m-a primit. Mi-a spus c-a insistat atîta, încît i-ai urmat sfatul să faci sfîrşitul iernii la Florenţa, lîngă *miss* Bell. Că de mai multă vreme te găsea palidă, slăbită. Şi se gîndise c-o schimbare de aer ţi-ar prii. Că nu voiai de loc să pleci; însă, cum

te simţeai din ce în ce mai suferindă, a izbutit să te convingă.

Eu n-am văzut de loc c-ai fi slăbită. Ba, dimpotrivă, mi se părea că-ţi merge minunat cu sănătatea. Şi-apoi, Florenţa nu-i nici o bună staţiune de iarnă. Nu înţeleg de loc de ce-ai plecat, şi-s foarte frămîntat. Trimite-mi un cuvînt ca să mă liniştesti, te rog...

Cred că-ţi închipui ce plăcere să aflu de la soţul tău veşti despre tine, ba încă să-i suport şi confidenţe ! Că-i întristat de lipsa ta, că-i dezolat că obligaţiile vieţii publice îl ţin în clipa asta la Paris. Am auzit vorbin- du-se la cerc că are sorţi de-a fi ales ministru. Mă cam surprinde, căci de-obicei nu se aleg miniştri din oamenii de lume."

Apoi istorisise despre vînat. Ii adusese trei blăniţe de vulpe ; una foarte frumoasă ; blăniţa unei dihănii îndrăzneţe, pe care o scosese de coadă din vizuina ei şi care, întorcîn- du-se, îl muşcase de mînă. „La urma urmei, biata dihanie era în dreptul ei."

La Paris avea tot felul de plictiseli. Verişorul lui cel mai mic se prezenta la cerc. Avea o temere că va lua doar bile negre. Candidatura însă fusese afişată. Şi în asemenea condiţii, nu mai putea să-l sfătuiască să şi-o retragă ; şi-ar fi luat o prea mare răspundere. Iar, pe de altă parte, un eşec ar fi grozav de neplăcut. Sfîrşea

rugîndu-se să-i dea veşti şi să se-ntoarcă cît mai repede.

Citi scrisoarea, o rupse fără grabă şi-o aruncă pe foc, privind-o, c-o tristeţe rece şi o visare fără farmec, cum se preface în cenuşă.

Fără-ndoială că el avea dreptate. Spunea ce se cădea să spuie ; se tînguia avînd drept să se tînguie. Ce putea să-i răspundă ? Să-i caute iar ceartă, să facă iar pe bosumñata ? Numai de bosumflare nu-i ardea acuma ! Temeiul certei lor îi devenise atîta de străin, c-avea nevoie să se gîndească bine ca să şi-l amintească. Vai ! nu, nu-i mai ardea să-l chinuiască. Din contra, simţea atîta duioşie pentru el ! Înţelegînd că o iubeşte cu încredere, c-o linişte netulburată, se simţea întristată, înspăimîntată chiar. Căci el nu se schimbase. Era acelaşi om ca mai nainte. Iar ea altă femeie. Ii despărţea ceva imperceptibil şi puternic, asemenea înrîuririi pe care-o are aerul care te face să mori ori să trăieşti. Venise Paulina s-o îmbrace, şi ea tot nu-ncepuse scrisoarea de răspuns.

Gîndea, îngrijorată : „Are încredere în mine. E liniştit." Asta o necăjea mai mult ca toate. Era o iritare contra acestor oameni simpli care nu se-ndoiesc de ei şi nici de alţii.

Coborînd în salonul clopotelor, găsi pe Vivian Bell scriind.

— Vrei poate să ştii, *darling*, îi zise ea ce făceam, aşteptîndu-te ? Nimic şi totul. Versuri. Vai ! *darling*, eu cred că poezia nu-i alta decît o revărsare firească a inimii.

Tereza o îmbrăţişă, şi-apoi, cu capul pe umărul prietenei :

— Pot să mă uit ?Vai ! *darling,* uită-te. Sînt versuri după modelul cîntecelor populare din ţara voastră.

Şi Tereza citi :

Ea zvîrli o piatră alba
In adine de lac.
Piatra-n unda
străvezie Scrise un
colac.

Atunci fata, ruşinată,
Plînse cu amar
Că zvîrli-n şireata apă
Al inimii dar.

— E-un simbol, Vivian ? Explică-mi-1.

— Vai ! *darling,* de ce atîta explicare, de ce ? Imaginea poetică se cade să aibă multe sensuri. Acel pe care-l vei găsi va fi adevăratul pentru dumneata. In orice caz, un înţeles clar se desprinde aici, *my love :* şi-anume că nu se cade să te lepezi lesne de tot ce-ai strîns pînă atunci în inimă.

Caii erau puşi la trăsură. După-nţelegere, plecau să viziteze galeria Albertinelli, pe via del Moro. Prinţul le aştepta, iar Jacques Dechartre avea să le-ntîlnească la palat. în drum, în vreme ce trăsura luneca pe lespezile largi ale şoselei, Vivian Bell

împrăştia în jur veselia-i fină şi preţioasă în mici şi cîntă- toare exclamări. Cum scoborau printre căsuţe trandafirii şi albe, cu grădini în terase, împodobite cu statui şi cu fîntîni, ea arătă deodată amicei ei o vilă ascunsă între pini albaştri, în care cavalerii şi doamnele Decameronului, fugiţi de ciuma ce bîntuia Florenţa, se amuzaseră spunînd poveşti galante, hazlii ori tragice. Apoi, mărturisi ce minunată idee îi venise cu o zi înainte.

— Tocmai plecaseşi, *darling,* la Carmine, în compania domnului Dechartre, lăsînd la Fiesole pe doamna Marmet, care-i o bătrînică simpatică, o cumpătată şi-nţeleaptă bătrînică. Ştie nenumărate anecdote despre persoanele distinse din Paris. Şi, cînd le povesteşte, face întocmai ca bucătarul Pampaloni, care serveşte ouăle pe un platou : fără să le săreze, însă cu solniţa alături. Limba doamnei Marmet e foarte dulce. Sarea e alături, în ochii ei. E ca şi felul de mîncare a lui Pampaloni, *my Iove :* mănîncă fiecare după gust. Vai ! îmi place foarte mult doamna Marmet. Ieri, după ce-ai plecat, am dat de ea într-un colţ de salon; stătea singurică şi tristă. Se gîndea la bărbatul ei, avea gînduri cernite. I-am spus : „Nu vrei să mă gîndesc şi eu la soţul

dumitale ? îmi face plăcere ; hai să ne gîndim împreună. Am auzit că era mare învăţat şi membru al Societăţii regale din Paris. Doamnă Marmet, spune-mi de el." Ea mi-a răspuns că doar pentru etrusci trăise, că-şi închinase lor întreaga viaţă. Vai ! *darling,* mi-a fost deodată dragă memoria acestui domn Marmet care-a trăit pentru etrusci. Şi-atuncea, mi-a venit acea idee straşnică. I-am spus doamnei Marmet: „Avem aici, la Fiesole, în palatul Pretorio, un modest muzeu etrusc. Haide să-l vizitezi cu mine. Vrei ?" Ea mi-a răspuns că din toată Italia asta doreşte cel mai mult să vadă. Neam dus împreună la palatul Pretorio ; am văzut o leoaică şi o grămadă de omuleţi de bronz, caraghioşi, unii prea graşi, alţii prea slabi. Etruscii erau, desigur, un popor grozav de vesel. Făceau cari- catură-n bronz. însă, la toate-aceste pocitanii, unii abia tîrîndu-şi burta, alţii uimiţi că-şi expuneau aşa ciolanele golaşe, doamna Marmet privea c-o dureroasă admiraţie. Le contempla ca pe... este-un cuvînt francez foarte frumos pe carel caut... ca pe trofeele şi monumentele acelui domn Marmet.

Doamna Martin zîmbi. Dar părea îngrijată. Găsea cerul posac, străzile hîde şi trecătorii ordinari.

— Vai ! *darling,* nu ştii ce mulţumit e pi'inţul să te primească în palatul lui.

— Nu cred.

— Pentru ce, *darling,* pentru ce ?

— Pentru că nu-s pe gustul lui.

Vivian Bell o-ncredinţă că prinţul, dimpotrivă, o admira grozav pe contesa Martin.

Caii opriră în faţa palatului Albertinelli. Pe faţada lui sumbră, cu-nfăţişare rustică, erau lipite verigile de bronz care, pe vremuri, în nopţile de chefuri, purtau torţe de răşină. Verigile acestea, la Florenţa, însemnau locuinţa familiilor celor mai ilustre. Palatul avea astfel un aer de semeţie aspră ; iar înăuntru, se arăta gol, trîndav, plictisit. Prinţul se grăbi să le-ntîmpine şi le conduse prin şirul de saloane goale, pînă la galerie. Le ceru scuze că le arată pînze ce nu aveau, desigur, o-nfăţişare arătoasă. Galeria fusese alcătuită de cardinalul Giulio Albertinelli, într-o epocă în care predomina un gust, acum căzut din modă, pentru pînzele lui Carracio şi-ale lui Guido Reni. Străbunul lui se complăcuse s-adune lucrările şcolii de la Bologna. Dar el va arăta doamnei Martin cîteva pînze care nu displăcuseră lui *miss* Bell; şi, între altele, un Mantegna.

Contesa Martin recunoscu dintr-o ochire o galerie trucată, o magazie de false opere de artă de vînzare, pînze pentru bancheri, de felul celora de care i se ofereau ades tatălui său, oferte pe care el le respingea-datorită unui ager simţ de afaceri, dacă nu dintr-un simţ artistic.

Un valet veni să prezinte o carte de vizită.

Prinţul citi cu voce tare numele lui Jacques Dechartre. în clipa asta, era cu spatele la cele două musafire. Pe chipul lui se zugrăvi o aprigă nemulţumire, aşa cum nu se vede decît pe feţele de marmoră ale împăraţilor romani. Dechartre era pe palierul scării de onoare.

Prinţul ieşi-n întîmpinarea lui c-un zîmbet mieros.

— Chiar eu, îi zise Vivian Bell, i-am spus, ieri, domnului Dechartre să vie la palatul Albertinelli. Ştiam că-ţi fac plăcere. Dorea să vadă galeria.

Şi-aşa era, Dechartre dorise să fie acolo unde era şi doamna Martin. Şi-acum, toţi patru rătăceau printre feluriţi Guido şi Albano.

Miss Bell ciripea prinţului tot felul de lucruri drăgălaşe despre bătrînii şi fecioarele cu mantiile lor albastre

învolburate de-o furtună încremenită. Dechartre, palid, enervat, veni aproape de Tereza şi-i spuse încetişor:

— Această galerie e un depozit, în care negustori din lumea întreagă îşi agaţă ce n-au putut să vîndă-n magazine. Şi prinţul vinde ce n-au putut atîţi evrei să vîndă.

O duse dinaintea unei sfinte familii expusă pe un mic şevalet îmbrăcat în catifea verde, purtînd pe margine numele lui Michel Angelo.

— Această sfîntă familie am mai văzut-o la negustori din Londra, din Bale şi din Paris. Cum n-au putut obţine pe ea cei douăzeci şi cinci de ludovici cit preţuieşte, au însărcinat pe cel din urmă dintre Albertinelli să ceară cincizeci de mii de franci.

Prinţul, văzîndu-i şuşotind, şi înţelegînd prea bine despre ce vorbesc, s-apropie cu multă graţie.

— Acest tablou mai are-o copie, care-a fost oferită peste tot. Nu susţin cu tărie că acesta e originalul. Dar s-a păstrat aicea în familie, şi-n toate inventarele vechi e-atribuit lui Michel Angelo. E tot ce pot să spun.

Şi prinţul se întoarse spre *miss* Bell, care voia să vadă primitivii.

Dechartre se simţea prost. De-o zi era cu gîndul la Tereza. întreaga noapte se frămîntase gîndindu-se şi evocîndu-i necontenit imaginea. Şi-acum i se părea fermecătoare, însă cu totul în alt chip, mult mai ispititoare ca-n visul insomniei lui ; nu aşa ştearsă, vaporoasă, ci inspirînd o poftă carnală mai vie, mai tare, mai amară şi cu un suflet mai misterios, mai nepătruns. O vedea tristă ; i se păru distrată, rece. îşi spuse că nu era nimica pentru ea, că devenea ridicol, plicticos. Se-ntunecă şi se simţi întârîtat. Ii murmură cu amărăciune la ureche :

— Mă socotisem. Şi nu voiam să vin. Nu înţeleg de ce-am venit.

Ea înţelese numaidecît ce voia el să spună, că se temea acum de ea, şi că era nerăbdător, timid, stîngaci. Şi îi plăcea astfel, ba îi era chiar recunoscătoare de tulburarea şi dorinţa pe care i-o trezea.

Simţi cum îi zvîcneşte inima. Dar, prefăcîndu-se c-a înţeles că-i pare rău că se ostenise pentru o pictură proastă, îi răspunse că-n adevăr galeria aceea n-avea nimic interesant. Cuprins de groaza de a-i fi displăcut, se linişti la gîndul că ea, indiferentă şi distrată, nu di- buise nici accentul şi nici semnificaţia acelei vorbe pe care o scăpase.

Spuse şi el:

— Da, da, nimic interesant.

Prinţul, care oprise pe cele două musafire la masă, pofti şi pe amicul lor să stea cu ele. Dechartre se scuză. Tocmai era să iasă, cînd întîmplarea făcu să se găsească singur cu doamna Martin în salonul mare şi gol. Se gîn- dise să fugă de ea, şi-acum nu mai avea decît un gînd, s-o vadă cît mai iute. îi aminti c-avea a doua zi de vizitat Bargello.

— Aţi avut bunătatea să-mi daţi voie să vă~nsoţesc.

Atuncea ea îl întrebă de n-o găsise în ziua aceea posacă, plicticoasă. O, nu, cum s-o găsească plicticoasă ; i se păruse numai puţintel cam tristă.

— O, vai ! adăugă el. Ce ştiu eu de tristeţea şi bucuria dumitale ; n-am drept să le cunosc.

Ea îi întoarse o privire iute, aprigă :

— Doar nu-ţi închipui c-am să te iau drept confident ?

Şi se depărtă brusc.XIII

După-masă, în salonul plin de clopote şi clopoţele, sub lămpile ale căror abajururi mari nu lăsau să urce decît o lumină slabă

spre fecioarele sieneze cu mîini prelungi, biata doamnă Marmet se încălzea la sobă cu o pisică albă pe genunchi. Seara era răcoroasă. Doamna Martin, cu ochii încă plini de văzduhuri străvezii, creste viorii şi stejari pururi verzi răsucindu-şi braţele monstruoase de-a lungul drumului, surîdea prin truda-i fericită. Se dusese cu *miss* Bell, Dechartre şi doamna Marmet, la Chiostro d'Ema. Şi acum, prin nălucirile uşoarei beţii, toate grijile de cu o zi înainte, scrisorile importante, reproşurile îndepărtate erau date uitării şi i se părea că nu mai există altceva pe lume decît mănăstiri şlefuite şi pictate, cu fîntînă în iarba curţii, sate cu acoperişuri roşii şi drumuri pe care, legănată de vorbe măgulitoare, vedea încol-ţind primăvara. Dechartre tocmai modelase pentru *miss* Bell macheta în ceară a unei mici Beatrice. Vivian picta îngeri. Aplecat asupra ei molatic, prinţul Albertinelli, cu şoldul am- piu rotunjit, îşi mîngîia barba, aruncînd în juru-i ocheade de curtezană.

Răspunzînd unei reflexii a Vivianei Bell cu privire la căsătorie şi dragoste :

— Femeia are de ales, zise el. Cu un om iubit de femei, nu va fi liniştită. Cu unul neiubit de femei, nu va fi fericită.

— *Darling,* ce-ai alege pentru o prietenă scumpă ? întrebă *miss* Bell.

— I-aş dori prietenei să fie fericită, Vivian, şi i-aş mai dori să fie şi liniştită. Ar trebui pentru asta să urască trădarea, bănuiala umilitoare, îndoiala josnică.

— Bine, *darling,* dar prinţul a spus că o femeie nu poate avea şi fericirea şi liniştea în acelaşi timp, aşa că spune ce-ar alege prietena, spune, *darling.*

— Nimeni n-alege, Vivian, nimeni n-aIcge. Nu mă sili să spun ce cred despre căsătorie.

în clipa asta, apăru Choulette, cu aerul măreţ al cerşetorilor ce stau cu cinste la porţile străvechilor cetăţi. Venea din Fiesole, de la circiumă, unde jucase briscola cu ţăranii.

— A, uite-l pe domnul Choulette, zise *miss* Bell. O să ne-nveţe el ce trebuie să credem despre căsătorie. Sînt gata să-l ascult ca pe-un oracol. El nu vede ceea ce vedem noi, în schimb vede ce noi nu vedem. Spune, ce
crezi despre căsătorie, domnule Choulette ?

Cel întrebat se aşează ridicînd în aer un deget socratic :

— Vorbeşti despre legătura solemnă dintre un bărbat şi-o femeie, domnişoară ? In acest sens, căsătoria e o taină. De unde

urmează că e şi un sacrilegiu. Cît despre căsătoria civilă e-o simplă formalitate. însemnătatea ce i se dă în societatea noastră e o nerozie care ar fi făcut grozav să rîdă pe femeile vechiului regim. Datorăm prejudecata asta, ca pe atitea altele, efervescenţei burgheziei şi săltării fiscalilor şi avocăţimii, care s-a numit Revoluţie — şi care pare minunată acelora care trăiesc de pe urma ei. E mama tuturor prostiilor. De-un veac încoace ies zilnic tot alte inepţii din robele acestea tricolore. Căsătoria civilă nu-i în realitate decît o înscriere, ca atîtea altele, pe care o face statul pentru a se asigura de starea fiecărei persoane; căci, într-un stat poliţist, fiecare trebuie să aibă o fişă. Şi toate aceste fişe preţuiesc la fel în faţa Fiului lui Dumnezeu. Din punct de vedere moral, această înscriere într-un registru mare n-are măcar virtutea de a împinge pe-o femeie să-şi ia un amant. Căci cui i-ar trece măcar prin minte să-şi calce jurămîntul depus în faţa primarului ? Ca să-ţi permiţi desfătările adultere, trebuie să fii pios.

— Bine, dar noi am fost cununaţi la biserică, domnule, zise Tereza.

Apoi, c-un accent de sinceritate :

— Nu înţeleg ca un bărbat să se căsătorească, nici ca o femeie, la vîrsta la care ştie ce face, să comită asemenea nebunie.

Prinţul o privi bănuitor. Deşi nu era lipsit de fineţe, dar nu-şi putea în ruptul capului închipui că poate cineva să vorbească aşa, fără scop, în chip gratuit, doar ca să exprime idei generale. Era sigur în mintea lui că contesa Martin-Belleme da în vileag încercări viitoare prin care avea de gînd să treacă. Şi cum era gata să se apere şi să se răzbune, o învălui într-o privire catifelată şi-i spuse cu o dulce galanterie :

— Se vădeşte în dumneata, doamnă, trufia frumoaselor şi inteligentelor franţuzoaice, pe care jugul le irită. Franţuzoaicele iubesc libertatea şi nici una nu e mai demnă de ea ca dumneata. Şi eu am trăit puţin la l'aris. Am cunoscut şi admirat societatea elegantă a Parisului, saloanele, serbările, conversaţia. în munţii noştri însă, sub măslini, devenim iar rustici. Ne întoarcem la obiceiurile ţărăneşti, privind căsătoria ca pe-o idilă plină de farmec.

Vivian Bell cerceta macheta pe care Dechartre o lăsase pe masă

— .Sînt sigură c-aşa a fost, întocmai,
Beatrice. Şi cînd te gîndeşti, domnule Dechartre, că sînt răutăcioşi care susţin că n-ar fi existat!

Choulette mărturisi cum că şi el se număra printre aceşti răutăcioşi. Nu socotea să fie Beatrice mai reală decît celelalte doamne, de care bătrînii poeţi ce-au cîntat dragostea s-au slujit ca să-şi exprime idei scolastice de o ridicolă subtilitate.

In aşteptarea aplauzelor rătăcite care nu mai soseau, gelos pe Dante ca şi pe întreg Universul, altcum foarte subţire om de litere, lovi acolo unde i se păru c-a dibuit punctul slab al armurii :

— Bănuiesc, zise el, că surioara îngerilor n-a vieţuit decît în fantezia rece a înaltului poet. Ba încă s-ar părea că nu-i decît o simplă alegorie, ori mai degrabă un exerciţiu de calcul şi-o temă de astrologie. Dante, care între noi fie zis, era un doctor cumsecade din Bologna, şi-avea sub fruntea împodobită cu căiţă pătrată destule vise rele, Dante cre- dea-n virtutea numerelor. Era un geometru înflăcărat care visa cu ochi deschişi la nu-

mere, şi Beatricea lui nu-i altceva decît o floare-a Aritmeticii. Asta-i !

Şi-şi aprinse pipa.

— Vai ! nu vorbi aşa, domnule Choulette, se împotrivi Vivian Bell. Mă mîhneşti profund. Ce-ar zice domnul Gebhart, amicul nostru, dacă te-ar auzi ? S-ar supăra grozav pe dumneata. Drept pedeapsă, prinţul Alberti- nelli îţi va citi cîntarea în care Beatrice explică petele lunii. Ia *Divina Comedie,* Eusebio. 10 cartea ceea albă de pe masă. Deschide-o şi citeşte.

în vreme ce se citea la lumina lămpii, aşezat pe canapea, lîngă contesa Martin, De- chartre, cu glas scăzut, vorbea cu entuziasm despre Dante, ca despre ceil mai sculptor dintre toţi poeţii. îi aminti Terezei de pictura pe care o văzuseră la Santa-Maria cu două zile înainte, pe Porta dei Servi, frescă aproape ştearsă, pe care abia de se mai bănuia chipul poetului cu căiţa-i încununată de lauri, Florenţa şi cele şapte cercuri. Era de-ajuns ca să-l exalte pe artist. Ea, însă, nu desluşea nimic, nici nu se simţise tulburată. Şi apoi, recunoştea : Dante, prea sumbru, n-o atrăgea de loc. Dechartre, obişnuit s-o

vadă îmbrăţişîn- du-i ideile asupra artei şi poeziei, se arătă surprins şi oarecum nemulţumit. îi spuse cu glas tare :

Sînt lucruri măreţe şi viguroase pe care nu le simţiţi.Ridicînd fruntea, *miss* Bell întrebă care erau acele lucruri pe care *darling* nu le simţea ; şi cînd află că e vorba de geniul lui Dante, strigă cu prefăcută mînie :

— Cum ! nu cinsteşti pe părintele, pe maestrul demn de toate laudele, pe Dumne- zeul-fluviu ? Nu-mi mai eşti dragă, *darling.* Nu te pot suferi !

Şi drept reproş adus contesei Martin şi lui Choulette, aminti de evlavia acelui cetăţean florentin, care luase din altar luminările aprinse în cinstea lui Isus Cristos, ca să se ducă să le pună în faţa bustului lui Dante.

Prinţul îşi reluase lectura întreruptă :

— Eterna perlă ne primi-nlăuntru-i...

Dechartre se încăpăţîna s-o facă pe Te- reza s-admire ce nu cunoştea. Bine- nţeles că i-ar fi sacrificat cu dragă inimă pe toţi poeţii dimpreună cu universu-ntreg ; însă, simţind-o lîngă el, senină şi ispititoare, era iritat fără voie de farmecul

frumuseţii ei radioase. Se încăpăţîna să-i impuie ideile, pasiunea pentru artă, pînă şi fantaziile şi capriciile lui. O hărţuia cu glas scăzut, într-un torent de vorbe certăreţe.

— Vai, Doamne, dar violent mai eşti, îi zise ea.

Atunci, aplecîndu-i-se la ureche, îi suflă cu voce pătimaşă pe care căuta să şi-o înăbuşe :

— Trebuie să mă iei cu inimă cu tot. N-aş avea nici o bucurie să te cîştig c-o inimă străină.

Vorbe care treziră în Tereza un uşor fior de teamă şi de bucurie.XIV

A doua zi de dimineaţă, se trezi cu gîn- dul că trebuia să răspundă lui Robert. Ploua. Cuprinsă de-o dulce moleşeală, sta ascultînd cum pică stropii de apă pe terasă. Vivian Bell, atentă şi rafinată, avusese grijă să i se pună pe masă o grămadă de papetărie artistică : foiţe imitînd hîrtia velină a liturghierilor şi altele, de-un violet palid, presărate cu

cenuşă argintie ; pene de celuloid, albe şi uşoare, pe care trebuia să le mînuieşti ca pe pensoane ; cerneală irizată care, pe pagină, se-nnoura albastru-auriu. Tereza era sîcîită de-atîtea mofturi şi preţiozităţi, foarte puţin potrivite c-o scrisoare, pe care-ar fi vrut-o simplă şi nebătătoare la ochi. Băgînd de seamă că numele de „prieten", dat lui Robert de la prima linie, se juca pe hîrtia argintată, colorîndu-se în guşă de porumbel şi scoică de sidef, o părere de zîmbet îi înflori pe buze. Cele dintîi fraze îi deteră de furcă. Precipitînd restul, vorbi mult de Vivian Bell şi de prinţul Alber- tinelli, un pic de Choulette, spuse c-a văzut pe Dechartre în trecere prin Florenţa. Lăudă cîteva tablouri din muzee, dar fără nici un chef, aşa ca să umple paginile. Ştia că Le Menii nu se pricepea de loc la pictură ; că unica lui admiraţie mergea către o mică navă de război, către o marină de Detaille, cumpărat la Goupil, pe care, foarte mîndru, i-o arătase într-o zi, în dormitorul lui, lîngă oglindă, sub portretele de familie. Lucruri care, de-aici din depărtare, îi apăreau meschine, plicticoase şi triste. încheie scrisoarea cu vorbe de prietenie, pline de-o duioşie neprefăcută. Căci, într-adevăr, parcă niciodată nu se simţise atît de

împăciuitoare faţă de amicul ei. în patru pagini spusese puţin şi dăduse a înţelege şi mai puţin. Dăduse doar vestea că va rămîne o lună la Florenţa, unde aerai îi pria. Scrise apoi tatălui şi soţului ei şi prinţesei Seniavine. Scoborî scările cu scrisorile în mînă. în anticameră, aruncă trei dintre ele pe talgerul de argint destinat hîrtiilor pentru poştă. Temîndu-se de ochii iscoditori ui doamnei Marmet, strecură în sacul de mînă scrisoarea către Le Menii, bizuindu-se pe eventualele plimbări, pentru a-i da drumul la o cutie. Aproape îndată, veni şi Dechartre să ia pe cele trei prietene ca să le însoţească prin oraş. Cum sta şi aştepta o clipă în anticameră, zări scrisorile de pe talger.

Fără să creadă în ghicitul inimilor după scris, era sensibil la forma literelor, ca-n faţa unui desemn care îşi poate avea şi el eleganţa lui. Scrisul Terezei îl încîntă, amintindu-i de dînsa şi ca o proaspătă relicvă, gustîndu-i de asemeni sinceritatea-i muşcătoare, întorsă- tura-i îndrăzneaţă şi simplă. Contemplă adresele fără să le citească, cu admiraţie senzuală.

Vizitară în dimineaţa aceea Sfînta-Ma- ria-Novella, unde contesa Martin mai fusese o dată cu doamna Marmet. *Miss* Bell, însă, le făcuse de ruşine că nu

văzuseră pe o frescă a corului pe frumoasa Ginevra de Benei. „Chipul ei matinal trebuie contemplat în lumina dimineţii", le spusese Vivian. In vreme ce poetesa şi Tereza stăteau împreună de vorbă, Dechartre, ataşat doamnei Marmet, asculta răbdător anecdote cu academicieni care cinau la femei elegante, participînd şi el la grijile acestei doamne, foarte preocupată de zile-n şir să-şi cumpere o voaletă de tul. Nu găsea nicăieri, pe gustul ei, în magazinele Florenţei, şi regreta strada Du Bac.

La ieşirea din biserică, trecură prin faţa magherniţei cîrpaciului, pe care Choulette şi-l alesese drept maestru. Moşnegelul repara încălţări grosolane. Busuiocul îşi înălţa lîngă el mingea-i verde şi vrăbioiul cu lăbuţă de lemn piuia.

Doamna Martin întrebă pe bătrîn cum se simte şi dacă avea destul de lucru ca să poată trăi. La toate întrebările el răspunse cu minunatul „da" italienesc, acel *„si"* care susura dulce în gura-i ştirbă. îl rugă să-i spuie povestea vrăbioiului. Sărmana păsăruică îşi muiase într-o zi lăbuţa în smoală clocotită.

— I-am făcut prietenuţului un picior dintr-un băţ de chibrit şi acum se poate iar căţăra pe umărul meu, ca altădată.

— De la acest moşnegel cumsecade învaţă a fi înţelept domnul Choulette, zise *misa* Fîell. Era pe vremuri, la Atena, un cizmar pe care îl chema Simon, care scria cărţi de filozofie şi care era prieten cu Socrate. întotdeauna am găsit că domnul Choulette seamănă cu Socrate.

Tereza rugă pe cizmar să-şi spuie numele şi povestea. îl chema Serafino Stoppini şi se născuse la Stia. Era tare bătrîn. Avusese multe necazuri în viaţă.

Ridicîndu-şi ochelarii pe frunte, descoperi doi ochi foarte blînzi, aproape stinşi, sub pleoapele roşii :

— Am avut nevastă, copii, acuma nu mai am. Am ştiut tot felul de lucruri, pe care acuma le-am uitat.

Miss Bell şi doamna Marmet se duseseră în căutarea unei voalete.

„Nu are pe lume decît uneltele, un pumn de cuie, căldarea în care-şi moaie pieile şi un ghiveci de busuioc şi-i fericit."

Ii spuse :

— Miroase frumos busuiocul şi-i gata să-nflorească.

— Sărăcuţul, dacă-nfloreşte, piere, răspunse el.

Tereza, plecind, îi lăsă o monedă pe masă.

Dechartre era lîngă ea. Grav, aproape sever, îi şopti :

— Spune, ştiai ?...

Il privi, aşteptînd.

— ...că vă iubesc ? sfîrşi el.

Urmă a-l privi o clipă, în tăcere, cu ochii ei limpezi ce clipeau des. Apoi făcu un semn cu capul că da. Şi, pe cînd el nu cerca s-o oprească, se grăbi s-ajungă pe *miss* Beli şi pe doamna Marmet, care o aşteptau în capătul uliţei

.XY

Despărţindu-se de Dechartre, Tereza se duse să prînzească, cu prietena ei şi doamna Marmet, la o bătrînă doamnă florentină, pe care Victor Emanuel o iubise pe cînd era ducele de Savoia şi care de treizeci de ani nu ieşise măcar o dată din palatul ei de pe Arno unde, fardată şi văpsită, c-o perucă violetă-n cap, cînta din ghitară în vastele săli albe. Primea crema societăţii din Florenţa, şi *miss* Bell se ducea adeseori s-o vadă. La masă, ciudata

eremită de optzeci şi şapte de ani iscodi pe contesa Martin cu tot felul de întrebări asupra lumii elegante pariziene, pe care o urmărea pas cu pas, din ziare şi din conversaţii, cu o frivolitate care devenea augustă datorită vechimii. Singuratică, păstra cultul şi respectul plăcerii.

La ieşirea din palat, ca să scape de vîntul subţire ce sufla dinspre rîu, *miss* Bell îşi călăuzi prietenele prin străduţele vechi şi înguste, cu case de piatră neagră, ce brusc dau drumul zărilor, pe care zîmbeşte-o colină cu trei copaci firavi. Mergeau şi Vivian îi arăta prietenei, pe faţadele pe care spînzu- rau zdrenţe roşii, cîteva giuvaeruri de marmoră, o Fecioară, o floare de crin, o Sfîntă Caterina într-o firidă închipuind o scoică. Rătăciră pe străduţele cetăţii antice, pînă la biserica de la Or San Michele, unde trebuia să le-ntîlnească Dechartre. Tereza se trezi gîn-dindu-se la el cu-o atenţie stăruitoare şi plină de emoţie. Doamna Marmet n-avea decît un gînd, să-şi cumpere voaletă; trăgea nădejde să găsească una pe Corso, după cîte i se spusese. Asta îi aducea aminte de o distracţie a domnului Lagrange care, într-o zi, la un curs public, aflîndu-se pe catedră, trăsese din buzunar

o voaletă cu picăţele de aur ca să-şi şteargă fruntea, crezînd că se slujeşte de-o batistă. Auditoriul, surprins, începuse să şuşotească. Era voaleta încredinţată c-o seară înainte de nepoată-sa, domnişoara Jeanne Mi- chot, pe care-o însoţise la concert. Şi doamna Marmet explică cum profesorul, găsind voaleta în buzunarul pardesiului, o luase cu el, cu gîndul să i-o înapoieze nepoatei şi cum, din greşeală, o desfăcuse, fluturînd-o spre publicul care zîmbea.

La numele lui Lagrange, Tereza îşi aminti de steaua în flăcări anunţată de savant, şi-şi spuse cu tristeţe amară că era vremea să vie cometa ca să prăpădească Pămîntul, sco- ţînd-o şi pe ea din încurcătură .Dar, de deasupra zidurilor preţioase ale bisericii străvechi, cerul albastru, uscat de vîntul dinspre mare, strălucea palid şi crud. *Miss* Bell arătă către una din statuile de bronz care, aşezate în firidele lor şlefuite, împodobesc faţada bisericii.

— Ia uite, *darling,* acest Sfînt Gheor- ghe, ce tînăr şi semeţ e ! Sfîntul Gheorghe era, pe vremuri, cavalerul la care visau fetele. Şi ştii ce-a strigat Julieta

văzîndu-l pe Romeo : „Vai, ce frumos e ! Parcă ar fi Sfîntul Gheorghe !" '

Darling, însă, găsea sfîntului un aer corect, politicos şi îndărătnic. în clipa aceea, îşi aminti că scrisoarea îi rămăsese în sacul de mînă.

— De nu mă-nşel, iată-l pe domnul De- chartre, zise doamna Marmet.

Le căutase în biserică, în faţa tabernacolul de Orcagna, uitînd de atracţia irezistibilă pe care o exercita Sfîntul Gheorghe al lui Donatello asupra lui *miss* Bell. Şi el admira statuia asta celebră, păstra însă o deosebită prietenie asprului şi sincerului San- Marco, pe care îl puteau vedea în firida sa din stînga, înspre străduţa pe care se află contrafortul ce sprijină vechea clădire a Dără- citorilor de lînă.

Apropiindu-se de statuia pe care i-o arăta, Tereza descoperi o cutie de scrisori în zidul străzii înguste din faţa sfîntului, pe cînd Dechartre, aşezat într-un loc potrivit de unde să-l vadă mai bine pe dragul lui San-Marco, vorbea şi iar vorbea de el. cu dragoste.

— Cum ajung la Florenţa, pe el vin mai întîi să-l văd. O singură dată n-am

făcut aşa, dar cum e bun, are să mă ierte. Nu e de loc preţuit de cei mulţi şi n-atrage nicidecum atenţia. Cît despre mine, îmi place tovărăşia lui. E plin de viaţă. înţeleg de ce-a strigat Donatello, după ce i-a dat suflet : „Marco, de ce nu vorbeşti ?"

Doamna Marmet, plictisită să-l tot admire pe San-Marco şi simţind pe faţă arsura vîntului, trase pe *miss* Bell după dînsa spre strada Galzaioli, în căutarea unei voalete.

Se depărtară, lăsînd pe *darling* şi pe Dechartre cu admiraţiile lor. Aveau să sentîl- nească mai tîrziu la modistă.

îmi era drag, urmă sculptorul, îmi era drag Sfîntul Marco, pentru că simţeam în el, mai mult ca-n Sfîntul Gheorghe, mîna şi sufletul lui Donatello, care a fost o viaţă întreagă un sărman lucrător cumsecade. Şi-l iubesc acum cu atît mai mult cu cît îmi aminteşte, în naivitatea-i înduioşătoare, pe cîrpa- ciul bătrîn pentru care-ai avut azi-dimineaţă atîtea vorbe bune

— .Vai. am şi uitat cum îl cheamă, zise ea. Eu şi cu domnul Choulette îi spunem Quentin Matsys, pentru că seamănă aşa de bine cu bătrînii acestui pictor.

Cum făceau colţul bisericii, ca să vadă zidul dinspre casa veche a Dărăcitorilor de lînă, cu mielul heraldic sub streaşina-i de ţiglă roşie, Tereza se găsi dintr-o dată în faţa cutiei de scrisori, aşa de prăfuită şi de ruginită, de parcă n-ar fi atins-o niciodată factorul. Dădu drumul scrisorii, sub privirea naivă a lui San Marco.

Dechartre văzu mişcarea şi-o primi ca pe-o lovitură surdă în inimă. încercă să vorbească, să surîdă, dar degetele înmănuşate care dădeau drumul scrisorii îi fluturau pe dinaintea ochilor. îşi amintea de scrisorile Terezei văzute de dimineaţă pe talgerul din anticameră. De ce n-o pusese şi pe asta cu celelalte ? Motivul nu era greu de ghicit.

Sta gînditor, nemişcat, privind înainte-i fără să vadă. Cerca să se încredinţeze : poate că era o scrisoare fără de nici o importanţă, pe care voise s-o sustragă curiozităţii sîcîitoare a doamnei Marmet.

— Domnule Dechartre, poate c-ar fi vremea să ne ducem să luăm pe prietenele noastre de la modista de pe Corso.

Poate că scria doamnei Schmoll, care era certată cu doamna Marmet. Dar numai- decît îşi dădu seama de nerozia acestor presupuneri.

Era foarte limpede. Avea un amant. Şi-i scria. Poate-i spunea : „Am văzut astăzi pe Dechartre, bietul băiat s-a amorezat de mine". Dar că scria asta ori altceva, vorba-i c-avea un amant. La asta nu se gîndise încă. S-o ştie a altuia, aşa,, dintr-o dată, îi stîrnea o durere a întregii cărni şi pînă-n adîncul inimii. Şi mîna, mînuţa aceea strecurînd scrisoarea îi rămăsese în ochi, arzîndu-l ca un fier înroşit.

Tereza nu ştia de ce se făcuse el dintr-o dată sumbru, tăcut. Abia cînd îi surprinse privirea îngrijorată asupra cutiei de scrisori, ghici. I se păru bizar că-i gelos fără să aibă dreptul ; dar nu se supără de asta.

Ajunşi pe Corso, văzură de departe pe *miss* Bell şi pe doamna Marmet ieşind din prăvălia modistei.

— Am a-ţi vorbi, spuse Dechartre către Tereza, c-un glas imperios şi rugător. Trebuie să te văd neapărat singură,

mîine ; fii la-nserat, pe la şase, la Lungarno Acciaoli.

Ea nu-i răspunse.

XVI

Cînd, în mantia ei carmelită, sosi la Lungarno Acciaoli, către şase şi jumătate, De- chartre o întîmpină c-o privire umilă şi radioasă care-o înduioşă. Apusul împurpura apele crescute ale rîului Arno. Rămaseră o clipă tăcuţi. Apoi, pe cînd urmau linia monotonă a palatelor, îndreptîndu-se spre Ponte Vecchio, Tereza îi vorbi cea dintîi.

— Vezi, am venit. Am crezut că-i de datoria mea să vin. Nu sînt nevinovată de cele ce s-au întîmplat. Ştiu bine : am- făcut tot ce trebuia ca să fii cu mine aşa cum eşti. Felul cum m-am purtat ţi-a stîrnit gînduri pe care altfel nu le-ai fi avut.

El părea că nu înţelege.

— Am fost egoistă, urmă ea, imprudentă. îmi plăceai; prinsesem gust de spiritul dumitale, nu mă mai puteam lipsi de dumneata. Am făcut tot ce-am putut ca să te-atrag, să te reţin. Am fost cochetă...

Nu cu sînge rece şi nici cu perfidie, dar am fost.

Dechartre scutură din cap, negînd c-ar fi băgat vreodată de seamă una ca asta.

— Da, am fost cochetă. Deşi nu-mi stă în obicei. Dar cu dumneata am fost. N-aş spune c-ai încercat să profiţi de asta, cum ai fi avut de altfel tot dreptul s-o faci şi nici că ţi-a flatat vanitatea. Nu mi s-a părut c-ai fi închipuit. E cu putinţă să nu fi văzut nimic. Oamenii superiori de multe ori sînt lipsiţi de pătrundere. Dar eu ştiu bine că n-am fost aşa cum trebuia să fiu. Şi-ţi cer iertare. Să rămînem prieteni buni, acum cît mai e vreme.

El însă, c-o sumbră blîndeţe, îi mărturisi c-o iubea. Cele dintîi ceasuri ale acestei iubiri fuseseră uşoare, minunate. Nu voia de cît s-o vadă şi s-o tot vadă mereu. Curînd însă îl tulburase, îl scosese din fire, îl sfîşiase. Răul izbucnise brusc, violent, într-o zi, pe terasa de la Fiesole. Şi acum, nu mai avea curajul să sufere în tăcere. Nălţa strigăt spre ea. Nu venise c-o hotărîre luată. Dacă-i mărturisise patima, o făcuse împins şi fără voia lui, îmboldit de nevoia imperioasă de a-i vorbi ei însăşi de ea, singura fiinţă ce exista pe lume pentru dînsul. Să afle deci c-o iubeşte, dar nu c-o tandreţe dulce şi

ştearsă, ci c-o patimă arzătoare şi crudă. Căci, vai ! avea o închipuire exactă şi precisă. Ştia şi vedea fără încetare ceea ce dorea şi asta era o adevărată tortură.Şîapoi, i se părea că amesteeîndu-şi fiinţele ar avea bucuriile pentru care viaţa merită să fie trăită. Viaţa lor ar fi o operă de artă minunată şi tainică. Ar gîndi, ar înţelege, ar simţi împreună. Ar fi o lume miraculoasă plină de emoţii şi de idei.

— Am face din viaţă un rai.

Ea se prefăcea că vede în asta un vis nevinovat.

— Ştii bine cît sînt de sensibilă la farmecul spiritului dumitale. A devenit la mine o nevoie să te văd şi să te-aud. Ţi-am dat-o destul a înţelege. Bizuie-te pe prietenia mea şi nu te mai frămînta atîta.

Şi-i întinse mîna. El însă nu i-o luă. Ii răspunse cu violenţă :

-— Nu-mi trebuie prietenia dumitale. N-am ce face cu ea. Vreau să te am toată, ori să nu ne mai vedem niciodată. Ştii foarte bine. De ce-mi întinzi mîna cu vorbe deşarte? Ai vrut-o sau nu, faptul e că te doresc cu desperare, sînt cuprins de-o poftă ucigătoare. Eşti pentru mine durerea, suferinţa, chinul. Şi dumneata îmi ceri să-ţi fiu un prieten plăcut? Nu înainte, acum eşti cochetă şi crudă. De nu

mă poţi iubi, dă-mi voie să fug, să plec oriunde, ca să te uit, să te urăsc. Căci simt în fundul sufletului pentru dumneata o drojdie de ură şi mînie. Da, te iubesc, te iubesc !

Crezu în vorbele lui, temîndu-se că va pleca şi-o cuprinse ca o spaimă de tristeţea şi plictiseala unei vieţi fără el.

— Te-am găsit în viaţa asta, îi zise, şi nu vreau să te pierd. Nu vreau.

El, violent, timid, încerca să vorbească şi nu putea ; vorbele i se-necau în gît. Inserarea cobora din munţii îndepărtaţi şi cele din urmă luciri ale soarelui păleau în apus, pe colina San Miniato.

— De mi-ai cunoaşte viaţa, mai spuse ea, de-ai fi văzut cît de pustie era înainte de a te întîlni, ai şti ce preţ ai pentru mine, nu te-ar mai bate gîndul să mă părăseşti.

Dar şi sunetul glasului ei potolit şi mişcarea paşilor ei egali pe lespezi îl scoteau din sărite. îi strigă toată suferinţa de care era cuprins, toată dorinţa arzătoare care-l zvîrlea spre ea, tot chinul ideii lui fixe, cum pretutindeni, la orice oră din zi şi din noapte, o vedea înainte-i,

o chema, îi întindea braţele. Boala divină o cunoştea acum.

— Farmecul gîndirii, curajul plin de eleganţă, mîndria spirituală, pe toate le respir ca pe-o mireasmă a cărnii dumitale. Cînd vorbeşti, îmi pare că-ţi flutură sufletul pe buze şi-mi vine să mor că nu-mi pot apăsa gura pe ele. Pe sufletul acesta ce pentru mine nu e decît parfumul frumuseţii voastre. Dormeau în mine instinctele primare şi dumneata le-ai deşteptat. Şi simt că te iubesc c-o simplitate sălbatică.

Ea îl privi cu blîndeţe, fără a răspunde nimic. In aceeaşi clipă, văzură venind de departe de-a rostogolul spre ei, prin cernerea înserării, lumini şi cînturi funebre. Şi-ndată, ca nişte stafii minate de vînt, apărură şi penitenţii negri. Crucifixul gonea în fruntea lor. Erau Fraţii Mizericordiei care, cu cagule în cap, torţe în mînă şi cîntînd psalmi, duceau un mort la cimitir. După obiceiul italian, cortegiul umbla noaptea, cu pas grăbit. Crucile, racla, prapurile săltau pe cheiul deşert. Jac- ques şi Tereza se lipiră de zid, făcînd loc cortegiului funebru, corului de copii, oamenilor fără chip şi, galopînd o dată cu ei, Morţii supărătoare, în faţa căreia nu

era obiceiul să te descoperi în ţara aceea a voluptăţii.

Puhoiul negru trecuse. Femeile alergau plîngînd în urma sicriului răpit de vedeniile încălţate cu ghete grele, cu ţinte.

— La ce bun să ne zbuciumăm atîta pe acest pămînt ? suspină Tereza.

Dechartre păru că n-o aude, urmînd cu glas mai potolit

— :Pînă a nu te cunoaşte, eram fericit. Mi-era dragă viaţa. Eram atras de ciudăţenii şi de visuri. Aveam gust pentru forme şi spiritualitatea formelor, aparenţele care te-nvă- luie, te măgulesc. Aveam în mine bucuria de-a trăi şi de-a visa. Mă bucuram de toate, fără să mă reţie nimic. Dorinţele, multe şi uşurele, mă duceam în zbor, fără trudă. Toate mă interesau şi nu doream nimic ; căci numai dorinţa dă naştere suferinţei. Acum ştiu asta. înainte, nici urmă de dorinţă sumbră în mine. Eram fericit fără să ştiu. Nu era mare lucru, e drept, doar cît îţi trebuie ca să poţi trăi. Acum nici atît nu mai am. Plăcerea şi interesul pe care mi-l stîrneau icoanele vieţii şi-ale artei, apriga desfătare de-a făuri cu mîinile un chip visat, pe toate m-ai făcut să le pierd, nu mi-ai lăsat măcar regretul. Libertatea şi liniştea mea trecută

nu-mi mai trebuiesc. îmi pare că pînă a nu te cunoaşte nici nu trăiam. Iar acum, cînd m-am trezit la viaţă, nu pot trăi nici departe şi nici aproape de dumneata. Sînt mai sărman decît sărmanii pe care i-am văzut împreună, atunci, pe drumul Schitului Alma. Ei cel puţin puteau respira aer. Pe cînd aerul meu eşti dumneata şi pe dumneata nu te am. Totuşi, am măcar bucuria de-a te fi întîlnit. E singurul lucru care mai dă preţ vieţii mele. Adineaurea credeam că te urăsc. Era o înşelare. Te ador şi te binecu- vîntez pentru răul pe care mi l-ai făcut. Căci mi-e drag orice vine de la dumneata.

Se apropiau de copacii negri ce se-nălţau la intrarea podului San Niccola. De cealaltă parte a rîului, maidane goale îşi întindeau tristeţile sporite de căderea serii. Văzîndu-l calm şi plin de-o dulce moleşeală, o clipă îşi închipui că dragostea lui era doar o himeră, ce-şi lua zboru-n vorbe, iar dorinţele i se scurgeau în simple visări. Căci nu se aştepta din partea lui să se resemneze atît de iute. Ba chiar se simţea oarecum dezamăgită că se vedea scăpată de primejdia de care se temuse.

Ii întinse mîna, de data asta cu mai multă îndrăzneală ca întîia oară.

— Haide, să fim prieteni. E tîrziu. Să ne întoarcem şi du-mă pînă la trăsura ce mă aşteaptă în piaţa Segnoriei. Iţi rămîn aceeaşi bună prietenă ca mai-nainte. Şi nu-ţi port supărare.

Dar el o trase după dînsul înspre cîmpie, în singurătatea tot mai mare a malurilor.

— Nu, n-am să te las să pleci, pînă nu-ţi spun tot ce am de spus. Dar nu mai ştiu să vorbesc, nu-mi mai găsesc nici vorbele. Te iubesc, te doresc. Vreau să te ştiu a mea. Iţi jur că nu mai pot trăi o noapte cu îndoiala asta groaznică.

O apucă, o strînse în braţe şi, obraz lîngă obraz, pîndindu-i licărirea ochilor prin umbra deasă a voaletei :

Trebuie să mă iubeşti. O vreau şi-ai voit-o şi dumneata. Spune că eşti a mea. Spune !

Desfăcîndu-se din braţele lui cu blîndeţe, îi răspunse cu voce slabă :

— Nu pot. Nu pot. Vezi bine că mă port sincer cu dumneata. Iţi spuneam adineaori că nu sînt supărată. Dar nu pot face ceea ce vrei.

Şi, chemînd în gînd icoana celui absent ce-o aştepta, spuse din nou :

— Nu pot.

Plecat asupră-i, cerceta plin de îngrijorare cele două steluţe ale ochilor ce tremurau, ascunzîndu-se.

— De ce ? Simt, văd că mă iubeşti. Mă iubeşti. Cu ce-am greşit ca să nu fii a mea ?

O trase la pieptul lui, vrînd să-şi apese gura pe sufletul şi buzele acelea voalate. De data asta, ea se desfăcu c-o mişcare sprintenă.

— Nu pot, îi spuse iar. Nu mă-ntreba mai mult. Nu pot să fiu a dumitale.

El, cu buzele tremurînde, c-un spasm al întregului chip, îi strigă :

— Ai un amant şi-l iubeşti. De ce-ţi baţi joc de mine ?

— îţi jur că n-am vrut să-mi bat joc de dumneata şi că eşti singurul om pe lume pe care l-aş putea iubi.

El însă n-o mai asculta.

— Lasă-mă ! Lasă-mă !

Fugea spre cîmpia neagră. Arno, pe-aici răspîndit peste maluri, alcătuia în pămîntul gras lagune, în care luna, pe jumătate înceţoşată, îşi frîngea lucirile-i nesigure. înainta prin bălţile de apă şi de glod, c-un mers grăbit, orb, groaznic.

Cuprinsă de spaimă, scoase un ţipăt. îl strigă. Dar el nici nu întoarse capul, nici nu răspunse. Fugea c-o linişte

înspăimîntătoare. Alergă după dînsul. Cu picioarele zdrelite de pietre, cu fusta îngreuiată de apă, îl ajunse în sfîrşit, şi-l trase după ea :

— Ce-aveai de gînd să faci ? Atunci, întorcînd ochii spre ea şi citindu-i în privire frica pe care-o trăsese :

— Nu te teme. Mergeam în neştire. Te-asigur că nu căutam moartea. Da, fii pe pace. Sînt desperat, dar foarte liniştit. Fugeam de dumneata. îţi cer iertare. Dar nu mai puteam, nu, nu mai puteam să te văd. Lasă-mă, te rog din suflet. Adio !

Ea se simţea răscolită şi slabă.

— Vino ! îi spuse. Vom face ce vom putea.

El, întunecat, nu scotea o vorbă.

— Hai, vino ! repetă ea.

Şi-l apucă de braţ. Mîngîierea vie a mînei îl aduse la viaţă.

— Adevărat ? Vrei ?

— Nu vreau să te pierd, îmi făgăduieşti ?

N-am încotro

.Şi, cu toată neliniştea şi spaima ei, mai că-i veni să zîmbească la gîndul c-aşa de repede învinsese cu nebunia lui.

— Mîine ! îi spuse el.

Ea, repede, într-un reflex de apărare :

— Nu, nu mîine !

— Nu mă iubeşti ; îţi şi pare rău că mi-ai făgăduit.

— Nu-mi pare rău, dar...

Şi cum el o ruga, o ruga fierbinte, îl privi o clipă, întoarse capul, stătu în cumpănă şi spuse foarte încet :

Sîmbătă.XVII

Era după cină. *Miss* Bell desena în salon. Trasa pe canava profiluri de etrusci bărboşi, pentru un coltuc ce-avea să-l brodeze doamna Marmet. Prinţul Albertinelli alegea linurile c-un instinct feminin al nuanţelor. Seara era destul de înaintată cînd Choulette, care pînă atunci jucase, ca de obicei, briscola cu bucătarul, la birtaş, apăru, radios, plin ca de un duh dumnezeiesc. Se aşează în fundul canapelei, lingă doamna Martin, privind-o galeş. O voluptate spumoasă sclipea în

ochii lui verzi. O-nvăluia, vorbindu-i, de laude poetice şi pitoreşti. Era ca o schiţare a unui cînt de dragoste, pe care îl improviza acolo, lîngă ea. în fraze scurte, întortocheate şi bizare, îi spunea tot farmecul pe care-l răspîndea în jur.

„Şi el", gîndi ea.

Şi se amuză să-l tachineze. îl întrebă de n-a găsit în cartierele cu nume prost ale Florenţei pe vreuna din acele creaturi la care făcea apel atît de bucuros. I se ştiau prea bine preferinţele. Degeaba ar fi protestat : nu mai era o taină la care poartă îşi găsise cordonul ordinului său călugăresc. îl întîlniseră şi unii din prieteni pe bulevardul Saint-Mi- chel, în compania unor domnişoare cu capul gol. Gustul lui pentru asemenea fiinţe nenorocite se vădea pînă şi-n cele mai frumoase poeme ale sale.

Vai, domnule Choulette, după cîte pot să-mi dau seama, preferatele dumitale sînt nişte blestemate

— .Doamnă, răspunse el solemn, sînteţi liberă să culegeţi sămînţa aruncată de Paul Vence şi să mi-o zvîrliţi cu pumnii în faţă. N-am să mă dau în lături. Nu e nici

o trebuinţă să mă credeţi cast şi c-o inimă pură. Dar feriţi-vă să judecaţi cu uşurinţă pe cele pe care le numiţi nenorocite. Fata dispreţuită şi pierdută e argila moale în mîna olarului divin : căci e jertfa ispăşitoare şi altarul olo- caustului. Prostituatele sînt mai aproape de Dumnezeu decît femeile cinstite : căci au pierdut mîndria şi s-au dezbrăcat de trufie. Nu-şi fac o glorie din deşertăciunile cu care se împăunează matroanele. Au însă drept avuţie umilinţa, care este temelia virtuţilor plăcute Cerului. Le e de ajuns o scurtă pocăinţă ca să fie cele dintîi, căci păcatele lor, fără viclenie şi fără de plăcere, poartă în ele răscumpărarea şi iertarea. Iar greşalele lor, ce nu-s decît dureri, beneficiază de meritele legate de durere. Supuse iubirii brutale, au renunţat la orice voluptate şi-s înrudite prin asta cu bărbaţii care se fac eunuci pentru a fi primiţi în împărăţia cerurilor. Fac şi ele parte din numărul vinovaţilor, dar ruşinea curge peste crima lor ca un balsam, iar suferinţa, ca un cărbune-aprins, o purifică. Iată de ce pe ele le va auzi Dumnezeu de la cea dintîi privire a lor înălţată spre el. Pentru ele s-a pregătit un tron de-a

dreapta Tatălui. In împărăţia Domnului, regina şi crăiasa vor fi fericite să stea la picioarele haimanalelor de pe maidane. Căci să nu vă-nchipuiţi că zidirea cerească e la fel alcătuită ca cea umană. Nu seamănă întru nimica, doamnă.

Totuşi, binevoi să admită că erau mai multe căi ce duc spre izbăvire. Se putea merge şi pe cea a iubirii.

— Iubirea oamenilor e josnică, zise el, dar se poate urca pe povîrnişuri prăpăstioase pînă la Dumnezeu.

Prinţul se sculase. Sărutînd mîna lui *miss* Bell, îi zise :

— Pe sîmbătă.

— Da, pe sîmbătă după-amiază, sublime Vivian.

Tereza tresări. Sîmbătă ! Vorbeau cu- atîta linişte de sîmbătă, de parcă-ar fi fost o zi oarecare, apropiată. Pînă atunci nici nu voise să se gîndească că sîmbătă avea să vie atît de iute şi-n chip atît de natural.

Se despărţiseră abia de jumătate de oră, şi Tereza, tulburată şi obosită, se vîrîse în aşternut furată de gînduri, cînd auzi deodată pe cineva zgrepţănînd la uşa odăii. Canatul se crăpă şi căpuşorul lui

Vivian se ivi printre înalţii lămîi ai portierei.

— Nu te stingheresc, *darling ?* Nu ţi-e somn ?

Nu, *darling* n-avea chef de dormit. Se ridică într-un cot, în vreme ce Vivian se aşează pe pat, aşa de uşoară, că nici nu-l cufundă sub dînsa.

— *Darling,* ştiu că ai multă judecată. Da, da, sînt sigură de asta. Eşti înţeleaptă aşa cum e violonist domnul Sadler. La fel, cînd nu raţionezi just de tot, înseamnă că-ţi faci un chef de virtuos. Da, *darling,* ai multă minte şi judecată. De-aceea, am venit să-ţi cer un sfat.

Surprinsă şi un pic îngrijorată, Tereza protestă c-ar fi înţeleaptă. Se apără cu sinceritate. Vivian, însă, nici n-o asculta.

— Ştii, *Tiiy love,* eu am citit mult pe François Rabelais. Cu Rabelais şi cu Villon — buni şi bătrîni dascăli ai limbii — am învăţat a vorbi franţuzeşte. Spune, *darling,* cunoşti *Pantagruelul ? Pantagruelul* e o cetate frumoasă şi nobilă, plină de palate, ce se înalţă în zorile strălucitoare, înainte de-a fi trecut măturătorii. A, nu, *darling*, măturătorii n-au apucat a strînge murdăriile şi slujnicele n-au spălat încă

lespedea de marmoră. Am văzut că doamnele franceze nu citesc *Pantagruel.* Nu-l cunoşti ? Nu face nimic. In *Pantagruel,* Panurge întreabă dacă să sensoare şi se acoperă de ridicol, *my Iove.* Cred că şi eu sînt la fel de caraghioasă, punîndu-ţi aceeaşi întrebare.

Tereza îi răspunse c-o neîndemînă pe care nu putea să şi-o ascundă :

— In privinţa asta, dragă, nu mă-ntreba nimic. Ţi-am spus ce cred despre căsătorie.

— Bine, *darling,* dar n-ai spus decît că bărbaţii fac rău căsătorindu-se. Nu pot lua sfatul pentru mine.

Doamna Martin privi la căpuşorul tuns băieţeşte al lui *miss* Bell ce exprima o ciudată pudoare amoroasă.

— Draga mea, îi spuse, sărutînd-o, nu este om pe lume destul de bun şi de delicat pentru dumneata.

Apoi, c-o expresie plină de-o gravitate afectuoasă :

— Nu mai eşti un copil ; dacă iubeşti şi eşti iubită, fă ce crezi că trebuie să faci, fără a amesteca iubirea în interese şi combinaţii ce n-au nimic de-a face cu simţămintele. E-un sfat prietenesc.

Miss Bell stătu o clipă la-ndoială ca să-nţeleagă. Apoi, se sculă, înroşindu-se. Era scandalizată

.XVIII

Sîmbătă, la ora patru, Tereza veni, aşa cum făgăduise, la poarta Cimitirului Englez, îl găsi în faţa grilajului, grav, tulburat, abia deschizînd gura. Se simţi mulţumită că nu-şi dă pe faţă bucuria. O conduse de-a lungul zidurilor pustii ale grădinilor pînă la o străduţă îngustă pe care n-o cunoştea. *Via Alfieri*, citi ea pe-o tăbliţă. Mai făcură cincizeci de paşi şi Dechartre se opri în faţa unei alei întunecoase.

— Aici e, zise el.

II privi c-o neţărmurită tristeţe.

— Doreşti să intru ?

îl văzu hotărît şi-l urmă îfi tăcere, în umbra umedă a aleei. Traversară o curte cu lespezile năpădite de ierburi. în fund se înălţa un pavilion cu trei ferestre, cu colonade şi un fronton împodobit cu nimfe şi căpriţe. Pe peronul acoperit cu muşchi,

Dechartre învîrti în broască o cheie care scrîşnea, împotri- vindu-se.

— E ruginită, mormăi el.

— Toate cheile sînt ruginite în ţara asta. răspunse ea fără de gînduri şi fără suflet.

Urcară o scară aşa de tăcută sub bolta-i greacă, de parcă ar fi uitat de mult zgomotul paşilor. El împinse o uşă şi-i făcu loc Te- rezei să intre în odaie. Fără-a vedea nimic, ea se duse întins la fereastra ce da spre cimitir. Deasupra zidurilor, se înălţau crestele pinilor, care nu par funebri în ţara asta în care doliul se amestecă cu bucuria fără s-o tulbure şi unde dulceaţa de a trăi se-ntinde pînă şi la iarba morţilor. O luă de mînă şi-o duse la un fotoliu. Dar ea rămase în picioare, privind în jur la camera pe care el avusese grijă s-o orin- duiască aşa fel ca ea să nu se simtă prea stingheră ori, undeva, intrată la-ntîmplare. Cîteva ţesături de indiană veche, cu personaje de comedie, puneau pe pereţi dulcea tristeţe a veseliilor apuse. Dechartre agăţase într-un colţ un pastel şters, pe care îl văzuseră o dată la un anticar şi pe care, pentru gratia estompată, ea îl numise umbra Rozalbei. Un fotoliu bătrînesc. scaune albe ; pe gheridon, ceşti pictate şi

sticlărie de Veneţia. în toate colţurile paravane de hîrtie colorată, pe care se vedeau măşti, scene groteşti şi pastorale, inima uşoară a Florenţei, Boloniei si Veneţiei din vremurile marilor duci şi-a celor de pe urmă dogi. Băgă de seamă că el avusese grijă s-ascundă patul în dosul unui paravan din foiţe cu poveşti vesele. O oglindă, covoare şi cam asta era tot. Nu îndrăznise mai mult într-un oraş în care telalii erau mereu pe urmele lui.

închise fereastra şi aprinse focul. Ea se aşezase în fotoliu şi, pe cînd nu îndrăznea să se lase pe spate, el puse un genunchi în faţa ei, luîndu-i mîinile şi sărutîndu-i-le, în vreme ce-o privea c-o adoraţie plină de teamă şi mîndrie. Aplecîndu-se apoi, ca-n faţa unei icoane, îşi lipi buzele de botina ei.

— Ce faci ?

— Sărut picioarele care mi te-au adus.

Ridicîndu-se, o trase încetişor spre dînsul şi, căutîndu-i buzele, o sărută lung pe gură. Ea se lăsa, moale, cu ochii închişi. Toca îi lunecase şi părul i se revărsă pe umeri.

I se dărui toată, fără reţinere.

Două ceasuri mai tîrziu, pe cînd soarele apunînd începuse a-şi lungi umbrele

pe lespezi, Tereza, care dorise să se întoarcă singură în oraş, se trezi deodată între cele două obeliscuri de la Santa Maria Novella, fără a-şi da seama cum ajunsese acolo. Din colţul pieţei, îi surîdea cîrpaciul cel bătrîn, cu vrăbioiul pe umăr, trăgînd şi iar trăgînd firul cu gestu-i etern.

Intrînd în magherniţă, se aşează pe scăunelul cu trei picioare.

— Quentin Matsys, dragă prietene, i se adresă ea în franţuzeşte, spune-mi ce-am făcut şi ce-o să se întîmple cu mine ?

El o privi cu linişte, zîmbindu-i blînd, fără să înţeleagă şi fără să-i pese. Pe el nimic nu-l mai mira.

— Da, s-a-ntîmplat, dragul meu Quentin, scutură ea din cap, căci l-am văzut suferind şi-mi era drag. Şi n-am nici o părere de rău.

Bătrînelul, după obicei, răspunse cu acel „da" sonor al Italiei :

— *Si! Si!*

— Nu-i aşa, Quentin, că n-am făcut rău ? Dar ce-o să se mai întîmple acuma, Doamne ?

Se pregătea să plece, dar moşul îi făcu semn s-aştepte un pic. Rupse un fir de busuioc şi i-l întinse :

Pentru parfum, *signora*

!XIX

Era a doua zi.

Punînd pe masa din salon bastonu-i noduros, luleaua şi străvechea-i valiză din pînză de sac, Choulette salută pe doamna Martin, care citea lîngă fereastră. Se ducea la Assisi. Pusese pe el o scurtă de piele de căprioară şi semăna cu bătrînii păstori din *Naşterea Domnului.*

— Rămas bun, doamnă. Părăsesc Fie- sole, pe dumneata şi pe Dechartre, pe prea frumosul prinţ Albertinelli şi pe *miss* Bell, drăguţa de mama-pădurii. Mă duc să văd de- aproape muntele Assisi, ce s-ar cădea, după cum spun poeţii, să se numească Răsăritul, nu Assisi, căci de pe el a răsărit soarele dragostei. Mă duc să-ngenunchez în faţa criptei, în ale cărei funduri odihneşte sfîntul Francisc, gol, într-o albie de piatră, c-un bolovan drept pernă. Căci n-a voit să ia nici un linţoliu măcar, din lumea asta pe care-o dăruise cu revelaţia neţărmuritei bunătăţi şi neştirbitei bucurii.

— Rămas bun, domnule Choulette. Adă-mi o iconiţă de la sfînta Clara. Mi-i foarte dragă sfînta Clara.

— Şi-aveţi dreptate să vă fie. Era o înţeleaptă şi straşnică femeie. Cînd a venit la ea sfîntul Francisc, bolnav şi-aproape orb, să stea cîteva zile la San Damiano, prea buna lui prietenă i-a ridicat cu mîna ei colibă în grădină. El s-a bucurat foarte. Dar nu putea să- nchidă ochii, căci îl dureau ciolanele şi îi ardeau pleoapele ca focul. O turmă de guzgani enormi dădeau năvală, noaptea, peste el. Atunci, făcu un cînt plin de-o nestăvilită bucurie, în care binecuvînta pe strălucitul frate Soare şi pe a noastră soră Apa, pură, curată, şi folositoare. Nici cele mai frumoase versuri ale mele, acele din *Livada tainei,* nu au atîta farmec ce te fură, atîta firească strălucire. Şi e şi drept să fie-aşa, căci sufletul acestui sfînt Francisc era mai minunat decît al meu. Şi eu, cu mult mai bun decît acei contemporani ai mei pe care îi cunosc, nu fac doi bani pe lîngă el. Şi înălţînd Francisc cînt către Soare, se arătă grozav de bucuros. „Eu şi cu fraţii mei ne-om duce, gîndea el, prin tîrguri şi oraşe, pe unde-s iarmaroace şi-om sta în piaţa mare cu lăuta. Şi oameni cumsecade se vor apropia de noi şi-atuncea le vom

spune : «Noi sîntem măscăricii bunului Dumnezeu şi vrem să vă cîntăm un cîntec. Şi dacă vă va fi pe plac, o să ne daţi o mulţămită.» Ei se vor prinde. Şi după ce vom fi cîntat, le vom aduce-aminte de făgăduială. Şi le vom spune : «Ne datoraţi o mulţămită. Şi drept această mulţămită, vă cerem doar să vă iubiţi unii pe alţii.»- Şi fără îndoială, ca să-şi respecte vorba dată şi să nu supere pe-aceşti bieţi măscărici ai Domnului, vor încerca să nu mai facă rău aproapelui".

Doamna Martin găsea că sfîntul Francisc e cel mai simpatic dintre sfinţi.

— Tot ce-a clădit, zise Choulette, s-a năruit pe cînd era încă în viaţă. Şi totuşi s-a stins fericit, căci înlăuntrul lui sălăşluiau înlănţuite smerenia şi bucuria. Era cu-adevărat blajinul cîntăreţ al Domnului. Şi se cuvine ca un alt sărman poet să ducă mai departe ceea ce şi-a propus şi să arate lumii care-i credinţa cea adevărată şi-adevărata bucurie. Şi eu voi fi acela, doamnă, dacă voi izbuti să-mi smulg cu mîndrie din minte raţiunea. Căci orice frumuseţe morală de pe lumea asta e săvîrşită numai de-acea înţelepciune nepătrunsă ce vine de la Dumnezeu şi seamănă cu nebunia.

— N-aş vrea să-ţi sting entuziasmul, domnule Choulette. Dar sînt neliniştită gîndind ce soartă hărăzeşti femeilor în rînduiala du- mitale viitoare. Le vei închide pe toate-n mănăstiri ?

— Mărturisesc, zise Choulette, că-n adevăr femeile mă-ncurcă grozav în planul meu de reformare. Căci patima cu care le iubim e groaznică şi blestemată. Plăcerea ce ne-o dăruiesc nu-i paşnică şi nu nendrumă către bucurie. Am săvîrşit pentru femei, în viaţa mea, două sau trei fărădelegi mîrşave, pe care nimeni nu le ştie. Mă îndoiesc că te-aş pofti vreodată, la cină, seara, în noua mea Santa Maria degli Angeli.

îşi luă luleaua, valiza lui de sac şi băţul său cu cap de om :

— Greşalele din dragoste vor fi iertate. Mai bine zis, nu poţi să faci vreun rău cînd ai doar dragoste în suflet. Iubirea simţurilor, însă, este alcătuită din ură, egoism şi mînie, pe cîtă dragoste cuprinde. Că te-am găsit frumoasă într-o seară, pe canapeaua asta, m-au năpădit puzderie de gînduri furioase. Mă întorsesem de la circiumă unde-auzisem pe bucătarul lui *miss* Bell improvizînd o mie două sute de stihuri minunate asupra primăverii. Eram scăldat de-o bucurie cerească, pe care

vederea dumitgle a gonit-o. Nici vorbă că-n blestemul Evei s-ascunde un adevăr profund. Căci, lîngă dumneata, am devenit deodată rău şi trist. Aveam pe buze vorbe dulci. Dar erau vorbe mincinoase. Căci, în străfundul meu. îţi eram adversar şi duşman, şi te uram. Vă- zîndu-te zîmbind, am avut chef să te omor.

— Nu mai spune ?

— Vai ! doamnă, e-un sentiment firesc, pe care l-ai trezit de multe ori, desigur. Dar omul simplu încearcă asta fără să-şi dea seama, în timp ce agera-mi închipuire mă-nfăţi- şează într-una mie însumi. Şi îmi contemplu sufletul, uneori minunat şi-adeseori hidos. Şi de i-ai fi văzut în seara ceea chipul, ai fi strigat de spaimă.

Tereza îi zîmbi :

— Adio, domnule Choulette, şi nu uita de iconiţa sfintei Clara.

El puse geamantanul la pămînt; şi, ri- dicînd o mînă cu-arătătorul înălţat, ca cel care arată şi dă învăţătură :

— De mine n-ai de ce te teme. Insă prin cel pe care-l vei iubi şi care te-o iubi la rîndu-i, ai să cunoşti durerea. Rămas bun, doamnă.

îşi luă geamantanul şi ieşi. îi mai zări o clipă silueta-i naltă şi rustică, ce dispărea după salcîmii din grădină

.După-amiază, se duse la San Marco, unde o aştepta Dechartre. Dorea şi se temea să-l vadă aşa curînd. Simţea un fel de spaimă, pe care-o potolea un sentiment de o nespusă duioşie. Nu mai simţea încremenirea de prima dată cînd se dăduse din iubire şi nici ireparabilul nu-i nălucise brusc. Era-n puterea unor înrîuriri mai lente, mai tainice şi mai puternice. De data asta, amintirea acelor mîngiieri primite erau învăluite într-o încîntătoare vi- sărie, care-i spăla arsura. Se simţea sfîşiată de frămîntări şi de nelinişti, dar nu era cuprinsă nici de păreri de rău, nici de ruşine. Făcuse asta nu atît împinsă de voinţă, cît de-o putere pe care-o bănuia mai bună. Şi îşi ierta greşeala, deoarece fusese dezinteresată. Cum nu-şi făcuse nici o socoteală, nici n-aştepta nimic. Fără-ndoială, făcuse rău că se dăduse cînd se ştia legată, dar în acelaşi timp nici nu ceruse nimic. Poate că pentru el era doar un capriciu, o sinceră pornire pătimaşă. Nu-l cunoştea. Nu avusese pînă atunci de-a face cu-asemenea imaginaţii minunate, aprinse şi

şovăitoare, care întrec cu mult, şi-n bine, şi în rău, comuna mediocritate. Dacă s-ar fi îndepărtat de ea deodată şi ar fi dispărut, nici nu l-ar fi ţinut de rău, nici pică nu i-ar fi purtat; ori, cel puţin, aşa credea. Ar fi păstrat în ea pecetea şi amintirea a tot ce poate fi mai rar, mai preţios pe lume. Poate că nu era în stare de-o dragoste adevărată. Crezuse c-o iubeşte. O iubise o oră. Mai mult nici nu-ndrăznea să ceară, în strimtorarea unei situaţii false, de care mîndria şi sinceritatea ei avea de suferit şi care tulbura luciditatea inteligenţei sale. In vreme ce trăsura o ducea înspre San-Marco, izbuti în sfîrşit să se convingă că el n-avea să-i spuie nimic de ce fusese pentru el cu o zi înainte, că amintirea odăii în care se iubiseră, din care se vedeau urcînd spre cer fusele negre ale pinilor, avea să le rămîie ca visul unui vis.

El îi întinse mîna dinaintea scării. Şi înainte să-i fi spus vreo vorbă, citi în ochii lui că o iubeşte şi c-o dorea din nou, şi, în acelaşi timp, îşi dădu seama c-aşa-l dorea, nu altfel.

— Dumneata, zise el... dumneata, tu !... De la amiază stau aici şi-aştept, ştiind că n-ai să vii aşa curînd, dar neputînd trăi decît în locul în care ne-

nţelesesem să te văd. Dumneata eşti !... Vorbeşte, să te văd şi să te-aud.

— Aşadar, tot mă mai iubeşti ?

— Abia acuma te iubesc. Credeam că te iubesc, cînd în realitate eram îndrăgostit doar de-o nălucă împovărată de dorinţa mea. Acum eşti trupul în care mi-am pus sufletul. Spune-mi, e-adevărat, e-adevărat că eşti a mea ? Şi ce-am făcut ca să obţin unicul şi cel mai mare bun din lume ? Cînd te gîndeşti că oamenii de care-i plin Pămîntul cred că trăiesc ! Doar eu trăiesc ! Spune-mi, cu ce te-am meritat ?

— Ce trebuia făcut am făcut sigur eu. Ţi-o spun curat. Dac-am ajuns aici, e numai vina mea. Să ştii, deşi femeia nu recunoşte totdeauna, dar totdeauna-i vina ei. Astfel, orice s-ar intimpla, n-am să-ţi imput nimica niciodată.

O ceată de călăuzi şi cerşetori sprinteni şi gălăgioşi, desprinşi din tindă, se înghesuiau în jurul lor, avînd în felul lor supărător de-a fi o oarecare graţie de care nu se leapădă italianul uşuratic niciodată. Ghiciseră, cu agerimea lor obişnuită, că au de-a face cu îndrăgostiţi şi mai ştiau că cei îndrăgostiţi sînt darnici. Dechartre le zvîrli

vreo cîteva monede de argint şi-ndată toţi se-ntoarseră la lenea lor preafericită.

Un gardian municipal întîmpină vizitatorii. Doamna Martin se arătă dezamăgită că nu găsise un călugăr. Rasa cea albă a dominicanilor era aşa frumoasă, la Santa Maria No- vella, sub arcadele bolţii !

Cercetară chiliile, pe ale căror ziduri văruite, Fra Angelico, cu ajutorul fratelui său Benedetto, zugrăvise pentru călugări, fraţii săi, picturi naive.

— îţi mai aduci aminte de seara cea de iarnă, cînd te-am întîlnit pe scîndurica aruncată peste şanţul adînc, din faţa muzeului Guimet, şi că te-am însoţit pînă la ulicioara cu grădiniţe pe margini ce dă pe cheiul De- billy ? Că, înainte de-a ne despărţi, am zăbovit o clipă la margine de parapet, de-a lungul căruia se-nşiruia o sărmană perdea de merişor ? Ai privit lung la acel merişor uscat de gerul iernii. Şi după ce-ai plecat, am stat şi m-am uitat la el mult timp.

Eram acum în chilioara pe care-o locuise Savonarola, stareţ al mănăstirii San-Marco. Ghidul le arătă portretul şi moaştele martirului.

— Nu înţeleg ce ţi-a plăcut atunci la mine. Era şi întuneric.

— Dar te vedeam mergînd. Mişcarea e langajul formelor. Cu fiecare pas îţi aflam tainele încîntătoarei, perfectei dumitale frumuseţi. Căci în privinţa dumitale, închipuirea mea n-a fost discretă niciodată. Nu îndrăzneam să-ţi spun nimic. Văzîndu-te eram cuprins de teamă. Mă-nspăimîntam în faţa celei care putea să-mi deie totul. Prezentă, te adoram, în- fiorîndu-mă. Cînd te ştiam departe, fărădelegile dorinţei mă muşcau.

— Nu bănuiam. Dar îţi aduci aminte cînd ne-am văzut întîia oară, alăturea de paravan, cînd mi te-a prezentat Paul Vence ? Priveai miniaturile ce sînt acolo agăţate. Mi-ai spus : „Doamna aceasta pictată de Siccardi aduce bine cu mama lui André Chenier". Şi ţi-am răspuns : „E o străbună a soţului meu. Cum arăta mama lui André Chenier ?" Şi- atunci mi-ai spus : „După un portret al ei : o Levantină revărsată".

El protestă c-ar fi răspuns aşa impertinent.

— Ba, da! Mi-aduc mai bine aminte decît dumneata.

Păşeau acum prin alba linişte a mănăstirii. Văzură chilioara pe care preafericitul Agelico o-mpodobise cu cea mai gingaşă pictură. Şi-acolo, în faţa Preacuratei care, pe-un palid cer,

primeşte de la Tatăl-ceresc cununa cea nemuritoare, luă în braţe pe Te- reza şi-i puse un sărut pe gură, aproape-n ochii celor doi englezi, care umblau pe coridoare consultîndu-şi Baedekerul.

— Cît pe ce să uităm de chilia sfîntu- lui Antonin, zise ea.

— Terezo, sînt fericit şi totuşi sufăr de tot ce e al tău şi eu nu pot avea. Sufăr că nu trăieşti numai prin mine şi pentru mine. Aş vrea să fii a mea cu totul şi să te fi avut toată-n trecut.

Ea dădu uşurel din umeri.

— Oho ! Trecutul !

— Trecutul e singura realitate omenească. Tot ce există e trecut.

Ea înalţă spre el oglinda ochilor ce semăna cu cerurile încîntate în care soarele se- amestecă cu ploaia.

— Dacă-i aşa, află atunci că numai lîngă dumneata am simţit că trăiesc.

întorcîndu-se la Fiesole, găsi acasă o scrisoare scurtă şi ameninţătoare de la Le
Menii. Nu-nţelegea de loc tăcerea ei şi lipsa-i prelungită. Şi dacă nu-i vestea numaidecît că se întoarce, venea el după ea.

Citi, de loc surprinsă, dar copleşită de faptul că se-ntîmpla ce trebuia să se întîmple, şi că n-avea să fie cruţată de nimic din toate cele de care se temuse. Mai era timp să-l liniştească, să-i dea asigurări. N-avea decît să-i spuie că-l iubeşte, că în curînd se va întoarce la Paris, că trebuia să lepede ideea nebunească de a veni după ea aicea, la Florenţa, care e ca un sat, unde ar fi văzuţi numaidecît. Dar trebuia să scrie : „Te iubesc". Şi să-l adoarmă cu cuvinte dulci. N-avu acest curaj. Lăsîn- du-l să-ntrevadă adevărul, se acuză pe ea cu vorbe acoperite. Vorbi nedesluşit de suflete luate de viitoarea vieţii, şi ce neputincioşi sîn- tem pe-acest ocean de lucruri mişcătoare. 11 mai ruga cu o tristeţe drăgăstoasă, de poate, să-i păstreze o amintire bună într-un ungher al sufletului.

Apoi, se duse-n Piaţa Fiesole, să puie singură scrisoarea la cutie. Era în asfinţit; copiii jucau şotron. De sus, de pe colină, privi la cupa elegantă care purta în căuşul ei, ca pe-un giuvaer, pe frumoasa Florenţa. Şi li-

niştea-nserării o făcu să tresară. Puse scrisoarea la cutie. Şi-abia atunci îşi dădu seama de ceea ce făcuse şi ce urmări avea să aibă

.XX

In Piaţa Segnoriei, pe care soarele-nflorit al primăverii împrăştia trandafiri galbeni, îndată cum sună amiaza, toţi negustorii ţărani, veniţi la piaţă să vîndă seminţe şi plăcinte, se împrăştiară. La picioarele Loggiei dei Lanzi, în faţa mulţimii de statui, negustorii ambulanţi de îngheţată îşi înălţaseră castelaşele pe care era scris *Bibite ghiacciate.* Şi veselia ieftină se coborî din ceruri pe pămînt. Tereza şi Jacques, care se întorceau dintr-o plimbare matinală la Grădinile Boboli, treceau pe dinaintea vestitei *loggia.* Tereza privea la Sabina lui Gian Bolognia cu curiozitatea interesată a unei femei privind altă femeie. De- chartre însă nu avea ochi decît pentru Tereza. îi spuse :

— E ceva minunat cum te-nfrumuseţează lumina puternică de zi, cum te iubeşte şi cum îţi mîngîie sideful gingaş al obrajilor.

— Da, zise ea. Lumina candelabrelor îmi înăspreşte trăsăturile. Am observat. Nu sînt femeie de seară, din păcate ; căci mai cu seamă seara are prilej femeia să se arate şi să placă. Seara, prinţesa

Seniavine are un ten frumos, mat, auriu ; la soare e galbenă cum e lămîia. Dar trebuie să recunoaştem că nu se sinchiseşte. Nu e de loc cochetă.

— Pe cînd dumneata eşti.

— O, da! Pe vremuri eram cochetă pentru mine ; acum sînt pentru dumneata.

Şi se uită iar la Sabină, care, înaltă şi voinică, cerca, slujindu-se din răsputeri de braţe şi de şolduri, să scape din strînsoarea romanului.

— Spune-mi, ca o femeie să fie frumoasă, trebuie să aibă forme-aşa dure şi mem- bre-aşa lungi ? Eu nu-s de loc aşa.

El se grăbi să o asigure că nu. Dar ea avea cu totul altă grijă. Privea la castelaşul unui negustor de îngheţată ambulant, cu nişte cupe de aramă strălucind pe şervetul de bumbac roşu. O cuprinsese dintr-o dată pofta să guste o îngheţată, acolo, în picioare, aşa cum îi văzuse, cu o clipă înainte, pe lucrătorii din oraş făcînd.

— Aşteaptă-mă puţin, îi spuse el.

Şi o luă spre o străduţă care pornea din stînga, de la Loggia dei Lanzi, şi dispăru în fugă.

După o clipă, se întoarse, ţinînd în mînă o linguriţă smăltuită, roasă pe jumătate de vechime, şi-a cărei coadă se

termina cu crinul florentin, cu caliciul lui smălţuit în roşu.

— Ca să ai eu ce mînca îngheţata. Negustorul nu dă linguriţă. Ar fi trebuit să scoţi limba. Ar fi fost nostim. Dar n-ai obişnuinţa.

Ea recunoscu linguriţa. Era un mic giuvaer, pe care-l remarcase cu o zi-nainte în vitrina unui anticar din vecinătatea Loggiei dei Lanzi.

Se simţeau fericiţi şi bucuria lor se răs- pîndea în jur în vorbe neînsemnate, fără de nici un sens. Şi prinseră a rîde, cînd florentinul, cu mimica-i ereditară, începu a le spune poveşti de haz după vechii povestitori italieni. Tereza se amuza de jocul desăvîrşit al acelui chip străvechi şi jovial. Dar nu-i înţelegea întotdeauna vorbele. Şi-l întreba pe Ja- cques :

— Ce-a spus acuma ?

— Doreşti numaidecît să ştii ?

Da. Ea dorea să ştie.

— Ei, uite : a spus că dacă puricii din patul lui ţi-ar semăna, ar fi grozav de fericit.

îndată ce ea-şi sfîrşi îngheţata, el o rugă stăruitor să meargă să mai vadă o dată Or San Michele. Era doar la doi paşi ! Străbătură de-a curmezişul piaţa, şi-ndată dădură cu ochii de vechiul giuvaer de piatră. Se apropiară, cer- cetînd cu

ochii statuia Sfîntului Gheorghe şi cea de bronz a Sfîntului Marcu. Căzîndu-i privirea pe cutia de scrisori din zidul însolzit, Dechartre îşi aminti cu o precizie dureroasă de mînuţa înmănuşată care strecurase înăuntru un plic. Găsea hidoasă gura aceea a leului de bronz care-nghiţise tairîk Terezei. Nu-şi mai putea desprinde ochii de la ea. Orice bucurie îi pierise. In vreme ce ea se străduia să îndrăgească statuia aspră a evanghelistului.

— E drept că are un aer sincer şi cinstit şi că, dac-ar putea vorbi, n-ar ieşi de pe buzele lui decît cuvinte-adevărate.

El îi răspunse cu amar :

— Nu-s buzele unei femei.

Înţelegîndu-i gîndul, ea îi răspunse c-un
glas nespus de blînd :

— Dragă prietene, de ce-mi vorbeşti astfel ? Doar eu sînt sinceră.

— Ce înţelegi prin sinceră ? Ştii bine că femeia e nevoită să mintă.

Ea şovăi o clipă. Apoi :

Femeia-i sinceră dacă nu spune minciuni fără folos.XXI

Tereza, învestmîntată în cenuşiu-închis, luneca pe sub salcîmii în floare. Tufele de po- mişor acopereau de stele argintii marginea po- vîrnită a terasei şi, pe versantul colinelor, dafinii îşi înălţau flacăra lor parfumată. Cupa Florenţei era toată în floare.

Vivian Bell păşea, albă, prin grădina înmiresmată.

— Vezi, *darling,* Florenţa e cu adevărat oraşul florilor, şi nu degeaba poartă un crin roşu drept emblemă. Astăzi e zi de sărbătoare, *darling.*

— A ! E astăzi sărbătoare ?

— Cum, *darling,* nu ştii că sîntem în cea dintîi zi a lui mai, că azi e *Primavera ?* Nu te-ai trezit astăzi dimineaţă într-o încîn- tată feerie ? Vai ! *darling,* nu sărbătoreşti ziua florilor ? Nu te simţi plină de bucurie, dumneata care iubeşti aşa de mult florile ? Căci le iubeşti, *my Iove;* eşti duioasă cu ele. Mi-ai spus că şi ele simt bucurie şi durere, că suferă la fel ca noi.

— A, da ? Am spus că suferă la fel ca noi ?

— Da, aşa ai spus. Şi azi e ziua lor. Trebuie s-o sărbătorim după obiceiurile din străbuni, şi riturile consacrate de pictorii cei vechi.

Tereza auzea, fără să-nţeleagă. Mototolea în mîna cu mănuşă scrisoarea pe care o primise, o scrisoare c-o marcă poştală italiană şi care nu cuprindea decît două rînduri :

„Am tras în noaptea asta la Hotelul Marii Britanii, Lungarno Acciaoli. Te-aştept în cursul dimineţii. No. 18".

— Vai ! *darling,* nu ştii că e obiceiul la Florenţa de-a sărbători reînnoirea vieţii, în fiecare an, la-ntîi mai ? Bine, dar atunci, înseamnă că nici n-ai înţeles ce voia să spună compoziţia lui Botticelli, care consacra sărbătoarea zeiţei Flora, acea *Primavera* încîntată, plină de-o visătoare bucurie ? Pe vremuri, *darling,* la întîi mai, tot oraşul era în petreceri. Fetele, învestmîntate în strai de sărbătoare, cu cununi de păducel pe cap, mergeau în nesfîrşit alai pe Corso, pe sub arcadele de flori, şi cîntau în cor pe iarba proaspătă, la umbra dafinilor. Vom face şi noi ca ele. Vom dănţui în grădină.

— A ! Să dansăm în grădină ?

— Da, *darling,* şi-am să te-nvăţ nişte paşi de dans toscani din secolul al XV-lea, după un manuscris găsit de domnul Morisson, decanul bibliotecarilor din Londra. întoarce-te iute, *my Iove;* ne vom pune pe cap pălării de flori şi vom dansa.

— Bine, draga mea, vom dansa.

Şi, împingînd poarta cu grilaj, ieşi-n fugă pe drumeagul săpat ca o albie de rîu, şi pe care îl ascundeau tufele de trandafiri de pe margini. Sări în prima trăsură pe care-o în- tîlni. Vizitiul avea albăstrele la pălărie şi pe minerul biciuştii.

Hotelul Marii Britanii, Lungarno Acciaoli !

Ştia unde-i Lungarno Acciaoli... Se dusese acolo, pe-nserat, vedea-naintea ochilor suliţele de aur ale soarelui pe pînza agitată a rîului. Apoi, căzuse noaptea, şi murmurul surd al apelor stăpînise tăcerea, apoi vorbele, privirile care o tulburaseră, primul sărut al prietenului, începutul ireparabilei iubiri. Vai, da, îşi amintea de Lungarno Acciaoli şi de malul rîului, dincolo de Ponte Vecchio... Hotelul Marii Britanii... Da, ştia : o faţadă mare de piatră, pe chei. Tot era bine, dacă era inevitabil să vie, că trăsese acolo. S-ar fi putut să tragă şi la Hotelul Oraşului, în Piaţa Manin, unde era Dechartre. Tot era

bine că nu locuiau uşă-n uşă, pe acelaşi coridor... Lungarno Acciaoli ! ...Mortul acela, pe care îl văzuseră tre- cînd în goană, răpit de obrăzarele negre, zăcea acuma undeva, liniştit, într-un cimitir înflorit...

— Numărul 18.

Era o cameră de hotel cu obişnuita-i sobă de modă italiană. O trusă de perii, aşezată pe masă în ordine meticuloasă, şi-un Mers al trenurilor. Nici o carte, nici un ziar. Dădu cu ochii de el : pe chipul lui osos se citea o mare suferinţă şi-avea o înfăţişare febrilă. Avu o impresie gravă, penibilă. El aştepta o vorbă, un gest; ea însă rămase străină, neîndrăznind să facă nimic. El îi arătă un scaun, pe care ea îl dădu la o parte, rămînînd în picioare.

— Terezo, este ceva ce eu nu ştiu. Vorbeşte.

După o clipă de tăcere, ea răspunse, alegîndu-şi anevoios cuvintele :

— O, Doamne, de ce-ai plecat atunci, cînd eram la Paris ?

Sunase-aşa de tristă vocea ei, că el crezu, dori să vadă în asta un reproş drăgăstos. Obrajii i se-mbujorară, pe cînd îi răspundea cu foc :

— Ah, dac-aş fi ghicit ! în fond, ţi-n-chipui ce mult îmi mai păsa de vînătoarea ceea ! însă scrisoarea ta, acea din 27 (avea mania datelor), mi-a stîrnit o cumplită nelinişte. S-a întîmplat ceva în clipa aceea. Spu- ne-mi tot.

— Dragă prietene, credeam că nu mă mai iubeşti.

— Şi-acum, cînd ştii că-i dimpotrivă ?

— Acum...

Rămase-o clipă aşa, cu braţele căzute şi mîinile împreunate.

Apoi, c-o linişte silită :

— Vai, Doamne ! ne-am luat fără să ne dăm seama, prietene. Nu poţi şti niciodată. Eşti tînăr, mai tînăr decît mine, deoarece sîn- tem cam de aceeaşi vîrstă. Şi ţi-ai făcut şi planuri de viitor, desigur.

El o privi în faţă, cu mîndrie, pe cînd dînsa urma, cu mai puţină siguranţă :

— Părinţii tăi, mama, mătuşile, unchiul tău generalul, au făcut planuri, desigur, pentru tine. Şi-i foarte natural. Cu vremea, aş fi putut fi un obstacol. E mult mai bine să dispar din viaţa ta. Şi ne vom aminti cu drag unul de altul.

— Şi îi întinse mîna cu mănuşă. El îşi în- crucişă braţele :Aşadar, nu mă mai vrei ? Crezi că-i posibil, cînd m-ai făcut

mai fericit ca nimeni altul, să mă lepezi deodată, spunînd că totul s-a sfîrşit ? Şi zi, aşa, ţi-nchipui ca-i isprăvit cu mine!... Şi ce-ai venit să-mi spui? C-o legătură se desface. Că doi se iau şi-apoi se părăsesc... Ei, bine, nu ! Nu eşti femeia pe care s-o părăsească cineva.

— Da, poate c-ai pus în mine mai mult decît se pune de obicei. N-am fost o simplă distracţie pentru tine. Dar, dacă nu sînt femeia pe care o credeai, dacă te-am înşelat, dacă sînt uşuratică... Ştii doar: lumea a spus-o... Şi, dacă n-am fost cu dumneata aşa cum trebuia să fiu...

O clipă şovăi, urmînd, apoi, cu voce gravă şi curată, ce contrasta cu cele ce spunea:

— Dacă în vreme ce-ţi aparţineam, am avut slăbiciuni, ciudăţenii, dacă ţi-aş spune că nu-s făcută pentru un sentiment mai serios...

El o-ntrerupse :

— Minţi.

— Da, mint. Şi nu mint bine. Voiam să terfelesc trecutul nostru. N-aveam dreptate. E-aşa precum îl ştii. Dar...

— Dar ?

— Asta-i ! Aceea ce ţi-am spus întotdeauna : nu poţi avea încredere în mine. Există şi femei, pe cît se spune, care

răspund de ele. Eu te-am avertizat că nu-s aşa, că nu răspund de mine.

Dînsul dădu din cap la dreapta şi la stînga, ca o sălbătăciune pe care o iriţi şi care încă şovăie dacă să se repeadă.

— Ce vrei să spui ? Nu înţeleg. Nu înţeleg nimic. Vorbeşte limpede... limpede, auzi? Există ceva între noi. Ce, nu ştiu. Dar vreau să ştiu. Ce este ?

— E ceea ce-ţi spuneam, prietene, nu-s o femeie sigură de ea şi n-ai fi trebuit să ai încredere în mine. Nu, n-ai fi trebuit. Căci nu făgăduisem nimic... Şi-apoi, chiar dac-aş fi făgăduit, ce-nseamnă nişte vorbe ?

— Nu mă mai iubeşti. Vai, nu mă mai iubeşti! Văd bine. Eu, însă, te iubesc. Şi n-am ce-ţi face. Nu trebuia să mi te dai. Degeaba speri să scapi. Eu te iubesc şi te păstrez... Credeai că scapi aşa uşor ? Ascultă-mă ce-ţi spun : ai făcut totul ca să te iubesc, să fiu legat de tine, să nu mai pot trăi fără fiinţa ta. Ne-am înfruptat din neînchipuite desfătări. Nu te dădeai în lături să-ţi iei partea. Că doar nu te luam cu forţa. Doreai şi tu din toată inima. Nu-s decît şase săptămîni de cînd atîta aşteptai. Erai tot pentru mine. Eram tot pentru tine. Şi erau clipe cînd nu mai ştiam bine de nu cumva eşti tu fiinţa mea şi eu a ta ; şi acuma vrei aşa, ca dintr-o dată, să nu mai

ştiu nimic, să nu te mai cunosc, să-mi fii o doamnă străină, oarecare, pe care-o întîlneşti în lume. Ştii că ai haz ? Ori poate c-am visat? Nu tu mă sărutai, nu-mi răsuflai tu în grumaz, nu-ţi auzeam strigătul ? Toate sînt o părere ? Le-am născocit pe toate, spune ? O !
fără îndoială că mă iubeai. îţi simt şi-acuma dragostea pe mine. Află că eu nu m-am schimbat. Sînt tot acelaşi care-am fost. Nu ai nimic să-mi reproşezi. Nu te-am trădat cu altele. N-o spun ca să mă laud. N-aş fi putut. Cînd cineva te-a cunoscut, găseşte fade pe cele mai frumoase. Măcar nu mi-a trecut prin gînd să te înşel. M-am comportat cavalereşte cu tine totdeauna. De ce să nu mă mai iubeşti ? Răspunde, spune ceva. Spune-mi că mă iubeşti. Hai, spune-mi-o, căci sigur e adevărat. Hai, vino ! Vino, Terezo, şi ai să simţi numaidecît că mă iubeşti, cum mă iubeai şi altădată, în cuibuşorul nostru din strada Spon- tini, unde am fost aşa de fericiţi. Hai, vino !

Se aruncă asupra ei, plin de ardoare, cu braţe lacome. Dar ea, cu ochii plini de spaimă, îl îmbrînci c-o silă glacială.

înţelegînd, el se opri. îi spuse :

— Ai un amant!

Ea lăsă capu-ncet în jos, apoi şi-l ridică, gravă şi mută.

Atunci, el o lovi în piept, în umăr, în faţă. îndată, însă, ruşinat, se trase înapoi. Tăcea, cu ochii în pământ. Cu mîinile la gură, rozîndu-şi unghiile, băgă deodată de seamă că se-nţepase într-o agrafă din corsajul ei şi mî- na-i sîngera. Se aruncă într-un fotoliu. îşi căută batista şi-şi şterse sîngele, încremenind aşa," nepăsător şi fără gînduri.

în timp ce ea, cu capul înălţat şi spatele în uşă, ochii pierduţi şi faţa pală, îşi desfăcea voaleta ruptă şi-şi îndrepta, c-o grijă instinctivă, pălăria. La zgomotul uşor, fermecător pe vremuri, pe care îl trezeau în jurul ei ţesăturile foşăind, el tresări, privind-o, din nou cuprins de furie :

— Cine e ? Vreau să ştiu.

Dar ea rămase neclintită. Pe faţa-i albă, pumnul care-o lovise lăsase o pecete arzătoare. Răspunse blînd şi hotărît :

— Ţi-am spus tot ce puteam să-ţi spun. Nu mă-ntreba mai mult. Ar fi zădarnic.

El se uită la ea cu o privire crudă, pe care nu i-o cunoştea.

— O ! Poţi să nu-mi spui numele. Nu-mi va fi greu să-l aflu. .

Ea nu spunea nimic, mîhnită pentru el, neliniştită pentru altul, plină de spaime şi de presimţiri, şi totuşi, fără de regrete,

fără amărăciune şi fără supărare, cu sufletul în altă parte.

El intui nelămurit acele ce se petreceau în ea. Şi, în mînia lui de-a o vedea atît de blîndă şi senină, altminterea frumoasă de cum o avusese el, frumoasă pentru altul, avu pornirea s-o omoare şi-i strigă :

— Pleacă ! Pleacă !

Şi-ndată, doborît de-acest impuls de ură, ce nu-i era în fire, îşi prinse capu-n mîini şi izbucni în hohote de plîns.

Durerea asta o înduioşă, dîndu-i speranţa că-l va putea calma, îndulcind despărţirea. Se amăgi cu gîndul că va putea să-l consoleze, poate, de ea însăşi. Prietenoasă şi încrezătoare, veni să se aşeze lîngă el.

— Da, dojeneşte-mă, prietene. Merit dojana, dar mai degrabă mila. Dispreţuieşte- mă, de vrei, de merită dispreţ o biată creatură care e jucăria vieţii. în fine, socoteşte-mă cum vrei. Păstrează-mi, însă, undeva, într-un ungher al sufletului, o amintire dulce-acri- şoară, asemeni zilelor de toamnă cu soare şi vînt aspru. Asta şi merit. Nu fi prea aspru cu musafira plăcută şi frivolă care-a trecut prin viaţa ta. Ia-ţi de la mine rămas bun cum ţi-ai lua de la o călătoare ce pleacă nu

ştiu unde şi care-i tristă. E-ntotdeauna atîta tristeţe în plecări! Erai înfuriat în contra mea mai adi- neaurea. O, nu, nu-ţi fac nici un reproş. Atîta că mă doare. Păstrează-mi cît de cît afecţiune. Căci, cine ştie ? Viitorul e-o taină totdeauna, îmi stă nelămurit şi sumbru înainte. Aş vrea să pot să-mi spun c-am fost cu tine simplă, sinceră şi bună şi n-ai uitat de asta. Cu vremea, ai să-nţelegi şi-ai să mă ierţi. Din clipa asta, să ai un pic de milă pentru mine.

16 — 179

El însă nici n-o asculta, potolit doar de curgerea domoală şi limpede a vocii ei. Ii spuse, tresărind :

— Nu, nu-l iubeşti. Pe mine mă iubeşti. Şi-atunci ?

Ea şovăi, cătînd să scape :

— O, cît de greu e pentru o femeie să spuie ce i-i drag şi ce nu-i e ! Ori, cel puţin, aşa e pentru mine. Căci nu ştiu cum o scot la capăt celelalte. Dar viaţa nu-i de loc miloasă. Eşti aruncat, împins, trîntit de colo colo...

El o privi, deodată liniştit. îi încolţise-n minte o idee, luase-o hotărîre. O ierta pur şi simplu, uita cele întîmplate, numai să i se-ntoarcă-n clipă.

— Terezo, nu-i iubeşti. A fost doar o greşeală, o clipă de uitare, un lucru groaznic şi stupid pe care l-ai făcut din slăbiciune, luată prin surprindere, poate de ciudă. Jură- mi că nu-l mai vezi.

O apucă de braţ.

— Jură-mi.

Dar ea tăcea, cu dinţii strînşi, cu faţa- ntunecată ; în timp ce el îi răsucea încheietura mîinii. Strigă :

— Mă doare !

Dar el îşi urmărea ideea. O tîrîi pînă la masă, pe care se afla, alăturea de trusa lui de perii, o sticlă de cerneală şi cîteva foi de scrisori cu cîte o vinietă albastră reprezentînd faţada hotelului cu nenumăratele-i ferestre.

— Scrie ce-am să-ţi dictez. Scrisoarea o voi trimite eu.

Şi, cum Tereza se împotrivea, el o sili să cadă în genunchi. Mîndră şi liniştită, ea îi spuse :

— Nu pot şi nici nu vreau.

— De ce ?

— Pentru că... Vrei să ştii ? Pentru că îl iubesc.

Ii slobozi deodată braţul. De-ar fi avut un revolver la îndemînă, ar fi ucis-o. Insă, aproape în acelaşi timp, mînia i se topi-n tristeţe ; şi-acum, desperat, ar fi dorit să moară el.

— E-adevărat ce spui ? E cu putinţă ? E, deci, adevărat ?

— Parcă eu ştiu ? Ce pot să-ţi spun ? Crezi că-nţeleg mai mult ? Crezi că mai am în minte vreo idee, vreun sentiment, un licăr indiferent de ce ? Crezi că...

Şi, cu puţin efort, adăugă :

— Crezi că mai am în clipa asta-n mine şi altceva decît tristeţea mea şi desperarea ta ?

— Ţi-e drag ! Ţi-e drag ! Cum e, ce ţi-a făcut ca să-l iubeşti ?

încremenise de uimire, golit de gînduri, căzut ca-ntr-o prăpastie a mirării. Dar ceea ce spusese ea îi despărţise pe vecie. El nu mai îndrăznea să fie violent cu ea, s-o mai apuce, s-o lovească şi s-o frămînte ca pe ceva al lui. dar ceva rău şi îndărătnic. Spunea într-una :

— îl iubeşti ! îl iubeşti! Dar ce-a putut să-ţi spuie, şi ce-a putut să-ţi facă, ca să-l iubeşti ? Te ştiu prea bine : n-am îndrăznit să-ţi spun de fiecare dată cînd mă şocau părerile pe care Ie aveai. Pun rămăşag că nu-i măcar un om de lume. Şi crezi că te iubeşte ? Aşa crezi ? Ei, bine, te înşeli ! Nu te iubeşte. E măgulit, şi-atîta tot. O să te părăsească cu cel dintîi prilej. După ce te va compromite bine, te va trimite la plimbare. Ai să ajungi o femeie uşoară. La anul se va spune de tine : „O

are cine vrea". îmi pare rău de tatăl tău, care mi-e bun prieten, şi care va afla de-asemenea purtări, căci cred că nu-ţi închipui că-l poate cineva înşela pe el.

Ea-l asculta ce spune, umilită, simţindu-se în aceeaşi vreme consolată, gîndind ce tare ar fi suferit dacă se arăta el generos.

în simplitatea lui, avea un dispreţ sincer pentru dînsa. Dispreţ care îl ogoia. Pe care îl striga în gura mare.

— Cum s-a-ntîmplat ? Poţi foarte bine să-mi spui mie.

Dar ea dădu din umeri cu atîta milă. că el nu îndrăzni să mai urmeze pe acelaşi ton. Se arătă iar duşmănos.

— Crezi poate c-am să te-ajut să salvezi aparenţele ? C-am să continui a veni la voi, să frecventez pe soţul tău, c-am să-ţi slujesc de paravan ?

— Cred c-ai să faci ce-ar face orice om galant. Nu-ţi cer nimic. Aş fi dorit să-mi amintesc de dumneata ca de un bun prieten. Credeam c-ai să te-arăţi bun, îngăduitor cu mine. Nu-i cu putinţă. Acuma înţeleg că doi nu se despart prieteneşte niciodată. Dar mai tîrziu, da, mai tîrziu, ai să mă judeci, cred, mai bine ! Adio !

El o privi. Pe chipul lui se oglindea mai mult durere decît mînie. Nu-l mai văzuse pînă acuma cu nişte ochi atît de seci şi-ncer- cănaţi, cu tîmplele aşa uscate sub păru-i rar. Părea că-mbătrînise într-un singur ceas.

— Prefer să-ţi spun de pe acum. Să te mai văd mi-ar fi cu neputinţă. Nu eşti femeia pe care s-o-ntîlneşti în lume, cînd ai avut-o şi-acum n-o mai ai. Ţi-am spus. Nu eşti ca celelalte. Ai o otravă-a dumitale, pe care mi-ai vărsat-o în sînge, pe care-o simt în vine, pretutindeni. Vai, pentru ce te-am cunoscut ? !

Ea îl privi cu bunătate.

— Adio ! Şi spune-ţi că nu merit păreri de rău atît de arzătoare.

Atunci, cînd o văzu că pune mîna pe cheia de la uşă, cînd prin mişcarea asta înţelese c-avea s-o piardă şi n-avea să mai fie a lui de-acum încolo, scoase un strigăt şi se repezi. Uitase toate. Nu-i rămăsese decît năuceala unei cumplite nenorociri eare-l lovise, a unui ireparabil doliu. Şi din străfundul uluirii lui, o dorinţă urca. Voia s-o aibă încă o dată pe-aceea care-l părăsea şi n-avea să se mai întoarcă niciodată. O trase înspre el. O voia pur şi simplu cu toată forţa dorinţei sale animalice. Ea i se-mpotrivi cu toată lucidi-

tatea ei prezentă, care veghea. Scăpă din mîna lui, boţită, smulsă, sfîşiată, fără să fi simţit măcar vreo teamă.

înţelese că totu-i de prisos, înnodă iar firul întrerupt al lucrurilor ; că ea nu mai era a lui, ci a altuia. Cu suferinţa-ntoarsă, îi az- vîrli ocări şi-o îmbrînci afară.

Ea mai rămase o clipă, din mîndrie, pe coridor, aşteptînd un cuvînt, o privire demnă de dragostea trecută.

Dar el îi mai strigă o dată : „Pleacă !" şi trînti uşa

.Via Alfieri, văzu din nou pavilionul din fundul curţii unde creştea o iarbă palidă. îl găsi liniştit şi mut, acelaşi, cu caprele şi nimfele şi-ndrăgostiţii din vremea marei-ducese Eliza. Şi se simţi numaidecît scăpată de lumea aceea dureroasă şi brutală şi-ntoarsă la o vîr- stă în care nu ştiuse ce-nseamnă chinul de-a trăi. In josul scărilor, pe-ale căror trepte erau presăraţi trandafiri, o aştepta Dechartre. I se aruncă în braţe, unde rămase, nemişcată. El o purtă aşa, inertă, ca pe o rămăşiţă a celei înaintea căreia pălise, tremurînd, în timp ce ea gusta, printre pleoapele întredeschise, superba umilire de-a fi o pradă scumpă. Tristeţea, truda şi scîrbele acelei zile, precum şi

amintirea violenţei şi-a libertăţii cîştigate, nevoia de-a uita, un rest de teamă, toate acestea ascuţeau şi-i aţîţau tandreţea. Răsturnată pe pat, îşi încolăci braţele pe după gîtul dragului.

Cînd îşi veniră-n fire, îi cuprinse o veselie de copii. Rîdeau, spuneau nimicuri şi se jucau, muşcau din portocale şi lămîi, din feliile de harbuz îngrămădite lîngă ei, pe farfuriile pictate. Pe ea doar c-o cămaşă subţirică, roză, care, alunecînd de pe un umăr, în bandulieră, îi dezvelea un sîn, acoperind pe celălalt al cărui vîrf sentrezărea trandafiriu prin transparenţă, se bucura de trupu-i dăruit. Cu buzele întredeschise pe dinţii umezi ce sticleau, ea-l întreba, cu o cochetărie temătoare, de nu fusese dezamăgit cumva după acel vis savant ce şi-l făcuse de ea.

Prin mîngîioasa licărire a luminii scăzute, de dînsul potrivită, o contempla cu-o bucurie tinerească. îi aducea tot felul de laude şi-o săruta.

Uitînd de toate, se cufundau în mîngîieri gingaşe, certuri afectuoase şi priviri fericite. Apoi, deodată gravi, cu ochii adumbriţi, buzele strînse, cuprinşi de-acea mînie sacră, ce face ca dragostea să semene cu ura, se iubeau iar, seamestecau, căzînd ca-ntr-o prăpastie.

Şi, deschizînd iar ochi pierduţi, ea su- rîdea, cu capul răsturnat pe pernă, cu părul desfăcut, c-o lîncezeală de convalescentă.

El o întrebă de unde-i vine semnul a-cela mic şi roşu de pe tîmplă. Răspunse că nu ştie şi n-are importanţă. Şi mai că nu minţea, cu inima uşoară. Căci, zău, nu mai ştia.

îşi depănau acum povestea scurtă şi minunată a vieţii lor, care-ncepuse din ziua în care se-ntîlniseră.

— Ştii, pe terasă, atunci, a doua zi după ce ai sosit. Rosteai cuvinte fără şir, nelămurite. De-atuncea am ghicit că mă iubeşti.

— îmi era teamă să nu par caraghios.

— Erai un pic ; şi mă simţeam triumfătoare. Căci începusem să nu mai am răbdare, văzîndu-te că nu te tulburi mai tare lîngă mine. Mi-ai fost drag înainte de a te îndrăgosti de mine. Şi nu mă ruşinez s-o spun.

El îi pică-ntre dinţi un strop de asti spumos. Dar se afla pe gheridon o sticlă de vin de Trasimena. Dînsa dori să guste din el, în amintirea acelui lac, pe care îl văzuse frumos şi singuratic, într-o seară, dormind în cupa-i ştirbă, opalină, în prima

ei călătorie prin Italia. Erau de-atuncea şase ani.

El o certă de-a fi descoperit fără de el atîtea lucruri minunate.

— Fără de tine, îi spuse ea, nici nu ştiam să văd. De ce nu mi-ai ieşit în cale mai devreme ?

El îi închise gura c-un sărut lung şi apăsat. Cînd îşi veni în fire, frîntă de bucurie, cu carnea fericită şi sătulă, îi strigă :

Da, te iubesc î Şi niciodată n-am iubit pe altul

!XXII

Le Menii îi scrisese : „Plec miine la ora şapte seara. Fii la gară."

Şi ea veni. îl văzu ; era într-o lungă manta cenuşie, corect şi calm, în faţa autobuzelor de la hoteluri. îi spuse doar :

— A ! Ai venit !

— Bine, dar m-ai chemat, prietene.

El nu-i mărturisi că, dacă îi scrisese, fusese în speranţa că-l va iubi din nou, că restul va fi dat uitării, ori că-i va spune poate : „A fost o încercare".

Dacă i-ar fi vorbit astfel, în clipa ceea el ar fi crezut-o.

Dezamăgit că nu scotea o vorbă, îi spuse cu răceală :

— Ce ai să-mi spui ? Nu eu, ci dumneata ai de vorbit. Eu n-am de dat vreo explicaţie. Nici să justific vreo trădare.

—- Să nu fii crud şi nici ingrat faţă de tot ce-a fost. Iată ce-aveam să-ţi spun. Şi-aş mai avea să-ţi spun, că mă despart de dumneata cu o tristeţe de adevărat prieten.

— Asta e tot ? Du-te şi-o spune celuilalt, o să-l intereseze mai mult decît pe mine.

— Mi-ai spus să vin şi am venit ; nu mă face să regret.

— îmi pare rău că te-am deranjat. Puteai, desigur, să-ţi foloseşti mai bine ziua. Nu te mai ţin. Du-te la el, că văd că nu mai ai răbdare.

La gîndul că acele biete cuvinte ticăloase exprimau o clipă din eterna durere omenească şi că adesea tragedia ilustrase pe unele la fel, avu un sentiment de ironie amestecată cu tristeţe, pe care-o încreţitură a gurii îl dădu de gol. El îşi închipui că ea rîdea.

— Nu rîde şi-ascultă-mă ce-ţi spun. Alaltăieri, în camera de la hotel, am vrut să te omor. Am fost doar la un deget de-a o

face, aşa că ştiu ce-nseamnă. Şi n-aş mai face-o. Poţi fi fără de grijă. De altfel, la ce bun ? Şi cum ţin să respect convenienţele, am să te vizitez la Paris. Şi-am să aflu cu părere de rău că nu mă poţi primi. Am să-l văd pe soţul dumitale, de asemenea pe tatăl dumitale, să-mi iau rămas bun de la ei, avînd să plec într-o călătorie mai lungă. Adio, doamnă !

In clipa-n care se-ntorcea să plece, Te- reza o zări pe *miss* Bell şi pe prinţul Alber- tinelli, ieşind de la gara de mărfuri şi îndrep- tîndu-se spre ea. Prinţul era foarte frumos ; iar Vivian păşea alături de el grozav de bucuroasă.

— Vai ! *darling*, ce surpriză plăcută să te găsesc aici. Eu şi cu prinţul am venit să recunoaştem clopotul care-a sosit.

— A, clopotul, a şi sosit ?

— Da, *darling*, e aicea, clopotul lui Ghiberti ! L-am şi văzut, în colivia lui de lemn. Bineînţeles că nu cînta, era prizonier. Dar vreau să-l găzduiesc în casa mea din Fiesole, într-o mică clopotniţă. Cînd o să simtă aerul Florenţei, va fi desigur fericit să- nalţe glasu-i argintiu. Cum porumbeii vor veni să-l vadă, va da cîntare la toate bucuriile şi toate chinurile noastre. Va suna pentru dumneata şi pentru mine, şi pentru prinţ şi pentru

biata doamnă Marmet şi pentru domnul Choulette şi pentru toţi amicii noştri.

Dar clopotul nu bate niciodată, draga mea, pentru adevăratele dureri şi bucurii pe care le simţim. Sînt nişte bieţi funcţionari care nu ştiu decît de simţămintele oficiale

— .Vai, *darling,* te înşeli grozav ! Clopotele cunosc tainele sufleteşti ; ele ştiu tot. Dar cît de bucuroasă sînt că te-am găsit. Vai ! Ştiu, *my Iove,* de ce-ai venit la gară. Subreta ta te-a dat de gol. Mi-a spus c-aştepţi o rochie trandafirie care nu mai soseşte, că arzi de nerăbdare. Dar nu-ţi face sînge rău. Eşti totdeauna minunată, *my Iove.*

Pofti pe doamna Martin în trăsurică.

— Hai, vino, *darling,* domnul Jacques. Dechartre cinează astă-seară la noi şi n-aş vrea să-l fac să ne-aştepte.

Şi-n vreme ce mergeau, prin pacea înserării, pe potecile pline de miresme sălbatice :

— Vezi colo, *darling,* fuioarele negre ale Parcelor, chiparoşii cimitirului ? Acolo aş dori să dorm.

însă Tereza se gîndea, îngrijată : „L-au zărit. Să-l fi recunoscut Vivian ? Nu cred. Locul era destul de-ntunecos,

semănat de mici lumini orbitoare. Poate nici nu-l cunoaşte ? Nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată, anul trecut, la mine."

Dac-o îngrijora ceva era veselia ascunsă a prinţului.

— *Darling,* n-ai vrea un locuşor alături de mine, în acest cimitir de ţară ? Să odihnim acolo, una lingă alta, sub o mînă de ţărînă şi mult cer ? Dar n-am dreptate să-ţi fac asemenea poftire, pe care nu poţi s-o primeşti. Nu-ţi e îngăduit să dormi somnul cel veşnic la poalele colinelor din Fiesole, *my Iove.* Se cade s-odihneşti acolo, la Paris, în- tr-un frumos cavou, alături de contele Mar- tin-Belleme.

— Pentru ce, dragă ? Crezi că femeia trebuie să fie legată de soţul ei şi după moarte ?

— Desigur, *darling,* că aşa se cade. Căsătoria e pe toată viaţa şi pe vecie. Nu ştii povestea celor doi însurăţei, din ţinutul Au- vergne, ce se iubeau ? Au murit amîndoi cam în acelaşi timp şi-au fost culcaţi în două morminte despărţite de-un drum. însă în fiecare noapte un măcieş îşi întindea o creangă înflorită de la o groapă pînă la alta. A trebuit ca cele două sicrie să fie puse la un loc.

îndată cum trec ură de Badia, văzură o procesiune urcînd povîrnişul colinei. Vîntu- nserării stingea cele din

urmă flăcări ale luminărilor purtate-n sfeşnice de lemn aurit. Şirurile albe şi-albastre ale confreriilor însoţeau prapurile pictate. Apoi venea un Sfînt Ioan mititel, bălan şi creţ, gol-goluţ sub blă- niţa-i de miel, şi o Sfîntă Maria Magdalena de şapte ani, în straiul de aur al părului ei ondulat. Lumea din Fiesole venea în urmă gloată. Contesa Martin recunoscu printre ei pe Choulette. Cu o luminare într-o mînă, cu o carte-n cealaltă, cu ochelari albaştri puşi pe vîrful nasului, cînta ; roşcate pîlpîiri jucau pe colţurile feţei lui turtite şi pe bosele ţestei lui frămîntate. Barba-i sălbatică se înălţa şi se lăsa în ritmul cîntecului. Sub durele lumini şi umbre ce-i brăzdau faţa, părea bătrîn şi viguros, ca acei pustnici în stare a săvîrşi un veac de pocăinţă.

— Vai, cît e de frumos ! zise Tereza. îşi joacă singur teatru. E-un mare artist.

— O *! darling*$_f$ de ce să crezi că domnul Choulette n-ar fi evlavios ? De ce ? E-atîta bucurie şi frumuseţe în a crede. Asta o ştiu bine poeţii. Dacă domnul Choulette n-ar crede, n-ar scrie versuri atît de minunate,

— Şi dumneata eşti credincioasă, draga
mea ?

— O, da ! Eu cred în Dumnezeu şi-n vorbele lui Crist.

Acum şi baldachinul şi prapurile şi voalurile albe se ascunseseră în şerpuirea drumului de munte. Dar încă se zărea, pe ţeasta dezgolită a lui Choulette, cum se-oglindeşte flăcăruia luminării, jucînd în raze aurii.

Dechartre o aştepta în vremea asta singur în grădină. Tereza îl găsi cu coatele pe balustrada terasei, acolo unde simţise cea dinţii durere a iubirii. Pe cînd *miss* Bell şi prinţul căutau locul micii turle, unde urma să se agaţe clopotul ce trebuia să vie, îşi trase după el prietena, pentru o clipă, sub salcîmi.

— Doar mi-ai făgăduit c-o să fii în grădină cînd vin. Te-aştept de-o oră, ce mi-a părut o veşnicie. Nu trebuia să pleci. Văzîn- du-te lipsind, am fost surprins şi deznădăjduit.

Ea îi răspunse în doi peri, că n-avusese încotro, că trebuise să se ducă la gară şi că *miss* Bell o adusese cu şareta.

El o rugă să-l ierte că i se-nfăţişează aşa, cuprins de-ngrijorare. Dar totul îl îngrozea. Şi fericirea lui îi trezea spaimă.

Erau la masă cînd apăru Choulette, c-un chip de satir antic ; o bucurie grozavă sticlea în ochii lui fosforescenţi. De cînd se

întorsese de la Assisi, nu mai trăia decît alături de oameni din popor ; bea toată ziua vin de Chianti cu lucrători şi cu prostituate, vor- bindu-le de bucurie şi de inocenţă, de cobo- rîrea lui Iisus Cristos şi desfiinţarea grabnică a dărilor şi a serviciului militar. După procesiune, îngrămădise nişte derbedei în ruinele teatrului roman şi le ţinuse, într-un stil ma- caronic, amestec de franceză şi toscană, o predică, pe care-o reproduse cu plăcere :

— Regii, judecătorii şi senatorii au spus : „Viaţa popoarelor e-n noi". Dar mint, căci ei sînt doar racla ce spune : „Eu sînt leagănul".

Viaţa popoarelor e-n secerişul cîmpu- lui ce-ngălbeneşte sub privirea Domnului. E-n viţa căţărată pe ulmi şi în surîsul şi lacrima în care scaldă Cel-de-sus roada copacilor, în liniştea livezilor.

Nu-i nici în legi, care-s făcute pentru bogaţi şi cei atotputernici, pentru păstrarea bogăţiei şi puterii.

Conducătorii de regate şi de republici au scris în cărţi că dreptul omului e dreptul de război. Şi au dat slavă violenţei. Cinstesc pe cuceritori şi-nalţă-n pieţe publice statui ecvestre de biruitori.

Dar dreptul nu înseamnă a ucide : din care pricină cel drept n-are să tragă numărul din urna circumscripţiei. Dreptul nu-nseamnă a hrăni nebunia şi crima prinţului ce stă în fruntea regatului ori a republicii : din astă pricină, cel drept nu va plăti biruri ; nici nu va da parale birnicerilor. Ci se va bucura în pace de roada muncii lui, va coace pîine din grîul ce l-a semănat şi se va-ndestula din roada pomilor pe care i-a fost tuns.

— Ah! domnule Choulette, spuse cu gravitate prinţul, mare dreptate ai să te interesezi de starea bietelor noastre cîmpuri atîta de frumoase, pe care fiscul le secătuieşte. Ce cîştig să mai scoţi dintr-un pămînt impus la treizeci şi trei la sută din venitul net ? Stă- pîn şi slugi sîntem cu toţii prada birnicerilor.

Dechartre şi doamna Martin fură izbiţi de felul sincer în care rostise aceste vorbe prinţul.

— îmi iubesc regele, adăugă. Fidelitatea mea e neclintită. însă necazurile ţărănimii nu pot să nu mă doară.

Dar adevărul era că pregătea cu o abilă încăpăţînare o operă unică : să-şi

întregească domeniul lui rural din Casentino, pe care prinţul Carlo, tatăl său, fost ofiţer de ordonanţă al lui Victor-Emanuel, i-o lăsase mîn- cată pe trei sferturi de către cămătari. Moliciunea lui afectată era o mască ce ascundea o dîrză încăpăţînare. N-avea decît vicii utile, ce nu ţinteau decît la interesul vieţii lui. Ca să se vadă din nou mare proprietar toscan, ne- guţase tablouri de ocazie, vînduse pe ascuns faimoasele plafoane din palatul său, plăcuse multor femei bătrîne şi-acum ţintea la mîna lui *miss* Bell, pe care o ştia dibace s-agonisească bani şi foarte pricepută să conducă o casă. Iubea cu-adevărat pămîntul şi ţăranii. Cuvintele aprinse-ale poetului, pe care le înţelegea nelămurit, îi aţîţase dragostea aceasta.

— Căci într-o ţară în care stăpîn şi slugi nu fac decît o singură familie, de soarta unuia depinde soarta tuturor. Fiscul ne jefuieşte. Ce oameni de ispravă sînt fermierii noştri ! în ce priveşte săpatul ţarinei, sînt cei dintîi din lume.

Doamna Martin mărturisi că ea n-ar fi crezut una ca asta. Numai cîmpiile Lombar- diei i se păruseră că-s bine cultivate, străbătute de o mulţime de canaluri. Insă Toscana îi apărea ca o sălbatică şi splendidă grădină.

Prinţul răspunse surîzînd că poate n-ar vorbi aşa, dacă i-ar fi făcut onoarea să-i viziteze fermele din Casentino, ferme ce avuseseră de îndurat amarurile unor istovitoare, lungi procese. Ar fi văzut acolo ce-nseamnă un ţăran italian.

— Eu mă ocup îndeaproape de moşie. Tocmai veneam de-acolo astă-seară, cînd am avut dubla plăcere de a găsi la gară pe *miss* Bell, venită să-şi recunoască clopotul şi pe domnia-voastră, care stăteaţi de vorbă cu un prieten din Paris.

Şi-nchipuise că nu-i va fi plăcut doamnei Martin să-i amintească de întîlnirea asta. Rotind privirea jur împrejurul mesei, văzu gestul uimit şi îngrijat, pe care Jacques De- chartre nu şi-l putu ascunde.

—■ O să-i iertaţi unui ţăran, contesă, insistă el, o oarecare pretenţie de a cunoaşte oamenii : în acest domn care vorbea cu dumneata am mirosit un parizian, tocmai prin faptul c-avea aer britanic şi, afectînd rigiditatea englezească, dădea-n vileag o degajare perfectă şi o vioiciune specifică.

— O, explică nepăsător Tereza, nu l-am văzut de-un veac. Şi-a fost o surpriză pentru mine să-l întîlnesc aicea, la Florenţa, chiar în clipa plecării.

Se uită la Dechartre, care se prefăcea că nu ascultă.

— Dar eu îl cunosc pe acest domn, zise *miss* Bell. E domnul Le Menii. Am stat de două ori la masă lîngă el, la doamna Martin, şi-a fost foarte plăcut să stau cu el de vorbă. Mi-a spus că-i place fotbalul ; că el a introdus jocul acesta-n Franţa şi că acuma fotbalul e foarte la modă. Apoi, mi-a povestit păţaniile lui de vînătoare. Iubeşte animalele.. Am remarcat că vînătorii iubesc mult animalele. Te-asigur, *darling,* că domnul Le Menii vorbeşte admirabil despre iepuri. Le ştie toate obiceiurile. Mi-a spus că-i o plăcere să-i vezi dansînd prin tufe, la lumina lunii. Şi m-a asigurat că-s cît se poate de inteligenţi şi c-a văzut un iepuroi bătrîn, urmărit de copoi, silind cu lovituri de labă pe un altul să iasă din culcuş, ca să-i ia locul. Ia spune, *darling,* şi dumitale ţi-a vorbit de iepuri domnul Le Menii ?

Tereza îi răspunse că habar n-avea şi că găsea că vînătorii-s plicticoşi.

Miss Bell o contrazise. Ea nu credea că domnul Le Menii să fie plicticos vreodată cînd spune despre iepuri care dansează la lumina lunii prin tufe şi prin vii. Ar fi dorit şi ea să creasc-un iepuraş, ca Phanion.

— *Darling,* nu ştii cine a Phanion. O ! dar cu siguranţă că domnului Dechartre îi este cunoscută. Era frumoasă şi dragă tuturor poeţilor. Trăia în insuliţa Cos. Şi-avea o casă pe povîrnişul unui deal ce cobora printre lă- mîi şi terebinţi pînă la marea cea albastră. Şi toată ziua îşi oglindea privirile-i albastre în ochiul de azur al valurilor. I-am spus istoria lui Phanion domnului Le Menii, care s-a bucurat grozav s-o afle. Se povesteşte că primise-n dar de la un vînător un iepuraş cu urechi lungi, care fusese smulse de lîngă mama lui, pe cînd era încă sugaci. Că l-a crescut în poala ei şi l-a hrănit cu flori de primăvară. Că o iubea pe Phanion, uitînd de maica lui. Şi că, mîncînd prea multe flori, ar fi murit. Că Phanion l-ar fi jelit. Şi l-ar fi îngropat acolo, în grădina de lămîi, făcîndu-i un mormînt pe care îl putea zări din patul ei. Şi umbra iepuraşului a fost adesea mîn- gîiată de cîntecul poeţilor.

Biata doamnă Marmet spuse că Le Menii plăcea oricui prin manierele lui elegante şi discrete, pe care tineretul de azi nu le mai are. Ar fi dorit să-l vadă. Avea să-i ceară un serviciu.

— Pentru nepotu-meu, lămuri ea. E căpitan de artilerie, foarte bine notat şi foarte îndrăgit de şefii lui. Colonelul a fost

mult timp sub ordinele generalului de la Briche, unchiul domnului Le Menii. Şi dacă domnul Le Menii ar vrea să-l roage pe unchiul său să scrie un cuvint colonelului Faure, în favoarea nepotului meu, i-aş fi grozav de recunoscătoare. De altfel, nepotul meu nici nu-i cu totul străin domnului Le Menii. Au luat parte amîndoi, acum un an, la acel bal mascat pe care căpitanul de Lessay l-a dat, la Hotel d'Angleterre, colegilor de garnizoană din Caen şi tinerilor de familie din împrejurimi.

Doamna Marmet adăugă, lăsînd ochii în jos :

— Bine-nţeles că invitatele nu erau doamne de condiţie. Insă se pare că erau tare frumuşele printre ele. Tinerii noştri le-au comandat de la Paris. Nepotu-meu, care mi-a dat aceste amănunte, se costumase-n surugiu; iar domnul Le Menii era husar al morţii şl a avut grozav succes.

Miss Bell îşi arăta părerea ei de rău că nu aflase mai din vreme de trecerea lui Le Mânii pe la Florenţa. Nici vorbă că l-ar fi poftit să vie să se odihnească la Fiesole.

Dechartre rămase sumbru şi distrat tot restul cinei şi cînd, în clipa despărţirii, Tereza îi întinse mîna,

simţi că el evită să i-o strîngă într-a lui

.XXIII

A doua zi, în pavilionul ascuns din via Alfieri, îl găsi îngrijorat. încercă mai întîi să-l distragă din gînduri printr-o aprinsă veselie, alinturile unei intimităţi zorite şi umilinţa superbă a unei amante care se oferă. El însă rămînea întunecat. O noapte-ntreagă se tot gîndise, frămîntase şi dase trup tristeţii şi suferinţei sale. Găsise argumente ca să sufere. Gîndu-i legase mîna aceea, care strecurase scrisoarea la cutia din faţa lui San-Marco de bronz, de necunoscutul banal şi de temut care fusese întrezărit la gară. Acuma, Jacques Dechartre dădea un chip şi-un nume suferinţei lui. Stînd în fotoliul bătrînesc, în care Tereza se-aşezase în ziua cînd venise prima dată, şi-n care îl poftise pe el de data asta, simţi că-i năpădit de groaznice imagini, în timp ce ea, plecată pe un braţ al jilţului, îl învelea în trupu-i cald şi-n sufletul ei iubitor. Ghicea prea bine pricina suferinţei lui şi nu putea să-i puie pur şi simplu o întrebare.

Ca să-l întoarcă spre paşnice idei, îi aminti de tainele acelei cămăruţe în care se aflau şi rătăcirile lor prin oraş, găsind tot felul de gingaşe apropieri.

— Ştii, linguriţa pe care mi-ai adus-o atunci, sub Loggia dei Lanzi, da, linguriţa cu crin roşu, mă folosesc de ea în fiecare dimineaţă, cînd iau ceaiul. Şi, după bucuria pe care-o am văzînd-o în fiecare dimineaţă, simt cît de drag îmi eşti.

Apoi, cum el nu răspundea decît cu vorbe triste şi-nvăluite, îi zise :

— Sînt lîngă tine şi nu mă iei în seamă. Eşti frămîntat de o idee pe care n-o cunosc. Şi totuşi eu exist, pe cînd ideea nu-i nimica.

— Ideea nu-i nimic ? Crezi ? Dintr-o idee poţi să fii ferice ori să suferi cumplit ; să mori ori să trăieşti. Ei bine, uite, mă gîndesc...

— La ce ?

— De ce mă-ntrebi ? Ştii bine, mă gîndesc le ce-am aflat aseară şi mi-ai ascuns. Da, mă gîndesc la întîlnirea ta de ieri din gară, ce nu se datoreşte întîmplării, ci-a fost urmarea unei scrisori — ţi-aduci aminte — pe care-ai strecurat-o acolo, în cutia de la Or-San-Michele. Dar — vai ! — nu-ţi fac nici un reproş. N-am nici un drept. Dar pentru ce mi te-ai dat mie, dacă erai a altuia ?

Ea se gînai că trebuie cu orice chip să mintă.

— A ! Vrei să spui de cel pe care l-am văzut, la gară, ieri ? Te-ncredinţez c-a fost cea mai banală întîlnire cu putinţă.

Uimit şi-ndurerat că ea nu îndrăzneşte să numească pe-acel de care îi vorbea, de asemeni se feri a-i rosti numele.

— Terezo, n-a venit pentru tine ? Şi nu ştiai că-i la Florenţa ? Nu-i pentru tine decît un om pe care-l vezi în lume şi care-ţi intră-n casă ? Nu-i cel care. absent, te-a îndemnat să strigi pe malul apei : „Nu pot !" Nu ţi-e nimic ?

Ea îi răspunse hotărîtă :

— Vine arareori la mine. Mi l-a adus în casă Lariviere. N-am altceva să-ţi spun. Nu mă interesează nicidecum şi nu pot înţelege ce poţi să crezi, te-asigur.

Mai că simţea plăcerea să se lepede de-un om care-i ţinuse piept cu-atîta violenţă şi asprime, cerîndu-şi drepturile de posesor. Dar avea zor să se oprească la timp pe-acest întortocheat drumeag. Sculîndu-se, privi la dragul ei cu ochi duioşi şi gravi :

— Ascultă : din ziua-n care-am fost a ta. ţi-am dat viaţa mea întreagă. De ai vreo îndoială, vreo nelinişte, întreabă-mă. Prezentul e al tău şi ştii prea bine că-n el doar tu, tu singur eşti. Cît despre-acel trecut al meu, dacă ai şti ce gol imens era, te-ai bucura. Nu cred că vreo femeie, făcută pentru dragoste ca mine, ţi-ar fi adus în dar o inimă mai ne-nce- pută-n dragoste. Asta ţi-

o jur. Toţi anii scurşi fără de tine îmi pare că nu i-aş fi trăit. Să nu vorbim de ei. Deşi nu-nchid nimic de care să mă ruşinez. Dar n-aş putea să spun că n-am păreri de rău ; îmi pare rău că nu te-am cunoscut mai înainte. De ce ? De ce nu mi-ai ieşit mai înainte-n cale, dragule ? Ţi-aş fi cedat acum cinci ani la fel de bucuros ca şi acum. Dar, crede-mă, nu merită nici truda să scormonim în anii duşi. Adu-ţi aminte de Lohengrin. De mă iubeşti, să-ţi fiu eu cavalerul lebedei. Nu ţi-am cerut nimic. N-am vrut să ştiu nimic. Nici nu te-am sîcîit cu domnişoara Jeanne Tancrede. Văzînd că mă iubeşti, că suferi, mi-a fost de-ajuns... ! pentru că te iubeam.

—s însă femeia nu poate fi geloasă aşa cum e gelos bărbatul, şi ce ne face pe noi mai mult să suferim pe ea o lasă rece.

— Nu înţeleg. De ce ?

— De ce ? Pentru că-n carnea şi-n sîngele femeii nu sălăşluieşte acea pornire absurdă şi generoasă a posesiei, acel străvechi instinct din care bărbatul şi-a făcut un drept. Bărbatul este dumnezeul care îşi vrea făptura neştirbită. Din fundul nepătruns al veacurilor, femeia e sortită să fie pradă. Numai trecutul, trecutul neguros ne poartă patimile noastre. De cum ne naştem, sintem bătrîni de veacuri ! Pentru femeie, gelozia nu-i decît rana vanităţii. Pentru bărbat, e-un chin profund ca suferinţa morală şi necurmat ca suferinţa fizică... întrebi de ce ?

Pentru că-n ciuda supunerii şi temenelilor, în ciuda fricii pe care mi-o trezeşti, tu eşti materia şi eu ideea, eşti lucrul şi eu sufletul, tu eşti argila şi eu sînt meşterul. O ! N-ai de ce te plînge. Lîngă o amforă rotundă încinsă cu ghirlande, ce-nseamnă un olar ? Ea e frumoasă şi senină. El, un nenorocit. Se chinuie, doreşte, suferă ; căci a dori înseamnă a suferi. Da, sînt gelos. Şi îmi dau seama de unde-mi vine gelozia. Dacă o cercetez, găsesc în ea prejudecăţile ereditare, un orgoliu sălbatic, o susceptibilitate bolnăvicioasă, amestec de stupidă violenţă şi crudă slăbiciune, revoltă răutăcioasă şi nătîngă în contra vieţii şi a lumii. însă degeaba o cunosc şi ştiu din ce-i alcătuită, există însă şi mă chinuie. Ca şi chimistul care, pîndind proprietăţile unui acid, pe care l-a-nghiţit, ştie cu care baze se combină şi care-s sărurile pe care le formează. Totuşi, acest acid îl arde şi-o să-l ardă pînă-n oase !

— Dragul meu, eşti absurd.

— Da, sînt absurd, de asta-mi dau mai bine sema decît tine. Să doreşti o femeie în toată strălucirea frumuseţii şi spiritului ei, stăpînă pe ea însăşi şi care ştie şi-ndrăzneşte, prin asta apărînd şi mai frumoasă şi mai ispititoare ; o femeie care alege liber, aşa cum vrea şi cum o-nvaţă experienţele de pînă-a- tunci; şi s-o doreşti, şi s-o iubeşti aşa cum e şi, în acelaşi timp, să

suferi că nu mai are acea candoare de copil, nici pala nevinovăţiei, care-ar izbi la ea, dacă ar fi posibil să le descoperi că le are ; să-i ceri să fie ea şi, în acelaşi timp, nici să nu fie, s-adori în ea fiinţa pe care a creat-o viaţa şi să regreţi amar că viaţa, care-a făcut-o mai frumoasă, ar fi atins-o cît de cît — vai ! — e absurd. Da, te iubesc, auzi tu, te iubesc cu tot ce îmi aduci din obiceiuri, senzaţii, tot ceea ce îţi vine din experienţe, ce vine de la el ori poate de la alţii, cine ştie ... ? Asta e desfătarea şi chinul meu. Nici vorbă că e un sens adînc în acea stupizenie comună, care pretinde că amorurile noastre-s vinovate. Cînd bucuria e neţărmurită, întotdeauna-i vinovată. Iată de ce mă chinuiesc, iubita mea.

îngenunchind în faţa lui, ea îi cuprinse mîinile şi-l trase către dînsa :

— Nu vreau, nu vreau să suferi. Ar fi o nebunie. Mi-eşti drag şi nu mi-a fost vreodată altul drag. Poţi să mă crezi : nu mint.

El îi atinse fruntea c-un sărut.

— Dacă m-ai înşela, nu ţi-aş purta vreo supărare, draga mea. Ba, dimpotrivă, ţi-aş purta recunoştinţă. Căci, ce-i mai omenesc, mai legitim, decît să-nşeli durerea ? Ce s-ar alege de noi — o, Doamne ! — dacă femeia nu ne-ar mai da pomana asta a minciunii ? Minte, iubito, ai milă de mine şi mă minte. Dă-mi visul care

colorează întunecatele dureri. Minte-mă fără remuşcare. Ai să adaugi o iluzie la cele ale dragostei şi frumuseţii.

■— O ! Bunul-simţ ! Vulgară-nţelepciune ! suspină el.

îl întrebă ce vrea să spuie, care era acea vulgară înţelepciune. O lămuri că-i o zicală plină de bun-simţ, însă brutală, pe care-ar fi mai bine s-o treacă sub tăcere.

— Spune-mi-o, totuşi.

— Bine, atunci s-o spun : „Gura sărutată nu-şi pierde frăgezimea de-altădată" .

Şi-adăugă :

— E drept că dragostea-şi păstrează toată frumuseţea şi carnea femeii se nutreşte din mîngîieri, ca albina din flori.

într-un sărut pe gură, ea-i făcu legămînt :

— îţi jur că pîn' la tine n-am iubit pe nimeni. O ! Nu, nu mîngîieri trecute au păstrat puţinul farmec pe care-s fericită să ţi —1 dăruiesc. Mi-eşti drag ! Mi-eşti drag !

Dar el îşi amintea de-acea scrisoare de la Or-San-Michele şi de necunoscutul întîlnit la gară.

— De m-ai iubi cu-adevărat, nu m-ai iubi decît pe mine.

Plină de indignare, se sculă :

— Atunci, ţi-nchipui că iubesc pe altul ? Ceea ce spui e monstruos. Iată care-i părerea ta de mine ? Şi spui că mă

iubeşti... Uite, te iert, pentru că eşti nebun.

— Adevărat că sînt nebun ? Spune-mi. Mai spune-mi-o, te rog.

Ea, în genunchi, îi cuprinsese în căuşul catifelat al palmelor obrajii, tîmplele, spu- nîndu-i că-i o nebunie să-şi facă griji dintr-o banală întîlnire, silindu-1, dacă nu să creadă, dar cel puţin măcar să uite. Şi el nu mai văzu, nu mai ştiu nimic, decît de-acele mîini uşoare, de-acele buze arzătoare, acei dinţi lacomi, acei sîni plini, de toată carnea ce-l ademenea. Nu mai avu decît un gînd, să se topească-n ea. Amărăciunea şi mînia risipite nu-i mai lăsau în urmă decît dorinţa arzătoare de-a uita toate, de a o face şi pe ea să uite, şi de-a se cufunda cu ea ca-ntr-o prăpastie a morţii. Iar ea, străpunsă de nelinişti şi dorinţă, sorbind pînă-n adîncuri neţărmurita patimă pe care o stîrnea, simţind şi atotputernicia şi slăbiciunea ei, ea cutează ce nu şi-ar fi închipuit că poate cuteza vreodată. O umbră caldă învăluia odaia. Razele aurii, ce străpungeau tivul perdelei, descopereau coşul de fragi pus lîngă sticla de *asti,* pe masă. La căpătîiul patului, umbra subţire a doamnei florentine zîmbea din buzele-i decolorate. Măştile de Bergamo şi de Verona îşi aninau tăcuta veselie de-a lungul paravanelor. într-un pahar,

un trandafir prea greu îşi semăna pe rînd petalele. Tăcerea era-ncărcată de iubire ; iar ei gustau din plin truda lor arzătoare.

Somnu-o fură la pieptul lui. Şi aţipeala asta dulce îi prelungi încă o clipă voluptatea. Cînd deschise iar ochii, murmură fericită :

— Te iubesc.

Cu cotul rezemat de pernă, el o privea cu o ascunsă temere.

îl întrebă de ce era aşa de trist.

— Erai atît de mulţumit acum o clipă. De ce acuma nu mai eşti ?

Şi cum el da din cap fără o vorbă :

— Vorbeşte. Decît să taci, prefer să te aud jelind.

Atunci, îi spuse :

— Doreşti să ştii ? Să nu te superi. Sufăr mai mult ca niciodată, acum că ştiu ce poţi să dai.

Cu ochii plini de suferinţă şi reproşuri, ea i se smulse brusc din braţe :

— Poţi oare crede c-am fost cu altul aşa cum sînt cu tine ? Să ştii că m-ai rănit în ce am eu mai scump : în dragostea mea pentru tine. Şi nu-ţi iert asta. Te iubesc. Şi altă dragoste n-am cunoscut. N-am suferit decît prin tine. Poţi să fii mulţumit. Mă faci cumplit să sufăr... Oare eşti rău ?

— Nu poţi fi bun dacă iubeşti, Terezo.

Aşezată pe pat, cu picioarele spînzurînd, ca o frumoasă la scaldă, ea-ncremeni mult timp, pe gînduri. Apoi, pe cînd obrazul

pălit de truda plăcerii se împurpura, o lacrimă îi umezi pleoapa.

— Terezo, plîngi ?

Iartă-mă, dragule. E-ntîia oară cînd iubesc şi sînt iubită cu adevărat. Mi-e teamă.XXIV

In timp ce huruitul surd al geamantanelor pe scări umplea de larmă Vila Clopotelor, şi Paulina, cu braţele-ncărcate de pachete, se scobora încet pe trepte, în timp ce doamna Marmet, c-o vigilenţă calmă, supraveghea bagajele trimise şi *miss* Bell era aproape gata cu-mbrăcatul, Tereza, învestmîntată-n cenuşiu pentru călătorie, se sprijinea cu coatele de balustradă, să mai privească încă o dată oraşul Florilor.

Hotărîse să plece. Soţul ei o chema în fiece scrisoare. Dacă, dînd curs stăruitoarelor lui rugăminţi, ar fi fost la Paris în cele dintîi zile ale lunii mai, mai era încă vreme să dea două-trei mese, urmate de recepţii, acuma, înainte de Marele Premiu. Grupul lui era susţinut de opinia publică şi dus de val ; iar Garain socotea că salonul contesei Martin putea avea o-nrîurire bună în viitorul patriei. Motivele lui o lăsau rece, însă se simţea acum mai

îngăduitoare cu bărbatul ei, dorind să-i fie mai curînd plăcută. Cu-o zi înainte, primise şi-o scrisoare de la tatăl ei. Domnul Montessuy, fără-a îmbrăţişa vederile politice ale ginerelui său şi fără-a da vreun sfat copilei lui, lăsa să se-nţeleagă că lumea începuse să vorbească de tainica şedere a contesei Martin la Florenţa, printre poeţi şi-artişti, şi că, din depărtare, acea Vilă a Clopotelor părea învăluită într-o sentimentală fantezie. Dar se simţea şi spionată, în acel cerc provincial din Fiesole. Doamna Marmet o stingherea, iar prinţul era o veşnică primejdie în viaţa ei cea nouă. Şi întîlnirile de la pavilion, din via Alfieri, erau din ce în ce mai dificile şi mai primejdioase. Profesorul Arrighi, cu care prinţul se vedea ades, o întîlnise, într-o seară, în timp ce rătăcea pe străzile deşarte, la braţul lui Dechartre. Profesorul Arrighi, cel cu tratatul de agricultură, era un înţelept între-nţelepţi. Văzînd-o, întorsese capul Iui mîndru de erou, cu mustăţi albe, şi-a doua zi spusese doar atît Terezei : „Pe vremuri, simţeam din depărtare apropierea unei femei frumoase. Acum, ajuns la vîrsta cînd nu mai eşti privit cu interes de doamne, cerul s-a îndurat de mine : mi le-ascunde privirii. Am o vedere foarte proastă. Chipul cel mai frumos şi tot nu l-aş cunoaşte." Luase-aminte şi era mai prudentă. Şi-acuma,

năzuia să-şi ascundă bucuria în forfota imensă a Parisului.

Vivian, cînd o vestise c-a hotărît plecarea, stăruise să mai rămînă măcar cîteva zile. Tereza însă bănuia că amica ei rămăsese lovită de cele ce-i spusese în seara aceea, cînd venise să-i ceară sfat în camera lămîilor ; ori cel puţin că nu se mai simţea la îndemînă în preajma unei confidente care-i dezaproba alegerea şi pe care prinţul Albertinelli i-o prezentase ca pe-o cochetă, poate chiar uşuratică. Plecarea fusese hotărîtă pentru 5 mai

.Ziua strălucea mîndră şi senină pe valea rîului Arno. Tereza, gînditoare, privea de pe terasă imensul trandafir al dimineţii, scăldat în cupa albastră a Florenţei. Se aplecă pe balustradă, ca să descopere, la poalele colinelor în floare, punctul abia zărit, unde trăise atîtea bucurii neţărmurite. Acolo-n zări, grădina cimitirului punea o mică pată întunecoasă. alături de care ghicea *via* Alfieri. Se revăzu în camera atît de dragă, în care, desigur, că n-avea să mai intre niciodată. Acele ceasuri duse pentru totdeauna îi năzăreau în minte îndoliate. Simţi că ochii i se-ntunecă, genunchii îi

scapătă şi sufletul i se sfîrşeşte ; i se părea că viaţa i s-a scurs din trup, c-o părăsise în acel colţ de lume în care se zăreau pinii cei negri ce-şi înălţau spre cer crestele neclintite. Şi se ţinea de rău că era chiar atît de tulburată fără de nici o pricină, cînd ar fi trebuit, din contra, să se îmbărbăteze şi să se bucure. Ştia că-l va-ntîlni pe Jacques Deehartre la Paris. Desigur că, şi el şi ea, ar fi dorit s-ajungă în acelaşi timp şi mai cu seamă să facă drumul împreună. De socotiseră că -i necesar ca el să mai rămîie cîteva zile la Florenţa, ştiau pe de-altă parte c-aveau să se ntîlnească peste puţină vreme, fixaseră şi întîlnirea, pe care o trăia de pe acum în gînd. Ducea iubirea cu ea amestecată în carne şi curgîndu-i în vine. Totuşi, o parte din iubire îi rămăsese acolo, în pavilionul cu nimfe şi căpriţe. O parte din fiinţa ei pierdută pentru totdeauna. In plină arşiţă a vieţii, stingea în ea nenumărate lucruri grozav de preţioase. îşi amintea de vorbele rostite de Deehartre : „Iubirea-i fetişistă. Am adunat de pe terasă bobiţe negre şi uscate de lemnul-cîi- nelui, pe care ochii tăi s-au aşezat o clipă." Oare de ce nu se gîndise să ia o pietricică de îa pavilionul în care uitase că mai există undeva o lume ?

Un ţipăt al Paulinei o tulbură din gînduri. Zvîcnind dintr-un tufiş de salcîm galben. Choulette se repezise şi apucase-n

braţe brusc pe camerista care ducea bagajul şi mantalele la trăsurică. Şi-acum alerga pe alei, vesel, zbîrlit şi cu urechile lui ascuţite pălălăind de-o parte şi de alta a cheliei lucioase. Salută pe contesa Martin.

— Vă spunem, deci, adio, doamnă ?

Cit despre el, mai răminea-n Italia. II aştepta o doamnă, zicea el; era vorba de Roma. Voia să viziteze cardinalii. Unul din ei, pe care toată lumea-l lăuda ca pe-un bătrîn plin de bun-simţ, va-mbrăţişa poate ideea unei Biserici socialiste şi revoluţionare. Choulette avea o ţintă : să-mplînte, pe ruinele unei civilizaţii crude şi nedrepte, crucea calvarului, dar nu o cruce goală, fără viaţă, ci vie şi ocrotind întreaga lume la umbra braţelor ei înflorite. întemeia în acest scop un ordin şi un ziar. Doamna Martin ştia de ordin. Cît despre ziar, nu va costa decît un ban şi va fi scris în proză ritmată şi-n stihuri de jale. Ar putea fi, ba chiar s-ar cuveni să fie şi cîntat. Versul, cît se poate de simplu, violent ori glumeţ, era de fapt singura limbă ce convenea norodului. Proza era numai pe gustul unor inteligenţe mai rafinate. Ii vizitase des pe anarhişti prin podurile lor din uliţa Saint-Jacques ; îşi treceau serile cîntînd ori ascultînd romanţe.

Şi-adăugă :

— Un ziar ca un caiet de cîntece ar merge la sufletul mulţimii. Se spune c-aş

avea un pic de geniu. Nu ştiu dacă-i drept, dar spiritul meu practic nu-l poate nimeni contesta.

Miss Bell scobora treptele peronului, trăgîndu-şi mănuşile.

— O *! darling*, şi oraşul şi munţii şi cerul, toate doresc să le jeleşti. Se fac aşa frumoase astăzi doar ca să-ţi dea regretul că le părăseşti şi pofta să le vezi din nou.

Insă Choulette, pe care natura cu trăsături împietrite şi elegante a Toscanei îl obosea, ofta după-nverzita Umbrie, cu ceru-i veşnic umed. îşi aducea aminte de Assisi, ce sta-n picioare, rugîndu-se, pe cîmpia fertilă, înconjurată de-o glie mai moale, mai umilă.

— Acolo sînt păduri, stînci şi dumbrăvi deasupra cărora abia de vezi un pic de cer cu nouri albi. Am rătăcit pe urmele bunului sfînt Francisc şi-am pus în vechi-versuri franceze simple, umile, cîntul lui despre Soare.

Doamna Martin spuse c-ar vrea să le audă. *Miss* Bell, pe-al cărei chip se zugrăvea expresia cucernică a îngerilor dăltuiţi de Mino, şi începuse să-l asculte.

Choulette le-nştiinţă că nu era decît ceva rustic, fără de nici o artă. Că versurile n-aveau pretenţia că sînt frumoase. Că erau simple şi cam neregulate, ca să sune mai

sprinten. Apoi, încet şi monoton, le recită cîntarea : J

Te-oi lăuda, o, Doamne, c-ai fost un meşter faur Ce-ai dat o lume mîndră, de care s-avem parte, Ai pus în ea smaragde, ultramarin şl aur, Cum zugrăveşte-un picior imagini într-o carte.

Te-oi lăuda, o, Doamne, în veci că l-ai creat Pe Domnul Soare, care-n lumină să ne scalde, Frumos şi bun ca tine, la faţă- mbujorat; Asemeni unei sfere ce-aruncă raze calde.

Te-oi lăuda, o, Doamne, pentru Vînt — frăţior — Şi pentru sora Lună şi surioare Stele, C-ai pus pe cer albastru. cel nour schimbător Şi-ntins-ai, în zori. aburi, ca pe albe perdele.

Te-oi lăuda şi pentru cel dafin preafrumos Şi- aeel stejar cu creasta de-a pururi verde salbă, Şi pentru Foc, balaur şi frate credincios Şi pentru sora Apă, umilă, pură, albă.

Pentru Pămîntul care la pieptu-i ţine strîns Pe maica şi pe pruncul, ce-n faşe rîde firii, Pe-acel ce te iubeşte şi-acel al cărui plîns V ăus de îngeri sus : prinos Dumaezeirii.

Şi pentru sora Viaţă şi Moarte, nencetat Te-oi lăuda, o, Doamne, pînă-n ultima oră, Murind, să fiu ca pruncul ce-adoarme-n înserat. Să se trezească-ntr-o mai bună auroră.

— O ! domnule Choulette, zise *miss* Bell, cîntarea dumitale urcă spre cer ca acel pustnic din cimitirul din Pisa, ce suie muntele îndrăgit de căpriţe. Şi să-ţi mai spun ceva : bătrînul pustnic se sprijină urcînd în bastonul credinţei şi pasul lui e şchiopătat, căci cîrja lui, fiind doar într-o parte, împinge pe unul din picioare să meargă mai grăbit. De asta versurile dumitale şchioapătă. Am înţeles numaidecît.

Poetul se-nclină în faţa laudei, încredinţat c-a meritat-o fără să-şi dea seama.

— Da, ai credinţă, domnule Choulette, zise Tereza. Dar la ce-ţi foloseşte alta decît să faci versuri frumoase ?

— Să fac păcate, doamnă.

— Păcătuim şi-aşa destul.

Doamna Marmet se arătă, gătită de călătorie. Pe faţa ei se oglindea o bucurie paşnică că-şi va găsi iar micul ei apartament de pe La Chaise, pe Toby, căţeluşul ei, pe vechiul ei amic Lagrange şi, după-acei etrusci din Fiesole, o să revadă pe luptătorul ei de-acasă, care, dintre cutiile de dulciuri, se uită pe fereastră la scuarul Bon-Marché.

Miss Bell îşi conduse prietenele la gară cu şareta

.XXY

Dechartre venise să salute pe cele două călătoare în compartiment. Şi după despărţire abia îşi dete seama ce însemna el pentru ea ; îi dase un nou gust de viaţă, atît de dulce, de viu şi de real, de parcă îl simţea pe buze. Trăia ca sub o vrajă în visul revederii ; din care tresărea uimită şi fără supărare, de cîte ori doamna Marmet îi tot spunea pe cînd călătoreau : „De nu mă-nşel, acuma trecem graniţa" ori : „Trandafirii au prins a înflori pe malul mării". Şi tot cu-aceeaşi bucurie sufletească, după o noapte petrecută la un hotel din Marsilia, văzu măslinii cenuşii pe-ogoarele pietroase şi, mai pe urmă, duzii şi-ndepărtata siluetă a muntelui Pilat şi apa Ronului, Lyonul şi peisajele atît de cunoscute, cu arbori nălţîndu-şi în mănunchiuri crestele, de-un violet atît de sumbru înainte, acuma-nvestmîntate într-un verde proaspăt, şi covoraşele vîrstate ale lanurilor de pe coastă, şi-nşiruirea plopilor pe malul apelor. Călătoria se scurgea egală pentru dînsa: gusta din bogăţia orelor trăite şi din

uimirea bucuriilor adinei. Şi, la oprirea trenului în galbena lumină-a gării, întîmpină c-un zîm- bet al cuiva abia trezit din somn pe soţul ei, «are se bucura c-o vede. îmbrăţişînd pe biata doamnă Marmet, îi spuse că-i mulţumea din toată inima. Şi-n adevăr, că dădea slavă pentru toate, ca acel sfînt Francisc al lui Chou- lette.

In fundul cupeului care mergea de-a lungul cheiurilor, prin pulberea de aur a apusului, îl ascultă cu calm pe soţul ei, împăr- tăşindu-l succesele-i de la tribună, intenţiile ■grupării lui parlamentare, proiectele, speranţele şi faptul că trebuia neapărat să dea două, trei mese mari, politice. închizînd ochii ca să viseze înainte, Tereza îşi spunea : „Mîine am o scrisoare şi pînă în opt zile-l văd". Pe cînd cupeul duruia pe pod, privi la acea apă ce se scălda în flăcări, acele arcuri afumate, nacele şiruri de platani, acele creste- nflorite de -castani de pe careurile din Cours-la-Reine; icoane binecunoscute, acuma-nveştmîntate pentru ea în strălucită haină nouă. I se părea -că dragostea a colorat din nou tot universul. Şi se-ntreba dacă copacii şi pietrele o mai cunosc. Gîndea : „Cum de tăcerea, ochii şi toată carnea mea, cum de pămîntul, cerul nu-mi

dă-n vileag secretul ? Domnul Martin-Belleme, gîndind că-i cam trudită, o sfătui să se-odihnească. Şi-n timpul nopţii, închisă în odaie, în mijlocul tăcerii neclintite, în care-şi auzea bătăile precipitate ale inimii, scrise celui absent, umplînd scrisoarea de-acele vorbe ce sînt asemeni florilor în veşnică împrospătare : „Te iubesc, te aştept. Sînt fericită. Te simt aievea lîngă mine, sîntem numai noi doi pe lume. Privesc de la fereastră o stea cam albăstrie, ce tremură, mă uit la ea şi mă gîn- desc c-o vezi şi tu de la Florenţa. Am pus pe masă linguriţa cu crinul roşu. Vino ! Mă arzi din depărtare. Vino !" Găsea astfel nespus de proaspete în suflet toate senzaţiile, toate icoanele eterne.

Vreme de-o săptămînă, trăi întoarsă-doar în sine însăşi, simţind în măi*untaie dulcea căldură rămasă din zilele acelea petrecute ?n via Alfieri, respirînd pe-al ei trup sărutările primite, iubindu-se pentru că o iubea el. Puse o grijă gingaşă şi-un gust atent să-şi facă toalete noi. îşi era singură pe plac şi chiar dorea să-şi fie. Plină de-o îngrijorare nebunească, cînd nu era nimic la poştă pentru- dînsa, bucuroasă şi tremurînd atuncea cînd primea, de la ghişeul mic, printre zăbrele, scrisoarea pe care recunoştea scrisul lui cunoscut, mare

şi înflorit, rumegîndu-şi amintirile, dorinţele, nădejdile. Şi astfel orele, boţite, sîîşiate, arse, trecură repede.

Doar dimineaţa zilei în care trebuia să vie el i se păru groaznic de lungă. Era în gară cu mult timp înainte de sosirea trenului. O-ntîrziere fusese semnalată. Se simţi copleşită. Optimistă în tot ce plănuia şi forţînd întîm- plarea să i se supuie, ca şi tatăl ei, întîrzierea asta pe care nu o prevăzuse i se părea ca o trădare. în acele trei sferturi de ceas, lumina cenuşie, care se strecura prin sticla sălii de aşteptare şi cădea peste ea, i se păru că-i o năvală de nisip scurgîndu-se, fir după fir, dintr-o enormă şi nesfîrşită clepsidră, care îi măsura acele clipe pierdute pentru fericire. Era plină de jale cînd, prin înfocata lumină a soarelui aproape de-asfinţit, văzu deodată locomotiva rapidului, monstruoasă şi- ascultătoa- re, oprindu-se pe peronul sosirii şi, prin mulţimea de călători ce săreau din vagoane, venind spre ea, înalt şi subţire, pe Jacques, care-o privea c-un fel de bucurie sumbră şi aprigă ce-i era binecunoscută,

— în sfîrşit, iată-te, îi zise. Mă temeam să nu mor, fără să te mai văd. Nu ştii şi nici eu nu ştiam, ce chin e să trăieşti o săptămînă fără tine. Ştii, m-am întors la

micul nostru cuib din via Alfieri. Şi-acolo, în odaie, în faţa vechiului pastel, am strigat de dragoste şi desperare.

Ea îl privi cu mulţumire.

— Şi eu, crezi că nu te-am strigat, nu te-am dorit, n-am întins spre tine braţele ? Scrisorile primite de la tine le-am ascuns în şifonierul în care-mi ţin bijuteriile. Le-am recitit noapte de noapte ; era o desfătare, dar cam riscată. Scrisorile, erai chiar tu; prea mult şi totuşi nu de-ajuns.

Străbătură o curte în care huruiau tră- surile-ncărcate de bagaje. Il întrebă de nu luau o birjă.

El nu-i răspunse. Părea că n-o aude.

— Am fost la casa ta, s-o văd, urmă Tereza. Am spionat printre zăbrele şi am zărit ferestrele în cruce printre boschetele de trandafiri, în fundul curţii, în spatele unui platan. Mi-am spus : „Aici e !" Şi parcă niciodată n-am fost atît de emoţionată.

El n-o mai asculta, n-o mai privea. Străbătu repede cu ea un drum pavat şi-ajunse, coborînd o scară strimtă, într-o uliţă goală, ce se-ntindea sub curtea gării. Acolo, între depozite de lemne şi magazine de căr- buni, se afla un hotel cu un restaurant jos la parter şi mese aşezate pe trotuar. Sub firma

zugrăvită, se zăreau perdeluţe albe la ferestre. Dechartre se opri în faţa unei porţi mici şi-mpinse pe Tereza în aleea sumbră.

II întrebă :

— Unde mă duci ? Ce oră e ? Trebuie neapărat să fiu acasă la şapte jumătate. Sîntem nebuni.

Şi-n camera aceea cu carouri roşii, avînd drept mobilă un pat de nuc, cu o carpetă în- făţişînd un leu, gustară o clipă de uitare divină.

Coborînd scara, Tereza-i spuse :

Jacques, prietene, sîntem prea fericiţi. Jefuim viaţa.XXVI

A doua zi, o birjă o duse pînă-ntr-os stradă deşartă, deşi cu numeroase locuinţe, pe jumătate veselă, pe jumătate tristă, cu ziduri de grădini intercalate printre case noi, şi o lăsă în punctul în care drumul trece pe sub arcada boltită a unei clădiri în stil *régence,* bătută de praf şi de uitare, ce are şi fantezia să se-aşeze de-a curmezişul străzii. Pe ici pe colo, ramuri verzi, ce se întind pe pietre, înveselesc acest colţ de oraş. Tereza, în vreme ce suna la poartă, văzu în perspectiva joasă-a. caselor un

scripete pe o lucarnă şi-o cheie mare aurită, drept firmă-a unui lăcătuş. Privirea îi sorbea aceste privelişti noi pentru dînsa, ce-i deveneau familiare dintr-o dată. Hulubi treceau în zbor pe deasupra capului ei ; pe undeva cotcodăceau găini. Un slujitor mustăcios, cu-nfăţişare militară şi rustică îi deschise poarta. Şi se trezi deodată într-o> ogradă cu nisip pe jos, umbrită de-un platan; şi care-avea în mîna stîngă o lojă de portar cu colivii de canari pe la ferestre. Tot în aceeaşi parte, se înălţa, acoperit de-o grilă plină de verdeaţă, coama casei vecine. Atelierul de sculptură îşi rezema de acest zid şarpanta cu geamuri prin care se zăreau siluete de gips adormite în pulbere. La dreapta, pe zidul scund care împrejmuia ograda, erau fixate bucăţi de frize preţioase, fragmente de basoreliefuri, trunchiuri de colonete rupte. în fund, clădirea, nu prea mare, îşi deschidea cele şapte ferestre-n cruce ale faţadei pe jumătate-ascunsă în iederă şi trandafiri.

Filip Dechartre, îndrăgostit de arhitectura franceză din secolul al XV-lea, reprodusese c-un meşteşug desăvîrşit toate caracte- risticele unei locuinţo particulare din timpul lui Ludovic al XII-lea. Casa, începută pe la mijlocul celui de-al doilea Imperiu, rămăsese neterminată. Acel care

clădise atîtea mari castele, murise fără să-şi poată isprăvi refugiul, însă mai bine că sentîmplase aşa. Concepută de-o manieră care-şi avea pe-atunci distincţia şi. preţul ei, dar care astăzi ne-apare banală, demodată, şi cum pierduse începutul cu începutul cadrul ei mare de grădini, fiind acum înghesuită de zidurile naltelor clădiri, locuinţa lui Filip Dechartre, prin pietrele ei brute, neşlefuite, care se fărîmau aşteptîndu-şi arhitectul, mort de vreo douăzeci de ani, naivitatea greoaie a celor trei lucarne tăiate rudimentar, simplitatea, lipsa de eleganţă a acoperişului pe care văduva rămasă îl aşezase cu puţină cheltuială, toate aceste noroace, datorite lucrului neisprăvit şi-ntîmplării, mai îndulceau nota nefericită a unei vechimi prea proaspete, a unui romantism arheologic, armonizîndu-se cu modestia unui cartier cu vremea urîţit de o populaţie prea deasă.

Şi totuşi, sub aparenţa de ruină şi în perdeaua-i verde, acest micuţ hotel avea farmecul lui. Tereza, instinctiv, descoperea pe dată-n el şi alte potriviri. In părăsirea care se-ntindea de la acele ziduri căptuşite de iederă pînă la geamurile umbrite-ale atelierului şi la platanul aplecat a cărui scoarţă presăra de solzi iarba sălbătăcită a

ogrăzii, ea ghicea sufletul stăpînului, nepăsător, nedes- 'oiriic să păstreze ceva, lîncezind sub povara melancoliei celor pătimaşi. Şi-n bucuria ei. avu o strîngere de inimă băgînd de seamă nepăsarea în care lăsa amicul ei toate acele lucruri ce-l înconjurau. Găsea în asta un fel de graţie şi de nobleţe, dar şi-o indiferenţă contrară firii ei, opusă spiritului interesat şi grijuliu a celora din neamul Montessuy. Şi-n- dată se gîndi că, fără-a strica tihna poetică' din acel colţ sălbatic, s-aducă cît de cît din spiritu-i activ şi ordonat, punînd nisip aleei şi-n colţul unde ajungea un pic de soare, s-aşeze veselia florilor. Privi cu simpatie o statuie adusă-acolo din vreun parc pustiit, o Floră ce sta trîntită la pămînt, năpădită de-un
muşchi negriu, cu cele două braţe rupte ale ei zăcînd alăturea. Visa s-o vadă curînd, prin grija ei, pusă-n picioare, pe-un soclu alcătuit din ghirlande sculptate, pe care-l remarcase-n curtea unui anticar din strada Vieux Co- lombier.

Dechartre, care de-o oră îi pîndea sosirea, vesel şi încă un pic neliniştit, tremu- rînd tot sub fericirea lui fără astîmpăr, sco- bora treptele peronului. In umbra răcoroasă a antretului, în care se simţea nedesluşit măreţia severă a

lucrărilor în marmoră şi-n bronz, ea se opri o clipă, ameţită de zbaterea nebună-a inimii, ale cărei bătăi şi le- auzea sunînd ca nişte clopote în piept.

O strînse la piept, sărutînd-o lung. îl auzea, prin zvîcnetul sonor al tîmplelor, cum îi aduce-aminte de desfătarea aprigă de cu o zi-nainte. Văzu în minte leul lui Atlas de pe carpeta de la pat, în timp ce răspundea lui Jacques cu dulci şi lungi săruturi.

O conduse pe-o scara colţuroasă de lemn pînă la încăperea largă care slujise tatălui său, pe vremuri, de cabinet de lucru şi unde obişnuia şi el să deseneze şi să modeleze şi mai cu seamă să citească, căci îndrăgea lectura ca pe-un opium, pierzîndu-se în visuri pe pagina neterminată.

Tapiţerii din secolul al XVI-lea, grozav de somptuoase — în care-abia de se ghicea
un codru fermecat şi-n acel cadru, o doamnă c-o pieptănătură naltă, ţuguiată şi-un inorog culcat jos, la picioare, pe iarba înflorită — urcau pînă în grinzile pictate din tavan.

O duse la un divan mare şi jos, încărcat de coltuce, ce-şi risipeau bogăţia peste

spiţele spanioleşti şi patrafirele bizantine, dar ea se aşează într-un fotoliu.

— Ah ! iată-te, în sfîrşit, iată-te! De-acum, vie sfîrşitul lumii !

— Doream sfîrşitul lumii, pe vremuri, fără de nici o teamă. Domnul Lagrange, galant, mi-l şi făgăduise, şi-l aşteptam. Pînă-a nu te cunoaşte, mă plictiseam atît de tare !

Privi în jurul ei la mesele-ncărcate de vaze, statuete, stampe şi la grămezile de arme preţioase, smalţuri şi marmore, picturi şi cărţi vechi de valoare.

-— Ai lucruri minunate.

— Cele mai multe de la tata, care trăia în epoca colecţiilor. Povestea asta a inorogului, a cărui serie completă se află la Cluny, a fost găsită chiar de tata, într-un han din Meung-sur-Yevre, prin anul 1851.

— Insă nu văd nimic de tine, se miră ea, dezamăgită, nici o statuie, vreun basorelief, nici una din acele bijuterii de ceară atît de căutate-n Englitera, măcar o figurină, o placă ori vreo medalie.

— Doar nu-ţi închipui că m-aş putea complace cu operele mele primprejur ! îmi cunosc lucrările pe de rost. Şi sînt sătul de ele. Ce farmec poate să mai aibă un lucru prea bine cunoscut ?

Ea îl privi cu-o ciudă prefăcută.

— Pînă acuma nu mi-ai spus că cine nu mai are taine nu mai prezintă farmec pentru tine.

El o luă de talie.

— Vai! orice vieţuieşte e-nvăluit în taină. Şi tu rămîi, iubita mea, o veşnică enigmă pentru mine, enigmă-a cărei sens necunoscut cuprinde-n el toată plăcerea vieţii şi toată groaza morţii. Nu-ţi fie teamă să te dăruieşti. întotdeauna am să te doresc şi niciodată n-am să te cunosc. Oare posezi vreodată ceea ce doreşti ? Nu crezi că sărutările şi mîngîierile nu-s altceva decît gestul desperării noastre şi negrăit de dulce ? Atuncea cînd te ţin îmbrăţişată, nu te caut mereu ? Şi niciodată nu te am, dovadă că te doresc într-una; pentru că-n tine caut nemărginirea, imposibilul. Ce eşti de fapt, să mă ia dracul dacă voi şti vreodată ! Crezi tu că dac-am modelat două-trei chipuri, înseamnă că sînt sculptor ? Sînt mai degrabă un soi de filozof ori de poet ce caută-n natură motive de nelinişte şi de chin. Dragostea formei nu-mi ajunge. Confraţii mei mă iau în rîs că nu sînt pe potriva lor de simplu. Şi au dreptate. Dreptate are şi păcătosul de Choulette, cînd ne îndeamnă să trăim fără de gînduri

şi dorinţi. Prietenul cîrpaci de la Santa Maria Novella, care habar nu are de toate cele care ar face din el un păcătos şi un nenorocit, e-un maestru în arta de-a trăi. Ar trebui să te iubesc în chip naiv şi să mă lepăd de acest soi de pătimaşă metafizică, care mă face să fiu absurd şi rău. Singurul lucru înţelept e să nu ştii nimic, să uiţi de toate. Vino, am sîngerat destul gîndindu-mă la tine în chinurile despărţirii ; vino, iubita mea. Numai în tine pot să te uit, uitînd de toate.

O apucă în braţe şi, ridicîndu-i voaleta, o sărută pe gură, iar şi iar.

Puţin cam speriată de încăperea mare şi necunoscută şi parcă stingherită de ochii atîtor lucruri stranii, îşi trase voalul pînă la bărbie.

— Aici ? Cum îţi închipui !

Dar el îi spuse că sînt singuri.

— Singuri ? Şi omul cu mustaţa fioroasă, care mi-a deschis poarta ?

El surîse :

— A ! E Fusellier, bătrînul slujitor al tatei. El şi nevastă-sa alcătuiesc tot personalul meu. Fii fără grijă. Stau neclintiţi la poartă, ursuzi şi credincioşi. Ai s-o cunoşti pe doamna Fusellier, e cam familiară, te previn.

— Spune-mi, prietene, de ce domnul Fusellier, portar şi majordom, are mustaţă tătărască ?

— Aşa i-a croit-o natura, draga mea, şi eu i-o îngădui cu plăcere. Ba-i sînt chiar recunoscător că seamănă-a sergent-major ce se ocupă cu agronomia, dîndu-mi iluzia că-i unul din vecinii de la ţară.

Stînd pe-un colţ de divan, o trase pe genunchi, dîndu-i sărutări la care ea-i răspunse.

Sări însă îndată în picioare.

— Arată-mi şi celelalte încăperi. Sînt curioasă. Vreau să văd tot.

Urcară la etajul doi. Aici, pereţii coridorului erau acoperiţi numai cu acuarele de Philippe Dechartre. Deschise-o uşă şi-o introduse într-o odaie cu mobilă de palisandru.

Era odaia mamei lui. O păstra neatinsă, netulburînd trecutul ei de ieri, singurul care ne emoţionează cu-adevărat şi ne-ntristează. De nouă ani nelocuită, odaia nu părea că-i resemnată încă la singurătate. Dulapul cu oglindă pîndea privirea doamnei celei bătrîne şi, pe pendula de onix, o

Safo gînditoare se plictisea că nu-i mai
vine la urechi zgomotul balansoarului

.Erau două portrete pe pereţi. Unul, de Ricard, înfăţişa pe Philippe Dechartre, cu chipul pal, cu părul răvăşit, ochii pierduţi într-o visare romantică, gura grozav de grăitoare şi de bună. Celălalt, pictat de-o mînă mai puţin neliniştită, arăta pe-o cucoană între două vîrste, mai degrabă frumoasă în slăbi- ciunea-i arzătoare. Era doamna Philippe Dechartre.

— Odaia bietei mame, săraca, e ca şi mine, zise Jacques ; îşi aminteşte.

— Semeni cu ea, spuse Tereza. Ai ochii ei. Mi-a spus Paul Vence că te iubea grozav.

— Da, îi răspunse el zîmbind, era o mamă minunată : inteligentă, delicată, năzdrăvan de .absurdă. Ducea pînă la nebunie dragostea maternă şi nu-mi lăsa o clipă de odihnă ; se chinuia şi singură şi mă chinuia şi pe mine.

Tereza se uita acum la un bronz de Carpeaux aşezat sus, pe-o şifonieră.

— Cred c-ai recunoscut pe prinţul imperial, zise Dechartre, după urechile-i în aripi de Zefir, care-i înveselesc un pic figura rece. Bronzul acesta e-un dar al lui Napoleon al III-lea. Părinţii mei se duceau des la Com- piegne. Şi tata, în vreme ce toată Curtea era la Fontainebleau, a luat un plan al castelului şi a schiţat galeria. In

fiecare dimineaţă, împăratul — în redingotă şi c-o lulea de spumă — se aşeza în preajmă-i, întocmai ca un pinguin pe-o stîncă. Pe acea vreme, eram extern la Buonaparte. Ii ascultam poveştile, la masă ; şi mi-au rămas întipărite-n minte. Din vreme-n vreme, împăratul ieşea din lunga lui tăcere cu cîte-o vorbă mormăită prin mustaţa-i stufoasă ; apoi, încet-încet se mai însufleţea şi începea să ne expuie ideea vreunei maşinării de-a lui. Era mecanic şi inventator. Vîra o mînă-n buzunar, scotea un creion şi începea, spre desperarea tatii, să facă diferite figuri demonstrative pe desenele lui. îi mîzgălea astfel cîte două, trei schiţe în fiecare săptămînă. Prinsese dragoste de tata şi îi făgăduia mereu tot felul de lucrări şi de onoruri, care nu mai veneau. Avea inimă bună împăratul, dar n-avea de loc trecere, după spusele mamei. Pe vremea ceea, eram un băieţandru. De-atuncea mi-a rămas o simpatie pentru omul acesta, care era lipsit de geniu, dar care-avea în schimb un suflet cald şi care-a dat dovadă, în marea aventură a vieţii, de o bravură simplă şi-o dulce resemnare... Şi-apoi, mi-e şi simpatic din cauză c-a fost hulit şi combătut de cei care voiau doar să-i ia locul şi care-n fundul sufletului n-aveau măcar iubirea lui pentru popor. De-a- tuncea, am avut prilej să-i

vede(m la putere. Doamne, cît sînt de păcătoşi ! De pildă, senatorul Loyer, cel care îşi vîra ţigări în buzunar, în fumoar la tine, şi mă-ndemna să fac şi eu la fel. „S-avem pe drum", zicea. Acest Loyer e-un ticălos, aspru cu cei nenorociţi, cei slabi şi cei umili. Iar cît despre Garain, nu crezi că are-un suflet urîcios ? Ţi-aduci aminte : întîia oară cînd am cinat la voi şi s-a vorbit despre Napoleon. Iţi răsuciseşi părul într-un coc adorabil ridicat sus pe gît şi-un ac de diamant era trecut prin el. Paul Vence spunea lucruri subtile. Garain nu pricepea o iotă. M-ai îndemnai să-mi spun şi eu părerea.

— Voiam să străluceşti. Eram de pe atunci mîndră de tine.

— O ! n-aş fi putut găsi măcar o frază în faţa unor oameni atît de serioşi. Totuşi, aveam poftă să spun că-mi place mult mai mult Napoleon al III-lea, pentru că nu era atît de agitat ca cel dintîi; dar poate că ideea asta ar fi făcut proastă impresie. De altfel, nu-s lipsit chiar într-atîta de talent, să mă ocup de pe acuma de politică.

Se învîrtea prin cameră, uitîndu-se cu dragoste la mobile. Trase-un sertar de la un scrin :

— Uite şi ochelarii mamei. Doamne, mult i-a mai căutat, săraca ! Acum am să-ţi arăt odaia mea. Dacă nu-s toate la locul lor. s-o ierţi pe doamna Fusellier, pe care-am învăţat-o eu să-mi respecte dezordinea.

Perdelele de la ferestre erau lăsate. El nu le ridică. După un ceas, dădu ea faldurile de satin roşu la o parte ; lumina-i năvăli în ochi, orbind-o şi răspîndindu-i-se-n părul despletit. Cătă cu ochii o oglindă şi nu găsi decît una veneţiană, întunecată, ştearsă, c-o ramă neagră, lată. Nălţîndu-se pe vîrfuri, ca să vadă :

— Eu sînt stafia asta îndepărtată, sumbră ? întrebă ea. Aşa s-au văzut toate, aici, cum mă văd eu ? Eşti un teribil vrăjitor, care prefaci în umbre pe toate cele ce ţi se dăruiesc !

Deodată, cuprinsă de nelinişte :

— Doamne, ce-are să creadă doamna Fusellier de mine !

Apoi, dînd pe-un perete de-un medalion, pe care Dechartre modelase un profil de copiliţă nostimă şi viţioasă :

— Ce-i asta ?

— Asta-i Clara, o mică vînzătoare de jurnale de pe strada Demours. îmi aducea în fiecare dimineaţă Figaro-ul. Avea nişte gropiţe în obraji grozav de dulci. Odată, într-o

i-am spus : „Am să-ţi fac un portret". Şi, într-o dimineaţă de vară, o văd că vine gătită cu cercei şi cu inele cumpărate la bîlciul din Neuilly. Apoi, nu s-a mai arătat. Ce s-a-ntîmplat cu ea nu ştiu. Era prea instinctivă ca să ajungă cocotă în stil mare. Vrei să-l dau jos ?

— Nu, e la locul lui aici, în colţ. Nu-s geloasă pe Clara.

Era timpul să plece şi nu se îndura, îşi înnodă braţele pe după gîtul lui.

O ! cît de drag îmi eşti ! Ai fost şi-atît de vesel astăzi, atît de rîzător. Şi-atît de bine-ţi sade veselia ! Veselia ta fină, delicată. Sînt lacomă de bucurie, pe cît de lacomă sînt şi de dragoste, aproape ; şi bucuria cine să mi-o dea, dacă nu tu, iubite ?XXVII

De eînd se întorsese la Paris, de şase săptămîni, Tereza vieţuia în toropeala arzătoare a fericirii ei, prelungindu-şi printre realităţi visu-i fără de gînciuri. Se întîlnea în fiecare zi cu Jacques acolo, în căsuţa umbrită

de-un platan, şi, cînd se deslipeau unul de altul, în sfîrşit, spre seară, ducea cu dînsa-n suflet cele mai scumpe amintiri. Truda-i dulce, dorinţele-i mereu născînde alcătuiau festonul pe care se-nşirau orele de iubire. Aveau aceleaşi gusturi amîndoi : se lăsau duşi de-aceleaşi fantezii. Se supuneau aceloraşi capricii. Una din bucurii era s-o ia razna prin cartiere mărginaşe, nesigure şi- ncîntă- toare, pe străzi cu cabarete vişinii umbrite de acacia, pe drumuri colţuroase pe care cresc urzici pe la piciorul zidului, prin pădurici şi pe cîmpii peste care se-ntinde un cer gingaş, vîrstat de fumul de la fabrici. Se simţea bucuroasă să-l ştie lîngă ea, prin acele meleaguri în care nu se mai cunoştea nici ea pe dînsa şi unde s-amăgea că s-ar fi rătăcit cu el.

In ziua ceea, le venise chef să ia vaporaşul, pe care ea-l privise de atîtea ori trecînd pe sub ferestre. Primejdia nu era chiar aşa de mare şi-apoi, de cînd iubea, pierduse şi prudenţa. în faţa ochilor le apărură maluri, care încet-încet prindeau să rîdă, cum se îndepărtau de uscăciunea prăfuită a mahalalelor ; trecură pe lîngă insuliţe cu pilcuri de copaci care umbreau nenumărate cîrciu- mioare şi bărci legate pe sub sălcii. Debarcară la Bas-Meudon. Cum ea se jeluia

că-i era cald şi sete, el o pofti printr-o uşiţă laterală, într-o speluncă cu camere de-nchiriat. Clădirea, supraîncărcată de galerii de lemn, pe care pustietatea o făcea să pară mai întinsă, moţăia în liniştea-i rustică şi-n aşteptarea duminicii ce-avea s-o umple de rîsetele fetelor, răcnetele barcagiilor, sfara fripturilor şi ma- hox-ca mateloţilor.

Urcară scara simplă fără parmaclîc, care trosnea sub paşi şi. într-o cameră de la etajul întîi, o slujnică le-aduse vin şi biscuiţi. Perdelele de lînă adăposteau un pat de acaju. Pe soba aşezată-n colţ, era pusă plecat o oglinjoară ovală într-un cadru cu flori. Prin fereastra deschisă se vedea curgînd Sena, printre lunci verzi, în depărtare dealuri scăldate-n aer cald şi soarele ce începuse-a coborî mai să atingă vîrful plopilor. Pe malul rîului, roiuri de musculiţe se-nvîrteau, dănţuind.

Pacea vibrantă a unei seri de vară umplea văzduhul, apa şi pămîntul.

Tereza privi cum curge rîul multă vreme. Trecu şi vaporaşul pe apele brăzdate de helice ; şi cînd talazul stîrnit de dîră se sfărîmă de mal, păru că-ntreaga casă plecată peste fluviu se legăna ca un vapor.

— Mi-i dragă apa, murmură Tereza, In vreme ce se întorcea spre dragul ei. Cît sînt de fericită, Doamne !

Buzele lor se întîlniră.

Căzuţi ca-ntr-o prăpastie în deznădejdea încîntată a iubirii, scurgerea vremii era marcată pentru ei de clipocitul rece-al apei care, din zece în zece minute, după ce vaporaşul trecea, venea să se izbească sub geamul lor întredeschis.

Ridicîndu-se în perne, în timp ce straiele zvîrlite la-ntîmplare acopereau perdeaua, îşi zări în oglindă goliciunea-i trandafirie. Şi laudelor mîngîioase, aduse de amicul ei, răspunse :

— Adevărat că sînt făcută pentru dragoste.

Simţindu-se cu drept cuvînt victorioasă, îşi contempla imaginea formelor ei prin lumina roşcată care-i înviora trandafiriul palid ori aprins al feţei, al buzelor şi-al sinilor.

— Mi-s dragă, pentru că-ţi sînt dragă.

într-adevăr, îi era dragă şi nu-i sta în putinţă să-şi lămurească sie însuşi de ce îi era dragă cu-atîta arzătoare pietate, c-un fel de furie sfinţită. Nu din pricina frumuseţii ei, atît de rară fără îndoială, neţărmurit de pre-

ţioasă. Avea desigur linia, dar linia depinde de mişcare, dispare ne-ncetat ; o pierzi şi-o regăseşti, e pricină de bucurii, dar si de desperări estetice. O linie frumoasă e doar vin fulger care răneşte-n chip plăcut privirea. Ai admirat-o, te-a uimit. Dar ceea ce tendeamnă să doreşti şi să iubeşti e-o forţă dulce şi cumplită mai tare decît frumuseţea. Dai de-o femeie dintr-o mie, pe care nu mai poţi s-o părăseşti, după ce-a fost a ta, pe care-o vrei şi o tot vrei mereu. E strălucirea cărnii ei care ne dă această boală incurabilă care se cheamă dragoste. Şi-apoi, mai e ceva ce nu se poate explica : e sufletul acestui trup. Şi ea era acea femeie pe care n-o poţi părăsi, nici înşela.

— Crezi ? Nu mă poate nimeni părăsi ? strigă ea, veselă.

Şi-l întrebă de ce, dac-o găsea frumoasă, nu se' gîndea să-i facă bustul

— .De ce ? Pentru că sînt un sculptor mediocru. Şi-mi dau seama de asta ; dovadă că nu-s un spirit mediocru. Dar dacă vrei cu orice chip să crezi că sînt un mare artist, am să-ţi aduc şi alte argumente. Ca să creezi un chip care trăieşte, e necesar să iei modelul ca pe-o materie vulgară, din care să-ţi desprinzi frumosul, presîndu-1, sfărîmîndu-1. ca să-i extragi esenţa. Or tu nu ai nimic în

forma ta, în trupul tău, în eul tău, care să-mi fie mai puţin de preţ. Dacă ţi-aş face bustul, aş stărui fără să vreau asupra tuturor nimicurilor care sînt totul pentru mine, pentru că sînt un pic din tine. M-aş încăpăţîna în chip stupid să le redau şi n-ar ieşi nimica în ansamblu.

Ea îl privea puţin surprinsă.

— Da, din memorie, nu zic. urmă el; e cu totul altceva. Am încercat o creionare de care nu mă despart niciodată.

Cum ea voia cu orice chip s-o vadă, i-o arătă. Era o schiţă simplă şi-ndrăzneaţă pe o foiţă de album. Nu se recunoscu de loc, îşi găsi multe duritǎţi şi-un suflet pe care nu şi-l cunoştea.

— A ! va să zică aşa mă vezi, aşa sînt eu cea dinlăuntrul tău ?

El închise albumul.

— Ba nu, e-o trăsătură doar, o notă şi atîta tot. Dar cred că nota-i justă. Probabil că nu te vezi chiar aşa cum te văd eu. Orice fiinţă omenească e-o creatură diferită în fiecare din cei care-o privesc.

Şi-adăugă c-un fel de veselie :

— In acest sens, s-ar putea spune că niciodată aceeaşi femeie n-a putut fi a mai multor bărbaţi. E o idee de-a lui Paul Vence.

— Cred că-i adevărată, zise Tereza.

Apoi îl întrebă :

— Ce oră este ?

Era şapte.

îi dădu zor să plece. Se întorcea pe fiecare zi tot mai tîrziu acasă. Remarcase şi soţul ei. Spusese : „Ajungem ultimii la toate mesele ; parcă e un făcut". Dar reţinut în fiecare zi la Palatul Burbon, unde se discuta bugetul, şi, absorbit de lucrul subcomisiei ca- re-l numise raportor, se lăsa aşteptat şi el destul; şi-astfel, raţiunea de stat acoperea şi inexactităţile Terezei.

îşi aminti zîmbind de seara cînd ajunsese la Garain la ora opt şi jumătate. Trăsese o spaimă că va scandaliza pe toată lumea. Dar era ziua marii interpelări. Bărbatusău se întorsese de la Cameră abia la nouă, cu Garain. Şi amîndoi cinaseră în ţinută de zi. Salvaseră guvernul.

Apoi, căzu pe gînduri.

— Cînd ia vacanţă Camera, prietene, n-am să mai am nici un pretext să rămîn în Paris. Şi-aşa tata nu-nţelege de loc devotamentul care mă ţine-aici. Peste opt zile va

trebui să plec la dînsul, la Dinard. Ce-am să mă fac fără de tine ?

Impreunindu-şi miinile, ea îl privi c-o nesfîrşită şi tristă duioşie. Dar el, mai sumbru :

■— Eu, numai eu, Terezo, am drept să mă întreb cu-ngrijorare ce-am să mă fac fără de tine. Cînd mă laşi singur, sînt asaltat de gînduri dureroase ; şi negrele idei vin să seaşeze roată-n jurul meu.

II întrebă care idei.

El îi răspunse :

— Iubit-o, ţi-am mai spus : că trebuie să uit de tine în tine. ^i cînd vei fi aiurea, amintirea ta va veni să mă chinuie. Ce vrei, se cade să plătesc tot raiul ce mi-l dăruieşti

.XXYIII

Marea albastră, semănată de stînci trandafirii, îşi arunca dantela-i argintie peste nisipul fin al plajei, de-a lungul amfiteatrului care se termina cu două cornuri de-aur. Splendoarea zilei punea o rază din soarele Greciei pe somnul lui Chateaubriand. în camera cu ramuri, de pe-al cărei balcon privirea stăpînea, hăt dincolo de mirţii şi tama-

ricsii din grădină, plajă, ocean, insule şi promontorii, Tereza citea scrisorile pe care le-adusese dimineaţă de la poşta din Saint-Malo şi pe care n-avusese chip să le deschidă în bacul încărcat de pasageri. îndată după- masă, se închisese în odaia ei şi-acolo, cu scrisorile deschise pe genunchi, citea cu lăcomie, gustînd pe fugă bucuria-i furişă. La ora două, avea să facă o plimbare cu tramca- rul, cu tatăl şi cu soţul ei, prinţesa Senia- vine, doamna Berthier d'Eyzelles, soţia deputatului, şi doamna Raymond, soţia academicianului. în ziua aceea-avea două scrisori. Prima scrisoare pe care o deschise răspîndea o veselă mireasmă de iubire. Jacques nu se arătase parcă niciodată atît de simplu, de fericit, de-ncîntător.

De cînd o îndrăgise, zicea el, păşea atît de uşor, cuprins de-atîta veselie, de parcă nici nu atingea pămîntul. N-avea decît o teamă, să nu fie cumva un vis din care-avea să se deştepte, străin de ea. Că era vis nu încăpea nici o-ndoială. Şi-ncă ce vis ! Pavilionul din *via* Alfieri, circiuma din Meudon, săruturile şi umerii ei divini, toată pielea aceea surîzînd de gropiţe, trupu-i mlădios, proaspăt şi-nmiresmat, ca o apă ce curge printre flori. De nu dormea cumva cu

ochi deschişi, atunci era desigur un om beat care cînta. Nu mai era în toate minţile, din fericire. Deşi absentă, o vedea zi şi noapte. „Da, te am veşnic lîngă mine, îţi văd aievea genele pe vineţiul ochilor, mai încîntat decît tot cerul de azur şi tot albastrul florilor, şi buzele cu o carnaţie şi c-un gust de fructă minunată, şi-obrajii pe care rîsul pune două gropiţe încîntătoare, te văd frumoasă şi ispititoare, dar fugitivă, lunecînd, şi, cînd îmi deschid braţele, ai şi plecat şi te descopăr undeva, departe, tare departe, pe plaja lungă şi bălaie, atît de mică, în rochia-ţi trandafirie şi sub umbrela ce te-adăposteşte, ca un fir înflorit de buruiană. La fel de mică cum te-am văzut în ziua ceea, din vîrful Campanilei, în
Piaţa Domului, acolo, Ia Florenţa. Şi-mi spun, aşa cum îmi spuneam şi-atunci : -«Un fir de iarbă şi ar îi de-ajuns să mi-o ascundă ochilor întreagă, pe ea, neţărmurira bucurie şi ne- sfîrşitul chin»."

Nu se jelea decît de chinul despărţirii. Ba chiar amestecînd în tînguiri zîmbirile iubirii fericite. Şi-n glumă o ameninţa că va veni pe neaşteptate la Dinard. „Nu-ţi fie teamă. N-o să mă recunoască nimeni. Am să mă deghizez în negustor de ghipsuri. N-ar fi chiar o minciună. în bluză cenuşie şi pantaloni de aţă, cu barba şi cu faţa pline de pu-

dră albă, am să trag clopotul la poarta vilei Montessuy. Ai să mă recunoşti, Terezo, după acele statuete de pe planşeta pe care-o voi purta pe cap. Vor fi doar amoraşi. Va fi Amorul credincios, Amorul pătimaş şi cel gelos, cel tandru ; dar cei mai mulţi vor fi cei pătimaşi. Şi-am să tot strig în limba meşterilor din Pisa şi Florenţa : *Tutti gli Amori per la signora Teresina !"*

Cea de pe urmă pagină-a scrisorii era duioasă, reculeasă. Părea că izvorăsc din ea efuziuni smerite, ce aminteau Terezei acele cărţi de rugăciuni pe care le citea pe cînd era copilă : „Te iubesc şi-n tine iubesc tot; pă- mîntul care te poartă ca pe-un fulg, pe care îl împodobeşti cu frumuseţea ta. lumina care-mi dă putinţa să te văd şi aerul pe care îl respiri. Mi-i drag platanul aplecat din curtea mea, pentru că te-ai uitat la el. Ast' noapte m-am plimbat pe bulevard, pe-colo pe unde te-am întîlnit, într-un amurg de iarnă. Şi am cules o ramură din merişorul pe care l-ai privit atunci. Aicea, în oraşul din care ai fugit, te văd numai pe tine."

Ii mai spunea, sfîrşind, că iese să ia masa în oraş. In lipsa doamnei Fusellier, plecată cu o zi-nainte la Nevers, oraşul ei natal, toate tigăile stăteau cu gura-n jos ; se duce la o circiumă de pe Royală, unde era dintre

obişnuiţi. Şi-acolo, prin mulţimea incoloră, va fi singur cu ea.

Tereza, moleşită de para acelor nevăzute mîngîieri, închise ochii, cu capul rezemat de spătarul fotoliului. Auzind zgomotul tramcarului care trăgea în faţa casei, la peron, deschise şi pe-a doua scrisoare. Şi dînd cu ochii de acel scris schimonosit, cu liniile repezite şi luînd-o în jos, un scris atît de trist şi violent, se tulbură îndată.

începutul obscur vădea o bruscă nelinişte şi negre bănuieli : „Terezo, Terezo, de ce te-ai dăruit, cînd nu puteai să te dai toată? Ce-mi mai slujeşte că m-ai amăgit, cînd ştiu acum ce nu voiam să ştiu ?"

Se opri brusc, cu ochii aburiţi de lacrimi. Gîndi : „Eram atît de fericiţi cu-o clipă înainte ! Ce s-a-ntîmplat, o, Doamne

?Şi eu care mă bucuram de bucuria lui, cînd ea demult pierise ! Mai bine n-am mai scrie scrisori, căci ele nu reflectă decît simţiri pierite şi idei uitate.

Citi mai departe scrisoarea. Şi-nţelegînd că-i ros de gelozie, simţi c-o prinde desperarea :

„De nu i-am dovedit de-ajuns, iubindu-l din toată puterea, cu-ntreaga mea fiinţă, cum aş putea să-i dovedesc altfel ?"

Era grăbită să afle mai curînd pricina acelui vînt de nebunie. Şi Jacques o lămurea :

Prînzind la acea circiumă de pe Royală, se întilnise c-o veche cunoştinţă, un camarad care venise de la ape şi se oprise prin Paris în drum spre mare. Stătuseră de vorbă şi întîmplarea a vrut ca acest om, ce cunoştea pe toată lumea, să-i vorbească de contesa Martin, pe care-o ştia bine. Şi-aicea Jacques, întrerupîndu-şi brusc istorisirea, prindea a se văita :

„Terezo, Terezo, la ce bun să mă fi minţit, dacă într-o zi tot trebuia să aflu ce singur nu ştiam ? Greşeala e mai mult a mea decît a ta. Scrisoarea ceea, pe care-ai strecurat-o la cutia de la Or-San-Michele şi întîlni- rea de la gara din Florenţa nici vorbă c-ar fi fost de-ajuns ca să-mi arate adevărul, de nu m-aş fi încăpăţînat să-mi fac iluzii, în ciuda evidenţei. Căci nu

voiam, da, nu voiam să ştiu că eşti a altuia, în clipa-n care mi te dăruiai cu-acea îndrăzneală graţioasă şi-acea desăvîrşită voluptate, după care mă prăpădeam. Nu ştiam, nu, şi voiam să nu ştiu. Nu te mai întrebam nimic, de teamă să nu-mi spui o minciună ; eram prudent şi-a trebuit ca un netot, aşa, deodată, să-mi deschidă ochii, în faţa unei mese de restaurant, silin- du-mă să aflu. Şi, — vai ! — acuma, c-am aflat, acum că nu mai pot să mă-ndoiesc, îmi pare că-ndoiala era o fericire ! A spus şi numele, un nume pe care l-am mai auzit şi- atunci la Fiesole în gura lui *miss* Bell ; şi-a mai adăugat : «E o poveste pe care-o ştie lumea toată»."

„Aşadar, îl iubeşti, încă îl mai iubeşti ! Şi-acum, cînd, singur în odaia mea, muşc perna pe care-ai pus tu capul, poate că-i lîngă tine. Da, sigur că-i acolo. Se duce-n fiecare an la cursele de la Dinard. Mi-au spus unii şi alţii. îl văd. Văd tot. Şi dac-ai şti icoanele care mă chinuie, ai spune : «E nebun !»- şi ţi-ar fi milă. Vai! cît aş vrea să uit de tine şi de toate ! însă nu pot. Ştii bine că nu te pot uita decît în tine. Te văd necontenit cu el. **E** o tortură. Mi-nchipuiam că sînt nenorocit, atunci, pe malul apei, noaptea. în clipa ceea însă habar n-avem ce-nseamnă suferinţa. "

Citind cele din urmă rînduri ale scrisorii, Tereza îşi spunea : „O vorbă aruncată-n vînt, la întîmplare, şi l-a adus în starea asta. O simplă vorbă şi l-a adus la desperare şi la nebunie." Se tot gîndea cine să fie ticălosul care vorbise în aşa fel de ea. Şi bănuia pe doi ori trei din tinerii, pe care Le Menii i-i prezentase mai de mult, atrăgîndu-i atenţia să nu se-ncreadă-n ei. Cuprinsă dintr-o dată de-o rriînie rece, pe care-o moştenise de la tatăl ei, îşi spuse : „Voi afla". Dar pînă atunci, ce putea face ? Jacques desperat, nebun, bolnav, şi nu putea s-alerge către dînsul şi să-l îmbrăţişeze, să i se-arunce de gît cu-atîta dăruire a trupului şi-a inimii, ca el să înţeleagă că e a lui cu totul, să fie nevoit să creadă-n ea. Să scrie ! Cu cît mai bine ar fi fost s-alerge lîngă el, să-i cadă fără o vor- bă-n braţe şi-apoi să-i spună : „Şi-acuma îndrăzneşte să mai crezi că nu-s numai a ta cu trup şi suflet !" Dar nu putea decît să scrie. De-abia îşi începuse scrisoarea, cînd auzi glasuri şi rîsete-n grădină. Prinţesa Se- niavine se şi agăţase de scăriţa tramcarului.

Tereza scoborî scările, apărînd pe peron, calmă, surîzătoare ; pălăria-i mare de pai, împodobită cu maci roşii, îi arunca

pe fa,ţă o umbră transparentă în care se vedeau lucind ochii ei vineţii.

— Doamne, că drăgălaşă-i ! strigă prinţesa Seniavine. Păcat că nimenea n-o vede ! De dimineaţă, trece cu bacul şi bate ulicioarele din Saint-Malo; iar după masă, se închide în odaie. Fuge de noi.

Tramcarul făcea ocolul vast al plajei, trecînd prin faţa vilelor şi a grădinilor care se etajau pe coastele falezei. în mîna stîngă, se vedea clopotniţa din Saint-Malo, ieşind din marea cea albastră, şi meterezele. Apoi, porniră pe un drum ce-avea pe margini garduri vii, de-a lungul cărora, drepte sub coafa de batist cu aripi fîlfîind, treceau ţărance din Dinard.

— Păcat, zise doamna Raymond, care stătea pe capră, lîngă Montessuy, păcat că portul bătrînesc se pierde. De vină-i doar drumul de fier.

— E drept, zise şi Montessuy, de n-ar fi fost drumul de fier, ţăranii ar purta şi-acum portul lor pitoresc de altădată. Noi însă tot nu l-am vedea.

— Ce-are a face ! zise doamna Raymond, ni l-am închipui.

— Dar, întrebă prinţesa Seniavine, vede ceva interesant vreodată cineva ? Eu una, nu.

Fără-a privi la doamna Berthier d'Ey- zelles, care stătea în dreapta ei pe bancheta
a doua, contesa Martin murmură :

— Vai ! da, aşa e, oamenii nu văd decît ideea ; îşi urmăresc ideea lor. Merg înainte, surzi şi orbi. Şi nimenea nu poate să-i oprească.

— Dar, dragă, zise contele Martin, care stătea în faţa ei, alături de prinţesă, fără idei conducătoare, s-ar duce tot de rîpă... *A pro- pos,* Montessuy, ai citit discursul pe care l-a rostit Loyer, cînd s-a inaugurat statuia lui Cadet-Gassicourt ? începutul e remarcabil. Loyer nu e lipsit de simţ politic.

Trăsura străbătu nişte fînaţuri mărginite de sălcii, sui o costişă şi-o apucă pe-un vast podiş împădurit. Merse mult timp pe lîngă zidul unui parc. Drumul se întindea cît ce vedeai cu ochii prin umbra-i umedă.

— Guerricul ? întrebă prinţesa Senia-
vine.

Deodată, între doi stîlpi de piatră cu doi mari lei deasupra, se înălţă în faţa lor, sub o cunună de fier cu patru flori, grila închisă. Printre zăbrele, se-ntrezărea, la capătul unei adînci alei de tei, pietrele cenuşii ale castelului.

— Da, zise Montessuy, Guerricul.

— Şi, adresîndu-se Terezei :Tu îl ştii bine pe marchizul de Re... La şaptezeci de ani, păstrase toată tinereţea şi vigoarea. El dădea tonul modei, hotăra ce-i elegant şi era adorat. Cei tineri îi copiau modelul redingotei, monoclul, gesturile, insolen- ţa-i plină de farmec, manierele-i amuzante. Şi-aşa, deodată, părăsi lumea ; îşi închise hotelul, îşi vîndu caii şi nimeni nu l-a mai văzut de-atunci. Iţi aminteşti, Terezo, de brusca-i dispariţie ? Abia te măritaseşi. Venea des să te vadă. Şi, într-o bună zi, s-a auzit c-a părăsit Parisul. Aicea a venit, în plină iarnă, la Guerric. Au căutat cu toţii să-şi explice motivele acestei pustnicii neaşteptate. Socoteau unii că fugise din pricina unei mîhniri adînci, în urma vreunei umilinţe pricinuite de cel dintîi eşec şi alungat de spaima că-l vede lumea-mbătrînind. De asta se temea el cel mai tare, de bătrîneţe. Fapt este că de-atunci. de şase ani, de cînd s-a pustnicit, n-a mai ieşit de loc nici din castel şi nici din parc. Primeşte la Guerric pe doi ori trei bătrîni tovarăşi buni ai lui din tinereţe. Altcineva nu intră pe poarta asta zebrelită. De cînd s-a sihăstrit, nimeni nu l-a văzut şi nici n-o să-l mai vadă vreodată. Aceeaşi energie pe

care o punea s-apară-n lume. o pune acuma ca să se ascundă. N-a putut îndura să-i fie declinul, pentru lume, un spectacol. S-a îngropat aici de viu. Găsesc că-i lăudabil.

Şi. amintindu-şi de-ncîntătorul bătrîn care-şi pusese-n minte să-ncheie cu ea earie- ra-i galantă, Tereza întoarse capul privind lung Ia castelul ce-şi înalţa — deasupra coamelor cenuşii ale stejarilor — cele patru turnuri în gherită.

La întoarcerea din plimbare, scuzîndu-se c-o doare capul şi nu poate veni la masă, se-nchise în odaie şi, scoţînd din besac- teaua cu bijuterii scrisoarea jalnică, citi din nou cea de pe urmă pagină.

„Gîndul că eşti a altuia mă arde şi mă sfîşie. Şi-apoi, nu aveam chef să fie el."

Avea o idee fixă. Scrisese de trei ori pe-aceeaşi pagină :

„Nu aveam chef să fie el". Şi ea n-avea decît un gînd : să nu cumva să-l piardă. Şi pentru asta, era în stare să facă şi să spuie orice. Se aşează la masă şi-ntr-un elan plin de-o pornire dulce şi tînguioasă, îi scrise o scrisoare, în care-i repeta ca într-un geamăt : „Te iubesc, te iubesc şi niciodată n-am iubit pe altul. Doar tu, auzi, doar tu îmi umpli sufletul şi-ntreaga mea fiinţă. Nu asculta pe-un ticălos. Ascultă-mă pe mine. Pe nimeni n-

am iubit pînă la tine, îţi jur, pe nimeni, doar pe tine".

în vreme ce scria, suspinul nesfîrşit al mării îi însoţea suspinul inimii. Voia, credea că spune vorbe adevărate ; şi cele ce spunea erau adevărate pe cît de-adevărată îi era şi dragostea. Dar, auzind pe tatăl ei că urcă scara cu pasu-i greu şi sigur, ascunse repede scrisoarea şi-i deschise uşa. Montessuy o întrebă cu multă dragoste de se simţea mai bine.

— Veneam, îi zise el, să-ţi urez noapte bună şi să te-ntreb ceva. Probabil c-am să-n- tîlnesc, mîine, la curse, pe Le Menii. Vine în fiecare an. E-un om cu tabieturi. Şi, dacă-l întîlnesc, ce zici, drăguţă, ai ceva contra dacă-l poftesc să vie să petreacă aici cîteva zile ? Soţul tău crede că pentru tine-ar fi plăcut şi distractiv. I-am putea da odaia cea albastră.

Cum vrei. Aş prefera să rezervăm odaia asta pentru Paul Vence, care ţine grozav să vină. Pe urmă, şi Choulette ar fi posibil să cadă pe neaşteptate. Cam are obiceiul. O să-l vedem că sună într-o dimineaţă ca un sărman la poartă. Ştii, soţul meu se-nşală cînd crede că Le Menii mi-e

agreabil. Fe urmă, săptămîna viitoare sînt nevoită să fug două, trei zile la Paris

.XXIX

Douăzeci şi patru de ore de la primirea scrisorii, Tereza venea de la Dinard la căsuţa din strada Ternelor. Nu-i fusese prea greu să găsească un pretext ca să s<? ducă la Paris. Făcuse drumul cu soţul ei, care voia să ia contact, în Aisne, cu alegătorii lui pe care-i prelucrau socialiştii. Jacques se trezi cu ea de dimineaţă, la atelier, în vreme ce schiţa Florenţa jelind, pe malul apei Arno. gloria-j antică.

Modelul, o fată naltă, negricioasă, poza, urcată sus, pe-un taburet. Lumina crudă că- zînd din sticlele vitraiului pe corpul gol sublinia nobleţea formelor şi în acelaşi timp descoperea fără cruţare oricare pată ori accident al pielei, destăinuind astfel aspre realităţi ale naturii. Dechartre întoarse către musafiră ochi plini de bucurie şi durere ; îşi puse dalta pe tăbliţă şi-apoi, muindu-şi mîi- nile,

pe care începuse să se-ntărească lutul, în strachina cu apă, zise modelului :

— Gata pe azi, fetiţo.

Fata sări jos pe podea şi, ridicîndui-şi maldărul de linuri mohorîte şi lenjuri murdare, trecu să se îmbrace după paravan.

Pe cînd Jacques părăsea atelierul, tră- gînd după el pe Tereza.

Trecînd pe sub platanul, ce-şi semăna solzii trunchiului jupuit, pe nisipul aleei, ea-i zise :

— Aşa-i că nu mai crezi ?

El o conduse la odaia lui.

Scrisoarea ei de la Dinard mai îndulcise impresiile neplăcute. Venea tocmai la vreme, în clipa cînd, obosit de-atîta suferinţă, avea nevoie de linişte şi de tandreţe. Cele cîteva rînduri scrise ii calmaseră sufletul, bîntuit de imagini şi mai puţin sensibil la lu~ crurile-n sine ca la reprezentarea lor. Dar inima îi rămăsese dureroasă.

în camera, în care toate-i erau prielnice, perdele, mobile, covoare vorbeau doar de iubirea lor, ea îi şopti cuvinte dulci :

— Cum ai putut să crezi.... înseamnă că nu ştii să te preţuieşti... E-o nebunie !... Cum s-ar putea ca o femeie care te-a

cunoscut să mai îndure pe altul lîngă dînsa ?

— Dar înainte ?

— A, înainte, te aşteptam.

— Şi el nu se afla la cursele de la Dinard ?

Habar n-avea ; un lucru era sigur, că ea nu se dusese. Şi caii şi amatorii de cai o plictiseau.

— Jacques, nu ai de cine să te temi, căci nimenea nu-i pe potriva ta.

Ba, el ştia, din contra, că-i un nimic şi toate sînt nimicuri pe-această lume, unde fiinţele se zbat cum se zbat boabele şi pleava în machină, amestecîndu-se într-una şi-ntr- una despărţindu-se sub mîna ţăranului ori a lui Dumnezeu care le scutură. Şi-ncă ideea unei vînturări agricole ori mistice înfăţişa prea bine ordinea şi măsura, ca să se-aplice exact vieţii. I se părea că oamenii nu-s decît nişte boabe în coşul unei rîşniţe de cafea. Ideea-i răsărise pe neaşteptate, cu două zile înainte, văzînd pe doamna Fusellier care rîş- nea cafea.

— De ce nu ai mîndrie ? îl dojeni Tereza.

Nu mai rosti decît puţine vorbe, însă-i vorbea cu ochii, cu braţele, cu

răsuflarea care îi ridica şi-i cobora năvalnic pieptul.

Uimit şi fericit c-o vede şi-o aude, el se lăsă convins.

îl întrebă cine-i spusese acele vorbe groaznice.

N-avea de ce să ţie taină. Era Daniel Salomon.

Ea nu se arătă surprinsă. Daniel Salomon, neputind fi, se pare, amantul nici unei femei, se complăcea să violeze intimitatea tuturora şi să le afle toate tainele. Şi bănuia de ce vorbise aşa de ea.

—• Jacques, nu te supăra de cele ce-am să-ţi spun ; dar tu nu eşti în stare să-ţi ascunzi sentimentele. El bănuia, desigur, că mă iubeşti şi-a vrut să se convingă. Sînt sigură că nu mai are nici o îndoială asupra legăturii noastre. Insă, mă lasă rece ; în timp ce, de-ai putea să te ascunzi mai bine, aş fi cu mult mai tulburată. Aş crede că nu mă iubeşti îndeajuns.

De teamă să nu-l neliniştească, schimbă îndată subiectul :

— Nici nu ţi-am spus de schiţă, ce tare mi-a plăcut. Florenţa stînd pe ţărmul apei Arno... Aşadar, noi ?

Da, în lucrarea asta am pus emoţia iubirii mele. E tristă şi-aş vrea să fie şi frumoasă. Vezi tu, Terezo, frumuseţea 'e-ntot- deauna dureroasă. De asta, de cînd viaţa mi-i frumoasă, sufăr

.Scotocind în buzunarul vestei de flanea, îşi scoase cutia de ţigări. Ea însă îl zori să se îmbrace. II lua să prînzească la ea. N-aveau să se despartă toată ziua. Avea să fie minunat. [1]

O bucurie de copil lucea în ochii ei. îndată însă se-ntristă, la gîndul că va trebui să se întoarcă la Dinard, către sfîrşitul săp- tămînii, şi-apoi să plece la Joinville, şi-n toată vremea asta, vor trebui să fie despărţiţi.

La Joinville, la tatăl ei, va face-aşa să fie invitat cîteva zile. Dar nu vor fi atît de liberi şi singuri ca-n Paris.

— E-adevărat, zise şi el, Parisul, cu forfota-i imensă, ni-e prielnic.

Şi-adăugă :

— Acuma, nici în lipsa ta nu mai pot părăsi Parisul. Mi-ar părea groaznic să stau în locuri ce nu te-au cunoscut. Un cer, un munte, copaci, fîntîni, statui ce nu

mi-ar spune despre tine, nu mi-ar spune nimic.

In timp ce se-mbrăca, Tereza luase o carte de pe masă şi-o foileta. Era *O mie şi una de Nopţi.* Gravuri romantice semănau ici şi colo-n text viziri, sultani, eunuci negri, bazaruri, caravane.

II întrebă :

— Iţi place O *mie şi una de Nopţi ?*

— Da, mult, răspunse el, pe cînd îşi înnoda cravata. Cînd vreau, cred cu adevărat în acei prinţi cu picioarele prefăcutc-n marmoră neagră pînă la genunchi şi-acele femei din haremuri, care bat cimitirele la vremea nopţii. Sînt basme ce-mi dau visuri uşoare, făcîndu-mă să uit de viaţă. Aseară eram- trist, cînd m-am culcat, şi am citit în pat povestea celor trei dervişi chiori.

Ea spuse, c-un pic de amărăciune :

— Cauţi să uiţi ! Eu n-aş primi pentru nimic în lume să lepăd amintirea unei dureri ce-mi vine de la tine.

Coborîră o dată în stradă. Ea trebuia să ia o birjă mai încolo, ca s-ajungă cu cîteva minute înainte acasă.

— Bărbatu-meu te-aşteaptă la dejun.

Mergeau pe drum vorbind de lucruri

ne-nsemnate, pe care dragostea le făcea mari şi-ncîntătoare. Orînduiau după-amiaza cît mai bine, să-ncapă-n ea noian de bucurii intime şi de plăceri ingenioase. Ea îi cerea părerea asupra toaletelor. Nu se mai hotăra să-l părăsească, atît de fericită era că poate să rătăcească cu el pe străzi, în soarele şi veselia prînzului. Ajunşi pe calea Ternelor, descoperiră înaintea lor, pe stradă, prăvălii ce-şi etalau la şir o bogăţie întreagă de provizii din tot ce-ţi poate dori inima. Erau şiraguri de pui la uşa grataragiului, şi, la fructar, lăzi pline de caise şi de piersici, coşuri de struguri, grămezi de pere. Căruţe de fructe şi de flori staţionau pe marginea şoselei. Sub strea- şina unui restaurant, o seamă de bărbaţi şi de femei prînzeau. Printre ei, singur la o me- suţă, în spate cu un dafin pus într-o ladă, Tereza dădu cu ochii de Choulette care tocmai îşi aprindea luleaua.

Recunoscînd-o, zvîrli cu măreţie o piesă de o sută pe mesuţă şi se sculă-n picioare, salutînd-o. Era foarte solemn ; şi redingota-i lungă îi dădea un aer decent şi auster.

Spuse c-ar fi dorit să viziteze pe doamna contesă Martin, la Dinard ; dar că fusese reţinut în Vandeea, lîngă marchiza

de Rieu. între timp, mai scosese o ediţie din *Grădina-nţărcuită*, la care adăugise *Livada Sfintei Clara.* înduioşase inimi pe care le-ai fi crezut nesimţitoare, făcuse să ţîşnească izvoarele din stîncă.

— Aşa c-am fost un fel de Moise, zise el.

Scotocind prin buzunare, trase din portofel o scrisoare boţită şi pătată.

— Uite ce-mi scrie doamna Raymond, academiciana. Dau în vileag ce-mi spune, pentru că-i face cinste.

Şi, desfăcind foiţele subţiri, citi :

— „Luînd, prin mine, cunoştinţă de cartea dumitale, bărbatu-meu a exclamat : «Bine, dar e adevărat spiritualism !» Iată o grădină-nţărcuită care, de partea trandafirilor albi şi-a crinilor, are-o portiţă ce dă în uliţa Academiei."

Choulette gustă aceste vorbe ameste- cate-n gura lui cu parfum de rachiu, şi puse înapoi, cu grijă, scrisoarea în portofel.

Doamna Martin aduse laude poetului ce-avea norocul să fie candidatul doamnei Raymond.

— Ai fi al meu, desigur, dacă m-aş ocupa cu alegeri academice. Dar, spune-mi, Institutul te atrage ?

Poetul păstră un răstimp de tăcere solemnă. Apoi :

Tocmai mă duc să ţin consiliu, doamnă, cu diferite notabilităţi din lumea religioasă şi politică, care au locuinţe la Neuilly. Marchiza de Rieu insistă mult să-mi pun candidatura, în districtul ei, la un loc de senator rămas vacant prin moartea unui om bătrîn, zice-se general în timpul vieţii sale iluzorii. Voi cere sfatul, în privinţa asta, la preoţi, l

femei, copii, — o, tu, înţelepciune fără moarte ! — bulevard Bineau. Colegiul ale cărui sufragii le voi cere se află într-un ţinut împădurit şi unduios, cu cîmpuri mărginite de sălcii retezate. Şi nu arareori aici, în cîte-o scorbură de salcie bătrînă, se-ntîmplă să găseşti cîte-o carcasă de şuan, strîngîndu-şi încă puşca şi mătăniile în degetele-i descărnate. Am să-mi lipesc profesiunea de credinţă pe scoarţa tuturor stejarilor; se va putea citi: „Pace prezbiterelor ! Aproape este ziua cînd episcopii, în mîini cu cîrji de lemn, vor fi asemeni celui mai sărman enoriaş din cea mai nevoiaşă parohie ! Căci cine, dacă nu episcopii, crucificat-au pe Iisus Hristos ? Se numeau Anna şi Caiafa. Şi-n faţa Fiului lui Dumnezeu şi astăzi se numesc la fel. Şi-n timp ce ei îl ţintuiau pe cruce, eu eram bietul ticălos spînzurat lîngă el."

Şi, ridicîndu-şi băţul spre Neuilly :

•— Prietene Dechartre, nu crezi că ce se vede colo albind, la dreapta, e bulevardul Bineau ?

Adio, domnule Choulette, zise Tereza. Să nu mă uiţi cînd vei fi senator.

— Doamnă, să ştiţi că nu vă uit în nici o rugăciune de a mea, de e utrenie, fie de e vecernie. Şi spun lui Dumnezeu : „Dacă-n mînia ta, o, Doamne, i-ai dat şi bogăţie, i-ai dat şi frumuseţe, priveşte-o cu îngăduinţă şi-apleacă asupra ei nemărginita-ţi milostenie".

Şi, ţeapăn, tîrîindu-şi piciorul, Choulette porni pe calea forfotind de lume.XXX

înfăşurată în mantilă roză, Tereza scoborî treptele peronului, însoţită de Dechartre, care sosise chiar în dimineaţa ceea la Join- ville. Făcuse-aşa ca să fie poftit în micul cerc de prieteni intimi, înainte de vînătorile cu cîini, la care se temea că Le Menii, despre care nu mai ştia nimic, ar putea fi poftit, ca de-obicei. Vîntul subţire de septembrie îi flutura zulufii, iar soarele punea în ochii vineţi steluţe aurii. în urmă-le, faţada castelului îşi etala, deasupra celor trei arcade ale parterului, în

intervalele dintre ferestre, pe largi console, busturi de împăraţi romani. Corpul de căpetenie al casei era înghesuit între două pavilioane nalte, pe care le mai înălţau acoperişurile mari de ţiglă puse pe-o groază de stîlpi ionici. Şi, după rînduiala asta, recunoşteai arta arhitectului Leveau, cel care construise, prin 1650, castelul de la Joinville-sur- Oise pentru bogătaşul Mareuille, omul lui Mazarin şi complicele norocos al lui Fouquet

.Tereza şi Jacques aveau în faţa ochilor parterele de flori alcătuind enorme ornamente după desenul lui Le Notre, covorul verde, bazinul ; pe urmă, grota cu cele cinci arcade rustice şi termele-i gigantice, încununate de copacii nalţi, pe care toamna începuse să-şi aşeze şi purpura şi aurul.

— Totuşi, şi-această geometrie înverzită îşi are frumuseţea ei, zise Dechartre.

— Da, aprobă Tereza. Eu însă cuget la platanul aplecat din curticica în care creşte iarbă printre pietre. Vom pune flori acolo, nu-i aşa ?

Cu spatele rezemat de unul din leii de piatră, cu chip aproape omenesc, care

vegheau, în josul scărilor, asupra şanţurilor astupate, se-ntoarse spre castel, privind la o lucarnă în gură de balaur deschisă deasupra cornişei.

— Acolo e odaia ta ; m-am urcat pîn' la ea, aseară. Tot la acelaşi cat, de cealaltă parte, chiar în capăt, se află camera de lucru a tatii. O masă de lemn alb, cu o cartonieră-n acaju ; iar pe prichiciul sobei, o garafă ; biroul lui din tinereţe. Toată averea noastră a ieşit de-aici.

Pe drumurile cu nisip ale parterelor, înaintară către zidul de merişor tăiat ce mărginea parcul la sud. Trecură pe dinaintea serei de portocali, cu poarta ei monumentală avînd deasupra crucea lorenă a lui Mareuille, şi-o luară pe aleea de tei, care continua covorul verde. Sub arborii pe jumătate desfrunziţi, statui de nimfe se-nfiorau prin umbra umedă, pătrată de palide lumini. Un porumbel, ce se odihnea pe umărul unei femei de piatră albă, îşi luă zborul. Din cînd în cînd, o pală de vînt desprindea cîte o frunză moartă, care cădea — scoică de aur roşu în care mai lucea un strop de ploaie. Tereza spuse, arătînd spre nimfă :

— Ea m-a văzut pe cînd eram copil şi mă gîndeam să mor. Dorinţe şi temeri mă sfîşiau. Te aşteptam. Dar tu erai tare departe !

Aleea de tei se curma brusc, în dreptul cercului pe care-l ocupa bazinul, în centrul căruia se înălţa o seamă de tritoni şi nereide suflînd în scoici, ca să împletească, atunci cînd apele săreau, o diademă lichidă, cu bobocei de spumă.

— Cununa de la Joinville, îl lămuri Tereza.

Şi, arătîndu-i o cărare care pleca de la bazin şi se pierdea înspre soare-răsare :

— Iată şi drumul meu. De cîte ori nu m-am plimbat tristă pe el ! Căci eram tristă, cînd nu te cunoşteam.

Dădură din nou în alee, ce, cu alţi tei şi alte nimfe, se întindea de la rond înainte.

Şi merseră pe ea pînă ajunseră, în fundul parcului, la grote— un semicerc alcătuit din cinci firide mari de stîncărie despărţite de terme uriaşe şi-avînd deasupra balustrade. Una din terme, plasată în unghiul monumentului, îi, domina cu goliciunea-i. monstruoasă plecînd spre dînşii privirea ei de piatră sălbatică şi blîndă totodată.

— Cînd a cumpărat tata Joinvillul, zise Tereza, aceste grote erau doar un morman de cioburi năpădite de ierburi şi de şerpi, în care mii de iepuri îşi duraseră culcuş. A reconstituit arcadele şi termele, după o stampă de Perelle păstrată la Bibliotecă. Şi şi-a fost singur arhitect.

Umbra şi taina îi ademenea spre deasa alee de carpeni ce se-nălţa ca un acoperiş în coasta grotelor. Dar un zgomot de paşi îi opri pentru o clipă în loc. Şi iată că-l zăriră prin frunziş pe Montessuy trecînd cu principesa Seniavine de talie. Se duceau foarte liniştiţi înspre castel. Jacques şi Tereza, dosiţi după terma cea mare, stătură neclintiţi pînă cei doi se depărtară. Apoi, ea-i spuse lui Dechartre, care-o privea în tăcere :

Acuma înţeleg de ce cerea prinţesa sfatul tatii, astă-iarnă, de cîte ori voia să cumpere un cal

.Şi, zău, Tereza admira pe tatăl ei că cucerise pe-o femeie atît de minunată, care trecea drept mofturoasă şi care se ştia că e bogată, cu toate încurcăturile în care o vîra nebuna ei nesocotinţă. Il întrebă pe Jacques de nu găsea şi el că principesa era foarte frumoasă. Da, el recunoştea că e un animal splendid, cu o atracţie carnală cam prea brutală pentru gustul lui; şi-o închipuia cu sîni marcaţi de-un larg cerc cafeniu, c-un pîntec de safran, ocru şi sulf şi picioare păroase. Dar mai cu seamă îi găsea cusurul c-ar fi avînd o piele cam prea groasă. La care Tereza îi răspunse că se prea poate, însă că, seara, prinţesa Seniavine lăsa pe toate femeile în umbră.

Duse pe Jacques pînă la scările acoperite de muşchi, care suiau prin dosul grotelor spre Jerba-de-pe-Oaza, alcătuită dintr-o tufă de trestie de plumb în mijlocul unui bazin de marmoră trandafirie. Acolo, se-nălţau copacii mari ce se vedeau în perspectiva parcului şi de acolo începea pădurea. Intrară în desiş.

Tăceau ; se auzea doar geamătul firav al frunzelor. Departe, dincolo de

măreaţa perdea de ulmi, se întindea hăţişul străpuns de pilcuri de plopi tremurători şi de mesteceni, a căror scoarţă palidă parcă luase foc în cea din urmă rază a soarelui.

O strînse-n braţe şi-i sărută pleoapele. Noaptea cobora din ceruri, primele stele tremurau prin ramuri. In iarba umedă, ofta fluierul broaştelor. Şi mai departe nu trecură.

Pe cînd se întorcea cu el înspre cartel, simţea prin noapte pe buze un gust de sărutări şi mentă şi-n ochi icoana celui drag stînd în picioare, faun, lîngă-un trunchi de mesteacăn, în timp ce, ridicată-n braţe, cu mîinile pe după gîtul lui, ea se pierdea de-atîta voluptate. Zîmbi sub tei acelor nimfe care-o văzuseră plîngînd pe cmd era copilă. Lebăda-şi înălţa pe ceruri crucea ei înstelată, iar luna-şi oglindea secera ei subţire în bazinul cununii. In iarbă, gîzele îşi înălţau chemarea dragostei. La cel din urmă cot al zidului de merişor, Jacques şi Tereza văzură dintr-o dată înaintea lor tripla umbră a castelului şi, prin largile geamuri de la parter, umbre ce se mişcau prin lumina roşcată. Şi clopotul suna.

Tereza scoase-un ţipăt :

— Vai ! de-abia am vreme să mă schimb pentru cină !

Şi o luă la fugă prin faţa leilor de piatră, lăsînd lui Jacques impresia unei năluci de oreadă ori naiadă.

După-masă, în salon, domnul Berthier D'Eyzelles citea jurnalul, iar principesa Se- niavine făcea o reuşită pe mesuţa de joc. Te- reza, cu ochii pe jumătate închişi deasupra unei cărţi, simţind la glezne înţepăturile acelor spini peste care trecuse prin desiş, în dosul Jerbei-de-pe-Oaza, îşi amintea înfiorată de dragul ei care-o luase acolo între frunze, ca un faun jucîndu-se c-o nimfă.

Prinţesa o întrebă dacă e amuzant ce citea ea acolo.

— Nu ştiu. Citeam şi mă gîndeam. Paul Vence are dreptate : „Tot pe noi ne găsim şi-n cărţi".

Din sala de biliard, prin pereţii subţiri, veneau frazele scurte şi zgomotul sec al bilelor lovite.

— A ieşit ! exclamă prinţesa azvîrlind cărţile.

Pariase o sumă mare pe-un cal care alerga în ziua ceea, la cursele din Chantilly.

Tereza spuse c-a primit o scrisoare de la Fiesole : *miss* Bell îi anunţa apropiata ei căsătorie cu prinţul Albertinelli de la Spina.

Prinţesa începu a rîde :

— Iată un om care-i va face un faimos serviciu.

■— Care ? o întrebă Tereza.

— Să-i facă silă de bărbaţi, asta-i !

Montessuy intră în salon. Era grozav de vesel. Cîştigase partida.

Aşezîndu-se lîngă Berthier D'Eyzelles, luă jurnalul deschis de pe canapea :

— Ministrul de finanţe a anunţat că va depune la deschidere proiectul de lege cu privire la Casele de pensii.

Era vorba să se-autorizeze Casele de pensii de-a face împrumuturi obştilor, ceea ce-ar fi răpit întreprinderilor conduse de Montessuy clientela lor cea mai bună.

— Berthier, întrebă bancherul, eşti ho- tărît să te opui proiectului acesta ?

Berthier dădu aprobativ din cap.

Montessuy se sculă, punînd mîna pe umărul deputatului.

— Dragul meu Berthier. cred că guvernul cade la începutul sesiunii.

Şi-apropiindu-se de fata lui:

— Am primit o scrisoare de la Le Menii.

Tereza se duse să închidă uşa ce despărţea de biliard salonul.

— Ii era frică de curent, zicea.O scrisoare ciudată, reluă Montessuy. Le Mânii nu vine să vîneze la Joinville. A cumpărat un iacht de optzeci de tone, *Rosebud.* Pluteşte pe Mediterana şi nu mai vrea să stea decit pe apă. Păcat. Nimeni ca el nu ştie să conducă vînătoarea.

In clipa asta, Dechartre intră-n salon cu contele Martin, care-l bătuse la biliard şi-acum îi arăta prietenie mare, şi-i explicai primejdia unui impozit ce ataca venitul caselor şi numărul de slujitori

.XXXI

Un pal soare de iarnă, străpungînd, ceaţa Senei, intra-n sufragerie pe sub uşi, lu- minînd cîinii de Oudry.

Doamna Martin avea la dreapta ei pe deputatul Garain, fostul primar şi vechiul prezident de consiliu, şi-n stingă, pe domnul senator Loyer. La dreapta contelui Martin-Be- lleme, domnul Berthier d'Eyzelles. Dejun intim şi sobru de afaceri. Conform previziunilor lui Montessuy, guvernul căzuse cu patru zile înainte. Chemat în dimineaţa ceea chiar, lai Elizeu, Garain primise sarcina de-a forma un guvern. Alcătuia, prînzind, o combinaţie ce trebuia supusă Preşedintelui, în seara ceea chiar. Şi-n vreme ce-nvîrteau într-una nume, Tereza revedea în sine însăşi icoanele vieţii? ei intime.

Se întorsese la Paris cu contele Martin, îndată ce se deschisese Camera, şi de atunci ducea o viaţă încîntată.

Jacques o iubea ; şi o iubea c-e dragoste în care se amesteca şi pasiune şi tan-< dreţe şi o experienţă rafinată, dar şi-o naivă curiozitate. Era nervos, neliniştit,

se iritai uşor ; dar dispoziţia-i capi'icioasă dădea şi maii mult preţ momentelor de veselie. O veselie de artist, ce izbucnea deodată, ca o flacără, alintind dragostea fără s-o tulbure. Şi rîsul lui spiritual era adevărată încîntare pentru ea. Nici nu şi-ar fi închipuit vreodată la el un: gust atît de sigur şi-n orice toană veselă şi-n orice familiară fantezie. In cele dintîi ceasuri, nu-i arătase decît o înfocare monotonă, sumbră. Şi o prinsese doar cu asta. De-atuncea, însă, descoperise în el un suflet vesel, bogat şi felurit, o graţie unică în senzualitate şi darul de a măguli, mulţumind sufletul din plini dimpreună cu simţurile.

— Un guvern omogen, strigă Garain, bine-nţeles că se impune. Totuşi, nu-nseamnă să nu ne inspirăm de la tendinţele specifice ale feluritelor fracţiuni ce fac parte din Cameră.

Era-ngrijat. Vedea în jurul lui numai capcane, pe-atît de multe pe cîte întinsese singur. I se păreau ostili pînă şi colaboratorii lui.

De pildă, contele Martin voia ca noul minister să ţie socoteală de aspiraţiile spiri-. tului nou

— .Lista pe care o propui este alcătuită din personalităţi deosebindu-se esenţial şi prin origine şi prin tendinţe, explică el. Or, cred că faptul cel mai important din toată istoria politică a ultimilor ani e posibilitatea, ba chiar necesitatea, aş putea zice, de-a introduce unitatea de vederi în sînul guvernului republican. E o idee, dragul meu Garain, pe care-ai ex- primat-o singur c-o rară elocvenţă.

Domnul Berthier d'Eyzelles tăcea.

Senatorul Loyer învîrtea gogoloşi de pîine între degete. Ca vechi client al cafenelei, aşa era-nvăţat să-şi prindă el ideile, ciopîr- ţind dopuri ori frămîntînd firimituri. Ridică faţa-i cu vinişoare roşii de care spînzura o barbă mare şi murdară. Şi, aţintindu-l pe Garain cu ochii lui încercănaţi, în care se vedeai clipind un mic foc roşu :

— Am spus-o, dar nimeni n-a voit să creadă. Şi-anume, că desfiinţarea dreptei regaliste a fost pentru conducătorii partidului republican o catastrofă iremediabilă. Tot ce făcea guvernul era în contra ei. Or, adevăratul sprijin al guvernămîntului e opoziţia. Imperiul a guvernat contra orleaniştilor şi contra noastră. Guvernul Şaisprezece-mai a

combătut republicanii. Mai fericiţi noi am luptat în contra dreptei. Ce minunată opoziţie e dreapta ! Naivă, ameninţătoare, neputincioasă, vastă, cinstită şi impopulară ! Şi trebuia păstrată. Insă n-am fost în stare. Şi apoi, să recunoaştem că totul se învecheşte. Totuşi, guvernul trebuie să lupte contra cuiva. Şi astăzi doar socialiştii ne-ar putea da un ajutor de felul celuia pe care ni l-a dat, vreme de cincisprezece ani, cu-atîta neclintită generozitate, dreapta. Insă, socialiştii sînt prea slabi. S-ar cuveni să fie întăriţi, să aibă mai mulţi membri, să se transforme în partid politic. La ora actuală, e prima datorie a ministrului de interne.

Garain, care nu era cinic, nu răspunse
nimic.

— Garain, întrebă contele Martin, încă nu ştii ce iei o dată cu preşedinţia, Internele ori Justiţia ?

Garain răspunse că hotărîrea lui depinde de alegerea pe care o va face N***, de care nu se putea lipsi guvernul şi care ezita între acele două portofolii. Cît despre el, Garain, sacrifica oricare interese personale în faţa unui interes superior.

Senatorul Loyer rînji în barbă. El ar fi vrut Justiţia. Rîvnea de mult la ea. încă

de sub Imperiu, pe cînd era consultant juridic şi dădea lecţii mult apreciate, la mesele de cafenea. Se pricepea la chiţibuşuri. îşi începuse cariera politică datorită unor articole cu multă dibăcie ticluite, ce-i aduseseră procese, urmăriri, ba şi cîteva săptămîni de închisoare şi de atunci era încredinţat că presa e-o armă a o- poziţiei, pe care orice bun guvernămînt era dator s-o sfarme. De la **4** septembrie 1870 visa să aibă Ministerul de Justiţie, ca să le- arate tuturor cum un bătrîn boem, obişnuit al Pelaghiei pe vremea lui Badinguet, fost consultant juridic, ce explica pe vremuri codul, in vreme ce mînca varză cu carne, va şti să arate că-i şef suprem al magistraturii.

Proşti, cu duiumul, îl încălecaseră. Imbă- trînit în mediocrele cinstiri ale Senatului, era murdar şi neîngrijit, legat de-o fată de la circiumă, sărac, trîndav, dezamăgit ; şi totuşi, vechiu-i spirit iacobin şi sinceru-i dispreţ pentru popor, ce nu muriseră odată cu ambiţia, făceau din el un om încă în stare să conducă. De data asta. intrat în clica lui Garain, credea că are Justiţia asigurată. Şi dacă n-avea s- o obţină, protectorul îi devenea deodată

un duşman odios. Rînji, atent să modeleze un căţeluş din miez de pîine.

Domnul Berthier D'Eyzelles, grozav de calm, de serios şi de posac. îşi mîngîie frumoşii săi favoriţi albi :

— Nu crezi c-ar fi cuminte, domnule Garain, să faci un loc în cabinet celor care-au urmat, din prima clipă, politica spre care ne orientăm acum ?

Aceştia s-au prăpădit pe drum, îi ripostă Garain, nerăbdător. Un om politic nu-i bine să ghicească ce-are să se-ntîmple. E o greşeală să ai dreptate prea devreme

.Treaba n-o faci cu gînditorii. Şi-apoi, s-o spunem verde : dacă vreţi un guvern de centru-stînga, declara-ţi-o şi mă retrag. Dar, vă vestesc că n-o să aveţi alăturea nici Camera şi nici poporul.

— E evident, zise şi contele Martin, că-i necesar să ai de partea ta majoritatea.

— Cia lista mea, majoritatea-i cîştigată, zise Garain. Minoritatea e aceea care-a susţinut guvernul contra noastră, plus voturile pe care le-am înlăturat. Mă bizui pe devotamentul dumneavoastră, domnii mei,

Şi împărţirea portofoliilor porni de la-nceput. Contele Martin primi întîi Lucrările Publice, pe care le respinse, ca nefiind de specialitate ; şi-apoi, Externele, pe care le primi fără obiecţii.

In timp ce domnul Berthier d'Eyzelles, la oferta lui Garain de a lua Comerţul şi Agricultura, răspunse c-o să se gîndească. Loyer fu pus la Colonii ; părea grozav de ocupat s-aşeze căţeluşul lui de pîine în picioare, pe faţa de masă, în vreme ce trăgea cu coada ochişorului său boţit la contesa Martin, găsind-o teribil de atrăgătoare şi-ntrezărind nelămurit în viitor plăcerea de-a o vedea ceva mai intim.

Lăsîndu-l pe Garain să se agite, se ocupa de-această femeie încîntătoare, căutînd să-i ghicească gusturile şi obiceiurile, între- bînd-o dacă-i place teatrul şi dacă iese 6eara din cînd în cînd la vreun local cu soţul ei. Şi Tereza parcă-l găsea mult mai interesant ca ceilalţi, cu tot jegul, lipsa manierelor elegante şi cinismu-i grozav.

Garain se sculă. Trebuia să-l vadă iar pe N*** ; pe N**'** şi iar pe N***, mai înainte de-a duce lista la preşedintele Republicii. Contele Martin îi oferi maşina lui, Garain, însă, o avea pe-a sa.

-— Nu crezi, întrebă contele Martin, că preşedintele ar putea ridica obiecţiuni cu privire la cîteva nume ?

— Preşedintele, ii răspunse Garain, va trebui să se plieze situaţiei.

Trecuse pragul uşii, cînd, dintr-o dată, se întoarse, lovindu-se cu palma peste frunte.

-— N-avem ministru de război!...

— Găseşti uşor vreun general, îi spuse contele Martin.

— Hei ! exclamă Garain, să nu-ţi închipui că alegerea unui ministru de război e chiar aşa uşoară. Se vede că n-ai făcut, ca mine, parte din trei guverne şi

nici n-ai prezidat consiliul. De cîte ori am făcut parte din guvern, şi-n timpul cît am prezidat, dificultăţile cele mai mari mi le-a făcut ministrul de război. Toţi generalii sînt la fel. Acel pe care l-am ales în cabinetul pe care l-am format, îl ştii. Cînd l-am luat, era străin de toate chestiunile. Abia dacă ştia că-s două Camere. A trebuit să-i explicăm toate rotilele unei maşinării parlamentare ; să-i spunem că există o comisiune a armatei şi una a finanţelor, subcomisii şi raportori şi o discuţie despre buget. El s-a rugat să-i punem toate acestea pe-o bucăţică de hîrtie. Atîta ignoranţă de oameni şi de lucruri ne îngrozise !... Şi după cincisprezece zile, ştia toate şurubăriile politicii, cunoştea personal pe loţi, — senatori, deputaţi —, cu care uneltea în contra noastră. Noroc de preşedintele Grevy, care n-avea încredere în militari şi care ne-a salvat, altfel eram daţi peste cap. Şi nu era decît un simplu general, ca orişicare altul. A ! nu ; să nu-ţi închipui că portofoliul Războiului se poate da aşa, în grabă, fără de chibzuire.

Şi Garain, aducîndu-şi aminte de vechiul său coleg din bulevardul Saint Germain, simţea că încă-l trec fiorii.

Tereza se sculă, pe cînd senatorul I.oyer se grăbea să-i ofere braţul, plecîndu-se galant, aşa cum învăţase, pe vremuri la Bullier. Lăsă pe oamenii politici în salon. Ardea de nerăbdare s-alerge iarăşi la I)echartre.Lumini roşcate-nvăluiau apele Senei, cheiul de piatră, platanii aurii. Tere^a, evadînd de-acasă, sorbea cu încîntare mireasma tare-a aerului şi măreţia zilei care se stingea. De cînd se întorsese la Paris, în fiecare dimineaţă, fericită, se bucura de chipul mereu tot nou al fiecărei zile. I se părea că pentru ea sufla în arbori zbîrliţi vîntul ; că cenuşiul fin al ploii învăluia tot orizontul căilor, şi soarele îşi tîrîia prin cerul friguros stana-i răcită doar pentru ea, să poată spune intrînd în cuibul lor din Ternelor : „Azi bate vîntul", ori „plouă", ori „azi e vreme bună", făcînd astfel o legătură între noianul lucrurilor şi dragostea-i intimă. Şi toate zilele erau frumoase pentru dînsa, căci o duceau în braţele iubitului.

Şi-n vreme ce se îndrepta, în acea zi ca-n toate celelalte, spre căsuţa din Ternelor, Tereza cugeta la fericirea ei neaşteptată şi deplină, de care în sfîrşit nu

se mai îndoia. Mergea prin cea din urmă glorie a soarelui slăbit de iarnă, şi îşi spunea :

„Da, mă iubeşte, sînt sigură că mă iubeşte cu adevărat. I-i mai uşor şi mai firesc ca altor oameni să iubească. Bărbaţii au în general în viaţă idei superioare lor, au o credinţă, tabieturi, interese. Ori cred în Dumnezeu, în datorii ori în ei înşişi. Pe cînd el crede doar în mine. Eu sînt şi Dumnezeul şi datoria şi viaţa lui."

Pe de-altă parte, îşi zicea :

„Dar tot aşa de-adevărat e că n-are de nimeni nevoie, nici chiar de mine. In mintea lui e-o lume minunată. în care poate vieţui. Pe cînd eu nu pot fără el. O, Doamne, ce m-aş face de nu l-aş mai avea ?"

Se-mbărbăta la gîndul atracţiei puternice şi-obişnuinţei încîntate care-l lega de ea. îşi aducea aminte de ce-i spusese într-o zi : „N-ai pentru mine decît o dragoste trupească. Dar nu-i nimic, poate că-i singura adevărată." La care el îi răspunsese : „Mai mult, e singura puternică şi mare. Are măsură şi are arme ale ei. Are un sens şi-i plină de imagini ; e tainică şi aprigă ; înlănţuieşte carnea si sufletul acestei cărni. Restul e doar părere

şi-nşelare." Era aproape liniştită în bucuria ei. Şi bănuielile, neliniştile i se destrămaseră ca nourii unei furtuni de vară. Cea mai urîtă vreme din iubirea lor fusese aceea cînd trebu- iseră să se despartă. Cei care se iubesc ar trebui să nu se mai despartă.

In colţul străzii Galileu, cu bulevardul Marceau, recunoscu, ori mai degrabă i se păru că recunoaşte o umbră care-o atinsese, o formă pe care o uitase. Crezu, voi să creadă că se înşelase. Acela, pe care i se păruse că-l zăreşte, nici nu mai exista şi nici nu existase vreodată. Era doar o fantasmă din hrubele unei lumi de demult, învăluită-n bezna unei amintiri. Mergea ducînd cu ea din întîlnirea asta vagă ca un fior de frig, o vagă neîndemînă, o strîngere de inimă.

Cum o pornise-n sus pe cale, văzu deodată năvălind asupră-i un val de vînzători de ziare care-ntindeau foile serii cu lista noului guvern.

Străbătu piaţa de l'Etoile ; mersu-i trăda dorinţa ei fără astîmpăr. Vedea pe Jacques cum o aşteaptă-n josul scărilor, printre nuduri de marmoră şi bronz, şi cum o ia in braţe şi-o duce, moale şi-nfiorîndu-se sub sărutări, pînă la camera plină de umbră şi plăceri, în care bucuria

de-a trăi o făcea să uite de toate ale vieţii zilnice.

Dar, în pustiul căii Mac-Mahon, umbra pe care o zărise la colţul străzii Galileu se-apropie şi răsări deodată lingă dînsa, banal, penibil de reală.

Recunoscu pe Robert Le Menii, care o urmărise de pe cheiul Debilly şi-acum i se alătura, în locul cel mai singuratic şi mai sigur.

— In aerul şi felul lui de-a fi se oglindea o limpezime de suflet, care-i plăcuse Terezei altădată. Chipul lui aspru, acuma ars de soare şi de vînt, obrazu-i tras şi neclintit trăda o cruntă suferinţă.Terezo, vreau să-ţi spun ceva.

Ea îşi domoli pasul. El îi porni alături.

— Am încercat să te uit. După cîte s-au întîmplat, era firesc, nu ? Am făcut tot ce s-a putut. Era mai bine să te uit, fireşte. Insă n-am fost în stare. Atunci, am cumpărat un vas. Şi-am navigat vreme de şase luni. Ştii, poate ?

Ea făcu semn că ştie.

— *Rosebud,* urmă el, un iaht drăguţ, de optzeci de tone. Aveam un echipaj de şase oameni. Lucram alături ea de ei. Era şi asta o distracţie.

Tăcu. Ea se mişca domol şi întristat, şi mai cu seamă plictisită. A asculta acele vorbe, care-i erau străine, i se părea penibil şi absurd din cale-afară.

— Ce-am suferit acolo, pe vapor, mi-ar fi ruşine să-ţi mărturisesc.

Ea înţelese că spune-adevărat, şi-ntoarse
capul.

— O ! dar te iert. M-am gîndit mult, acolo, singur. Mi-am petrecut zile şi nopţi

întins pe patul din *deck-house ;* şi frămîntam în mintea mea aceleaşi gînduri, fără încetare. Am cugetat vreme de şase luni mai mult decît în toată viaţa mea. Nu rîde. Durerea, nimic mai bun ca să-ţi lărgească spiritul. Am înţeles că, dacă te-am pierdut, a fost din vina mea. Că n-am ştiut să te păstrez. Şi-ntins pe burtă, in timp ce *Rusebud* plutea pe mare, îmi repetam : „N-am ştiut. O ! dac-ar fi s-o iau de la-nceput !" Şi tot gîndind şi suferind mereu, am înţeles, am înţeles că nu m-jam aplecat de-ajuns asupra ta, să-ţi înţeleg ideile şi gusturile. Eşti o fiinţă-aleasă. NU băgasem de seamă, căci nu de asta te iubeam. Fără să vreau, te enervam şi te jigneam.

Ea scutură din cap. El stărui :

— Da, da ! Adesea te-am jignit. Nu-ţi menajam destul delicateţea. Au fost neînţelegeri între noi. Asta din pricină c-avem firi diferite. Şi-apoi, nici n-am ştiut să te distrez. N-am priceput care-s distracţiile de care ai nevoie ; şi nu ţi-am procurat plăcerile care convin unei femei inteligente.

Simplu şi sincer în suferinţa şi în regretul lui, i se părea, totuşi, simpatic. Ii spuse cu blîndeţe :

— Nu-ţi reproşez nimic, prietene.

El stărui :

— Tot ce ţi-am spus e-adevărat. Le-am înţeles pe toate, pe cînd stam singur, în larg, pe vaporaşul meu. Acele ceasuri petrecute pe vapor nu le-aş dori nici celui ce mi-a făcut atîta rău. De multe ori am vrut să mă arunc în apă. Dar nu m-am aruncat. Ce m-a oprit ? Oare principiile creştineşti ? Ori legăturile sentimentale de familie ? Ori poate n-am avut curaj ? Nu ştiu. Poate, că, de departe, mă ataşai de viaţă ? Eram atras spre line, dovadă că-s aici. De două zile te pîn- desc. N-am vrut s-apar din nou la voi. N-am fi fost între patru ochi, n-am fi putut vorbi. Şi-apoi, te-aş fi silit să mă primeşti. Am socotit mai potrivit să stăm de vorbă ca acum, in stradă. Ideea asta mi-a venit pe apă. Mi-am spus : „Pe stradă, de vrea, poate să nu m- asculte, ca şi acuma patru ani, în parcul de la Joinville, ştii, sub statui, aproape de Cununa".

Oftă din greu.

— Da, zise el apoi, ca la Joinville, căci I rebuie s-o iau de la-nceput. De două zile stau şi te pîndesc. Ieri a plouat : ai ieşit cu trăsura. Puteam să te urmez, să văd unde te duci. Aveam imboldul. însă m-am stăpînit. Nu vreau să-ţi fac nici cea mai mică neplăcere.

Ea îi întinse mîna.

— îţi mulţumesc. Ştiam eu bine că 11-0 să-mi pară rău că am avut toată încrederea în dumneata.

Era nerăbdătoare, nervoasă, alarmată, înspăimîntată de ce vedea că vrea să-i spuie şi nu ştia cum să se smulgă şi să fugă.

— Adio ! ai toată viaţa înainte. Eşti fericit. Fii bine încredinţat de asta şi nu te frămînta degeaba pentru ceva care nu merită.

O trăsură trecea la pas pe lîngă ei. Făcu un semn birjarului, care opri. Robert o mai ţinu o clipă.

Ea se gîndea la Jacques care o aştepta de mult.

Puţinii trecători îi aruncau cîte-o privire, ducîndu-se în drumul lor. Ea se opri sub ramurile negre ale unui cercis, şi aşteptă cu milă şi cu teamă-n suflet.

— Uite, îi spuse el : te iert, uit tot ce a fost. Fii iar a mea. Şi îţi făgăduiesc că niciodată n-am să rostesc o vorbă de trecut.

Ea tresări, lăsînd să-i scape fără voie un gest firesc de dezolare şi surpriză, care-l făcu să se oprească.

Apoi, după o clipă de gîndire :

— Lucrul pe care ţi-l propun nu e ceva obişnuit, ce-i drept, Dar m-am gîndit în toate felurile. Şi altă cale nu există. Să te gîndeşti, Terezo, să nu-mi răspunzi imediat.

— Ar fi urît din partea mea să te-amă- gesc. Nu pot, nu pot să fac ceea ce-mi ceri ; şi ştii de ce.

Făcu un semn birjarului, care opri. Robert o mai ţinu o clipă.

— Am bănuit c-ai să răspunzi aşa. De asta-ţi spun încă o dată : să nu-mi răspunzi imediat.

Cum se sui-n trăsură, întoarse ochii de la el. Pentru Robert fu clipa dureroasă : îşi amintea de vremea cînd, la despărţire, privirea încîntătorilor ochi vineţii îl urmărea mult timp şi cu recunoştinţă, pe sub pleoapele pe jumă- iate-nchise, pe care el le obosise. Şi, stăpî- nindu-şi hohotul de plîns care-i urca din piept, şopti cu voce sugi'umată :

— Să ştii că te iubesc şi nu pot fără tine. Abia acuma te iubesc. Pînă acuma n-am ştiut ce-i asta.

Şi-n timp ce ea zvîrlea adresa unei modiste, la-ntîmplare, Robert se depărta cu pa- su-i sprinten şi vioi, acum puţin cam sacadat.

Ducea cu ea, de la-ntîlnirea asta, neîndemînă şi nelinişte. Dacă tot trebuia să-l întîlnească, cel puţin să fi fost brutal, ca la Florenţa.

In colţul străzii, strigă iute birjarului :

Strada Demours, la Terne !

XXXII

Era la Operă, într-o vineri. Cortina se lăsase pe laboratorul lui Faust. Din adîncurile frămîntate ale fotoliilor de orchestră, binoclurile se înălţau, iar ochii scormoneau sala de purpură şi aur, scăldată în lumini ce se pierdeau în golul uriaş. Besactelele sumbre ale lojilor închideau capetele strălucitoare şi umerii goi ai femeilor. Amfiteatrul îşi apleca prelung peste parter ghirlanda lui de diamante, de flori, pieptănături, carnaţii, gazuri, satinuri. In avanscene, trona ambasadoarea Austriei şi ducesa de Gladwin; în amfiteatru, Berthe d'Isigny şi Jane Tulle, devenită ilustră în a- jun prin sinuciderea unui amant ; în lojă, doamna Berard de La Malle, uitîndu-se în jos, cu obrajii gingaşi umbriţi de genele-i lungi ;

prinţesa Seniavine, strălucitoare, ascunzîndu-şi după evantai căscăturile-i de panteră ; doamna de Morlaine, între două femei tinere, pe care le iniţia în eleganţa spiritului ; doamna Mei- llan, cu frumuseţe-i suverană asigurată pe treizeci de ani ; doamna Berthier d'Eyzelles, rigidă sub bandourile-i cenuşii închis încărcate de diamante. Tenu-i ţesut din vinişoare roşii îi sporea încă aeru-i demn. Se uitau toţi la ea. De dimineaţă se-ntinsese vestea că după căderea combinaţiei Garain, domnul Berthier d'Eyzelles primise misiunea de a forma un alt guvern. Demersurile erau pe cale de-a reuşi. Ziarele publicau liste cu numele Mar- tin-Belleme la Finanţe. Şi toate binoclurile se întorceau în van spre loja încă goală a contesei Martin.

Un murmur nesfîrşit de voci umplea întreaga sală. In rîndul al treilea al fotoliilor de orchestră, generalul Lariviere, în picioare, la locu-i obişnuit, stătea de vorbă cu generalul de la Briche.

— Curînd voi face ca şi tine, dragul meu camarad, mă voi retrage la ţară, în Touraine,

Era într-unui din ceasurile- i de melancolie, cînd îi părea că vede pîndind

neantul la capătul vieţii. îl linguşise pe Garain şi-a- cesta, găsindu-l prea subtil, îi preferase drept ministru de război pe-un oarecare general miop şi neînsemnat. Dar cel puţin Lariviere putea gusta plăcerea să-l vadă pe Garain abandonat de toţi, trădat de către bunii lui a- mici Berthier d'Eyzelles şi Martin-Belleme. I se-ncreţeau de rîset zbîrciturile din coada o- chilor lui mici. Şi numai laba lui de gîscă se veselea pe faţa lui ursuză. Rîdea doar în profil. Plictisit de-o viaţă-ntreagă de prefăcătorii, îşi permitea deodată bucuria şi plăcerea de-a exprima tot ce gîndeşte :

— Vezi tu, dragă La Briche, ne bat într-una capul cu armata lor civilă, care costă şi scump şi nu face doi bani. Nu-i bună decît oastea mică. Aşa credea şi Bonaparte, care era as în materie.

— E-adevărat, e-adevărat, suspină generalul de La Briche, mişcat pînă la lacrimi.

Montessuy, ducîndu-se înspre fotoliul lui, trecu pe lîngă ei ; Lariviere îi strînse mîna

— Se spune că dumneata eşti cel care l-ai dat deoparte pe Garain. Te felicit.

Montessuy protestă că ar avea vreo înrîurire politică. Nu era senator, nici

deputat şi nici consilier în Oise. Şi, îndreptînd binoclul către sală :

— Ia uite-te, Lariviere : colo, în lojile de jos, la dreapta, vezi ce drăguţă e femeea ceea brună, cea cu bandouri plate pe obraji ?

Şi se-aşează, cu linişte, la locul lui, gustînd realităţile puterii.

In vreme ce, pe culoare, în foaier. în sală, c-o molcomă indiferenţă, treceau din gură-n gură numele celor din noul cabinet : preşedinte de consiliu şi ministru de interne, Berthier d'Eyzelles ; Justiţie şi Culte ; Loyer ; Martin-Belleme, la finanţe. Se ştiau toţi, afară doar de titularii de la Comerţ, Marină şi Război, pe cale de-a fi aleşi.

Cortina se ridicase pe decorul circiumei la Zeul Bacus. Studenţii intonau al doilea lor cor, cînd doamna Martin apăru în lojă, cu părul într-o torsadă ridicată în vîrful capului; purta o haină albă cu mînecile ca nişte aripi şi, pe corsajul drapat, la sînul stîng, strălucea un crin mare bătut în rubine.

Miss Bell, într-o rochie *Queen Ann,* de catifea verde, se aşează alăturea de ea. Logodită cu prinţul Eusebio Albertinelli della Spina, venise la Paris să-şi comande trusoul.

în mişcarea şi zgomotul chermesei :

— *Darling,* zise *miss* Bell, ai lăsat un prieten la Florenţa care păstrează ca pe-o comoară amintirea dumitale vrăjită. îţi adresează lauda cea mai frumoasă pentru el : spune de dumneata că eşti o fiinţă muzicală. Dar cum de nu şi-ar aminti de dumneata profesorul Arrighi. *darling,* dacă nu te-au uitat salcîmii galbeni din grădină ? Crengile lor cu floarea scuturată şi-acuma îţi jelesc plecarea. O ! da, să ştii că te regretă, *darling.*

— Spune-le, îi răspunse Tereza, că am luat cu mine de la Fiesole o amintire din care mă nutresc.

In fundul lojii, domnul Martin-Belleme îşi expunea şoptit ideile domnilor Joseph Springher şi Duvicquet. Zicea : „Iscălitura Franţei e cea dinţii în lume". Şi mai spunea : „Amortizarea se face doar cu excedente, nu cu impozite". Şi înclina spre cumpătare, cînd era vorba de finanţe.

Şi *miss* Bell :

—■ Vai ! *darling*, am să le spun salcî- milor de la Fiesole că-ţi pare rău de ei, şi • c-ai să vii curînd să-i vezi acolo, pe colina lor. Dar, ce-aş vrea să te-ntreb : îl vezi pe domnul Jacques Dechartre, la Paris ? Eu ta- re-aş vrea să-l văd. Mi-i drag, pentru că are un suflet plin de eleganţă.

O ! să ştii, *darling,* că sufletul domnului Dechartre e plin de graţie şi eleganţă.

Tereza îi răspunse că fără îndoială domnul Dechartre se afla în sală şi că desigur va veni s-o salute pe *miss* Bell.

Cortina căzu pe vîrtejul colorat al valsului. Vizitatori se-nghesuiau pe culoar : bancheri, artişti, deputaţi se-adunară într-o clipă în salonaşul care ducea la lojă. Impresurînd pe domnul Martin-Belleme, şopteau felicitări, îi făceau semne de prietenie pe deasupra capetelor, se-ngrămădeau să-i strîngă mîna. Jo- seph Schmoll, surd, orb, gemînd, tuşind, îşi croi drum prin gloată şi-ajunse pînă la doamna Martin. Ii luă mîna, acoperindu-i-o de răsuflări şi sărutări sonore.

— Se spune că soţul dumneavoastră e numit ministru. E-adevărat ?

Ştia şi ea că se vorbeşte despre asta, dar nu credea că lucrul e făcut.

De altfel, soţul ei era de faţă. Putea să-i puie o întrebare.

Sensibil la nuanţa vorbelor :

— A ! soţul dumneavoastră, zise el, nu e încă ministru ? Dar cînd va fi numit, am să vă rog să-mi acordaţi o clipă. E vorba de-o afacere de cea mai mare importanţă.

Apoi, tăcu, rotind sub ochelarii lui de aur privirile-i de orb şi de halucinat care-l făceau să vieţuiască, cu toată firea lui precisă şi brutală, într-un climat de misticism. întrebă brusc :

— Aţi fost anul acesta în Italia ?

Şi fără a-i da vreme să-i răspundă :

— Ştiu, ştiu. Aţi fost la Roma. Aţi privit arcul acelui ticălos de Titus, acea hidoasă marmoră reprezentînd candelabrul cu şapte braţe în mijlocul unei grămezi de stîrvuri evreieşti. Ei, să ştiţi, doamnă, că-i o ruşine pentru univers că monumentul acesta e încă în picioare, într-un oraş ca Roma, în care papii au dăinuit doar datorită artei evreilor, zarafi şi argintari. Evreii au adus Italiei ştiinţa Greciei şi Orientului. Renaşterea de asemeni, doamnă, e opera lui Izrael. Iată un adevăr trecut sub tăcere, însă incontestabil.

359

Şi-şi croi drum înspre ieşire prin grupul musafirilor, în surdul pîrîit al pălăriilor pe care le călca în picioare.

Pe cînd, prinţesa Seniavine, plecată pe marginea lojii, privea cu binoclul pe prietena ei, cu o curiozitate pe care frumuseţea femeilor i-o aţîţa într-o sclipire trecătoare. Făcu un semn lui Paul Vence, ce se afla alături.

— Ia spune, nu găseşti că anul acesta doamna Martin e colosal de-ncîntătoare ?

în vreme ce-n foaierul strălucind de lumină şi aur, generalul de La Briche întreba pe Lariviere :

— N-ai văzut pe nepotu-meu ?

— Nepotul dumitale ? Le Mănil ?

— Da, Robert. Era în sală adineaori.

La Briche rămase gînditor o clipă. Apoi :

■— A fost la Semanville în vara asta. L-am găsit cam bizar, preocupat. Băiatul e simpatic, c-o inimă de aur, sincer, inteligent. Insă, i-ar trebui o ocupaţie, un ţel în viaţă.

Tocmai tăcuse soneria care vestea că s-a sfîrşit antractul. Şi, în foaierul gol, cei doi bătrîni mergeau la pas.

— Un ţel în viaţă, mai spuse iar La Briche, înalt, slab şi-adus de spate, în timp ce camaradul său, sprinten şi-ntinerit deodată, se fofila înspre intrarea de pe scenă.

Margareta cînta, torcînd, în boschet. Cînd isprăvi, *miss* Bell spuse doamnei Martin :

— O *! darling,* ştii, domnul Choulette mi-a trimis o scrisoare colosal de frumoasă, în care-mi spune că-i celebru. M-a bucurat mult vestea asta. Şi îmi mai spune : „Gloria celorlalţi poeţi se odihneşte pe mirt şi aromate ; a mea geme şi sîngerează sub avalanşa de scoici de stridii şi de pietre". E-adevărat, *my Iove,* îl lapidează francejii pe bietul Choulette ?

In vreme ce Tereza o liniştea pe *miss* Bell, Loyer, imperios, deschidea uşa lojii.

— Vin de la Elysée.

Avu galanteria s-anunţe mai întîi contesei noutatea.

— Decretele-s semnate. Soţul dumneavoastră are Finanţele. E-un portofoliu important.

— Şi preşedintele republicii, întrebă, contele Martin, n-a ridicat nici o obiecţie cînd s-a rostit numele meu ?

— Nu. Berthier a lăudat faţă de preşedinte cinstea ereditară a Martinilor, averea de care te bucuri şi, mai cu seamă, legăturile care te leagă de anumite personalităţi bancare, al căror concurs ar putea fi util guver- nămîntului. Şi preşedintele, cum a spus minunat Garain, a trebuit să se plieze situaţiei. Aşa că a semnat.

Pe faţa-ngălbenită a contelui Martin trecură cîteva încreţituri. Zîmbea.

— Decretul, reluă Loyer, va apărea chiar mîine în *l'Officiel.* L-am însoţit eu însumi într-o birjă pe ataşatul ministerial, ca- re-l ducea la definitivare. Am crezut că-i mai sigur. In timpul lui Grévy, ce nu era chiar aşa prost, de multe ori decretele erau interceptate în drumul de la Elysée la cheiul Voltaire.

Loyer se aruncă pe-un scaun. Şi-acolo, gustînd cu ochii şi cu nările umerii goi ai contesei Martin :

— Nădăjduiesc că nu se va mai spune, ca-n vremea bietului amic Gambetta, că Republica nu are femei. Ne veţi oferi frumoase recepţii, doamnă, în saloanele ministeriale.

Margareta, privindu-se în oglindă, să-şi vadă colierul şi cerceii, cînta aria bijuteriilor.

— Va trebui compusă declaraţia, zise Martin-Bellème. M-am şi gîndit la ea. în ce priveşte departamentul meu, cred c-am găsit formula : „Amortizarea doar din excedente, nu din impozite".

— Loyer dădu din umeri.

— Dragă Martin, n-avem nimic esenţial de schimbat în declaraţia celor din cabinetul precedent : căci situaţia e cam aceeaşi.

Deodată se lovi cu palma peste frunte.

— Ei, drăcie ! era să uit. Am pus la ministerul de război pe-amicul dumitale, bă- trînul general Larivière, fără să-l întrebăm. Am fost însărcinat să-i dau de veste.

Se gîndea că-l găseşte la cafeneaua de pe bulevard, unde obişnuiesc să se-ntîlnească militarii. Dar contele Martin ştia că generalul e în sală.

— Trebuie numaidecît să dăm de el. zise Loyer.

Şi, salutînd :

— Permiteţi-mi, contesă, să vi-l răpesc pe soţul dumneavoastră.

De-abia ieşiseră, că Jacques Dechartre şi Paul Vence se arătară-n lojă.

— Doamnă, vă felicit, zise Paul Vence.

Dar ea se-ntoarse spre Dechartre :

— Nădăjduiesc că dumneata n-ai venit să mă feliciţi...

Paul Vence o întrebă dacă avea de gînd să se mute în apartamentele ministeriale.

— Nu, ce idee ! strigă doamna Martin.

— Dar, cel puţin, urmă Paul Vence, veţi apărea la balurile de la Elysée şi ministere ; şi vom putea să admirăm cu cîtă

artă veţi şti să vă păstraţi şi-acolo acea tainică vrajă, cum izbutiţi să fiţi mereu şi pretutindeni femeia mult visată.

— Văd că schimbările guvernului, zise doamna Martin, trezeşte-n dumneata, domnule Vence, reflecţii tare uşuratice.

— Doamnă, n-am să spun ca Renan, prea iubitul meu maestru : „Ce-i pasă lui Sirius de asta ?" Pentru că mi-aţi răspunde şi pe bună dreptate : „Şi ce-i pasă piticului Pământ de uriaşul Sirius ?" Dar totdeauna sint surprins cînd văd oameni adulţi şi chiar bătrîni lăsîndu-se amăgiţi de mirajul puterii, de parcă foamea, dragostea şi moartea, toate nevoile sublime şi ticăloase ale vieţii, care au asupra vulgului putere suverană, n-ar mai lăsa stăpînilor de carne şi de sînge decît atotputernicia hîrtiei şi tirania vorbelor. Dar lucru şi mai minunat e că şi vulgul crede că are alţi monarhi decît amarurile, dorinţele şi neghiobia lor. Era un înţelept acela care-a spus: „Daţi omenirii Ironia drept martor şi Mila drept judecător".

— Bine, domnule Vence. zise rîzînd doamna Martin, dar asta chiar dumneata ai scris-o. Să ştii că te citesc.

In acest timp, cei doi miniştri umblau zadarnic după general prin sală şi pe culoare. In fine, sfătuiţi de plasatoare,

trecură în culise şi prin pădurea de decoruri care se ridicau şi se lăsau, prin droaia de tinere nemţoaice cu fuste roşii, draci, vrăjitoare şi curtezane din antichitate, ajunseră în foaierul dansatoarelor. Sala imensă, împodobită de picturi alegorice, aproape goală, avea un aer de gravitate, ca orice instituţie ce aparţine statului ori banului.

Două dansatoare stăteau neclintite, cu piciorul pe bara ce se-ntindea de-a lungul zidului. Ici-colo, oameni în haină neagră şi femei cu fustă scurtă, creaţă, formau grupuri tăcute.

Loyer şi Martin-Belleme îşi scoaseră pălăriile, intrînd. Zăriră-n fundul sălii pe La- riviere c-o fată frumuşică, purtînd o tunică strînsă de culoare trandafirie, care se despica pe şolduri, lăsînd să se vadă tricoul.

Fata ţinea în mînă o cupă de carton aurit. Apropiindu-se, cei doi o auziră spunîn- du-i generalului :

— Dumneata eşti bătrîn, însă aş pune rămăşag că eşti în stare de cel puţin cît el.

Şi, plină de dispreţ, întinse braţu-i gol spre-un tînăr, cu-o floare de gardenia la butonieră, care stătea alături şi rînjea.

Loyer făcu semn generalului că dorea să-i vorbească ; şi, împingîndu-l pînă la bară:

— Am plăcerea să te anunţ c-ai fost numit ministru de război.

Lariviere, neîncrezător, tăcu. Omul acela îmbrăcat prost, netuns, cu haina-i prăfuită, largă, ce semăna a scamator de bîlci, nu-i inspira de loc încredere ; era-nclinat să creadă că-i gata să-i întindă o cursă, ori chiar să-i facă o glumă de prost-gust.

— Domnul Loyer, ministru de Justiţie, îi spuse contele Martin.

Loyer îi dădu ghes :

— Generale, nu poţi să te sustragi. Răspund de acceptarea dumitale. O şovăială ar da apă la moară lui Garain, care e trădător.

— Exagerezi, dragă colega, zise Mar- tin-Belleme. Garain e-adevărat că-i cam nesincer. Şi-adeziunea generalului este urgentă.

— Patria mai presus de toate, răs-puse Lariviere, bîiguind de emoţie.

— Ştii, dragă generale, reluă Loyer ; legile existente aplicate cu-o neclintită mo-deraţie. Din asta să nu ieşi.

Nu-şi dezlipea privirile de la acele două dansatoare ce-şi întindeau pe bară piciorul muşchiulos.

Lariviere bolborosea :

— Moralul armatei excelent... Bunăvoinţa "şefilor la înălţimea împrejurărilor celor mai critice...

Loyer îl bătu pe umăr :

— Dragă colega, oştile mari au ceva bun.

— Sînt de părerea dumitale, răspunse Lariviere, armata actuală răspunde necesităţilor superioare ale apărării naţionale.Oştile mari au ceva bun, urmă Loyer, că fac războiul imposibil. Ar trebui să fii nebun ca să azvîrli într-un război atîtea nenumărate forţe a căror mînuire întrece orice minte omenească. E şi părerea dumitale, nu-i aşa, generale ?

Lariviere făcu cu ochiul.

— Da, situaţia, răspunse el, impune-o mare prevedere. Sîntem în faţa unui necunoscut primejdios.

Atunci, Loyer, privind la camaradul lui de la Război c-un blînd dispreţ :

— In cazul foarte puţin probabil al unui război, nu crezi, dragă colega, că adevăraţii generali vor fi şefii de gară ?

Cei trei miniştri ieşiră pe scara de din dos. Preşedintele de consiliu îi aştepta la el.

Ultimul act începea ; doamna Martin nu mai avea în lojă decît pe Jacques Dechartre şi pe *miss* Bell, care zicea :

— Sînt încîntată, *darling!* Cum spuneţi voi francejii ? — Mă exaltează gîndul că porţi pe inimă crinul roşu al Florenţei. Şi domnul Jacques Dechartre, care-i un suflet de artist, desigur e de-asemeni mulţumit să vadă pe corsajul dumitale această gingaşă bijuterie. O ! ce n-aş da să ştiu cine-i giuvaergiul care-a creat acest crin, *darling.* E-aşa de zvelt şi sprinten, ca o floare de iris. O ! e splendid, elegant şi crud. Ai remarcat, *my Iove,* că orice giuvaer frumos are un aer de splendidă cruzime ?

— Giuvaergiul meu e-aici, zise Tereza. iată-1, i-ai spus pe nume : e domnul Jacques Dechartre, care-a binevoit să deseneze giuvaerul.

In clipa asta, loja se deschise. Tereza, în- torcînd pe jumătate capul, văzu în umbră pe Le Menii, care o saluta.

— Transmiteţi, vă rog, doamnă, felicitările mele soţului dumneavoastră.

Ii spuse un pic cam rece c-arată minunat. Iar lui *miss* Bell îi adresă cîteva vorbe politicoase şi corecte.

Tereza îl asculta cu inima bătînd şi gura-ntredeschisă, din pricina sforţării pe care o făcea ca să-i răspundă lucruri neînsemnate. O întrebă de petrecuse o vară bună la Joinville. Şi el ar fi dorit să vie-n timpul vînătorilor. Dar nu putuse.

Navigase pe Me- diterana ; şi-apoi vînase la Semanville.

— Domnule Le Menii, zise *miss* Bell, ai rătăcit pe marea cea albastră. Ai întîlnit sirene ?

Sirene nu-ntîlnise ; dar, vreme de trei zile, un delfin îi urmărise, plutind în dîra iahtului.

Miss Bell îl întrebă dacă acest delfin nu era amator de muzică.

Nu credea asta.

— Delfinii, zise el, nu-s decît nişte mici caşaloţi, pe care marinarii îi numesc oi de mare, din pricina unei oarecare asemănări în forma capului.

Dar *miss* Bell nu voia să creadă că acest balaur, care-l purtase pe poetul Arion la capul Tenara, era cu cap de oaie.

— Domnule Le Menii, dacă, la anul viitor, se va-ntîmpla ca alt delfin să dea tîrcoale navei, te rog să-i cînţi din flaut imnul lui Apolo din Delphi. Iţi place marea, domnule Le Menii ?

— Prefer pădurea.

Stăpîn pe dînsul, foarte sobru, vorbea cu multă linişte.

— O ! domnule Le Mânii, ştiu că iubeşti tare pădurea şi poienile, în care iepuraşii joacă-n lumina lunii.

Dechartre, palid, se sculă şi ieşi.

Era scena de la biserică ; şi Margareta, îngenuncheată, îşi frîngea mîinile, pe cînd co- zile-i grele şi bălaie îi plecau capul spre pă- mînt. Orga şi corul înălţau ruga morţilor :

Cină ziua Domnului va străluci
Şi crucea lui, in ceruri, va sclipi,
Şi Universul se va prăbuşi.

— O *! darling,* ştii că această rugă-a morţilor, care se cîntă în bisericile catolice, vine de la o schivnicie franciscană ? Se simte-n ea freamătul vântului ce suflă, iarna, în za- durile de pe culmile Alvernului.

Tereza nu mai auzea. Tot sufletul i se scursese prin uşa mică a lojii.

Un zgomot de scaune căzute se auzi- n salon. Se întorsese Schmoll. Aflase că domnul Martin-Belleme era numit ministru. Şi reclama fără întîrziere crucea de comandor şi un apartament mai larg la Institut. Al său era întunecos, strîmt, neîncăpător pentru soţia lui şi cele cinci fiice. Fusese nevoit să-şi aranjeze camera de lucru pe un coridor. Nu mai sfîr- şea cu tînguirile şi nu plecă decît după făgă- duiala doamnei Martin că va pune o vorbă bună pentru el.

— Domnule Le Menii, întrebă *miss* Bell, vei naviga şi anul care vine ?

Nu. Le Menii credea că nu. N-avea intenţia să-l ţie pe *Rosebud.* Găsea că marea-i tristă.

Şi, calm, energic, încăpăţînat, se uită la Tereza.

Pe scenă, în închisoarea Margaretei, Me- fistofeles cînta : „S-a făcut ziuă", pe cînd orchestra imita galopul cailor. Tereza murmură :

— Mă doare capul. E înăbuşitor de cald

.Robert se duse şi crăpă uşa.

Aria limpede a Margaretei, în carej cheamă îngerii, sui în scîntei albe către cer.

— *Darling,* să-ţi spun ceva : sărmana Margareta nu vrea să-şi ispăşească trupeşte vina ei şi-atunci e izbăvită întru spirit şi întru adevăr. Eu cred un lucru, *darling,* cred cu tărie c-avem să fim cu toţii izbăviţi. Da, cred în izbăvirea de apoi a păcătoşilor.

Tereza se scula, înaltă, albă, cu floarea sîngerie în coastă. *Miss* Bell sta neclintită, ascultînd muzica. In salon, Le Menii luă mantoul doamnei Martin. Şi-n timp ce-l ţinea desfăcut, Tereza traversă loja şi salonul şi se opri în faţa oglinzii, lîngă uşa întredeschisă. Robert, atingîndu-i în treacăt cu degetele umerii goi, îi puse-n spate capa de catifea roşie, brodată cu aur şi căptuşită cu hermină, în vreme ce-i spunea grăbit şi-ncet, dar răspicat :

— Terezo, te iubesc. Adu-ţi aminte de rugămintea mea de-alaltăieri. Voi fi în fiecare zi, de la trei înainte, la noi, în strada Spontini.

In clipa asta, cum îşi sălta uşor gule-? rul mantoului, îl văzu pe Dechartre, cu mîna pe butonul uşii. Auzise. O privi cu

toată durerea şi reproşul pe care doi ochi omeneştii îi poate exprima. Apoi, se cufundă în umbra culoarului. Ea-ncremenise-n prag, pe cînd ciocane ca de foc prindeau să-i bată-n piept.

— Mă aşteptai ? îi zise Montessuy, care venea s-o ia. Eşti tare părăsită astăzi, am să vă duc pe amîndouă acasă, pe *miss* Bell şi pe; tine.XXXIII

In trăsură, în odaie, pretutindeni, privirea prietenului ei o urmărea, crudă şi dureroasă. Uşurinţa lui cu care cădea în disperare, pornirea-i aprigă de-a nu mai vrea ceva îi erau cunoscute. La fel îl văzuse fugind, pe malul apei, la Florenţa. Atuncea, însă deşi pradă tristeţii şi nelinişţii, fusese fericită, căci putuse s-alerge după el, strigîndu-i : „Vino !" Dar şi de data asta, măcar c-avea atîta lume-n jurul ei şi toţi ochii la ea, ar fi putut găsi, spune ceva, nu trebuia să-l lase să plece mut şi deznădăjduit. Rămăsese surprinsă, doborîtă. Fusese un accident absurd, care căzuse ca un fulger. Se simţea prea departe de Le Menii, ca să-şi verse asupra lui mînia şi-l alunga din gînd. îşi reproşa doar ei cu-amărăciune că îl lăsase să plece

fără o vorbă ori o privire, în care şi-ar fi pus tot sufletul.

In timp ce Paulina aştepta s-o dezbrace, umbla fără astîmpăr prin odaie. Dar dintr-o dată se opri. Prin sticlele oglinzilor înnegurate, în care se-neca reflexul luminărilor, i se părea că vede culoarul teatrului şi
pe amicul ei fugind fără întoarcere.

Unde era acuma oare ? Ce-şi spunea singur ? Era un chin că nu putea s-alerge către el, să-l vadă fără întîrziere.

îşi apăsă o vreme mîinile pe inimă ; se-năbuşea.

Şi Paulina scoase-un strigăt. Văzuse picături, de sînge pe corsajul alb al stăpînei. Tereza, fără să-şi dea seama, îşi sfîşiase mîna în staminele crinului roşu.

Desprinzînd giuvaerul-simbol, pe care îl purtase în faţa tuturor ca pe strălucitoarea taină-a inimii, îl ţinu multă vreme între degete, uitîndu-se pierdut la el. Şi-n faţa ochilor îi năluciră zilele de la Florenţa, chilia lui San Marco, unde sărutul dragului îi apăsase dulce gura, în vreme ce printre genele plecate încă zărea nelămurit toţi îngerii şi cerul cel

albastru pictat pe ziduri, Lanzi, revărsarea lucitoare-a îngheţatei pe şervetul de bumbac roşu ; pavilionul din via Alfieri, cu nimfele şi caprele şi camera, unde păstori şi măşti, pe paravane, îi auziseră şi suspinele şi lungile-i tăceri

.Nu, toate-acestea nu erau umbre-ale trecutului, vedenii ale ceasurilor vechi, era realitatea prezentă a iubirii ei. Şi-o simplă vorbă zvîrlită-n chip stupid de un străin era, posibil să distrugă toate aceste lucruri minunate ? Din fericire, era cu neputinţă. Iubirea şi amantul ei nu puteau să depindă de un lucru atît de neînsemnat. Măcar dacă-ar putea s-alerge către el, aşa cum se afla, pe jumătate dezbrăcată, prin noapte, să-i intre în odaie. Desigur, l-ar găsi în faţa focului, cu coatele lăsate pe genunchi, cu fruntea-n palme, trist. Şi-atunci, cu degetele mîngîindu-i părul, l-ar face să-şi ridice fruntea, să vadă că-l iubeşte şi că-i a lui, comoara-i palpitîhd de dragoste şi bucurie.

Spusese cameristei să se ducă. Se stre- curase-n aşternut, fără a stinge lampa, şi- acum sucea şi răsucea o singură idee în minte.

Era o simplă întîmplare, o întîmplare absurdă. Nu se putea să nu-şi dea seama

că iubirea lor n-avea nimic comun cu-acea stupidă întîmplare. Ce nebunie ! Să-i pese lui de-un altul! Parc-ar mai exista şi alţi bărbaţi pe lume, pentru ea ?

Domnul Martin-Belleme întredeschise uşa, şi văzînd că-i lumină, intră.

— Nu dormi, Terezo ?

Se întorsese de la conferinţa, pe care-o avusese cu colegii, la Berthier d'Eyzelles. Şi ar fi vrut să-i ceară sfatul, în cîteva privinţe, soţiei lui, pe care o ştia inteligentă. Da, mai ales, avea nevoie s-audă vorbe sincere.

— S-a făcut, zise el. Nu mă-ndoiesc, dragă prietenă, că mă vei ajuta în situaţia foarte invidiată, dar şi grozav de dificilă, ba chiar primejdioasă, pe care-n parte ţi-o şi datorez ; căci, dacă am ajuns aici, e mai cu seamă datorită influenţei pe care-o are tatăl tău.

O întrebă ce şef de cabinet să ia.

II sfătui cît putu ea mai bine. îl găsea înţelept şi calm şi nu mai prost ca alţii.

El se lăsă furat de gînduri :

— Va trebui să apăr, la Senat, proiectul de buget votat de Cameră. Buget care cuprinde inovaţii cu care nu eram deacord. Ca deputat, le-am combătut; iar ca ministru, am să le susţin. Priveam la

lucruri, dinafară. Văzute dinlăuntru, îşi schimbă-nfăţişarea. Şi- apoi, nu . mai sînt liber.

Şi suspină.

—• Vai ! de s-ar şti cît de puţin putem cînd sîntem la putere !

Apoi, îi spuse ce impresii are. Că Ber- thier s-arăta rezervat. Că ceilalţi erau impenetrabili. Singur Loyer îşi dădea aere grozave.

îl asculta fără atenţie şi fără nerăb- dare. Chipul şi glasul acela palid măsurau pentru ea clipele care treceau cu-ncetul, una cîte una.

— Loyer a făcut spirite ciudate. Chiar în momentul în care se declara complet de- acord : „Ce sînt episcopii, a spus, decît nişte primari spirituali ? Ii iau sub ocrotirea mea, căci sînt ai mei. Prin ei voi stăpîni şi pe pîn- darii sufletelor, preoţii. "

Ii aminti că va fi nevoită să intre într-o lume ce nu era a sa şi care, prin vulgaritatea ei, îi va jigni delicateţea. Dar situaţia cerea să nu tratezi pe nimeni cu dispreţ. De altfel, punea temei pe tactul şi pe devotamentul ei. Tereza îl privi cam speriată.

— Nu-i nici o grabă, dragul meu. Vedem noi mai tîrziu...

Se simţea obosit şi abătut. Ii ură noapte bună, şi-o sfătui să doarmă. îşi strica sănătatea citind aşa, întreaga noapte. Şi-o lăsă singură.

Ii auzi zgomotul paşilor, un pic mai grei ca de-obicei, în vreme ce trecea prin cabinetul lui de lucru ticsit de cărţi albastre şi de ziare, ca să ajungă-n camera unde, poate, va izbuti să doarmă. Apoi, simţi deasupra-i, apăsînd-o, numai tăcerea nopţii. îşi privi ceasul. Era unu şi jumătate.

îşi spuse : „E chinuit şi el... Cu cîtă disperare m-a privit !"

Era-narmată cu tot curajul, toată ardoarea ei. Dar o umplea de neastîmpăr faptul că se afla închisă, ca-ntr-o celulă, parcă. Dar va putea, de cum se va crăpa de ziuă, s-a- lerge, să-l vadă şi să-i explice totul. Era atît de limpede ! Prin chinul monoton al gîndu- rilor, îi ajungea-n auz huruitul căruţelor care treceau pe chei, din vreme-n vreme. Şi zgomotul acesta care-i toca într-una orele, o ocupa şi-aproape c-o interesa. îşi ascuţea urechea s-audă vuietul întîi îndepărtat şi slab, apoi din ce în ce sporit, prin care distingea

scrîş- netul roţilor, geamătul osiilor, pocănitul potcoavelor şi care descreştea apoi încet încet, pînă-ajungea un murmur slab, ea o părere.

Şi, cînd se aşternea din nou tăcerea, se cufunda iar în ideea ei. Păcat că noaptea se scurgea aşa încet. Nici nu-ndrăznea să se uite la ceas, de teamă că va vedea copleşitoarea încremenire a timpului.

Se ridică, se duse la fereastră şi ridică perdeaua. O licărire palidă se întindea în cerul nouros. Crezu că se crapă de ziuă. îşi privi ceasul. Era abia trei jumătate.

Se-ntoarse la fereastră. Necunoscutul sumbru de afară o atrăgea. Se uită iar. Pe trotuar, lucea lumina felinarelor. O ploaie nevăzută, mută, cădea din cerul vînăt. Deodată, un glas se înălţă-n tăcere ; întîi strident şi, apoi, grav şi sacadat, alcătuit din voci mai multe care îşi răspundeau. Era un beţivan, care bătea trotuarele, izbindu-se într-una de copaci şi susţinînd o nesfîrşită ceartă cu oameni din închipuirea lui, pe care îi lăsa, cu generozitate, să vorbească, ca să-i zdrobească mai pe urmă sub gesturile-i mari şi vorbele-i poruncitoare. Tereza îl vedea pe bietul om cum flutură, de-a

lungul parapetului. în bluza-i albă, ca o zdreanţă-n vînt, în vreme ce-auzea din cînd în cînd, vorbe care se repetau, mereau aceleaşi : „Iaca ce-am să spun eu guvernului!"

înfrigurată, se vîrî iar în pat. Şi-o nelinişte grozavă o cuprinse. Se gîndea : „E gelos, gelos ca un nebun. Asta-i ceva în nervi, în sînge. însă şi dragostea e tot în sînge şi-n nervi. înseamnă că dragostea şi gelozia lui sînt unul şi acelaşi lucru. Altcineva ar înţelege. Ar fi de-ajuns să-i măguleşti amorul propriu. Dar el era gelos c-o monstruoasă senzualitate. Şi ea ştia că gelozia care-l mistuia era un chin trupesc, o rană vie, pe care toate înjunghierile imaginaţiei o tot măreau din ce în ce. Ştia cît de adînc e răul. îl văzuse pălind, în faţa lui San Marco, cînd strecurase ea scrisoarea la cutia din zidul bătrînei case florentine, atunci cînd nu era a lui decît doar în închipuire şi în dorinţă.

îşi amintea de tînguirile-i înăbuşite, şi de tristeţile-i neaşteptate de mai tîrziu, după săruturile lungi, şi de misterul dureros al vorbelor într-una repetate : „Numai în tine pot să uit de tine". Vedea scrisoarea primită la Dinard şi disperarea furioasă pentru o simplă vorbă aruncată, la masă, într-o circiumă. Simţea că lovitura,

întîmplător, fusese dată chiar în locul sensibil, în rana sîngerîndă. Totuşi, ea nu-şi pierdea curajul. Avea să-i spună tot, să i se spovedească şi toate acele mărturisiri vor striga sus şi tare : ,,Te iubesc, şi niciodată n-am iubit pe altul !" De trădat, nu-l trădase. N-avea să-i spună nimic decît ce el de mult ghicise. Minţise atîta de puţin, cît mai puţin posibil şi asta numai ca să-l cruţe. Cum s-ar putea să nu-nţeleagă ? Era cu mult mai înţelept să afle tot, căci acest tot nu însemna nimic. Dădea întruchipare aceloraşi idei şi-şi repeta mereu aceleaşi vorbe.

Lampa mai arunca doar sclipiri fumegînde. Aprinse luminări. Era şase şi jumătate. Băgă de seamă că aţipise. Alergă la fereastră. Cerul întunecat părea că-i una cu pămîntul, într-o învălmăşeală de întuneric gros. Atunci, fu dintr-o dată curioasă să ştie cînd răsare soarele. însă nu-şi amintea de loc. Nu se gîn- dea decît ce lungă-i noaptea de decembrie. Cercă să-şi amintească, dar zădarnic. Şi nu-i veni în minte să deschidă

calendarul aruncat pe masă. Paşii grei ai lucrătorilor, care treceau în cete, zgomotul cărucioarelor purtate de lăptari şi de zarzavagii îi loviră auzul ca nişte sunete de bun augur. Şi tresări la cea dintîi trezire a oraşului

.XXXIV

La ora nouă, găsi pe domnul Fusellier măturind în ploaie, cu pipa-n gură, prin ograda căsuţei. Doamna Fusellier ieşi din lojă. Amîndoi păreau cam stingheriţi. Doamna Fusellier deschise întîi vorba :

— Domnul Jacques nu-i acasă.

Şi, cum Tereza stătea mută şi nemişcată, Fusellier se apropie cu mătura în mînă. în vreme ce cu stînga îşi ascundea pipa la spate :

— Domnul Jacques nu s-a întors de loc acasă.

— Am să-l aştept, zise Tereza.

Doamna Fusellier o duse în salon şi-aprinse focul. Şi, cum ieşea fum şi lemnele n-ardeau, rămase-aşa, plecată, cu mîinile în şolduri.

— De vină-i ploaia, zise ea ; ea-
ntoarce
fumul.

Doamna Martin şopti că nu-i nevoie să mai facă focul, că nu i-i frig.

Oglinda îi răsfrînse chipul.

Era albă ca varul, cu pete roşii în obraji. Abia atunci simţi că-i sînt picioarele- ngheţate. Se-apropie de foc. Doamna Fuse- llier, văzînd-o îngrijată, cercă să-i spuie o vorbă bună :

■— Se-ntoarce domnul Jacques. Pînă atunci, doamna să se-ncălzească puţintel.

O tristă zi se strecura dimpreună cu ploaia, prin plafonul de sticlă. De-a lungul zidurilor, Doamna cu inorogul, cu mîna ţeapănă şi carnea amorţită, nu mai părea frumoasă între cavaleri, acolo, în pădurea plină de păsări şi de flori. Tereza îşi spunea într-una : „Nu s-a întors". Şi, repetînd mereu aceleaşi vorbe, pierdea-nţelesul lor. Cu ochi aprinşi, privea ţintă la uşă.

Rămase-aşa, fără de gînduri, fără-o mişcare, cît timp era cu neputinţă să-şi dea seama; o jumătate de oră, poate. Apoi, SP auziră paşi şi uşa se deschise. Era Jacques ! Văzu că-i ud de ploaie, stropit de glod şi mistuit de arşiţă.

El fu izbit de cît de sinceră şi clară era, privirea ce se opri asupra lui. Dar, în acelaşi timp, dădu frîu liber suferinţei care urca la suprafaţă din adîncuri. îi spuse :

— Ce mai vrei de la mine ? Mi-ai făcut cel mai mare rău care se poate...

Truda-i dădea un aer blînd care-o înspâimîntă.

— Ascultă, Jacques...

El făcu semn că n-are ce s-asculte.

— Ascultă, Jacques. Să ştii că nu te-am înşelat. Vai, nu te-am înşelat! Cum crezi că s-ar putea una ca asta ?

El o-ntrerupse :

— Fie-ţi milă. Destul rău mi-ai făcut. Acuma, lasă-mă, te rog. Dacă ai şti ce noapte- am petrecut, n-ai mai avea curajul să mă chi- nuieşti.

îşi dădu drumul pe divan, pe locul unde — erau de-atuncea şase luni — o sărutase pe sub voaletă.

întreaga noapte rătăcise la-ntîmplare, pe Sena-n sus, pînă pe unde-i mărginită de sălcii şi de plopi. Ca să nu sufere din cale- afară, imaginase tot felul de distracţii. Pe cheiul din Bercy, privise goana lunii printre nouri. Vreme de-un ceas o urmărise cum se ascunde şi apare. Apoi, prinsese a număra ferestrele de pe la case, cu o nespusă grijă. Ploaia pornise

iar să cadă. Plecase-apoi la hale, intrase într-o circiumă şi băuse rachiu. O fată grasă, şpanchie, îi spusese : „Ce-i ? Ţi s-au înecat corăbiile ?" Şi aţipise acolo, pe bancheta de piele. Fusese o clipă mai plăcută.

Icoanele acelei nopţi de chin i se-oglin- deau în ochi. Rosti :

— Mi-am amintit de noaptea de pe Arno. Mi-ai răpit toată frumuseţea şi toată plăcerea de pe lume.

O rugă mult să-l lase singur. Prin truda lui, simţea o mare milă pentru sine însuşi. Ar fi dorit să doarmă ; nu, nu să moară- moartea îl îngrozea. Dar să adoarmă, ca să nu se mai scoale. Şi-i sta doar înainte ea, ado rata şi veşnica dorita de pe vremuri, cu toată faţa-i tulburată şi fixitatea groaznică a ochilor ei seci. Ba încă, mai nesigură acum, mai tainică ca niciodată. O vedea înainte-i. Ura i se-aprindea o dată cu durerea. Cu o privire rea, căuta pe ea amintirea acelor mîngîieri pe care nu el i le dăduse.

întinse braţele spre el:

— Ascultă, Jacques.

Ii făcu semn că-i inutil să mai vor-bească. Totuşi, avea dorinţa s-o audă, ba chiar era gata s-asculte. Ura şi respingea de pe acuma tot ceea ce avea să-i spună, dar, în acelaşi timp, era tot ce-l interesa pe lume.

— Ai fost în stare să-ţi închipui, ii zise ea, că te-nşelam, că nu trăiam numai în tine şi prin tine. Dar, pentru Dumnezeu, nu înţelegi nimic ? Nu vezi că, dacă omul acela ar fi amantul meu, n-ar fi avut nevoie să-mi vorbească la teatru, într-o lojă ; ar fi avut o mie de prilejuri să-mi dea o intîlnire. Nu, nu, prietene, te-asigur, de cînd am fericirea — şi astăzi încă, chinuită, disperată, spun fericirea — să te cunosc, n-am fost decît a ta. Dar cum aş fi putut să fiu a altuia ? E monstruos să crezi una ca asta. Căci te iubesc, da, te iubesc. Nu te iubesc decît pe tine. Şi n-am iubii pe altul niciodată.

El îi răspunse rar, subliniind fiece vorbă cu cruzime :

— „Voi fi în fiecare zi, de la trei înainte, la noi, în strada Spontini". Nu un amant, amantul tău îţi spunea asta ? Nu ? Ţi-o spunea un străin, poate-un necunoscut ?

Ea se sculă-n picioare, c-o gravitate dureroasă :

— E drept, am fost a lui. Ştii asta. Dac-am negat, dacă-am minţit, e ca să nu te supăr... să nu te întristez. Te vedeam îngrijat, bănuitor. Dar am minţit aşa puţin şi-atît de prost. Ştiai. Nu-mi reproşa degeaba. Ştiai, mi-ai şi

vorbit adesea de trecut, şi-apoi, ţi-a spus în ziua ceea, la restaurant... Şi ţi-ai închipuit mai mult decît fusese în realitate. Spunînd o minciună, nu te-am înşelat. De-ai şti cît de puţin a însemnat în viaţa mea ! Şi- apoi, nici nu te cunoşteam. Nici nu ştiam că vei veni. Mă plictiseam

.I se-aruncă în genunchi :

— Am făcut rău. Se cuvenea să te aştept. Dar dacă ai şti în ce măsură nu mai există pentru mine şi nici n-a existat.

Şi glasul ei, tînguitor de dulce, porni ca o jelanie :

— De ce, de ce-ai venit aşa tîrziu ?

Se tîrîi pînă la el, voind să-i prindă mîinile, genunchii. El o respinse.

— Eram un prost. Nici nu credeam, nici nu ştiam. Nici nu voiam să ştiu.

Apoi, c-o izbucnire de ură, ridicîndu-se:

— Şi n-aveam chef, da, n-aveam chef să fie el!

Se aşează în locul din care se sculase el şi-ncet, cu glas scăzut şi tînguios, prinse a-i lămuri trecutul. Pe vremea ceea, era atît de singură, zvîrlită într-o lume îngrozitor de searbădă. Se întîmplase într-o zi, cedase. îndată însă, îi păruse rău. O ! dacă ar şti ce tristă şi mohorîtă era viaţa pentru ea, n-ar fi gelos, ci-ar plînge-o.

Dădu din cap, privindu-l printre şuviţele de păr desprinse :

— Dar îţi vorbesc de-o alta, de-o străină. Nu am nimic comun cu ea. Eu nu

exist decît de cînd te-am cunoscut, de cînd am fost a ta.

El începuse a umbla prin încăpere, cu pas smintit, ca nu de mult, pe malurile Senei. Şi, într-un hohotit de rîs amar :

— Da, însă, în timp ce mă iubeai pe mine, cealaltă, străina, cea care zici că nu eşti tu ?

Ea se uită la el, cu indignare :

— Poţi să-ţi închipui...

— Nu te-ai văzut cu dînsul la Florenţa, nu l-ai condus la gară ?

Atunci, îi spuse cum de venise după ea-n Italia, cum îl văzuse şi cum rupsese legătura şi cum plecase mînios şi că de-atunci cerca într-una să se-mpace, şi ea nici nu-l lua măcar în seamă.

El scutură din cap.

-— Nu pot să cred.

-— Ţi-am spus tot, zise ea. revoltată, învinovăţeşte-mă, condamnă-mă, însă nu mă jigni în dragostea mea pentru tine. Asta nu ţi-o îngădui.

El îşi acoperi cu mîna stingă ochii.

— Lasă-mă. Mi-ai făcut prea mult rău. Mi-erai atît de dragă, c-aş fi primit, aş fi păstrat şi-aş fi iubit orice durere de la tine ; dar asta nu : E-ngrozitoare. O urăsc ! Lasă-mă, sufăr prea mult. Adio.

Dreaptă, cu tălpile lipite, parcă, de covor :

— Dac-am venit, e ca să-mi apăr viaţa, fericirea. Sint aprigă, ştii bine. N-am să plec.

Şi iar îi spuse toate, de la început. Cu violenţă şi sinceritate, cu fermitate, lămuri cum rupsese legătura, şi-aşa destul de şubredă şi care-o sîcîia ; şi cum, în ziua aceea în care i se dăruise, acolo, în pavilionul din via Al- fieri, simţea că nu-i decît a lui, fără nici un regret, fără un gînd către trecut. Dar, vor- bindu-i de altul, îl îndîrjea. îi zise :

— Nu te cred.

Atunci, ea o luă iar de la capăt.

Şi, dintr-o dată, instinctiv, privindu-şi ceasul :

■— Vai, Doamne ! E amiază.

De cîte ori nu nălţase acelaşi strigăt de alarmă, cînd ceasul despărţirii bătea fără de veste. Şi la auzul acestor vorbe cunoscute, atît de dureroase şi deznădăjduite de-astă dată, Jacques tresări fără de voie. Cîteva clipe încă, Tereza lepădă spre el cuvinte calde înecate-n lacrimi. Apoi, n-avu încotro şi trebui să plece, fără-a fi dobîndit ceva.

La ea, găsi în anticameră pe vînzătoa- rele din hală, ce-o aşteptau ca să-i ofere un buchet. îşi aminti că soţul ei era ministru. O aşteptau grămezi de telegrame, de cărţi de vizită şi de scrisori, felicitări şi cereri. Doamna Marmet scria, rugînd-o să-l recomande pe nepotul ei generalului Lariviere.

Intră-n sufragerie, căzînd zdrobită pe un scaun, Domnul Martin-Belleme tocmai îşi isprăvea dejunul. îl aşteptau în două părţi, şi la consiliul de miniştri şi la ministrul de finanţe demis, căruia-i datora o vizită. Era trudit, flatat şi stingherit de linguşirile slugarnice ale personalului.

— Să nu uiţi, draga mea, îi zise, că trebuie să te duci să vezi pe doamna Berthier d'Eyzelles. Ştii că e susceptibilă.

Ea nu-i răspunse. Şi-n vreme ce-şi muia în bolul de cristal degetele-i îngălbenite, ridică fruntea şi o văzu atît de obosită şi de descompusă, că nu mai îndrăzni să-i mai spuie nimic.

Desigur, se afla în faţa unei taine pe care nu voia s-o afle, în faţa unei suferinţe intime, pe care doar o vorbă ar fi putut-o declanşa. Şi se simţi cuprins de grijă, de teamă şi de-un fel de respect.

îşi aruncă şervetul :

— Mă ierţi, dragă prietenă.

Şi se grăbi să plece.

încercă să mănînce. Dar nu putu să ia măcar o-nghiţitură. Toate-i făceau o silă nemaipomenită.

Cam pe la două, veni iar la căsuţa din Ternelor. Găsi pe Jacques la el în cameră.Avea în gură o lulea de lemn. Fuma. Pe masă. se afla o ceaşcă de cafea, aproape goală. Privirea ce i-o aruncă era atît de aspră, c-o îngheţă. Nu îndrăznea să scoată-o vorbă, simţind că orice-ar zice l-ar îndîrji, l-ar ofensa, şi chiar aşa, cum sta deoparte, mută, numai vederea ei şi-i răscolea mînia. El era sigur c-o să se întoarcă ; o aşteptase cu nerăbdarea urii, cu inima la fel de tulburată ca altădată în pavilionul din via Alfieri. Şi, ca-ntr-un fulger, înţelese ce rău făcuse că venise; în lipsa ei, ar fi aşteptat-o, ar fi dorit-o, ar fi che- mat-o, poate. Dar era prea tîrziu ; şi-apoi, nici nu voia să fie diplomată.

Ii spuse :

— Vezi, m-am întors. Altfel n-am putut face. Şi-apoi, e cît se poate de firesc, căci te iubesc, ştii bine.

Fusese sigură că orice-ar spune n-ar face decît să-l enerveze. O întrebă dacă spunea la fel şi-n strada Spontini.

II privi c-o adîncă tristeţe :

— Jacques, de multe ori mi-ai spus că-n fundul sufletului ai pentru mine ură şi mînie. îţi place să mă faci să sufăr. Văd bine.

Mult timp, c-o aprigă răbdare, îi înşiră povestea ei, puţinul ce-l găsise-n viaţă, tristeţile trecutului şi cum, de cînd era a lui, nu mai trăia decît prin el şi pentru el.

Cuvintele curgeau la fel de limpezi ca şi privirea ei. Se aşezase lingă el. Il atingea din vreme-n vreme cu degete sfioase şi cu suflarea-i arzătoare. O asculta c-o lăcomie rea. Crud cu el însuşi, voia să ştie tot : cea de pe urmă întîlnire cu celălalt, ruptura. Ea-i povesti cu de-amănuntul tot ce se petrecuse la hotel Englitera. Atît doar că mutase scena-n aer liber, pe o alee. la Cascine, de teamă că icoana tristei lor convorbiri, într-o odaie închisă, l-ar putea supăra. Apoi, îi lămuri şi în- tîlnirea de la gară. Crezuse mai prudent să nu împingă pînă la disperare pe-un om c-o fire violentă şi care suferea. De-atuncea nu mai avusese vreo ştire de la el. pînă în ziua în care îi vorbise, pe calea Mac-Mahon. Ii repetă tot ce-i spusese sub acel cercis. Şi, după două zile, venise-n loja ei, la Operă. S-o creadă că nu-l încurajase ea să vină. Era adevărat.

Era adevărat. însă otrava veche, strînsă în e] cu-ncetul, îl ardea. Trecutul,

trecutul ce nu se putea şterge se prefăcea-n prezent o dată cu mărturisirea ei. Icoanele pe care şi le-nchipuia îl torturau.

îi spuse :

— Nu te cred... Şi, chiar dacă te-aş crede, n-aş mai putea să te mai văd, numai la gîndul că ai fost a lui. Ţi-am spus-o şi ţi-am scris-o, îţi aminteşti, atuncea, la Dinard. Nu aveam chef să fie el acela. Şi de atunci...

Jacques se opri.

— De-atunci, reluă ea, ştii bine că n-a mai fost nimic.

— De-atunci, l-am cunoscut.

Rămaseră mult timp tăcuţi. Mirat şi plîngător, ea-i spuse în sfîrşit :

— Bine, dar ar fi trebuit să te gîndeştu prietene, c-aşa cum sînt, căsătorită cum eram.. Se-ntîmplă des ca o femeie s-aducă un trecut mai încărcat decît al meu amantului, şi totuşi să fie iubită. Trecutul meu -— vai ! — dac-ai şti cît de puţin contează !

— Ştiu cît poţi da. Ţie nu-ţi poate fi iertat ce-i poate fi iertat unei alte femei.

— Bine, dar sînt la fel ca celelalte, dragul meu.

— Nu eşti la fel ca celelalte. Ţie nu-ţi poate fi iertat nimic.

Vorbea cu .gura strînsă, cu dinţii duşmănoşi. Ochii, ochii pe care-i văzuse aşa de mari şi de-ncărcaţi de flăcări dulci acuma erau mici, aspri, strînşi între pleoape încreţite, fixînd-o c-o privire nouă. I se făcu frică de el.

Se duse-n fundul încăperii, se aşează pe-un scaun şi-acolo, cu inimă de plumb şi: ochi miraţi, ca de copil, rămase multă vreme, tremurînd şi înecată de suspine. Pe urmă începu a plînge.

— De ce te-am întîlnit ? suspină el.

Ea îi răspunse printre lacrimi :

— Eu nu regret că mi-ai ieşit în cale. Chiar dac-ar fi să mor din asta, tot nu regret. Căci am iubit.

El se-ncăpăţîna s-o chinuiască. îşi făcea singur silă şi, totuşi, nu putea să se-nfrîneze.

— La urma urmei, poate că şi pe mine m-ai iubit.

Ea, printre lacrimi :

— Numai pe tine te-am iubit. Şi te-am iubit prea mult. De asta mă pedepseşti acuma... Vai ! îţi închipui c-am fost cu altul cum am fost cu tine !

— De ce nu ?

Privirea ei îl aţintea fără curaj şi fără vlagă :

— E-adevărat că nu mă crezi ?

Şi-adăugă foarte încet :

— Dacă m-aş omorî, m-ai crede ?

— Nu, nici atuncea nu te-aş crede.

îşi şterse faţa cu batista ; apoi, nălţînd spre el privirea-n care luceau lacrimi :

Atunci, s-a isprăvit !Se ridică, privind la toate acele lucruri din odaie, de care o legase o voluptoasă şi veselă intimitate, pe care le credea ale ei şi care dintr-o dată nu-i mai erau nimic, care-o priveau ca pe-o străină, ca pe-o duşmancă : privi încă o dată medaliile florentine, ce-i aminteau de Fiesole şi ceasurile încîntate din Italia ; profilul desenat de Jacques, capul acela de copilă, drăguţă, cu toată slăbiciunea-i suferindă, care rîdea. Şi-opri o clipă ochii, cu simpatie, în faţa micii vînzătoare de jurnale, care ve- nise-aici şi ea şi care dispăruse în groaznica imensitate a lucrurilor şi a vieţii!

— Atunci, s-a isprăvit ? repetă ea.

El nu răspunse.

Amurgul începuse a estompa contururile.

— Oare ce-am să mă fac ? întrebă ea.

— Dar eu ce-am să mă fac ? răspunse el.

Şi se priviră amîndoi cu milă, căci fiecare se-nduioşa de sine însuşi.

Tereza rosti iar :

— Şi eu care mă-nfioram de teamă că voi fi bătrînă, gîndindu-mă la tine şi la mine, dorind ca să dureze-n veci iubirea noastră. De ce m-am mai născut, o, Doamne ? Era mai bine să nu mă fi născut. Oare ce presimţire am avut, cînd stam copilă, la Joinville, sub tei, lingă Cununa, în faţa nimfelor de marmoră şi mă gîndeam să mor ?

Cu braţele căzute-n jos şi mîinile împreunate, înălţă ochii ; privirea-nlăcrămată zvîrli în umbră o lucire.

— Şi nu e nici un mijloc să te fac să simţi că tot ce spun e-adevărat, că niciodată, niciodată de cînd am fost a ta... Dar cum aş fi putut ? Numai ideea şi mi se pare o absurditate. înseamnă că nu mă cunoşti.

El dădu trist din cap :

— Aşa-i! Nu te cunosc.

Ea mai scrută o dată cu privirea toate acele lucruri din odaie, care-i văzuseră iubin- du-se.

— Atunci, ce-am fost noi unul pentru altul... era în van şi inutil. Doi se zdrobesc unul de altul şi niciodată nu se-amestecă ?!

O cuprinse revolta. Nu, nu putea să creadă că nu simţea ce însemna el pentru ea.

Şi-n înfocarea iubirii ei strivite, se aruncă asupră-i, acoperindu-l de sărutări, de lacrimi, de ţipete, de muşcături.

Uitînd tot, el o cuprinse aşa îndurerată, frîntă, fericită şi-o strînse-n braţe cu furia întunecată a dorinţei. Ea-şi răsturnase capul alăturea de pernă, zîmbindu-i printre lacrimi. Dar el se smulse brusc. .

— Nu te mai văd decît cu el alături. Il privi mută, indignată, deznădăjduită. Se ridică şi-şi rîndui părul şi rochia, c-un sim- ţimînt nou, de ruşine. Şi-nţelegînd că totul se sfîrşise, îşi mai roti o dată-n jur privirile uimite, care nu mai vedeau, şi ieşi încet.M

Redactor responsabil : ALEXANDRA BĂRCĂCILĂ Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

Dat la cules 20.06.1967. Bun de tipar 03.06.1967, Apărut 1967. Tiraj 55.170 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m. Format 700X900/32. Coli ed. 13,22. Coli tipar 12,5. A. nr. 20.837. C. Z. pentru bibliotecile mari 84. C. Z. pentru bibliotecile mici 84—31 — R.*

întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918[3], Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România Comanda nr. 17

Anatole France
CRINUL
ROȘU